FARKLI BİR YERDEN BAKMAK

2

Halil İbrahim Genç

ISBN:

978-625-409-465-1

04.04.2021

www.istanbultevhidokulu.org

iletişim: iletişim@istanbultevhidokulu.org

www.facebook.com/Sonsuzdan-Uzanan-El-577429662314345

youtube-Halil İbrahim Genç

www.youtube.com/channel/UCdj3PDs-02T5aUEKGxvWmgQ

Baskı:

İMAK OFSET

Esenyurt / İstanbul

Tel: 444 62 18

Sertifika No: 45523

Farklı Bir Yerden Bakmak 2

Önsöz

Farklı Bir Yerden Bakmak kitabına ek, tamamlayıcı olması adına bu çalışmaya başladım. Farklı Bir Yerden Bakmak ve bir önceki çalışmalarda yorumbilime dair fikirler beyan etmiş olsam da yorumun olgusal olmasına dair felsefi anlamda bir eksiklik hissettim.

Bu çalışmada özellikle yoruma dair değerlendirme eksikliğini giderme çabasında bulundum. Geçmiş kitap çalışmalarımda yorum ile ilgili alıntılara, az da olsa yer verdim. Bu kitap çalışmasına uygun içerikte düzeltmeler de yaparak ana hatları ile konuya dahil ettim.

*

Türk Dil Kurumu: Yormak: (eski Türkçe: yörmek, "çözmek"):

1) (Olan bir şeyi/ olayı) bir duruma işaret saymak, bir sebebe bağlamak.

2) Anlam vermek, yorum yapmak, tabir etmek.

Varoluşsal gerçekliği, olgusal olanı, gelip geçici olanı, saltık olana, gerçek olana yormaktır, O'ndan bilmektir. Özne ile yüklemi, O'nun tüm edimlerini, an be an sibernetik zeminde bir yandan nesne-nesne bağlamında öte yandan özne-nesne ve özne-özneler bağlamında zaman içinde uyumlandırma yetisidir.

Aslına bakarsanız birbirinde karşılığı olan doğa ve tinin, sonlu ve sonsuzun, parça ve bütünün, geçici olan ve kalıcı olanın, var olan ve var edenin, usun eş-köklü etkinlik alanlarında, yani anlakta (ayrıştırma, nesnelleştirme, bilme ve anlama yetisi), anlıkta (birleştirme, bağlam kurma, öznelleştirme, derinden kavrama ve yargılama yetisi) ve anda (bilen öznenin ve bilinen nesnenin ortadan kalktığı, kendi içinde sonsuz

bir zenginliğin barındığı bütûnda), bir bakımdan bağdaştırılması bir bakımdan aynalaşmasıdır.

Atam Orhon

Yorumlamak, köken ve ussal kıpı belirimlerindeki karşılıklarına göre yukarıda belirtildiği yormak kökeninden referansla anlamlı kılınır/ kılınabilir. Ancak, yorumlamak düşüncenin yaratıcı etkinliğinde yaratım belirimi olarak görünüş bulur.

Bu çalışmada özellikle düşüncenin sadece bilme, anlama, kavrama, yargıya varma us belirimleri veya deneyimlenenin yaşamsal anlamda kendilikte içerik bağlamında bulunması ile müşahede edilmesini değerlendirmeyi amaçlamayacağım. Tümellere bağlı olarak yorumlama erkinde temsile dayalı olarak anda aynalaşmanın olması da bir gerçektir. Ancak, yaratım, yorum, yöntem, gerçeklik bağıntısında değerlendirmelerde bulunacağım. Öznel kritik anlamında vicdan kritik belirimli us kıpısı doğrultusunda değerlendirmeleri de öncelikli kılmayacağım. Düşüncenin, yaratım etkinliği de olması bağlamında yaratım, yorum ve gerçeklik kavramları üzerinden gelişimini ve farklı alanlarda öznelliğe neler kattığını değerlendirme çabasında bulunacağım.

Bu çalışmada yorum, yaratım, gerçeklik kavramları bağlamında değerlendirmelerde bulunmayı hedefledim. Böylece tanrısal olan bir erkin -düşüncenin- hangi belirimlerde, alanlarda ve sonuçları itibari varoluşu, nasıl etkilediğine, kurguladığına ve oluşturduğuna yaratım, yorum, yöntem, gerçeklik perspektiflerinde ayna tutmak istedim.

*

Varlık, bilgi, gerçek, yaratım, anlam, duygu, değer, ahlak, miras, tarih, kimlik, kültür, medeniyet vb. olguları teolojik ve felsefi zeminde

değerlendirme çabamın bir sonucu olarak yöntem, yorum ve gerçeklik olgularını değerlendirmek gerektiğinin sonucuyla karşılaştım. Özellikle bu doğrultuda felsefi içerikte kavramsal görü oluşturma çabasındayım. Yaratım, yorum, gerçeklik bağıntısında felsefi yaklaşımda bulunmayı da düşünce tarihi adına önemsemekteyim.

Düşüncenin hayal erkinde imgeler ile yaratımda bulunma, ussal erki beliriminde ise kavramlar ile anlama, bilmeye çalışma, kavrama, yargıya varma ve anlam ve değer edinimi sürecinde yeniden yaratıma tabi tutma etkinliğinde bulunulur. Bilimin teorik ve pratik yaklaşım biçimi, sonuç almaya dayalı olarak varlığa ve varoluşa yeniden bakabilme çabası, sonuç almalara bağlı olarak kullanılabilir bir dünyayı görünür kılması ayrıca sonuçta töze bağlı üretim evresine geçmesi de söz konusu ise yaratım, yorum ve gerçeklik olgularını felsefi olarak kavramsal düzeyde aydınlatmak gerekir. Hikmet bu yönde okunacak ise yaratım felsefesi yapmak sadece bugünler için değil, yarınlar için de gereklidir.

*

Bilgibilimsel anlamda bir şeyi ne olduğuna dair bilmek, formel anlamda kategorik belirimlerinde kendi ile olanaklıdır. Bilme nesnesinin bütünde, kendisi olmayanlardan farklı oluş belirimleri ile ayırt edilmesi, bilinmesini olanaklı kılar. Diyalektik ve ampirik mantıksal yaklaşım ile de bilme nesnesinin öncesinden itibaren nasıl olduğuna -gerçekleştiğine- dair bilme etkinliğinde bulunulur. Katmanlı çoklu gerçeklik içinde de katmanlı oluşun, karşılıklı olarak içsel ve dışsal anlamda kapsayıcı olmaya haiz olması sebebiyle birbirini içeren, kapsayan şeyler arasında varoluşun, doğası gereği spekülatif yani aynalaşmaya dayalı gerçekleştiği görülür. Katmanlı çoklu gerçeklikte spekülatif bilme, içinde bulunulan dünyanın, temsile dayalı olarak sonuçta nasıl bir dünya olduğuna dair bilmeyi olanaklı kılar. Sibernetik mantık ile de ereğe, sonuçlara, amaca bağlı olarak nedenler belirli kılınır iken ne için

olduklarının da belirli kılındığı bilme durumunda bulunulur. Sibernetik mantık biçimi, değer ve ahlak bilimi yapmanın da gereğidir.

Sadece bir bilme biçimi ile bilmek eksik kalır. Bu neden ile yaratım söz konusu ise yaratım, anlama, kritik etme ve bilme etkinliği içinde birçok açıdan değerlendirmelerde, bakışımlarda bulunmak gerekir. Düşüncenin, kendiliği gerçekleştirme ve olanaklarını açımlar iken kendini yaratma olanağı olduğu düşünüldüğünde sadece ussal anlamda bilme etkinliğine indirgenmemesi gerektiğini de özellikle belirtmek gerekir. Ussal anlamda bilme etkinliği belirimleri olan mantık biçimleri dahi öznel olanaklar olarak yaratım etkinliğinin bir parçasıdır.

Her bilme durumunda, bilginin öznelde anlam ve değer karşılıklarının oluşması, öznelliğin anlam ve değer yüklemleri edinir iken yaratılmasını olanaklı kılar. Yaratmak, varoluş olanakları edinmek anlamını da taşır iken anlam ve değer edinimi ile zenginleşen ve çeşitlenen bir dünyada var olmak anlamını içerir. Yaratımı anlamlı kılmak, varoluşu anlamlı kılmakla da ilgili olduğu içindir ki yaratım ile tinsel/ öznel anlamda varoluşa yorum getirildiğini özellikle belirterek gerekir…

****

Yaratmak yorumlamaktır.

Yaratmak, düşüncenin yaratıcı etkinliğinde kendiliğin gerçekleştirilmesi ile başlayandır. Nedenlerin amaca, ereğe, sonuçlara bağlı olarak belirli kılındığı sibernetik ussal oluşun içinde her yaratım durumu, taşıdığı anlam ve değer belirimine göre temsile dayalı gerçekleşir. Yaratımda temsil niteliği olanın yorumlanmış olması da kaderidir. Temsil niteliğinde gerçekliği olanın, yaratılmış/ yorumlanmış gerçeklik olarak varoluşunu sadece ussal değil, öznel anlamda anlam ve değer belirimlerine göre de bulması kaçınılmazdır.

Yaratıcı özne için yaratım; kendini gerçekleştirmek, anlam ve değer belirimli varoluş nesneleri edinmek ile sonuçlanır iken sadece ussal değil, nurun emme emilme durumuna göre biçimlenen her türlü öznel deneyim ve anlayış beliriminde -ilkel anlamda en temel us belirimi olan- sezgisel olarak da gerçekleşir. Anlam ve değer edinimlerinin öznellikte -deneyimsel anlamda- duygusal karşılıklarının oluşması -içinde- sonucunda kendiliğin gerçekleştirilmesi etkinliği olarak süreklilikte görülür.

Varoluş, yaratım etkinliği içinde kendini gerçekleştirme çabasında bulunmaktan ibarettir. Düşünsel etkinliğe bağlı olarak kendini gerçekleştiren özne için yaratmak; kendini gerçekleştirme etkinliğinde sadece yaratım nesnelerini değer olarak bulmak ile kalmaz, kendi varlığını da değer olarak bulmak içinde gerçekleşir. Kendini değer olarak bulmak; Hamid ismi gereği övünç bulma beliriminde gerçekleşir. Yaratım, Azim ismi gereği özgüven bulmak ile de kendiliğin değer olarak bulunmasına olanak tanır.

Kendilik, yaratımda olanakları dahilinde keşfedilir iken var olma çabası yani yaratım etkinliği, öznellikte heyecan duygusunda bulunur. Yaratım, yaratım nesneleri edinilirken de anlam ve değer edinilenler ile beraber var kılmanın heyecanında gerçekleşir. Heyecan (Azim ilahi isminin ilk belirimi), yaratım etkinliğinin ilk duygusu olmak ile beraber yaratımı

sürekli kılmanın da ilk olanağıdır. Başarmak, sonuç almak (Azim isminin sonuç belirimi) ve başarıya bağlı olarak kendi ile övünç (Hamid ilahi isminin öznel belirimi) bulmak söz konusu olduğunda da yaratım etkinliği, kendi için olma/ kılma olanağı olarak bu duygu belirimlerinde süreklilik ve hız kazanma olanağı edinir.

Kendiliğin ve yaratım nesnelerinin anlam, değer niteliğine göre varoluş nesneleri kılınması söz konusu olduğunda da sorumluluk ve aidiyet (Veli isminin duyguda belirimleri) vb. duygu belirimleri içinde yaratım gerçekleşir. Yaratım olanağı böylece aidiyet ve sorumluluk duygusunda sürekli kılınma olanağını edinir. Aidiyet ve sorumluluk beliriminde yaratım etkinliği, sadece yaratıcı öznenin kendi için değil, yaratım nesneleri yani varoluş nesneleri için de gerçekleşendir. Aidiyet ve sorumluluk, yaratılmış gerçeklik içinde varoluş bulmanın ayrıca anlam ve değer edinimi içinde yarattıkları ile yeniden yaratım sürecinde bulunmanın gereğidir.

Varoluş nesnelerini değer duygusunda bulmak ve sevmek söz konusu olduğunda ise yaratım etkinliği sevgi (Vedud ilahi ismi) içeriğinde varoluş nesnelerini sürekli kılmaya yönelik, rahmet etkinliği olması anlamında gerçekleşir. Aynı değil ayrı da değil gerçeğinde hakikatin kapsayıcı olan birliğinde yaratılmış olanın farklı oluş belirimlerinde başkası oluşta varoluşunun onanmasında hak ve adalet beliriminde var olmak kaçınılmazdır.

Aidiyet, sorumluluk, sevgi, hak ve adalet belirimleri, yaratımın sadece yaratıcı için değil, yaratılan için de olduğunun gerçeğini taşır. Aidiyet, sorumluluk, sevgi vb. öznel deneyimler, öznel/ tinsel anlamda varoluşun ortak gerçeklikte olanaklı olması nedeni ile yaratımın, rahmet olması ve varoluşa dair sonuç alınması anlamında ortak faydacılıkta (pragmatik) gerçekleştiğinin gerçeğini -anlamını- taşır. Bununla da kalmaz, yaratımı sürekli kılmanın öznel olanakları -ilkeleri- olma gerçeğidirler. Yaratıcı ve yaratılanın karşılıklı ilişkilerinde anlam,

değer, duygu, karakter, kişilik, karakter edinimlerinde, yaratılmış gerçeklikte temsile dayalı dünyalar kurulur iken yaratımı sürekli kılınmanın duyguları -nedenleri- de böylece edinilir. Bu, yaratımın ne için olması gerektiğinin anlam ve değerini taşıması adına önemlidir.

Yaratımda duygu, yaratıcı öznenin anlam ve değer edinimi içinde biçimlenir iken her duygu belirimi farklı biçimlerde değer edinimine sebeptir. Duygular, yaratımda olanakları dahilinde ne olabileceğine bağlı olarak kendini keşfetmenin ilk belirimlerindendir. Tümel öznel -subuti- sıfatlar olan hayat, ilim, irade ve diğerleri de yaratımda ilk keşfedilen olanaklardır. Yaratımda duygular hem kendini gerçekleştirme olanaklarının öznel -varoluşsal- belirimidir hem de yaratım etkinliğinin yani kendiliği gerçekleştirmenin içerik kazanmış olarak sürekli kılınmasının olanağıdır.

Yaratımdan bahsetmekte isek yaratımın duygularda ruh bulduğundan söz etmekteyizdir. Yaratımın varoluş çabası da olduğu düşünüldüğünde, duygular ile anlam kazanmaya başladığını özellikle belirtmek gerekir. Duygusuz yaratım etkinliğinin bir anlamı olmadığı gibi yaratma azminden de yoksun bırakması sonuç belirim olarak söz konusu olur. Duygu belirimleri olmayan yaratım etkinliğinin sürekliliğinden de bahsedilemez.

Duygularda kendilik, farklı varoluş ve olanak belirimlerinde deneyimlenir iken yaratımda varoluş çabasının ne için olması gerektiği de belirli kılınmış olur. Yaratım ile beraber anlam ve değer edinimi, varoluş nesnelerinde öznelliğe yitik kalınmadıkça kendiliğe, varoluşa/ yaşama, hakikate, yaratım etkinliğine yani kendiliği gerçekleştirme olanağına tutunma çabasını da sürekli kılar. Anlamlı ve değerli bir yaşam, yaratma etkinliği içinde bulunur. Ne için olunması gerektiği dahi yaratım etkinliği içinde, sürecinde veya sonucunda bulunur.

Düşünsel etkinlik kendiliği gerçekleştirme etkinliği olarak yaratımda ussal olarak biçim kazanır iken us etkinliği içinde bilinçli olmak da

kaçınılmazdır. Öznelikte üç zamanlı varoluş söz konusu olduğunda da sibernetik ussal oluşta bilinçli olmak söz konusu olandır. Böyle olmak ile beraber yaratmaya ussal bir etkinlik olarak bakıldığında us, yaratımda tutarlılığın (Sabır ilahi isminin öznelde belirimi) gözetildiği anlamını da taşır. Yaratım her ne kadar ussal olsa da ussallık içeriği anlamında tutarlılığın arkasında yatan gerçek, yaratımda kendiliği gerçekleştirmenin/ deneyimlemenin duygularını edinmek ile duygularda varoluş çabası içinde varoluş çabasının sürekli kılınmasıdır.

Yaratımdan bahsedilmekte ise anlayış melekesinden -sezgi, varoluş eşiklerinde ve ilkesel oluşta tutarlılıkta ussal olmaktan ayrıca öznel belirimler olan sıfat ve duygu belirimlerinde kendiliğin gerçekleştirilmesinden bahsetmekteyizdir. Yaratım ile öznelikte beliren duygu belirimlerinde görünüş bulan Azim, Hamid, Vedud, Veli vb. ilahi isimler ile yaratım nesnesi ile ilgili/ üzerinden beliren Halik, Musavvir, Bari, Bedi vb. ilahi isimleri de farklı oluş belirimlerinde anlamlı kılmak gerekir.

*

Düşünsel etkinlikte kendilik alanında, düşünce nesnelerinin edinilmesi ile tözsel olanın yarattıklarına dışsal ve içkin olması anlamında kapsayıcı olmasında yaratım, katmanlı varoluş içinde gerçekleşir. Varlıksal anlamda katmanlı oluş içinde yaratımdaki varoluş çabası da katmanlı gerçekleşir. Katmanlı oluş içinde çoklu içkin ve dışsal anlamda kapsayıcılık sebebiyle çoklu gerçeklikte -anlamlılıkta- var olmak da kaçınılmaz olarak bulunur. Böylesi kapsayıcı varlık ve varoluş içinde organik izafi (bağıntılı) oluş da kaçınılmaz olarak bulunur.

Katmanlı çoklu gerçeklik içinde öznel ve nesnel anlamda anlam ve değer bulan her ne ise izafi olarak çoklu anlamlılık taşır iken hakkıyla bilinmesi veya anlaşılması adına izafi ve bütünlüklü düşünsel yaklaşıma ihtiyaç vardır. Düşünce yaratım etkinliğinde gerçekleşenleri bilmek, anlayabilmek için de düşünceye us formasyonunda ihtiyaç vardır.

Yaratımın nesnel ve öznel karşılıklarının olması sebebiyle nesnel kritik, öznel kritik ussal oluşa ihtiyaç olduğu gibi yorum kritik anlamında ussal oluşa da ihtiyaç vardır.

Katmanlı ve çoklu gerçeklik içinde katman katman gerçeği açık etmek, anlamaya çalışmak ve bilmek ne kadar gerekli ise kavramsal belirimleri ile anlam ve değer edinimi sürecinde katman katman gerçekliği yeniden yorumlamak yani çoklu gerçeklik içinde yeniden yaratmak da yeni bir oluş içinde gerçeği bulmak ve aydınlatmak için gereklidir. Yeni bir oluş yani yaratım içinde bir üst perdeden gerçeğe kavramsal düzeyde ayna tutulmakta ise gerçek, farklı bir perspektiften yeniden anlaşılır ve değerlendirilir olur. Sonuçta yeni anlam ve değer edinimleri içinde yeniden yorumlanmaya ve yeni bir yaratım içinde bulunmanın zemini edinilmiş olur.

Öğrenme süreci, sorunsal olgular karşısında çözüm arayışı ile gelişir iken gerçeğe kapı aralamak düşünsel etkinlik ile olanaklıdır. Düşünsel etkinlik, sadece ussal anlamda bilme eylemi değil, varoluşsal anlamda kendiliği gerçekleştirme ve varoluş nesneleri edinme olanağı olarak yaratım erkidir.

Yaratım erki ile hakikate yeniden dönerek hakikat perspektifinde yaratımın ne olduğu, nasıl olduğu ve ne için olduğuna dair cevap arayışı içinde tinsel anlamda yeniden yaratıma açık olmak gerekir. Hakikat, varlık nedeni yalnızca kendi olan, karşıtı olmayan, kendisinden sonuç alınan, sonuç alındığında sonuçta açık olan, üst ve ortak gerçeklik olarak bulunması gerekendir. Aynı değil ayrı da değil gerçeğinde yaratan ve yaratılan bağıntısında özdeş indirgemeci olarak bilinecek olan değil, izafi indirgemeci olarak bilinmesi gerekendir.

Hakikat, katmanlı çoklu gerçeklikte sibernetik ussal oluş içinde, çiftlerin ve karşıtların diyalektiğinde temsile dayalı spekülatif (aynalaşmalı) varoluşta -tevhid gereği- bilinmesi olanaklı olandır. Hem nesnel hem öznel yönü ile kendisinden sonuç alınan olarak sonuçta herkese açık

olan gerçeklikte deneyime açık olandır. Kendisinden pay alındıkça kendisi ile gelişimin olanaklı olduğu gerçeğini de taşır. Mülkten pay aldıkça hakikatten de pay alma olanağı bulan için gelişim, hakikatten pay aldıkça sürekliliği olandır.

Katmanlı çoklu gerçeklik ise formel mantıktaki 'bir şey yalnızca kendidir' yaklaşımından farklı olarak, bir şeyin birçok gerçekliği barındırdığı usunu taşır. Bir şey birçok şey olma potansiyeli içinde kendidir ve kendi olmayı bulur. Diyalektik oluştaki her şey karşıtı ile görünüş bulur ve karşıtını barındırır usundan farklı olarak da daha kapsayıcı bir yaklaşım sunar. İçkin olan tözden hareketle bütünde izafi ve holistik olan bir dünyaya bakmaya eyler. Çiftlerin bütüne devindikleri ve karşıtların birbirini yadsıdığı diyalektik oluşta, çiftlerin diyalektik oluşu içinde varoluş diyalektik olduğu içindir ki diyalektik, kaçılamayan bir gerçekliktir. Ancak karşıtların diyalektiği, hak-batıl beliriminde sibernetik spekülatif tinde hak olan ile aşılabileceği gerçeğini taşır. Bu anlamda ilahi esma ilmi ile aynı değil ayrı da değil gerçeği ile bağıntılı olarak tevhid yaklaşımı, karşıtlığa aşkın bakışımda seyir edilebileceği gerçeğini de anlam olarak içerir -yansıtır-. Ayrıca karşıtların diyalektik oluşu, hukuki anlamda tam rekabet ortamının tesis edilmesi ile varoluş adına meşru sınırlara çekildiğinde, çatışkının geride bırakılması doğrultusunda biçimlenebilir.

Tevhid, nesnelliğe ve karşıtlığa aşkın hakikate tanık olmak anlamını içerir. Hakikat, -tarih olgusal anlamda diyalektik oluşa bağlı gelişim içinde görünüş bulsa da- karşıtı olan olmadığı içindir ki tevhid görüşü ile hakkı verilmiş olarak ussal anlamda tanık olunabilecek, yaşamsal anlamda da müşahede edilebilecek olandır.

Karşıtı olmayan hakikat anlayışı, katmanlı çoklu gerçeklik bakışımı ile daha iyi anlaşılabilir. Hakikat, katmanlı çoklu gerçeklik içinde aynı değil ayrı da değil gerçeğinde kendi olmayı korur iken-karşıtı değil- başkası olmakta var olanları kendinden/ kendinde var kılmış olarak barındırır

iken hem kendinin hem de başkası olanların -sonuçta- hakikati olması ile hakikat olma özelliği taşır. Katmanlı çoklu gerçeklikte hakikat, ortak/ evrensel ve üst gerçeklik olarak anlaşılması gerekendir.

Yaratım söz konusu ise hakikat, yaratım sonucunda yaratılmış olanın hakikati olarak olması gerekendir. Bu anlamda eskiler, var olmak için olması gereken zorunlu varlık/ Vacib-ül vücud (İbni Sina) demişlerdir. Bu, hakikatin yaratım sonucunda belirdiği gerçeğini de taşır. Teorik olarak böyle olsa da bu durumun, hakikatin kendisinden sonuçta sonuç alınması ile tahkik edilmesi gerekir. Hakikat deneyime açık bilinebilir olandır. Bu anlamda nesnel ve öznel anlamda kendisinden sonuç alınırken hakikat olduğu gerçeği ile tahkik edilebilir. Kendisi ile tanış olunur/ olunabilir. Hakikat olduğunun gerçeği herkese açık olduğundan dolayı da evrensel olduğunun gerçekliği sürekli olandır.

Hakikat, postmodernlerin kendisine itiraz ettiği gibi tektip kılıcı ve tahakküm kuran olmayı değil hem yaratım gereği biricik kılan hem de kendisinden özgünce sonuç alınan olması ile biricikliği sürekli kılan olarak özgürleştirendir. Bu anlamda hakikat; özdeş indirgemeci yaklaşımlardaki gibi özneliğin yitik kılındığı biçimde değil, izafi indirgemeci olarak yaratımda başkası olmanın korunduğu gerçeklikte, varoluşu da anlamlı kılmanın gerçeği olarak bilinmesi gerekendir.

Hakikatten alınan hak kılınmış varlık payı (istidat) ve hak etmeye dayalı olarak varlık payının gelişime açık olarak sürekli kılınması (nasip) açısından bakıldığında ayrıca varoluşun ortak gerçeklik olduğu da düşünüldüğünde ötekisi/ başkası ile varoluş ilişkisinde kendiliğin anlam ve değer ediniminde hep yeniden yaratıma açık olması söz konusu olandır. Bu anlamda hakikat, karşıtı olmayan biricik mutlak olması nedeniyle -karşıtı değil- başkası kıldığı/ yarattığı ile kendini -nesnelliğe aşkın- karakter ve kimlik belirimlerinde gerçekleştiren, görünüşe taşıyan olması ile kendisini anlam ve değer ediniminde yorumlayan, tinsel anlamda yaratan olarak vücuda getirendir.

Hakikatten uzak yaratım, yorum, gerçeklik, yöntem bağıntısında anlamlı kılınacak varoluşa dair her gerçeklik belirimi eksik veya yanlış olmaktan öte durmaz. Düşünce zaten amaca/ ereğe/ sonuca bağlı bağıntılı oluş içinde merkeziyetçi gerçekleşir iken hakikat zemininden hareket ile varlığın ve varoluşun anlamlı kılınması olması gerekendir. Ancak, hakikat doğası gereği tahakküm kuran, tektip kılan ve özgürlüğü (kendi olmayı) sınırlayan olmadığı içindir ki şekilciliğe, kişilere, özdeş indirgemeci olarak indirgenecek olan olmadığı gibi tahakküm kurmak için de kullanılmaması gerekendir.

Mülkten aldığı pay ile beraber hakikatten aldığı pay ile hakikat ereğinde gelişim bulan, tekâmül eden için hakikat, kendisinden varoluşsal anlamda sonuç alınan olduğu içindir ki vazgeçilemez olandır. Bu nedenle dahi olsa hakikate felsefi ve itikat düzeyinde geri dönülmesi ile yaşamın/ varoluşun hakikat referansında anlamlı kılınması önemlidir.

Hakikat, hikmet bağıntısında felsefi yaklaşıma yani kavramsal görüye ihtiyaç vardır. Vahiy bilgisinin de esas alınması gerekir. Hakikat tektir. Kendisi ile var olanların ortak/ evrensel üst gerçekliğidir. Hikmet ise oluş içinde sonuçta açık olan gerçekliktir. Aynı değil ayrı da değil oluşun gereğinde yaratım gerçekleşir iken varoluş bir değil birçok gerçekliğe yani hikmete haiz olarak bulunur. Katmanlı çoklu gerçeklik içinde hikmet, bir gerçekliğe haiz olmak değil, birçok gerçekliğe haiz olunduğunun anlamını taşır.

Katmanlı çoklu gerçeklik içinde hikmet söz konusuysa; varlık içinde varoluş bulan her ne ise çoklu anlamlılığa haiz olarak var olmaktadır. Hakikat, herkesin ortak/ evrensel ve üst gerçekliliğidir derken dahi hem kendi olan hem de istidadı ve nasibi kadar hakikati yaşayan var olanın, çoklu gerçeklilik içinde çoklu anlam taşıyarak var olduğundan bahsetmekteyizdir. Hakikat referansına bağlı olarak aynı değil, ayrı da değil derken dahi çoklu gerçeklik içinde çoklu anlamlılıkta var olunduğunun gerçeği ifade edilmektedir.

Yaratım dahi varoluş eşiklerine (yasalara) ve gerekliliklerine (ilkelere) göre biçim kazanır iken yasa ve ilke içeriğinde çoklu anlamlılık içerir. Yaratımda varoluşun gereği olarak biçim ve içerikten, özne ve nesnellikten vb. çift veya karşıt oluş -diyalektiği- içinde birbirini varlıkta veya harekete/ ilişkiye dair oluş içinde kapsayıcı olan varoluş belirimlerinden de bahsedilmekte ise çoklu anlamlılığın kaçınılmaz gerçeklik olduğuna tanık olunur.

Bu anlamda bir varlığın bir değil, birçok gerçekliği -hikmeti- olduğunun gerçeği ile karşılaşılır. Hikmet çokluğundan yani sonuçta açık olacak gerçeklik çokluğundan bahsetmekte isek çoklu anlamlılık içinde kaybolmamak için esaslara ihtiyaç vardır. Bunun içindir ki hakikat, hakiki anlamda yorum yapabilmenin ve çoklu anlamlılık içinde kaybolmamanın gereği olan en temel yorum esasıdır. En temel yorum esası olması gerekendir. Tek bir gerçeklikten hareket ile birçok hikmeti yani gerçekliliği anlamlı kılma olanağını yitirmemek gerekir.

Çoklu gerçeklik, anlam çokluğu içeriğinde hikmet, varoluşun yoruma ve yeniden yaratıma açık olan gerçekliğini görünür kılan kavramdır. Hakikat tek ise hikmet çoktur. Hakikatin esas alınmasına bağlı olarak hikmete vakıf olmak ile hakiki anlamda katmanlı çoklu gerçeklik bağıntısı içinde varlığa ve varoluşa dair doğru yorumbilim yapılabilir.

Çoklu gerçekliğe yani çoklu hikmete dair varoluş içinde anlam çokluğu, anlam zenginliği olarak edinilmesi gerekendir. Anlam derinliği ve zenginliği içinde hep yeniden yorumlanacak, yaratılabilecek bir dünya sığ bir dünya olmaktan uzak yaşanabilir bir dünyadır. Böylesi bir dünyada hikmette kaybolmamak için hakikati bilmeye ve hakikat bağıntısında yorum yapabilmeye ihtiyaç vardır. Bu anlamda vahiy bilgisine uğramak da kaçınılmazdır.

Hakikat, nur olması yönü ile nesnel, Tanrı olması yönü ile de öznel gerçekliği olandır. Varlıksal yönü ile nur, varoluşsal anlamda şahıs olma özelliği ile Tanrı'nın gerçeğini işaret eder/ etmelidir. Tanrı ise Rabb-ül

Âlemin olması anlamında her mevcudun ortak/ evrensel ve üst gerçekliği olarak istidadı ve nasibi kadar kendi oluşunda bulduğu ve yaşadığıdır. Aynı değil ayrı da değil prensibi gereği yaratım gerçekleşir iken hakikat, içkin ve dışsal anlamda kapsayıcı (bir ama aynı değil), olarak evrensel gerçeklik olduğu içindir ki karşıtı olmayandır. Karşıtı olmayan gerçeklik içinde yaratımda bir ve farklı oluş korunur iken başkası kılışta varoluş olanaklı kılınmış olduğu içindir ki varoluş, doğası gereği katmanlı çoklu gerçeklik bağıntısında var olmak anlamını taşır.

Hakikat, hikmet ve -yasa, ilke gereği- esas bağıntısında varoluş olanaklı ise esaslara göre hikmetin anlamlı kılınması kaçınılmazdır. En temel esas hakikat olduğu içindir ki hakikat bağıntısında hikmeti anlamak ve yeniden yorumlamak olması gerekendir. Böyle olduğunda daha doğru bilinen ve anlaşılan bir dünya içinde daha doğru yorumlamak ile yeniden yaratıma tabi olan bir dünyaya tanık olunur/ olunabilir.

Esası olmayan yani ilkesi olmayan her yorum, fevri olmaktan öte durmaz. Fevri yorum dahi öznelde yaratıcılığın belirimi olmak ile beraber yanlış veya eksik oluşuna bağlı olarak daha doğru yorum yapabilmenin olanağını gösterir olması adına önemlidir. Anlam ve değer edinimindeki çeşitlilik ve farklılıklar, karşıtlık belirimleri ile beraber diyalektik oluşa eyler. Diyalektik oluşta çoklu gerçeklik içinde hikmet, kendiliğin iradeye bağlı gerçekleştirilmesine göre seçilmiş gerçeklik olarak özne olanın bilinci önünde bulduğu olur. Bu durumda esaslardan yoksun hikmet yani gerçeklik arayışı içinde hakikatten uzaklaşmış olmak da kaçınılmazdır. Esaslardan yoksun hikmet arayışı, kişiyi gerçeklikten/ gerçeklerden yani hikmetten de uzaklaştırır, koparır.

Diyalektik yeniden yorumlamaya, yaratıma eyler iken esasları yitirmeden yeniden yaratma, yorumlama olanağının olanaklı kılınması gerekir. Böyle olduğunda karşıtların çatışkıya dayalı olumsuz diyalektik oluşu içinde savrulmadan varoluş, ilkelere bağlı olarak sürekli kılınmış

olur. Zaten çatışkılı diyalektik, esasları hatırlamanın, yani olması gereken ilkeleri görünür kılmanın ve tesis etmenin gereği olarak varoluşta yerini almıştır. Felsefi düzeyde hakikat görüsü sağlaması ve hakikate göre yaşamaya eylemesi anlamında tevhid ayrıca ilişkilerde evrensel esasları ile tesis edilmiş hukuk, çatışkılı diyalektiği aşmanın olanağı olarak önemsenmelidir.

Varoluşun ortak gerçeklik olduğundan da bahsetmekte isek esaslara bağlı olarak yoruma, yeniden yaratıma açık olmak, yaratıcı öznelliğin olmazsa olmazıdır. Çokluk içinde başkası oluşun korunduğu bir dünyada diğeri ile var isek esastan uzak fevri her yorumun ve yaratım düzeyinde gerçekleştirilmesinin sonuçlarını da öngörmek gerekir. Diğerlerinin varoluş hakkını önemsemek ile beraber yorumda, yaratımda rahmeti gözetmek, sonucun hayırlı olması adına önemlidir. Rahmet, hakikatten sonuç alabilmek için, hakikate bağlı gelişim adına da gereklidir.

*

İnsanın bilmeye yönelimi, varlıksal olup varoluşsal sonuçları olandır. Nesnesi ve öznesi bağlamında bilgi, öznesini nesnesinden haberdar kılan dilsel olgusal oluşa sahiptir. Dil ve bilgi bağlamında nesnel olanın öznel olanda karşılık görmesi, nesnel olanın öznellik alanına -ruhsal alana- taşınması ve öznel/ tinsel kılınması, ruhsal ve temel ihtiyaçlar sebebiyle kaçınılmazdır.

Bilginin öznelde, doğadaki süreksizlik belirimi içinde işlevsel ve işlemsel olması ile bakıldığında ise bilgi sadece bir dünyayı anlama çabası değil, içinde bulunulan dünyanın varoluşsal gerçeği olarak da bulunandır. İçinde bulunulan dünyayı anlamakla da kalmayıp, kullanılır kılmanın ve yeniden yaratabilmenin de olanağı olarak görülür.

Tarihsel anlamda bilginin hak ve batıl içeriğinde öznelde karşılıklarının oluşması ve öznelde inanç belirimi olması ile değerlendirilmesi gerekir. Hak olanın yani gerçekte karşılığı olup ta kendisinden sonuç alınan ve

hak olmayanın yani gerçekte karşılığı olmayıp ta kendisinden öznelde anlam ve değer bağıntısında beslenilen, kullanabilir olan olsa da varlıksal anlamda sonuç alınamayan/ alınamayacak olan diyalektiği içinde gelişime sebep olduğu da görülür.

Bilginin ve öznel anlamda dil, duygu, anlam, değer, inanç, ahlak vb. miras karşılıklarının oluşması ayrıca nesnel anlamda yaratım, varoluş - kullanım- nesnesi, etik vb. miras karşılıklarının görünüş bulması ve yeniden oluşturulması, varoluşsal anlamda insanın tarih varlığı olarak tinselliğini/ kendiliğini/ öznelliğini açımladığını görünür kılar. Yaratılmış/ yorumlanmış gerçeklik içinde yaratıcı özne, kendi gerçekliğini duygusal oluşlar içinde ussal anlamda kurgulamış olarak bulur. Bu anlamda bilgi, gerçeğinin bilgisi olması anlamında önemlidir. Yaratılmış gerçekliğin gerçeklik zemininden hareket ile oluşturulması, varoluşsal anlamda sonuçları düşünüldüğünde gereklidir. Gerçek olandan sonuç alınır ve olumlu anlamda sonuçlar elde edilebilir. Bu doğrultuda bilgi, varlık olgusal anlamda karşılıkları olduğu kadar varoluşsal karşılıkları ile öznel ve yaşamsal olduğu içindir ki doğru olarak edinilmesi gerekendir.

İnsan için bilmek, yaratmak, yorumlamak ve süreksizlik ile hep yeniden yaratımın varoluş eşikleri ile sürekli kılınması içinde varoluş, bilgi edinimi ile gelişim göstermek anlamını taşımakta ise hak olana bağlı olarak kendini üretmek ile gelişime kapı aralamak öznelliğin/ tinselliğin doğası gereğidir. Batıl olan ise beslenilen, kullanılabilir olan olsa da hakiki anlamda kendisinden sonuç alınamayan olduğu içindir ki diyalektik oluş içinde tarihte geriye atan karanlığa mahkûm olmak anlamını taşır.

Tarih öznesi olunacak ise hak olana bağlı olarak kendiliğin ve varoluş nesnelerinin değişimi içinde, içinde bulunulan olay ve olgulara göre hep yeniden üretilmesi, yeniden yorumlanarak yeniden yaratıma tabi kılınması olması gerekendir. Tarih bunun deneysel anlamda

sergilendiği, insanlık araştırma alanı olarak olgusal olana tanık olmanın gerçeğini taşır. Bu anlamda bilgi ve öznesini tarihsel belirimleri ile anlamak, bilmek önemlidir.

Düşünceyi hem kendini gerçekleştirme hem de yaratma/ yorumlama olanağı olarak bulan özne için, içinde bulunulan dünyayı anlamak ve bilmek, tinsel ve nesnel nedenlerden dolayı kaçınılmazdır. Bilmeye dair tinsel yönelim; iyi, doğru ve güzel temel idealarının irade belirimi yani kendiliğin gerçekleşme erki olmaları sonucunda kaçınılmazdır. Düşünce, tinsel anlamda kendini gerçekleştirme erki ise güzel, doğru, iyi belirimli temel idealar ile biçim kazanır ve sürekli bir oluş içinde gerçekleşir. Nesnel dünya karşısında biyolojik temel ihtiyaç belirimleri de öznelliği içeren nesnel neden olması ile bilgi edinme yönelimine etkendir. Varoluşa dair korkular, kaygılar, sevgi ve duygusal bağ kurmalar da bilgi edinme yönelimine etkendir. Varoluş krizi anlamında anlam ve değer arayışı olan varlıksal sorgulamalar ne, nasıl ve ne için soru kalıpları çerçevesinde merak, bilgiye olan açlık -şevk ve sevgi- de bilgi edinme yöneliminde kılar. Bütün bu gerekçeler ile beraber bilgi edinme yönelimi, düşünen yani kendini gerçekleştiren bilgi öznesi için varoluşsal anlamda olmazsa olmaz olarak süreklidir.

Bilgi öznesinin tarih öznesi olması ise mülkten pay alması ve miras bıraktığı ölçüde yeni nesillere yaşam alanı açmış olması doğrultusunda gerçekleşir. Kendiliğin gerçekleştirilme çabası, mülkten pay alma çabası ve miras varlığı olarak tarih öznesi olması anlamında kendini bulmak, gerçekleştirmek ve değişen koşullar karşında -kendiliğini ve içinde olunan dünyayı -hep yeniden yaratmak/ yorumlamak zorunda kalmak kaçınılmazdır. Bu anlamda bilgi, kendini gerçekleştirme ve mülkten pay alma çabasının gereği olarak varoluşsal anlamda olmazsa olmaz değerde görülür.

Varoluş çırpınışı anlamında kendini gerçekleştirme erkine -iradesine- haiz insan için mülkten pay almak yani öznel anlamda Tanrı'dan ve

nesnel anlamda yaratım alanı olarak doğadan pay almak ile gerçek kılınmış olması söz konusu olandır. Kendisini gerçekleştirme çabası/ çırpınışı içinde mülkten pay almaya hem aldığı payın hem de tinsel anlamda kendiliğin gelişimi içinde bulunarak devam etmesi ve gerçeklik belirimleri olan tümeller ile kendisini görünür kılması, yaratım etkinliğinde bulunması ile sürekli kılınır. Ayrıca miras varlığı olarak değer üretmesi ile tarihsel olması anlamında olgusal belirimleri -tümeller- ile kendini görünür kılması da söz konusudur.

Bu belirimleri ile insan; hakikatten pay almış ve kendini gerçekleştirme erki olarak düşünceye haiz olarak varoluş çırpınış içinde mülkten pay almaya -gelişim/ rahmet/ iyileştirme ilkesi doğrultusunda- devam eden olması sürekliliği içinde, bilgi edinmek zorunda olarak kendisini bulandır. Evrensellerden pay alması ve gelişimi içinde de evrensellerin ortak gerçeklik olması doğrultusunda hakikat ile bağıntılı olması sebebiyle tümelde gerçekleşen ile -yakin bulma- bağ kurma olanağı da bulunandır. Miras varlığı olması ile de tarih olgusal -ilke- belirimleriyle yaratım, yorum ve gerçeklik bağıntısı içinde gerçekleştirdiklerine bağlı olarak görünüşe gelendir.

Hakikatten aldığı pay kadar her mevcut, hak yani gerçek olmayı hakkı kadar bulmuş olur. Varoluş çırpınışı içinde mülkten aldığı payı koruduğu ölçüde ve mülkten pay alma çabası içinde olduğu kadar tümel yaratıcı etkinlik içinde gerçekliğini görünüşe taşır. Emek, miras olgusuna bağlı olarak kendisini yaratıcı etkinlikte tarih olgusal kıldığı kadar gerçekliğini, yarattıkları içinde gerçekleştirdiği kadar bulur ve geliştirir. Yorumladığı/ yarattığı dünyalarda karakter ve kimlik belirimlerinde kendini de yarattığı ölçüde gerçekliğini açımlamayı, öteki varoluş nesneleri ile ortak varoluş içinde sürekli kılar.

Yaratmak gerçekleştirmektir… Sonradan gerçek kılınmış her varlıksal belirim yorumlanmış/ yaratılmış gerçeklik olarak bulunandır. Bu anlamda bilmek, gerçekliğini gerçekleştirdikleri üzerinden açımlarken

hem gerçekleştirdiklerini hem de gerçekleştiren olması ile yaratıcı öznenin kendisini, potansiyellerine bağlı olarak bilmesi anlamını taşır. Bu durumda bilgi, öznelde varoluşsal anlamda değer niteliği kazandığında, anlam ve değer belirimlerinin öznelde eyler olmasına bağlı olarak tutum ve davranışların gelişmesi, varoluşu ahlak biçimsel kılar.

Ayrıca bilginin öznelde, temel idealar ile değer yargısal olması inanç belirimi olarak varlık görüşüne eyler. Her varlık görüşünün değer yargısal olması sebebiyle inanç belirimli olarak varoluşu -ahlak biçimsel anlamda- biçimler olması da kaçınılmazdır. Bilgi ve öznelde inanç belirimli olması ile biçimlenen bir dünyada gerçeklik önemlidir. Gerçekliğin öznelde karşılık gördüğü inanç belirimine göre kurgulanması da kaçınılmazdır. İnanç, bilgi bağıntısında inanmak yaşam biçimi oluşturur iken din sahibi olmak da kaçınılmazdır. İster vahiy ister ise öznel anlamda değer yargısal bir dünya görüşü olsun fark etmez, inanç varlığı olarak değerler edinmek ve değerlerin erek olması anlamında gerçekleştirilmesi ile yaşam biçimi edinmek dini görünür kılar.

Bilgi, dinsel anlamda inancın değer yargısal sabitelerinin şekilci anlayışı içinde sınırlı kılınmadığı ölçüde edinilmesi gerekendir. İnanç, öznelliği betimlendiği ölçüde dini mitsel alan kılar.

Mitler ile değerler, içselleştirilmiş değerler olarak öznelliğe yerleşik olur. Doğa, din, öznellik mitlerle vb. anlamlı kılınır iken anlam edinimi ve değer kılınanlar ile yaşama tutunma ayrıca varoluş ile uyumlu olarak yaşam biçimi edinmeye eylenir olma olanağı edinilir. Mitler ile en ilkel formda yaratılmış gerçeklik içinde doğma olanağı da edinilmiş olur. Mitler yaratılmış gerçeklikler olarak bir toplumun değerlerinin ortak hikayesini içerir. Öznelde karşılığı oldukça içeriği bağlamında dinamik kılan anlatı olma özelliğini taşır.

Yaratılmış gerçeklik olarak mitler, kültür ve medeniyete uzanan dünyalar yaratmanın da ortak değerler alanıdır. Aidiyet ve sorumluk bilinci edinmenin de anlam ve değerlerini taşır olmaları ile önemlidir.

Mitler, içerdiği anlam ve değer belirimleri ile öznelde duyguda canlı kılınma olanağında anlatı olduklarında, arketipal dinamik olma durumunda bulunurlar. Duyguda canlı kılınır iken ilkesel bağlamda usun ilke -idea- kritik vicdan formasyonunda işlevsel kılınmasına da olanak verir. Bu anlamda vicdan yönelimlerine ve kritiğine bağlı olarak ötekine duyarlı olmanın değerini de taşır/ taşımalıdır. Mitler ile ortak anlatı içinde birey olmak ve öteki ile nasıl var olunacağının gerçeği de aktarılır. Öznel anlamda mitler; yorumlanmış, betimlenmiş bir dünyaya bakmaya eylenir. Anlatı içinde yaratıcı öznellikte ortak anlam ve değer bulmanın ruhu kendiliğe üflenir. Öznelliğe, anlam ve değer ediniminden yana kök salınacak ise mitlere ihtiyaç vardır. Kültürel anlamda kök salmak için dahi olsa en temelde mitlere ihtiyaç duyulur.

Kendi için olan doğa, yaratıcı özne karşısında yeniden yaratılma olanağını öznelde mitler ile bulur. Bu, nesnel anlamda yaratıma kapı aralaması adına önemlidir. Mitler ile doğa, yaratıcı öznenin kendi için kıldığı olur. Doğa zemininde var olan için, anlam ve değer niteliği ile mitler, metafizik varoluşun belirimi olarak yaratıcı öznenin kendi hikâyesini bulmasının, yaratmasının da olanaklı olduğunun gerçeğini taşır.

Mitler ile toplumsal anlamda ortak hayal gücü oluşturulur iken ortak aidiyetler ile ortak bir dünya, yaşam biçimi kurmak ve ortak bir dünyada yaşamanın bilincini edinmek daha olanaklı kılınır. Ortak değerler, uyumlu ve bütünleyici olması ile organize toplum olmanın olanağını da sağlar.

Mitler ile kültür ve medeniyet kurucu değerler edinmek ve değerlerin miras bırakılması içinde düşünce -kendiliğin gerçekleştirilmesi- etkinliği, öznelliğin ahlak biçimsel düzeyde yaratımını olanaklı kılar. Böyle olsa da

hak olan yani gerçek olan ve kendisinden pay alınmış olarak var olunan ve evrensel anlamda sonuç alınabilenin bilgisi ile değer dünyası kurmak olması gerekendir. Bunun içindir ki doğru bilgi edinme yöntemleri, özellikle felsefedeki eleştirel yöntem önemsenmelidir.

Kur'an açısından bakıldığında ise insanın tarih olgusal olarak ortak anlam ve değer edinmesi ile miras varlığı olması doğrultusunda hak olana göre eleştirilmesi ve kendisini sorgulaması gerektiğine diyalektik oluş içinde dikkat çekilir. Bu anlamda eleştirel olmanın, bilgi edinmeyi sürekli kılan bir oluşa tabi kıldığı da unutulmamalıdır.

*

Düşüncenin eleştirel yönünü barındıran felsefe tarihinde, Antik Yunan'da sofistler tarafından bilginin doğruluğunun sorunsal kılınması ve sonucunda da Sokrates, Platon ve Aristoteles tarafından bilginin bilinmesinin değil de doğru bilme yönteminin çözümsel olarak ele alınması söz konusu olur. Bilginin sorunsal kılınması, sorunsal olanın yöntemsel olarak çözümsel anlamda ele alınmasını gerekli kılmıştır.

Bilme nesnelerinin ne olduğuna dair bilinmesi, yönteme bağlı kılınmış iken nasıl ve ne için oldukları da sorunsal bir durum olarak görülür. Nasıl olduğuna dair deney, gözlem, ölçü paradigması ile bilimsel yöntem baskın gelir iken ne için olduğuna dair sibernetik ussal yaklaşım yöntemsel anlamda gerekli olarak edinilmek zorunda kalınır. Bilginin ne, nasıl ve ne için olduğuna dair sorunsal olduğu düşünüldüğünde sorunsal olanı yöntemsel yaklaşım ile çözümlemek olması gerekendir.

Sorunsal olanın tespitlere dayalı olarak kavramsal çözümlenmesinin yapılması da felsefi anlamda yöntemsel bir yaklaşım olup karanlıkta duranın aydınlatılması için gereklidir. Sorunsal olanın yöntemsel çözümlenmesi hem bilginin doğruluğu hem de çözümsel olarak sorunsal olanın değerlendirilebilmesi için gereklidir. Kavramlaştırma

eylemi de sorunsal olanın hem tespitini doğru biçimde yapmak hem anlamak hem de yeni bir oluşa taşıyabilmek için gereklidir.

Sofistler bilginin doğruluğunu sorunsal kılmışlardı. Deneyciler ve usçuların görüşleri doğrultusunda bakıldığında ise felsefi anlamda bilgi değil de bilmek sorunsal bir durum olarak görülür. Yöntem ise bilmeyi meşru kılan, sorunsal olanı çözümlemekten yana kanıtlamaya yönelik olması ile bir tanıtlama biçimi olması ile gereklidir. Yorumbilim ise bilmenin katı doğası gereğinde katmanlı çoklu gerçeklik içinde nesnel izafi oluşta değer yargısal yaklaşımda doğru olması kaydı ile zaten olması gerekendir.

Bilim dahi bilgiden yana kesinlik arayışı olarak görünür. Belirsizlik ilkesi veya kaos teoremi dahi doğadaki olay biçimsel oluşa kesinlikle böyledir yaklaşımından öte değildir. Belirsizlik veya kaos derken dahi belirli kılınan bir durum tanımlanmaktadır. Bilimin bilmeye yönelik katı doğası ise felsefi düzeyde kavramsal yaklaşım ile yorumbilime muhtaçtır. Katmanlı ve çoklu izafi gerçeklik içinde yanlışlanabilir ilkesi ise batıl yani gerçekte karşılığı olmayanın olumsuzlanması anlamını içermesinin dışında bir anlam ifade etmez. Katmanlı ve çoklu izafi gerçeklikte bağlam kurmalara bağlı olarak yorumlamada bulunmak ise kaçınılmazdır. Önemli olan ise gerçeklik zemini yitirilmeden yorumbilimin yapılmasıdır.

Düşünce tarihi bilmeye yönelik olarak yöntem sorunu ile ele alındığında bütün tartışmaların yöntem sorunsalı ile ilgili olduğu da görülür. Bu anlamda doğru yöntembilime bağlı olarak yorumbilim yapabilmenin olanağını bulmak gerekir. Tespite dayalı olarak kavramlaştırmada bulunmak da sorunsal olanın yöntemsel anlamda çözümlenmesi adına önemlidir.

*

Düşünce anlamaya, kavramaya, yargısal olmaya dayalı yorumlama erki olarak görünüş bulur. Böyle olsa da yorum, anlam ve değer olma niteliği kazananlar ile görünüş bulur iken varoluşta yaratım erki olarak gerçekleşir. Zaten yaratmak, düşüncenin yaratım etkinliği içinde kendiliğe dair gerçekleştirilenin, yaratılanın yorumlanmış olması anlamını içerir. Bu anlamda ussal ve sezgisel belirimlerde düşüncenin anlama, kavrama, yargıya varma kıpılarında yorumlamak erkinde bulunmaktan ileri, yaratım erki olması üzerinde -de- durmak gerekir.

Düşünce, kendiliğin en temelde gerçekleştirilmesi erki olarak yeti anlamında bulunduğunda kendiliğin gerçekleşmesi alanı olarak kendisinde, her belirimi ile yaratım etkinliği içinde bulunmak kaçınılmazdır. Düşüncede gerçekleştirmek, yaratıcı etkinlikte kendini gerçekleştirmek anlamını taşır ki anlama, kavrama, yargıya varma us belirimleri dahi kendiliğin yaratıcı etkinlikte gerçekleştirilmesi anlamını taşır.

Öznelliğin gelecek yönelimli olduğu düşünüldüğünde, kendi için güzel, iyi, doğru olmayı doğası gereği bulduğu görülür. Temel idealar (iyi, doğru ve güzel), kendini gerçekleştirme erkinde -düşüncede- dolayımsızca belirir iken dolayımsız olanı kavramlaştırmak ile us dolayımında anlamak, bilmek ile görünür kılmak, bilmeye yönelimi de bu temel idealar ile bulan özne için -tarih olgusal anlamda- kaçınılmazdır.

Bu anlamda düşünce tarihinde dönüm noktası olan Platon'un hakkını eda etmek yerinde olur. Ancak Platon'da idealar ile bilmek ifade edilse de idealar, idea evreninde bulunanlardır. Aslında ise idealar, bilmenin temel öznel belirimi olmak ile beraber yaratımda ahlak biçimsel olarak vücud kazanmanın da gereğidir. Varoluş, idealar ile olanaklı kılınmış, idealar ile gerçeklik alanında gerçekleşmekte olarak bulunandır.

Özne, kendini gerçekleştirme erkinde dolayımlı veya dolayımsız düzeyde irade sahibi olarak bakışım sahibi iken gelecek yönelimli

olmayı, böylesi doğası gereği bulur. Şimdi ve burada olarak hep kendini gerçekleştirir. Deneyimleri, geçmiş belirimi olarak bulduğunda ise üç zamanlı bilinçli oluşta sibernetik düşünsel -ussal- oluşta kendini gerçekleştirir. Tümeller ile nesnelliğe ve nesnel zamansal olmaya yani bitimli zamansallığa aşkın olarak öznel zamansal düzeyde anda, kendiliğinde dördüncü bir zamansal oluş durumunda bulunur.

Öznelliğin doğası gereği gelecek belirimli bakışımda kendi için iyi, doğru, güzel bakışımında hareket ile kendiliğin gerçekleştirilmesi, öznelliği doğası gereği ahlak biçimsel kılar. Bunun ile de kalmaz kendini gerçekleştirme erki olarak düşünceyi, ilk hareketinden itibaren irade belirimine -dolayımsız- özdeş bulur.

Nesnelerine bağlı olarak değer yargısal anlamda irade belirimi olan seçimlerde bulunmak dahi bir veya birçok potansiyelin, gerçekleşme erkinde yani irade beliriminde belirmesine bağlı gerçekleşir. İrade, en temel anlamda gerçekleşme erki belirimidir. Düşünce, kendiliğin gerçekleşme erki olarak belirdiğinde iradeye özdeş olarak gerçekleşir.

Düşüncede kendiliği gerçekleştirmeye bağlı olarak gerçekleşen yaratımda, yorum biçimsel harekette edinilen varoluş nesneleri üzerinden seçim belirimleri ile değer yargısal anlamda iradede çeşitlenmek, kendiliği gerçekleştirmekte de çeşitlenmek anlamını içerir. Varoluş nesneleri edindikçe, irade yönelimlerine bağlı olarak çeşitlilikte kendiliğin gerçekleştirildiği -en temel varoluş melekesi olan- düşünce, kendilik alanında dallanıp budaklanır iken derinlik de kazanır.

Özne varoluş nesneleri edindikçe düşünce; iyi, doğru, güzel yargıları ile -gerçekleşme erkinin irade belirimi olması anlamında görünüş bulması doğrultusunda- ahlak biçimsel olarak eylemde yapısal anlamda biçim alır. Temel idealar ile düşünce alanının metafizik varoluş alanı olması da olanaklı kılınır. Öznenin nesnelliğe aşkın durması, idealar ile değer yargısal olarak gerçekleşme erkinde us ve ahlak biçimsel anlamda yapısallık kazanılması, karakter ve kimlik edinimlerinde nesnelliğe

aşkınsal olunması ayrıca dilde anlam içerikli değer biçimsel olarak temsile dayalı varoluşun gerçekleşmesi/ gerçekleştirilmesi ile, kendilik alanı anlamında düşünce alanının metafizik varoluş alanı olduğu görülür.

Başka bir deyişle de yaratım alanı, yaratım ile beraber sonuçta metafizik oluşta kendiliğin bulunmasına nedendir. Ayrıca her yaratım nesnesi, temel idealar ile kendilik gerçekleştirilir iken salt ussal olmak ile beraber salt ussal oluşa aşkın değer biçimsel olması ile ahlak biçimsel olarak -vücud bulur- gerçeklik kazanır. Anlam ve değer içeriklerine bağlı olarak varoluş nesneleri oldukça, ahlak biçimsel olmaları korunur iken varoluşun ahlak biçimsel olarak gerçekleşmesi de sürekli olur. Ortak varoluştan da bahsetmekte isek temel idealar, öteki ile ilişkilerin sürdürebilir ve sürekli olması için itibarı anlamda ahlak biçimleri olmaları ile düşüncenin varoluş nesneleri, ötekiler ile yapısal kılınmasının gereği olarak bulunurlar.

İdealar, en temelde düşüncenin yapısal kılınarak us formunda görünmesinin gereğidir. Aynı zamanda duyusal algı eşliğinde usta, bilme yöneliminin tinsel/ öznel düzeyde gerçekleşmesinin gereğidir. Her bilme durumunun öznelde değer yargısal olarak gerçekleşmesi beliriminde bilmeyi dahi ahlak biçimsel kılar.

İdealar, salt ussal bilinen ama ahlak biçimsel değerlendirilen, değer kılınan bir dünyaya baktırmak ile kalmaz, anlam içerikli değer biçimsel bir dünyada varoluşu olanaklı kılar. Böylesi bir durumda öznelliğin doğası gereği düşünce etkinliği, kendiliği gerçekleştirme ve yaratım etkinliği olarak idealar ile biçim kazanır iken düşüncede idealar ile varoluş biçimlenir.

Yaratım, en temelde doğaçlama ile başlamış olsa da idealar ile biçim kazanan düşünsel etkinliktir. Düşünsel etkinlik öznelde idealar ile ussal nitelik kazanır. Varoluş nesneleri üzerinden idealların irade belirimli değer yargısal etkileşimde düşünsel etkinliği gelecek yönelimine bağlı

olarak ussal kılması kaçınılmazdır. Üç zamanlı oluşta ise idealar ile değer yargısal olarak bilinçli olmak da kaçınılmazdır.

Düşünce ile varoluş nesneleri edindikçe kendiliğin, farklılıklarda gerçekleştirilmesine bağlı olarak tinsel anlamda -karakter, kimlik belirimlerinde- çeşitlenmesi kaçınılmazdır. Yaratıma bağlı olarak kurucu ortak anlam ve değerler yani kültür nesneleri edindikçe de doğa zemininde doğaya aşkın varoluş gerçekleşir. Ortak varoluş nesneleri edinmekten de ileri, ortak değerleri ilkesine bağlı kurumsal düzeyde işlevsel kıldıkça yani medeniyet edinmeye yükseldikçe de genele yaygın ortak bir dünya kurulur. Öznelliğin metafizik olgusal olması ile beraber kültür ve medeniyet varlığı olarak da metafizik varoluş, katmanlı ve çoklu varoluş biçimi olarak bulunur… Sürekli ve gerçek kılınır.

Ortak varoluş gerçekliğinde gerçekleşen ilişkilerinde de varoluş, idealar ile -katmanlı tinsel oluşta- biçim kazanmaya devam eder. En temelde kendiliğin gerçekleştirilmesi erki olan düşüncede gerçekleşen katmanlı varoluş, ilişkilerde de kurucu ortak değerler ile yapısal anlamda biçim aldığında, idealar ile katmanlı tinsellik edinilmiştir.

Katmanlılık, ussal anlamda yapısallığı içerir. Öznellik; idealar ile düşünsel etkinlikte salt ussal bilme yönelimi ve öznel yargısal kritik etme yetisi olarak vicdan belirimlerinde biçimlenirken/ yapısal kılınırken, yaratımda anlam ve değer edinimi ile varoluş nesneleri edinilmesi ayrıca kendiliğin gerçekleştirilmesine bağlı olarak karakter ve kimlik edinimi, sibernetik ussal oluş içinde bilinçli olunması, biyolojik sebep-gerekçelere haiz olunması, vb. içinde katmanlı tinsel oluşta bulunur. Kültür ve medeniyet içinde katmanlı tinsellik, ortak varoluşta edinilmiş olarak bulunur.

*

Anlam içerikli değer biçimsel her varoluş, yaratım ile görünüş bulmaktadır. Hakikatten alınan pay kadarı ile gerçek kılınan her varoluş

biçimi, yaratılmış olması anlamında yaratılmış gerçeklik olarak gerçekleşme olanağı bulur. Varoluş -yaratım- biçimlerini, anlam içerikli değer biçimsel olmalarına bağlı olarak bilmek, inanmak/ iman etmek (emin olmak) ile de gerçeklik algısında olarak gerçek bulmak kaçınılmazdır.

Hakikatten aldığı pay kadarı ile gerçek kılınmış olanın, tekil ve tikel belirimli bir şeye benzer oluşu, bütüne katkısı, kendini gerçekleştirme çabası içinde olması, yaratılmış gerçek olarak belirimidir. Yaratılmış gerçek olanı böylesi belirimleri ile duyusal ve ussal farkındalık doğrultusunda, soru kalıpları çerçevesinde, anlam içerikli değer biçimsel anlamda bilmek, inanmak, emin olmak bağıntısında gerçek bulmak da kaçınılmazdır. İdealların değer yargısal olarak bilgiye öznelde inanmaya eylediği de gözden kaçırılmamalıdır. İdealar değer yargısal bakışıma eyler iken yaratılmış olanı inanmış veya emin olunmuş anlamda gerçek bulmak için de gerekli olandır.

Bilmek, öznelde değer yargısal anlamda inanmaya eyler iken yaratım nesneleri ile beraber kendilik dünyası, ilişkilerde alınan sonuçlara, karşılıklara göre biçim kazanırken gerçek kılınmış ve gerçek bulunmuş olanın gerçekliği sürekli kılınır. Bu duruma daim yaratım içinde bakıldığında, varoluş eşikleri olarak yasalar (zorunlu olan) ve tümeller yani genel idealara (gerekli olan) -ilkeler/ evrenseller/ zamansızlar- bağlı olarak süreksizlik içinde sürekli kılınmış durumlar üzerinden gerçeklik yönetimi yapıldığı da görülür. Gerçeklik yönetimi sonuçtan hareket ile bakıldığında sibernetik ussal oluş içinde yaratım yöntemi olduğunu da belirli kılar. Gerçeklik yönetimine göre yaratım yönetiminin yapılması söz konusu olur.

Yasalar zemininden hareket ile yaratımın gerçekleştirilmesi, ilkelerden -tümellerden- hareket ile varoluşun olanaklı kılınması, sonuçta da ortak varoluş içinde sadece gerçek kılmanın ve bulmanın değil, gerçeklik yönetimi ile gerçeğin sürekli kılınması da daim yaratımda söz konusu

olur. Böyle olduğunda yaratılmış gerçeklikte yaratılmış dünya edinmenin olanaklı olduğu görülür.

Yasa, önsel bir neden olmaktan daha çok sonuçlara göre belirli kılınmış varoluş eşikleridir -nedenlerdir-. Varoluşun doğasını, zorunluluğunu belirli kılar. İlke ise tinsel anlamda varoluşun gereği olarak olması gereken erek belirimler olmaları ile yönelime eyleyen gerçekleştirilmesi gerekenlerdir/ gerçekleşenlerdir. Varoluşun her alanında, sibernetik ussal oluşun gereği olarak görünürler.

İlkelerin gerçekleşme erki anlamında iradede belirmesi, ussal anlamda anlam içerikli değer biçimsel karşılıklarının olması, duyguda dirimsel karşılıklarının oluşması, yapısal anlamda -duyu, meleke/ sıfat belirimlerinde- ve ilişkilerde karşılıklarının olması, varoluşun katmanlı gerçeklik içinde gerçekleştiğini de görünür kılar. Bu durumda yaratım ve gerçeklik yönetimi de katmanlı varoluşta gerçekleşir. İlkeler ortak değer olduklarında ise kültür ve medeniyette sonuç belirimli karşılıklarının oluşması, yaratım ve gerçeklik yönetiminin sürekli kılınmasının bir sonucu olarak bulunur. Anlam ve değer belirimlerinin, amaçsal oluşa bağlı olarak nedenleri belirli kıldığı gerçeklikte, gerçeklik yönetimi -tinsel/ öznel anlamda- sibernetik ussaldır.

Öznelde gerçeklik yönetimi değer yönetimi olarak görünür. Sibernetik ussal olmak, anlam ve değer belirimine göre nedenlerin belirlendiği bir varoluş içinde gerçeklik ve yaratım yönetiminde bulunmak anlamını taşır. Usun idealar/ ilkeler ile vicdan biçimsel işlevsel olmasında da sibernetik tinsel oluşta kendilik kontrolü, özdenetim gerçekleştiğinde, yaratım/ gerçeklik yönetimi tinsel anlamda gerçekleşir. Değerler -ortak değerler- eylemleri belirli kıldığında kendiliğin gerçekliği özdenetim anlamında yönetilir. Kültürde ortak değerlere göre üstyapı kurumlarının oluşmasına ilişkilerde tutum ve davranış biçimlerinin belirli kılınması ayrıca medeniyette ilkelerin kurumsal düzeyde işlevsel

kılınması, ilişkileri yönetmek anlamında yaratılmış gerçekliği yönetmek anlamını taşır.

Nesnel ve öznel/ tinsel anlamda sibernetik ussal varoluş içinde, yasalar -doğa- zemininden hareket ile ilkeler korunarak yaratıcı etkinlikte yaratım ve gerçeklik yönetiminde bulunulur iken varoluşu katmanlı gerçeklik içinde bulmak kaçınılmazdır. Birbiri üzerine yapılanan değil, birbirini içeren ve gerçekleştikçe birbirini görünüşe taşıyan olgusal oluş içinde yapısal kılınan bir dünya böylece görünür kılınmış olur. Görünür kılınmış olmak ile de kalmaz, yaratılmış -inanılmış- gerçeklik olarak içinde bulunulan ve yaşanandır -deneyimlenendir-.

Tinsel anlamda varoluşun ilişkilerde sürdürülebilir ve sürekli olması için de yaratım ve gerçeklik yönetimine ihtiyaç duyulur. Anlam içeriğine göre değer biçimsel olarak gerçekleşen her yaratım, sonuçta yaratım ve gerçeklik yönetimi içinde yer almak durumunda bulunur. Böylece gerçeklik bir algı olmaktan öte, içinde bulunulan, yaşamsal karşılıkları olan/ oluşan ve sonuçta kendisinden alınan sonuçlara göre yeni -katmanlı- oluşlara evrilmiş olarak yorumlanmış/ yaratılmış dünyalar içinde var olmak anlamını taşır.

Bu anlamda yaratım ve gerçeklik yönetimi yasa ve ilke belirimli sabiteler üzerinden gerçekleşse de yasa ve ilkeler, varoluşun olmazsa olmazları olarak yaratım ve gerçeklik yönetimini durağan kılmaz. Hep yeniden yoruma/ yaratıma açık olması ile varoluşun gerçekleşmesi olanağı olarak ussal anlamda görünürler/ görülmeleri gerekir. Varoluş eşiklerinden yoksun bir varoluştan bahsedilemez. İlkelerden yoksun ise savruk, kaotik bir varoluştan bahsedebiliriz.

Yaratıcı özne için tinsel anlamda sürekli bir varoluştan ve sürdürülebilir ilişkilere bağlı olarak ortak varoluştan yani tinsel anlamda kendiliği gerçekleştirme ve yaratım durumundan bahsetmekte isek yaratım ve gerçeklik yönetimi, tektip ve durağan kılan değil, hep yeniden yaratıma açık olma durumunun olanağı olarak olması gerekendir.

Yaratmak, düşünsel etkinlikte ilk olarak kendiliğin gerçekleştirilmesi, potansiyellerin açımlanması anlamında görünüş bulur. Kendiliğin gerçekleştirilmesi, potansiyellerin olanaklar olarak bulunması söz konusu ise varoluş, her an daim biçimde olması gereken olarak bulunur. Kendiliğin gerçekleştirilmesi, erk olarak irade beliriminde bulunduğunda, vazgeçilmez bir yönelimde olmak ile kendiliğin gerçekleştirilmesine devam edilir. Kendiliği gerçekleştirme erki -iradesi- karşı konulamaz oluşu ile yaratıma eyler.

Yaratım ile beraber kendiliğe dair tek oluş içinde, anlam ve değer belirimli varoluş nesneleri edindikçe yalnızlık da geride bırakılır. Böylece ortak varoluşta anlam içerikli değer bulmalar içinde varoluş; zevk (anlam bulmak, değer edinmek), neşe, kendiliğin tadılması (mutmain olmak) nesnelerinin tadılması (duyular ve haz beliriminde) vb. içinde bulunduğunda, kendini gerçekleştirme sürekli kılınır. Sürekli kılma iradesi ile de tinsel anlamda varoluş sürekli kılınmaktadır. Bu durumda yasa ve ilkeler, yaratımın ve gerçeklik yönetiminin sabiteleri olmakla kalmaz, yeniden yaratımın, yorumlamanın gerçekleri olarak varoluşta yerlerini alırlar.

Hakikatten alınan pay ile gerçek kılınanın, kendini gerçekleştirme erkine -iradesine- bağlı olarak varoluş etkinliğinde mülkten pay almaya devam etmesi, sürekli varoluş çabası içinde gerçek olduğunu kendini gerçekleştirirken bulması ve varoluş nesneleri ile ilişkide varoluşun ortak gerçekliğinin tadına varması belirimleri, aynı değil ayrı da değil oluşu içinde varoluşu yaratım etkinliğinde bulmak anlamını taşır. Yaratım etkinliği içinde varoluş, anlam ve değer belirimli olması ile ahlak biçimsel olarak biçimlenir iken yaratım/ gerçeklik yönetimi de ilişkilerin, eylemlerin yönetimi doğrultusunda kaçınılmaz olarak bulunur.

Duyusal algıda karşılıkları olanların duyusal anlamda gerçek olarak bulunması, ilişkilerde duygusal bağlar kurulması, iradeye bağlı yönelimlerde bulunulması ayrıca bilginin öznelde içselleştirilmiş değer

olarak inanç nesnesi olması ile varlık ve varoluşta karşılıklarına göre gerçek olarak bulunması yaratımı sadece gerçek kılma çabasında değil, gerçek bulma durumunda da görme olanağı verir. Tinselliğin sibernetik doğası gereği anlam ve değer belirimli varoluş içinde de gerçeklik ve yaratım yönetimi kaçınılmaz olarak bulunur. Yaratım, gerçeklik yönetimi varoluş çabasının sürekliliği içinde öngörülü bir varoluş için de olması gerekendir.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda belirtmek gerekir ki gerçekliğin ne olduğu önemlidir. Ancak nasıl olduğu daha da önemlidir. Yaratım, gerçeklik yönetimi dahi gerçekliğin nasıl oluştuğu ile ilgi olup, gerçeklik algısını, anlayışını sürekli kılmak adına önemlidir.

*

Düşüncenin sadece us belirimli bilme ve bilme yöntemleri değil, öznel anlamda ahlak biçimsel olmaya yönelik olarak vicdan belirimli niteliği olduğunu da vurgulamak gerekir. Bundan da öte anlam- değer belirimli oluş içinde yaratım etkinliği olduğu üzerinde durmak gerekir. Düşünce, anlam-değer belirimli oluş içinde yorum biçimsel olarak yaratım etkinliğidir. Dil zemininden hareket ile yaratıcı etkinlik, anlam ve değer belirimli öznel/ içsel olanın -öznel ve nesnel belirimlerinde dışlaşması niteliğinde görünüşe taşınır.

Anlam ve değer yaratımının öznelde (anlam, değer, ahlak vb.) ve nesnelde (kültür, medeniyet nesneleri vb.) karşılıklarını oluşturmak, yaratımı sonuçta bir dışlaşma durumu olarak belirli kılar. Anlam ve değer belirimlerinin öznelde ve nesnelde karşılık görmesi, kendi içinde katmanlı bir varoluşu görünür kılar. Anlam, değer, inanç, ahlak, varoluş nesneleri, doğa belirimleri, kültür ve medeniyet zemininden hareket ile yaratıma bakıldığında, dışlaşma durumuna bağlı olarak kendiliğe dışsal duran ama içinde olunan olması ile kendi içinde katmanlı ve çoklu gerçekliğe haiz bir varoluşun olduğuna tanık olunur.

Dil, anlam niteliğinde yüklem aldıklarını sadece aktarım aracı değil, anlamın öznelde değer yüklemi kazanması ile düşüncenin yaratıcı belirimini açık eder. Dil anlam ve değer yükleminde düşüncede, bilginin işlevsel ve işlemsel olarak beliriminde, bilgiye inanıldığı ölçüde anlamı içselleştirilmiş değer olarak öznelliğe katar. İçselleştirilmiş her değer, düşüncenin yaratım etkinliği içinde öznelliğin de yeniden yaratıldığı bir sürece sebep olur.

Anlam ve değer bağıntısında düşüncenin yaratım etkinliği içinde bulunan her ne ise yorumbiçimsel olarak yaratımın açık olduğu gerçekliğini görünür kılar. Düşüncede yaratım sadece anlam bulmak ile değil, değer kılınmışlar ile biçimlenen ve karşı karşıya kalınan yeni durumlara göre hep yeniden yorumlanan bir dünyada bulunmak anlamını taşır.

Bir daha söylemek gerekir ise düşüncenin yaratım erki olduğunu söyler iken düşüncenin, sadece sezgisel düzeyde anlamaya dayalı, ussal anlamda bilmeye dayalı, öznel kritik düzeyde vicdana dayalı, duygusal oluşlar içinde yaklaşıma dayalı, dilsel belirimde iletişime dayalı gerçekleşmekte olduğunu söylemekte değilim. Bilginin anlam belirimli işlevsel ve değer belirimli işlemsel olduğu bir dünya içinde düşüncenin yaratıma dayalı gerçekliğini dile getirmekteyim. Anlam ve değer belirimli yoruma dayalı olarak hep yeni bir oluşa gebe olduğunu söylemekteyim.

Düşünce; sadece sezgi, us, vicdan, duygu, dil belirimli her açımlamada anlamak, bilmek/ kavramak, eleştirel olmak, değer biçimsel yaklaşmak, aktarım biçimsel olmak vb. gibi durumlarda belirmez. Bu belirimlerde dahi bilginin anlam ve değer bağıntısında yeniden şekillenmesi ile öznellikte, kendilik alanında yaratım etkinliği olarak işlevseldir.

Sezgi, anlamaya dair olarak en ilkel düşünce belirimi iken düşüncenin her aşamasında gerçekliğini korur. Us, vicdan, duygu ve dil de düşünce belirimi olmaktan öte değil iken düşüncenin yaratım erki olması

etkinliği içinde yerlerini alırlar. Zaten us, vicdan, duygu ve dil belirimleri düşüncenin yaratıcı etkinliğinin kendi içinde yeti olarak belirimleridir. Düşüncenin yaratım etkinliği oluşunun görüngüsü oldukları yönünde de değerlendirilmeleri gerekir.

Gündelik dilde sezgisel anlayışa bağlı imgeye dayalı, felsefi dilde ise yargısal bilmeye bağlı kavrama dayalı anlatı biçimi hakimdir. Böyle olmakla beraber, imgeye ve kavrama dayalı anlatı belirimi ile dil, bir uzlaşı ve bilginin aktarım aracı olarak görünür. Ancak, anlam ve değer yüklemi ile dil, öznellikte yaratım etkinliği olarak karşılık görür. İmge ve kavram, anlama dayalı içerik belirimleri ile öznellikte dirimseldir. Öznellikte yaratım etkinliğinde olmaya eril/ etken olarak eylerler. Anlam ve değer yüklemi ile dil, ilişkilerde ise ortak değer belirimine neden olurken içinde doğulan dünyaların yaratımına neden olur. Sonuçta her iki belirimde dahi düşüncenin bir belirimi olan dil, sadece bir uzlaşı ve aktarım aracı olmaktan öte, yaratıcı bir etkinlik olarak düşüncenin yaratıcı gücünün açık edilmesi özelliğini taşır.

Düşünce kendi içinde us, vicdan ve dil gibi yapılar edinirken yapıları üzerinden budaklanan bir ağaç gibi açımlanır. Kendi içinde öznesi olan şahsın kendisini gerçekleştirme ve yaratım erki olarak biçim kazanır. Yapıları kendi zemininde hareket ile görünüş bulsa da yaratım, yapılarına aşkınsal olarak gerçekleşir. Yorum biçimsel olmaktan da öte değildir.

Yorum, yaratımın en temel belirimi olup öznenin düşünme/ yaratım etkinliği içinde kendini gerçekleştirme biçimi olarak görülür. Bu anlamda yorumbiçimsel olarak kendini gerçekleştirmek öznenin kaçınılmazıdır. Varoluş, yorum biçimsel anlamda kendiliğin düşüncenin yaratım etkinliği içinde yaratılanlar ile anlam ve değer buldukça kendini gerçekleştirmekten geçer. Her anlam ve değer yaratımı içinde kendilik, kendi içinde zenginleşen varoluşta, var olmanın değer olarak bulunması sebebiyle yaratımı sürekli kılar.

Yaratımın sürekliliği içinde varoluş, hep yeni anlam ve değerler yaratmak/ edinmekle zenginleşmek ile kalmaz, düşüncenin yaratım etkinliği içinde katmanlı ve derinleşmekte olarak bulunur. Yaratmak ile düşüncenin yapıları içinde katmanlılık kaçınılmazdır. Düşüncenin yapıları, düşüncenin katmanlı oluş içinde de gerçekleştiğini gösterir. Varoluş ortak gerçeklilik ise öteki ile var olmak da derinleşmeye etkendir.

Düşünce, doğası gereği kendiliğin kendi içinde kendi ile dilde aynalaşırken ikili doğaya sahiptir. Dilin ikili doğası içinde düşünce, ikili doğaya kendiliğin kendiliğe -yabancı değil- öteki kılınması ile ötekisi ile aynalaşma içinde gerçekleşir. Böylece varoluş düşüncenin ikili doğası gereği içinde derinleşme olanağı bulur. Bu durumda yaratmak, -karşıtı olmayan ama ayna olan- ötekini yaratmak ile kendini de karakter ve kimlik belirimlerinde yaratmak anlamını taşır. Böylesi yaratım içinde varoluş nesneleri edinmek ile kendiliğin gerçekleştirilmesi sürekli kılınır.

Dil, temsile dayalı gerçekliğinde doğası gereği yorumbiçimsel olması ile düşüncenin yaratıcı doğasına eşlik eder. Bu nedenle dahi olsa dilin, sadece uzlaşı ve bilgi aktarım aracı olmadığı görülür. Melekeler/ yetiler zemininden hareket ile sözün hem öznel hem de nesnel düzeylerde tarih olgusal anlamda yaratıcı etkinlikte aldığı rol aşikârdır. Bu anlamda dilin sadece bilgi aktarım, uzlaşı aracı veya düşünsel anlamda değerlendirmeye (kritiğe) nesne olan usun görüngülerinden birisi olduğunu söylemek eksik olur.

Her değerlendirme biçimi -teorik, pratik, eleştirel, şerh, tevhitsel bakışım vb.- dahi öznelde değer varlıksal olması anlamında yeni bir varlık görüşüne eylerken ve değer biçimsel etkileşimler içinde tutum ve davranış biçimsel olarak karakter ve kimlik belirimlerine sebep verir. Böylesi oluş içinde hep yeniden yaratıma nedendir. Yeniden bir yaratım içinde bulunmak yani yeni bir düşünsel etkinlikte bulunmak anlamını taşır.

Değerlendirme yeni bir oluşa sebep ise öznel ve nesnel sonuçlarından bakıldığında yeni bir yaratım etkinliğinde bulunma biçimi olduğu görülür. Ussal anlamda yaratıma katılım ile sanatsal anlamda -doğuşa, doğaçlamaya bağlı- yaratım biçimi kıyas edildiğinde, yeni bir oluşa sebep her değerlendirmenin yaratım biçimi olarak sonuçta görünüş bulduğuna tanık olunacaktır. Tarih olgusal anlamda dilin/ sözün us belirimli olarak böylesi erkine de nebiler ve filozofların söylemleri çizgisinde tanık olunur.

Düşüncenin yaratım etkinliğinde anlam ve değer belirimleri dilde karşılık görür… Düşünce en üst seviyede dil ile gerçekleşirken dilin, düşüncenin yaratım erki oluşundan pay aldığı görülür. Dilin öznelde anlam, değer, duygu açımlaması, bilgiden sonuç almaya dayalı yaratımlarda bulunulması ile dahi bakıldığında dilin hem öznel hem de nesnel düzeyde yaratımda en yüksek düzeyde rol aldığı görülür. Dil ile biçimlendirilen bir dünyada dil, kalem misali hem uzlaşı ve iletişime sebep iz bırakandır hem anlam ve değer belirimlerinde biçimleyen öznelliğe/ tinselliğe haizdir hem de yaratımda yeni bir oluşa taşıma -öznel olma/ kılma- erkine sahiptir.

İsimler ile tinsel kılınmış olması ile var olunan bir dünyada dilin yaratımdaki rolü daha net görülür. İsimler, sadece belirli kılınmış bir dünyaya baktırmaz. Belirli kılınmış olanın taşıdığı anlam ve değer yükünü açımlamanın da gereğidir. İsimler ile belirli kılınmış dünya içinde yaratım etkinliğinde olarak var olmaya da eyler. Kendiliğe dair isimler süreksizlik içinde kendiliğe tutunmaya neden iken üst kimlikler anlamında isimler de ortak değerlerde buluşarak ilişkilerde özneler arası tutunmaya nedendir.

İsimler ile yaratıcı etkinliğe bakıldığında; bir ırka ismi ile aidiyet duyulması, herhangi bir isimde aidiyet bulmuş olarak kimlik edinmiş olmak, bir kâğıt parçasının para olması, bir metal parçasının takı olarak vb. anlamda anlam ve değer kazanımlarına dikkatli bakıldığında, dil ile

öznelliğe/ tinselliğe dair yeni bir yaratım oluşu içinde bulunulduğu görülür. Nesnel olanın böylesi öznel kılınmasında yaratımın, nesnelliğe aşkın anlam ve değer belirimleri ile dilde biçimlendiği görülür. Dil, öznel anlamda yaratımı, nesnelliğe aşkın yeniden biçimlemenin gereğidir. Nesnel olan, doğasına aşkın olarak tinsel anlamda öznelde dilin taşıdığı anlam ve değer belirimleri ile biçimlenir iken yeni bir dünyanın yaratımına kapı aralanır. Dil, yeni bir dünyada olmaya/ bulunmaya eyler.

Dil ile nesnel olan bilinir, kendilik alanına taşınır ve görünür kılınmış olan bir dünyaya bakılır. Dil, özneler arası uzlaşı ve iletişim aracıdır. Bilgi aktarımında bilginin işlevsel ve işlemsel olmasının da gereğidir. Böyle olmak ile beraber dil, sadece bu belirimlerine indirgenmeyecek kadar yaratıcı etkinlikte -temsile dayalı- biçimleyen olması ile rol sahibidir.

*

Söz/ bilgi anlam ve değer belirimli yargısal olduğunda yaratmak, usa aşkınsal açığa çıkarmak anlamını taşır. Kendiliğin şahıs olması özellikleri olan dirimsel, şuursal, bakışa haiz yönelimsel, hareket sahibi olduğu düşünüldüğünde, düşüncenin yaratım etkinliği olarak kendiliği gerçekleştirme belirimi olarak bulunması ayrıca anlam ve değer edinimleri ile kendiliğe içsel kıldıkları belirimlerde yaratım, her yönü ile yorum biçimsel olması anlamında gerçekleşir.

Yaratımda içerik-biçim, amaç, erek, sonuç belirimleri de söz konusu olduğunda anlam ve değer oluşturmak, yorum biçimsel anlamda yaratımı görünür kılar. Yaratımın anlam-değer bağlamında içerik-biçim belirimli olduğu da düşünüldüğünde temsile dayalı var etme ve varoluşta yorum biçimsel olmak kaçınılmazdır.

Düşünce, salt ussal anlamında nesnel yargısal, ilke belirimli öznel yargısal -vicdan- ve yaratım belirimli yorum yargısal -anlam içerikli değer biçimsel- olan kritik biçimseldir. Düşüncenin hayal gücü belirimi

de yaratım etkinliği anlamında düşüncenin bir belirimi, kıpısıdır. Bilgi edinmek için nesnel yargısal, değer -ahlak- belirimli varoluş için öznel yargısal ve yaratıcı etkinlikte yorum biçimsel olan insan için düşünmek kendiliği gerçekleştirmenin en temel olanağı olarak bulduğudur. Bilgi ve değer edinimi ve yaratım olanağı olarak düşünce, öznesinin kendini gerçekleştirirken kendi olma/ olabilme yetisidir. Öznesinin tarih olgusal olarak sadece bilme veya değer belirimli olarak kendini gerçekleştirme, farkına varma olanağı olması anlamında görülmesi ile beraber, yaratıcı etkinlikte fark oluşturma, miras varlığı olmasının da en temel nedenidir.

Düşünen, anlam ve değer edinen öznenin tarihsel gelişimi içinde düşünce varlığı olarak bilmeye yönelik varoluş bulması, mülkten pay alması, miras varlığı olması ile kendini gerçekleştirmesi, görünüşe taşıması söz konusu olandır. Düşünce, kendiliğin kendisi zemininde hareket ile gerçekleşme olanağı bulduğunun en temel belirimidir.

Düşündükçe bilen, kritik eden ve yorumladıkça yaratım etkinliğinde bulunan özne için, anlam bulmak ve değer yaratmak söz konusu olduğunda, değerler ile biçimlenen dünyalar yarattığı da düşünüldüğünde, yarattığı değerler içinde anlam buldukça varoluşunu renklendirdiği -çeşitlendirdiği- görülür. Mülkten pay almanın sürekliliği -gelişimi/ tekamülü- içinde ortak değer alanı yarattıkça, değerler miras bırakıldıkça, tarih öznesi olarak yarattığı tarih içinde doğan yaratıcı özneden bahsetmiş olunur.

Tarih, yaratılmış değerler içinde yaşanandır. Süreksizliği içeren anlam içeriğine sahiptir. Yorumlanmış, yeniden yaratılmış bir dünyayı görünüşe taşıması anlamında önemlidir. Elbette, deneyime dayalı olarak olmaması gerektiği anlamında ibretlik ve olması gerektiği anlamında ders olan nice olay ve görünüş bulan olguya haizdir. Ancak, düşünsel etkinliği kendiliğini gerçekleştirme olanağı bulan özne için tarih, düşünsel yaratım etkinliği içinde gerekçelere bağlı olarak yeniden yorumlanan dünyanın gerçeğini anlamaya, bilmeye çalışma serüvenini

barındırır. Bundan daha ötesi, kendiliğini düşünsel yaratım etkinliği içinde görünüşe taşıyan, yaratım nesneleri verir iken kendini de bulduğu anlamlar ve yarattığı değerler içinde yeniden yaratmak zorunda kalan yaratıcı özne olarak görünür kılar.

Tarih, düşüncenin yaratım etkinliğinde şartlara, koşullara, ihtiyaçlara bağlı olarak emek vermek ve miras edinmek ile biçimlenirken yaratıcı öznenin varoluş sürecine tanık kılar. Tarihsel varoluş sürecinde yaratıcı öznenin tarih bilinci edinmesi de doğa zemininde yaratılmış gerçeklik olan, sonuçta ise değer olarak edinilen yorumlanmış dünyanın içinde doğduğudur. Tarih, diyalektik oluş içinde sibernetik bilinçli oluşta koşullar, ihtiyaçlar ve şartlar karşısında kendini hep yeniden üretmek zorunda kalan yaratıcı öznenin tarihidir. Tarih bilinci ise kronolojik olarak geçmişi bilmek değil, değerler dünyasının değişkenliği içinde psikolojik ve sosyolojik etkileri ile, olan biteni kritik etmek ve olabileceklere örnek teşkil ettiğinden dolayı, olabileceklere -gelecek projeksiyonuna- göre tutum, davranış, taktik, strateji vb. geliştirmeyi de içerir.

Tarihte doğmak, kronolojik tarih anlamında tarihe aşkın üst tarih anlayışında anlam ve değer varlığı olarak miras içinde doğmaktır. Tarih, yaratılmış gerçeklik olarak içinde doğulan dünyayı anlayabilmek üzerinden yaratıcı öznenin gelişim sürecinde kendine tanık olmasının aynasıdır.

Alman idealizmi olgusal olanı tarihsel süreçte görmek ister. Bu anlamda tarih, olgunun tarihidir. Olgusal olana tarihte tanık olmak gerekir. Böyledir. Böyle olması sebebiyle de tarih öznesi olan yaratıcı özneye tarihte tanık olmak gerekir. Yarattığı, yorumladığı dünya içinde doğan ve değişen anlam ve değer dünyası içinde yaratım nesneleri verir iken yaratım nesneleri üzerinden gelişen ilişkilerde kendini de hep yeniden yaratan öznenin kendisine tarihte tanık olması kaçınılmazdır. Tarihte doğan, aidiyetler ile tarihi yüklenen ve ortak miras içinde tarihte

yürüyen özne için tarih hem kendisini tanıması, anlaması hem anlam ve değer dünyası ile güne tutunması hem de deneyimlerine dayanarak geleceğe yansıttıkları ile geleceğe tutunması için önemlidir.

Yaratılmış gerçeklik içinde yorumlanmış bir dünyada yaşanır iken değişen koşul, ihtiyaç ve şartlar içinde hep yeniden yaratılmış gerçeklikte varoluş bulmaktayken sadece bilen/ bilmeye çalışan öznenin değil, yaratıcı nitelikte etkinlikte olan öznenin tarihine tanık olmak gerekir. Yaratım etkinliğinde alan çeşitliliğinde yorumda bulunurken zengin farklılıklarda sınırsızca yaratımda bulunan özne için yaratmak, tarih olgusal olarak kendini keşfetmek ve yarattığı dünyalar içinde kendine kattığı anlam ve değer edinimlerinde kendiliğini hep yeniden yaratırken yaşama olanağıdır.

*

Felsefe tarihi, düşünce tarihinin ana yollarından birisi olarak doğa felsefesi ile anlamlı kılma çabasında başlar. Sofistlerin bilginin doğruluğunun şüpheli olduğu savı ile karşı karşıya kalındığında ise doğru bilginin ussal anlamda nasıl edinilmesi gerektiği ussal çözümlemeleri ile Sokrates ve yöntem arayışında bilgibilime yön veren Platon, Aristoteles vb. filozofların çizgisinde devam eder. Hiç kuşku yok ki bilgi nesnesinin ne olduğuna dair bilgi edinmek ile ilgili olarak felsefe bu doğrultuda gelişir. Antik Yunan'da felsefe, doğaya dair insanın anlama çabası, yorumlama gücü olarak değerlendirilmesi gerekir. Bilgibilim yapma çabası ise sorunsal olana yöntemsel anlamda çözümsel yaklaşımlarda bulunulması gerçeğini görünür kılması adına önemlidir.

Helenistik çağda bilginin ahlaki açıdan değerlendirilmesi felsefeyi bir yaşam biçim olarak dinsel kılar. Sözün anlam ve değer belirimlerinde bilgi niteliği taşıması sonucunda nelere sebep verdiğini görmek için bu felsefi dönem yorumbilim adına önemlidir. Skolastik felsefe döneminde de felsefe ile dini olan/ kılınan olguları anlamlı kılma çabası, kavramsal

bir yaklaşım olarak dini, mitsel bir olgudan düşünsel bir olguya yorumsal anlamda taşımak adına önemlidir.

Dinin ve din olgularının kavramsal düzeyde yorumlanması, hiç kuşku yoktur ki dinin mitsel gücünü daha da kuvvetlendirmekte ve dini daha inandırıcı kılmaktadır. Dinin felsefe ile yorumlanması ise ne sorusu kalıbında gerçekleştiğinde ise ilahiyat (kelam) olgularını, ne olduklarına bağlı olarak tanımlamak ve bu doğrultuda anlamlı kılmak, kaçınılmaz olarak bulunur. Yirmi birinci yüzyılda dahi halen klasik kelam denilen bu çizginin aşılmadığı görülür. Felsefe tarihinin süreç belirimli bu dönemleri, verili bilgiyi öznel anlamda yeniden üretme olanağı olarak düşünceyi, yorumbilim adına görünür kılması sebebiyle önemlidir.

Elbette bilgi, öznelde inanç belirimi ile beraber değer olarak yaşamsal anlamda yorumlandığında dogmalar edinmek de kaçınılmazdır. Bu dönemlerde -özellikle skolastik dönemde- sadece doğanın yorumlanırken anlaşılması değil, bilginin yorumlanırken değer kılınması ile inanç nesnesi kılınması sonucunda yaşam biçimi oluşturmasına -farklı bir biçimde ele alınmasına- tanık olunur/ olunmalıdır. Bu, bilginin -sadece- yaratım erkinde yorumlanması değil, öznelde değer belirimleri ile karşılaşıldığında, sonuçta yaşamın da yorumlandığı gerçeğini görünür kılmıştır. Yorumlanan yaşam, yeni bir yaratım etkinliğinde bulunmak anlamını taşır. Yorumun sürekliliği, yaratım etkinliğindeki sürekliliği görünür kılar.

Bilimsel yaklaşımların ortaya çıkması ile aydınlanma döneminde ise ampiristler ve usçular arasında bilinebilir olanlar ile bilinemez olanlar arasında çizgi çekilmesi veya çizgileri aşma çabasında olanların görülmesi ise bilginin kaynağından itibaren yöntemsel olarak ele alınması gerektiği gerçeğini taşır. Ampiristler ile usçular arasında bilginin değil de bilmenin eleştirel anlamda sorunsal kılınması sebebiyle bilmenin kaynaklarına inerek bilme yöntemleri geliştirmek söz konusu olmuştur. Artık, ne sorusu kalıbı doğrultusunda bilgi nesnesinin ne

olduğuna dair yöntem arayışı değil de bilim ile nasıl olduğuna dair yöntem arayışı düşünsel etkinliği belirli kılmaya başlar. Felsefede de bilmenin nasıl gerçekleştiğine bağlı olarak olgusal olanın gerçekliğinin nasıl tanıtlanacağı, yöntemsel olarak ele alınmaya başlar.

Ampiristlerin deneyi/ deneyimi bilmeye öncelemeleri dikkate değerdir. Bazı ampiristlerin deneyim/ deney dışı kabul ettiklerini varlıksal açıdan bilmeye dair şüpheli kabul etmeleri de bilmeyi deneycilikle sınırlı kılmaları talihsizliğine haizdir. Hume'dan etkilenişi ile beraber usçu olması anlamında Kant'ın bilinebilir ve bilinemez ayrımına gitmesi de us ve düşünce tarihi adına talihsizliktir. Us ile bilmenin sınırlarının nereden başladığı ve bittiğinin ayrışımına gitmek önemli olsa da bilinemez denileni bilinebilir kılmak adına yöntem arayışında bulunmak da kaçınılmaz olmuştur. Bu anlamda Alman usçuların -bazılarının, özellikle Hegel ve ardılında Marks- kavramsal olanın tarih olgusal olarak gerçekliğinin olduğunu tanıtlamaya çalışması, tarih felsefesi adına önemli olsa da tarihin ilke bağlamında yorumlanması adına ve düşüncenin nesnelerini tarihte karşılıklarını görmek adına yöntembilimsel olması sebebiyle önemlidir.

İdealist ve materyalist anlamda tarihe bakışımda farklı yaklaşımlar olsa da çoklu katmanlı gerçeklikte ve bağıntılı oluşta doğru bilgi edinmekte yöntemin sorunsal olması gerçeği ile karşılaşılır. Yöntem dahi katmanlı çoklu gerçeklikte yorumbiçimseldir. Yöntem sorunsal olduğunda ise yeni yöntem arayışları ile sorunsal olanın çözümlenmesi, bilimsel yaklaşımı korumak adına önemlidir. Doğru bilgiye doğru yöntem ile ulaşmak felsefi anlamda sorunsal olunca bilimin, sonuç almaya dayalı ve sonuçlar üzerinden bilgi verileri vermesi ve bu bilgi verilerini pragmatik anlamda kullanılabilir kılması ile düşünce tarihinin modern evresinde galip gelmesi kaçınılmaz olmuştur.

Bilimin nasıl soru kalıbının çizgisinde deney, gözlem ve ölçüm yöntemi ile sonuç almaya dayalı uğraşı yöntem bilimseldir. Bunun ile beraber

bilim, bilgiye dair sonuç verileri teknik ve yorum biçimsel düzeyde genele yaygın kılınması sürecinde yöntem biçimselliğini korur. Sonuç verilerin, işlevsel anlamda kullanılabilir olmasına bağlı olarak gerçekleşen sonuçlarına göre de yoruma, yeniden yaratıma açık bir alan olarak görünüş bulur.

Tarihin yoruma açık olduğunun görülmesi, bilimin sonuç veri edinimine göre disiplinler edinmesi, modern düşünce biçimini salt bilmeye yönelik kılar iken yorumlamak, sonuç bilgi verilerinin genelleştirilmesi anlamını taşır duruma gelmiştir. Dil felsefesi döneminde dahi dil, analitik düzeyde teknik olarak bilgibilim düzeyinde yöntem biçimsel anlamda ele alınmaktan öte durmaz. Bu dahi düşünce tarihinde düşüncenin yaratım gücü olması da düşünüldüğünde eğrelti durur.

Metafizik varoluş gerçeğini yadsıyarak sadece iletişim düzeyine indirgenmiş dil, sığ bir dünya anlayışına hapsedilmiş olmaktan öte değildir. Öznelliğe, varoluşa, tinsel anlamda anlam ve değer varlığı olmaya dair olan her şey metafizik olgusaldır. Dilin anlam ve değer belirimli temsile dayalı niteliği ile metafizik oluşu ayrıca öznesini de anlam ve değer yüklemlerinde varoluşa eyler olması ile metafizik kılması da düşünüldüğünde sadece teknik anlamda beliren sınırlarına indirgenmeyecek kadar sonuçları itibarı ile sınırsız bir varoluşa yaratım düzeyinde kapı araladığı unutulmamalıdır. Öznenin/ öznelliğin varoluşsal anlamda şahıs olmak düzeyinde ayrıca yaratım etkinliğinde anlam ve değer varlığı olunması belirimlerinde metafizik olgusal olması, varoluş nesnesi olan dili de yaratıcı etkinlik içinde metafizik kılar.

Varoluşçu belirimi ile modern felsefe tarihinden bakıldığında da merkeziyetçi, yapısal düşünmeye karşı çoklu düşünme biçimlerinin görünür olması yeni yöntem arayışları olarak düşünceyi yeniden biçimlemeye eyler. Felsefeyi hakikati bilme, anlama ve tanıtlamaya çalışma uğraşına indirgeyen ayrıca her şeyi merkeziyetçi düzlemde bilmeye ve anlamlı kılmaya çalışan yapısal düşünmeye karşı durulan bu

süreçte, eleştirel anlamda farklı perspektiflerden düşüncenin yeniden ele alındığı görülür. Düşünce ile düşüncenin yeniden ele alınması söz konusu iken bir açıdan değil de birçok açıdan olay ve olguları değerlendirmek gerektiği, modern düşünürler ile daha çok açık edilmiş olur. Modern düşünürler ile olay ve olguları farklı perspektiflerden değerlendirme olanağı görünür kılınır. Katmanlı çoklu gerçeklikten bakıldığında, farklı perspektiflerden olay ve olguların değerlendirilmesi, düşüncenin gelişime açık doğası gereği bir ihtiyaç durumu olarak zaten olması gerekendi/ gerekendir.

Böyle olsa da düşünce, öznelliğin doğası gereği erek, sonuç, amaç belirimli gerçekleşir iken merkeze aldıkları ile yapısal anlamda yöntem biçimsel gerçekleşme gerçeğinden uzak değildir. Düşünce, yöntem biçimsel gerçekleşme olanağı içinde sadece bir açıdan bakışım ile yapısal kılınmayacak kadar katmanlı çoklu gerçekliğe açık olan doğaya haizdir. Yaratım etkinliği olarak katmanlı çoklu gerçekliğe sebep iken kıpıları ile katmanlı çoklu gerçekliğe haiz olarak katmanlı çoklu gerçeklik içinde görünüş bulan her ne ise onu, farklı perspektiflerden ele alarak anlamaya, bilmeye, yeniden değerlendirmeye ve yeniden yaratmaya olanaklıdır.

Felsefe ve dinler tarihinin sonuçlarından bakıldığında, yöntemin yorumu biçimler olduğu görülür. Katmanlı çoklu gerçeklik içinde ise bilmeye, anlamaya dair her yöntem dahi bir perspektiften hareket ile hakikati anlama, bilme çabası olarak hakikate kapı aralar iken yorumlama biçimi -yöntemsel oluşa bağlı olarak-, yorumbilim (yöntem içeren) olması anlamında görünüş bulur. Yöntembilim yoruma yön verişi ile biçimleyici iken yoruma bağlı yaratımın gerçekleşmesinin de temel belirleyeni olur. Yöntem, sonuç edinimine bağlı olarak anlayışı biçimler ve yaratıcı etkinliğe yön verir. Bu durumda yöntem, yaratım nesnesi olarak iş görmekte iken yaratım etkinliğinin dışında durmaz.

Ussal ve öznel anlamda yöntem arayışı, varoluşsal çabanın bir belirimi olarak değerlendirilmesi gerekir. Düşüncenin başlangıç safhasında dahi ilke belirimli düşünüldüğünde us formasyonunda biçim kazanması dahi yöntem biçimsel varoluşa işaret eder. Zaten, öznenin gelecek yönelimli olması ve yaratıcı özne olması çabası içinde erek, sonuç, amaç belirimli olunmasına bağlı nedenlerin belirli kılınmasıyla sibernetik ussal bilinçli olmak içinde düşünce, yöntem biçimsel olarak gerçekleşmek zorunda kalır. Düşünce kendini gerçekleştirme erki olması anlamında -gerçekleşme iradesi belirimi ile- yönelimsel gerçekleşmesi sonucunda us formasyonu kazandığında, yöntem biçimsel olarak gerçekleşir… Sibernetik us formasyonu temelinde öznesinin bilinçli olması beliriminde gerçekleşmek zorunda bulunur.

Düşünce yaratıcı öznenin, yaratıcı özne olarak açılımlarında kendini bilmesi, anlamlı kılması yöneliminde sibernetik ussal olması ile de önem gösterir. Hem olanak olarak düşüncenin düşünce ile bilinmesi, anlaşılmaya çalışılması hem düşünce ile yaratıcı öznenin kendini açımladığı potansiyellerine bağlı olarak bilmeye, anlamaya, anlamlı kılmaya çalışması, hem de varoluş nesnelerinin zamansal öteleme oluşu içinde biliniyor olması düşünceyi sadece yaratıcı etkinlik veya varoluşsal anlamda kendini gerçekleştirme erki/ melekesi -olanağı- kılmaz. Ayrıca kendi içinde spekülatif olması gerçeği ile refleksiyon yönelim belirimlerinde düşünce; varoluşta derinleşmenin, anlam ve değer yaratımında varoluşu anlamlı kılmanın da gereğidir. Öznelliğin yaratım etkinliği içinde yöntem biçimsel olarak gerçekleştiği gerçeğini taşır. Yöntem biçimsel olarak varoluşa dair sabiteler edinildiğinde ise yöntem biçimsel oluşun sürekli kılındığı gerçeği içinde gerçekleşmeye devam eder.

Yaratım ve içerik-biçim belirimli olanın barındırdığı -sonuçta açık olan- gerçeklik anlamında hikmet yani yaratım ve hikmet bağlamında düşünceye bakıldığında da yöntem; sadece doğru olanı bilme veya anlama çabası içinde bulunmak değil, yaratımda doğru olanı yapma ve

yaşam biçimi edinme çabası olarak da değerlendirilmelidir. Yaratmak, yorumlamak ise doğru biçimde yorumlamak, iyiye ve sonuçta güzel olana kapı aralayacaktır. Sorunsal olan karşısında yöntem arayışı, sistem arayışı olması anlamında -sonuç belirim olması anlamında sibernetik örgünsel bağıntılılıktan bakıldığında- kaotik oluştan uzaklaşmış olarak anlayış çıkmazında bulunmaktan ayrıca kaotik yaratım oluşu içinde bulunmaktan da kurtulmak anlamını taşır. Başka bir deyişle de iyi, doğru ve güzel ilkelerine bağlı olarak ahlak biçimsel anlamda rahmet belirimli varoluşta bulunmak anlamını taşır.

Doğada yasa ve tinde ilke, yöntem biçimsel varoluşa tanık kılar. Yöntem, bilimsel yaklaşımın olmazsa olmazıdır… Hem anlamaya ve bilmeye dayalı hem de yaratımda yorumu, olgusal anlamda yorumbilim kılar. Yöntem, belli formasyonlarda değerlendirilerek anlaşılabilir kılınan ve yeniden yaratılabilir bir dünyaya bakmaya eyler. Bu nedenden dolayı doğru, gerçek sonuca ulaştıracak yöntembilime ihtiyaç duyulur. Sonuçsuz kılan yöntemler hep geride bırakılır iken alanlar arası yöntem farklılıkları içinde yöntem sorunsallığı ile karşılaşıldığında, sonuç veren yeni yöntem arayışları kaçınılmazdır.

Yukarıda anlatıldığı gibi felsefeyi; bilginin, bilmenin, yöntemin sorunsal kılındığı dönem belirimli yorumlamak, yoruma açık kılmak dahi yöntem biçimsel olarak tarihsel sürecinde ele almak anlamını taşır. Yöntem ve yorum bilimin aynı doğrultuda geliştiği bir yaklaşımda yaratım/ yorum yapabilme olanağı, verileri doğrulamaya, tahkikini yapabilmeye bağlı olarak gerçekleşir/ gerçekleşmelidir. Felsefe tarihinde sorunsal olanın çözümlenmesi çabası, yöntem ve yorum biçimsel olarak gelişir. Bununla da kalmaz, değer yargısal her ifadenin, önermenin sonuçları itibarı ile -tarih olgusal karşılıkları olan- yaratım etkinliğinde karşılık gördüğü de tarihsel olarak görülür.

Anlaşılan o ki düşünsel anlamda yorumlamak, yaratım etkinliği içinde bir anlama çabası olarak ilkel düzeyde başlasa da anlam ve değer

belirimleri ile dilin/ sözün veya bilginin inanç nesnesi olmasıyla nesnel karşılıklarının üretildiği öznel anlamda dünyalar kurmaya neden olmaktadır. Yorumlamaya tarihsel perspektiften bakıldığında düşüncenin anlam ve değer edinimi olanağında yorumlama gücünde yaratım gücü olduğu net olarak görülür. Evre belirimli olarak bilginin, bilmenin, yöntemin sorunsal kılındığı ve çözüm arayışında olunan kısa felsefe tarihinde, yöntem ve yoruma bağlı olarak yeni bir dünya bakışımına kapı aralanmasında da buna tanık olunur. Sanat tarihinde de bu duruma daha net tanık olunur.

Dinsel açıdan bakıldığında ise inanç, inanca bağlı düşünsel yaklaşım ile yorum kaçınılmaz ikili olarak içinde bulunulan dünyayı yeniden ele almak, değerlendirmek yeniden yaratmak anlamını taşır. Vahye, keşfe, ilhama bağlı bilgi edinimi ayrıca vahyin varlık ve varoluştaki karşılıklarına -tahkikine- bağlı olarak değerlendirilmesi yorumlanmış bir dünyaya bakışıma eyler. Bununla da kalmaz, sonuçta inanç belirimli biçimlenen bir yaşam biçimi edinmek kaçınılmaz olarak bulunur.

Yorumlamanın yaratım erki olarak düşüncede görünüş bulması, -öznel anlamda- içinde bulunulan dünyayı yeniden anlamaya çalışmak anlamını taşımak ile beraber yeniden yaratmak anlamını da taşır. Anlam nedenlere göre bulunur iken amaca, ideale bağlı değer kılındığında inancın nesnesidir. İnanılan olarak öznel anlamda varlık/ dünya görüşü olması anlamında dünyayı yeniden yaratma/ yorumlama olanağı verir.

Dinin mitsel gücü inancı beslerken yoruma dayalı yaratılmış bir dünya içinde yaşamak kaçınılmazdır. Zaten din, hakikati nesnel olgusal olmaktan daha çok öznel edimsel olarak ele alır iken inanca hitap etmesi ve inanca bağlı değer belirimli olarak yaşamı biçimlemesi kaçınılmazdır.

Şahıs anlamında yaratıcı özne nesnelliğe aşkın iç dünyada iken nesnelliği kendiliğin görünüşüne araç kılması söz konusu olduğunda din, nesnelliğe aşkın öznelliğin bilgisi ile tanışmak anlamını taşır. Gizil

olanı gerçekleştirdiklerinde/ edimselliğinde bilmek ve anlamaya çalışmak dini açıdan gereklidir. Öznel anlamda hakikat, çoklu ve katmanlı gerçeklik içinde gerçekleştiren olarak görünüş bulurken yoruma açık durur. Bu neden ile hakikate yaklaşım olarak zihniyet ve yaşam biçimi farklılıklarının olması kaçınılmazdır. Bununla beraber yaratıcı öznenin, yaratım gücü olan düşünce karşısında anlaşılmak adına dahi olsa bilinmeye çalışılması veya yorumlanması da kaçınılmazdır. Yaratıcı öznenin yaratım etkinliği içinde -yorumlamaya dair olarak- anlaşılması önemlidir.

Din adına düşüncenin dogmalar ile sınırlanması ise yorumlama gücünü öldürür. Değerleri muhafaza ederek yeni nesillere aktarmak ve değerleri içinde tarihte yürümek için dahi olsa dogma her ne kadar önemli olsa da düşünceye ket vurması sebebiyle aşılması gerekendir. Batıl olanın dogma kılınması ise düşüncenin gelişimi içinde kabul edilemez ve sonuçta geride bırakılır.

Hakikate duyarlı her can, doğru yöntembilimle doğru bilgi verisi edinerek yorumlayacağı bir dünyaya açık olmalıdır. Doğru yöntembilimle Tanrı ne veya nasıl Tanrı olmakta ayrıca varoluş ne içindir sorularına cevaplar edinilebilir. Ancak, Tanrı'yı anlamak için Tanrı gibi yaratıcı etkinlikte bulunmak ayrıca anlam ve değer edindikleri içinde dünyalar kurarken yarattıkları içinde yaşamak olması gerekendir. Sadece ussal anlamda salt bilmek değil, deneyimsel anlamda yaşananın müşahede edilmesi ile bilinmesi gerektiğine de bilgibilim yöntemi olması anlamında dikkat etmek gerekir. Doğru yöntem sonuç veren yöntemdir. Sonuç almaya, tahkike dayalı olarak edinilecek doğru yola (sırat-el müstakime) ihtiyaç vardır.

Tanrı'yı salt ussal -mantıksal önerme ve gerekçelerle- bilmek ile deneyime bağlı olarak O'nu anlamayı ve anladığını kavramlaştırarak O'nu bilmeyi, iki farklı bilme durumu olmaları sebebiyle karıştırmamak gerekir. Böylesi, Tanrı'yı anladığımız vakit ne için olunduğunu da

anlamış oluruz. Bunun için gerekli olan ise özgürce yaratma olanağı olan düşünceyi gerçekleştirmek, yani kendini gerçekleştirme olanağını kullanmak ile Tanrı'ya katılırken Tanrı'yı anlamaya çalışmaktır. Yaratılmış gerçeklik içinde yaratılmış dünyalarda yaşarken anlam ve değer bulan yaratıcı özne olarak da kendini de anlama olanağı edinilmiş olunur.

Sadece bilmek değil, anlamaya çalışmak, anlamaya çalışmaktan da öte yeniden yaratılanlar ile yeni bir oluşa taşınmak, yaratılmış dünyalar içinde gerçek kılınanlar ile varoluşu anlam ve değer ediniminde anlamlı kılmak, yaratıcı özne olarak yaratıcılığı anlamak için gereklidir. Yaratım etkinliğine katılmak hem yaratıcılığı hem de yaratımın ne için olduğunu anlamak için gereklidir. Yarattıkça kendini gerçekleştiren, anlam ve değer yaratımında tinsel, varoluşsal zenginlik edinen için yaratmak, sadece kendi için değil, varoluş adına -varoluşun ortak gerçeklik olması sebebiyle- başkaları için de olmayı gerekli kılar.

*

Bilmek, kendiliğe dışsal çevreyi tanımak, olan biteni fark etmek vb. için gerekli iken fikir anlam ve değer bağıntısında yorumlanmış bir dünyaya bakmaya/ olmaya eyler. İnsanlık adına çeşitlilikte farklılık arz eden fikirler tinde gelişim adına önem arz eder. Bununla beraber tinde gelişim adına çok yönlü düşünebilmek ve değerlendirmeler sonunda doğru yargılarda bulunmak için farklı fikirlerin doğuşu gereklidir.

Fikir, nesnel dünyayı yorum biçimsel olarak öznelliğe taşıyan, öznel kılan irade yüklemli değer yargısal ussal bakışımdır. Öznelliğin düşüncede yorum biçimsel olarak yaratıcı doğasının da açık olmasıdır. Nedenlere göre anlam edinilir iken ereğe, sonuca, gerekçeye göre anlamın değer yargısal olarak değerlendirilmesi, anlamın fikir formasyonunda görünüş bulması olanağını açık eder. Her fikir, anlamın dirimsel/ eril anlamda bakışıma eylemesi ve gerçekleşmesi erkine bağlı

olarak da iradeyi içermesi sonucunda değer yargısal olarak yorum biçimsel olması ile öznel biçimsel değerlendirme olanağını açık eder.

Anlama çabası içinde yorum, anlam ve bağlam ilişkisinde değerlendirilenin sadece kendisini bilmekte kalmayıp, fikir belirimlerinde öznel anlamda yeniden anlamlı kılınması, gerçekliğinden hareketle kendisinden sonuç alınabilmesi, alınan sonuca bağlı olarak yeniden üretilebilmesi/ yaratılabilmesi düşünce olanağıdır. Her yorum, indirgemeci yaklaşımı ile anlama çabası içinde bulunmak anlamını taşır. Yorum, düşüncenin yaratıcı etkinliği içinde bağıntı kurmak ve indirgemeci olma oluşu içinde bulunulur iken her yeni anlam ve değer edinimine bağlı olarak yeniden yaratma olanağı olarak gerçekleşir.

Ayrıca yorum, dil bağlamında spekülatif -aynalaşmaya sebep- olup sibernetik ussal oluşun belirimi olarak görünür. Sonuçlara, amaca/ gerekçeye, ereğe bağlı olarak nedenlerin belirli kılındığı düşünce veya bilinç yapısallığı içinde, temsile dayalı varoluşta aynalaşmaya dayalı yorum biçimsel olarak düşünmek kaçınılmazdır. Sibernetik düşüncede sonuç, erek veya amaç belirimi ile belirli kılınmış neden arasındaki bağlam spekülatif (kendi içinde aynalaşmayı barındıran düşünce biçimi) olmayı kaçınılmaz kılar.

Spekülatif oluş içinde, spekülatif olmanın nesneleri, içerdikleri anlam ve değer belirimine de bağlı olarak kendilerinden -olduğunun- ötesine taşırlar/ taşınırlar. Bu da spekülatif oluşta metafizik olmayı kaçınılmaz kılar. Yani her aynalaşma durumu, nesnelerine aşkınsal anlam ve değer beliriminde yeni bir oluş içinde bulunmaya eyler. Bu anlamda spekülatif oluş içinde yaratım, yorum biçimsel anlamda devam eder/ etmektedir.

Öznel zamansal referanslı spekülatif olmaya bakıldığında da geçmiş, gelecek ve şimdi burada olmak, sibernetik ussal bilinçli oluşu içerse de spekülatif bakışıma ve varoluşa eyler. Geçmiş ve gelecek arası öznel bakışımda ve bağıntılı varoluşta şimdi ve burada olmak spekülatif ussal olmayı kaçınılmaz kılar. Tarih ve gelecek arasındaki her aynalaşmaya

dayalı bağıntıda spekülatif olmak kaçınılmazdır. Sibernetik ussal -bilinçli- oluş, doğası gereği zamansal oluşta spekülatif olmayı da içerir. Bu anlamda öznel anlamda kendilik bilincinin olması, zamansal oluş içinde sibernetik ussal oluşa bağlı olarak spekülatif olmayı içerir.

Tarihsel anlamda kültür ve medeniyet olgusu içinde aidiyet ve sorumluluk alanı içinde gerçekleştirilmesi gerekli olanlarla birey olmak dahi spekülatiftir. Kültür olgusal ve tarih mirası olması anlamında mitler de toplumun kendini bulduğu ortak anlam ve değer dünyasını yansıtır iken spekülatiftir. Mitler, geçmiş edinmek bağlamında yaşam biçimine içkin, temsil niteliği ile hem öznelde hem de toplumda anlam, değer, duygu, inanç belirimli karşılıklarında dinamik oluşta spekülatif karşılığı olandır. Varoluşun ortak gerçeklik olduğundan bahsetmekte isek varoluş, ortak belirimlerde farklı oluşun korunmasına bağlı karşılıklı varoluşta spekülatiftir.

Yaratım katmanlı çoklu gerçeklikte gerçekleşir iken katmanlı oluş içinde karşıt değil, karşılıklı varoluş söz konusu olduğu içindir ki yaratımda karşılıklı varoluş spekülatif olmayı kaçınılmaz kılar. Tümellere bağlı çoklu ve ortak gerçeklik içinde bağıntılı oluşta spekülatif varoluş kaçınılmazdır. Her gerçekleştirilenin iradesinin karşılığı olarak sonuçlanması, öznel ve nesnel bağıntılı oluş içinde iradenin öncesi ve sonrası buluşmasında spekülatif gerçekleşir. Düşünsel etkinlikte dahil olmak üzere varoluş, her düzeyde spekülatif gerçekleşir.

Bilinçlenmek dahi deneyimlere bağlı olarak spekülatif gerçekleşir. Ayrıca yaşanan her ne ise varoluş karşılıklarının, sonuçlarının, bedellerinin olduğu bir dünyada yaşanmakta ise sonuçlara bağlı olarak spekülatif var olmak kaçınılmazdır. Başka bir deyişle yaşanmış olanların sonuçlarına bağlı olarak adalettin tesis edildiği düzen içinde spekülatif olmak kaçınılmazdır. Zaten, ereğe, sonuçlara, amaca göre nedenlerin belirli kılındığı sibernetik ussal oluş içinde spekülatif varoluş kaçınılmazdır.

Bir yaratım belirimi olan karşıtların ve çiftlerin diyalektik oluşu dinamiği içinde de spekülatif varoluştan kaçılamaz. Çiftler birbirini yeni bir oluşta tamamlar iken varoluşu, spekülatif anlamda birbirleri ile yeni bir oluş içinde bulurlar. Her çiftin eril ve dişilliğe haiz karşılıklı olarak ilişkide tamamlayıcı olması bu diyalektik oluşun, dişilliğe (edilgenliğe) içkin ve erilliği (etken olmaya) dışsal, erilliğe içkin ve dişilliği dışsal bulması belirimlerinde gerçekleşmesini olanaklı kılar. Çiftlerin diyalektiğinde karşıtlar, içerilmiş olarak aşılmıştır. Yeni bir oluş içinde kendi olma durumlarını koruyarak yeni oluşun olması gerekenleridir.

Karşıtların diyalektiğinde ise çatışkılı, rekabete dayalı ve eleştirel diyalektik oluşta hesaplaşılır iken hak olanın batıl üzerinden görünüş bulması ayrıca hak olandan sonuç alınmış olmasına bağlı olarak gelişim içinde hep yeni bir oluşa -ahkâma- taşınması, diyalektiğin spekülatif oluşu içinde gerçekleşir. Bu diyalektik biçimi ise olumlu ussal ve olumsuz ussal olmak üzere ikili oluş beliriminde gerçekleşir.

Çiftler düzeyinde kapsayıcı olarak diyalektik gerçekleşir iken karşılıklı eril ve dişil belirimler, hak ve batıl karşıtlığı ilişkisinde yön bulmuş olarak diyalektik oluş içinde bulunur. Bu düzeyde diyalektik oluşlarda; çiftlerin diyalektiğinde görülen çiftleri barındıran yeni bir oluşta buluşulması kaçınılmazdır ama sentetik olan tez, antitez ve sentez üçlü veya iki karşıt kıpının yeni bir oluşta bireşimde buluşması yaklaşımı görülmez. Karşıtların yeni bir oluşta buluşmasından daha çok, karşıtların olay ve olgu bağıntısında (zamansal oluş beliriminde) buluşmaları veya ayıklanması anlamında gerçekleşir.

En basit örnek ile: Bir babadan hem korku ile çekinilmesi hem de rol model olarak rağbet edilmesi, iki karşıt beliriminin baba olgusunda bireşimde bulunması anlamını taşımaz. Baba olgusuna karşıt belirimlerde farklı bağıntılı oluş durumlarında yaklaşımda bulunulduğu gerçeğini taşır. Çocukluk evresinde gerçekleşen böylesi yaklaşımlarda dahi anlam ve duygu belirimli her yaklaşım, farklı oluş durumlarında

bağıntı (zaman oluş belirimli bağıntı) kurmak içinde gerçekleşir. Zaten anlam ve duygunun erilliğinde karşıtların bireşimde yaşamsal anlamda gerçekleşmesine olanak verilmeden veya karşıtına aşkın olarak yaklaşımlarda bulunulur. Ayrıca, böylesi bir sentetik ussal diyalektik yaklaşım, karşıtların diyalektik oluşunu zamansal oluştan koparan olması anlamında gerçekliğini yitirir.

Diyalektik, yaratımın gereği olmak ile beraber oluşun karşıt dinamikleri ilişkisinde tümellerin görünüşe gelmesi anlamını taşır iken zamansal oluşa inmek, zamansal oluş içinde belirmek anlamını da taşır. Bu anlamda, değişim belirimleri ile görünüş bulan, tinsel anlamda gelişim ve nesnel bağıntılılık içinde ilerleme alanı olan tarih; karşıtlık ilişkisinde tümel gerçeklerin zamansal oluşa tabi olarak gerçekleştiği alan olarak da okunması gerekendir. Zamansal bağıntılılıktan yana eksik her yaklaşım, düşüncenin yanlış mecralarda seyir etmesine neden olur.

Tümeller her ne kadar zamansız olsalar da zamansal oluş içinde gerçekleşme olanağı bulurlar. Tümeller, karşıtlık belirimi içinde ilke olmaları anlamında idea olmaları ile usta görünüş bulsalar da zamansal oluş içinde olgusu ile bağıntılı oluşta gerçekleşerek görünüş bulurlar. Önemli olan, ussal kurgusallıktaki zamansal oluştan koparan yaklaşımdan farklı olarak zamansal oluş bağıntısı içinde diyalektik oluşa tanık olunmasıdır. Bu anlamda karşıtların yeni bir oluşta bireşimi değil, oluşa bağlı olarak olgusu ile bağıntılı oluş içinde buluşması, ayıklanması vb. söz konusu olur. Anlayışı, zamansal bağıntılılıktan koparan karşıtların oluşta bireşimi ussal yaklaşımı bu anlamda sentetik olmaktan öte durmaz.

Kavram dahi içeriği olan anlamın öznelde dirimsel ve eril iken karşıtına aşkın karşıtını içermeden görüş sahibi kılar. Tümel anlamda içeriğe sahip ilkeler dahi hareket beliriminde gerçekleşme olanağı bulurlar iken diyalektik oluşa aşkın -zamansız olmaları gereği- görü sahibi kılar. Bu anlamda gerçekleşirken dahi zamansal oluş beliriminde olay ve olgu

bağıntısında gerçekleşmiş olur. Kavram her ne kadar içeriği bağlamında zamansız oluşunu korusa da oluşun zamansal olması gereği zamansal oluş beliriminde gerçekleşir/ görünür.

Bir örnek de Kur'an bağlamında verir isek: Kur'an, ayet yani varlık ve varoluşta karşılığı olan ifadeler ile biçimlenir. Kur'an'da diyalektik oluş, çiftlerin, karşıtların diyalektik oluş belirimlerini kapsayıcı biçimde ifade edilir. Bu anlamda Kur'an, karşıtların bireşimde kapsandığı oluş içinde bulunan olgu değil, karşıtların buluştuğu veya ayıklandığı oluş içinde bulunulduğuna tanık kılar. Bu durumda hakiki varlık anlamında Tanrı'yı ve varoluşun hangi oluş içinde gerçekleştiğini anlamak adına önemlidir.

Tanrı varlığında karşıtlar, tinsel anlamda öznellikte başkası kılmanın öncelenmesinin ve ikinci yaratımın gereği olarak olması gerekendir. Tanrısal olanın yani tümellerin görünüş bulmasının ve tanrısal olana bağlı olarak sonuç almaya dayalı olunması ile gelişime de kapı aralamanın gereği olarak olması gerekendir. Yani çiftlere dayalı diyalektik oluş yeni bir oluşta yaratımda bulunmanın gereği iken karşıtlara dayalı diyalektik oluş, değişen zamanlarda varoluşa kapı aralar iken tinsel anlamda anlam ve değer varlığı olarak ikinci yaratımın gereği olması anlamında olması gerekendir.

Çatışkı vs. sonucu çıkan yeni oluşa sentez denirse bu, diyalektik ilişkilerde görünüş bulan ihtiyaçlar, koşullar doğrultusunda görülen gereklilikler (ilkeler) ve hak olan çerçevesinde zamansal bağıntılı oluş içinde gerçekleşir/ gerçekleşmesi gerekendir. Zamansal bağıntılılıkta kültürel anlamda yakınlaşmalar, paylaşımlar, ortak değer belirimleri edinmek dahi daha cazip olanın kültür alanına katılması ve cazip olmayanın ayıklanması biçiminde gerçekleşe bilir. Ayrıca cazip olanın farklı kültür belirimlerinde karşıtlık içermeden diğer cazip olanlar ile uyumlu biçimde daha cazip, güzel kılınması da söz konusu olabilir.

Bu, her oluşun -ilişkinin ve bağıntılı oluşun- mantığını, karşıt belirimli diyalektik ile anlamlı kılacağız diye bir kaidenin olmadığını gösterir.

Nesnelliğe aşkın öznelliğe, hareket oluşu içinde ilkesel belirimleri ile tanık olmak anlamında tevhid dahi bu gerçeği taşır. Bilgibilimsel anlamda diyalektik, nasıl sorusunun cevap arayışı içinde bulunmak anlamını taşır iken bilimsel anlamda analitik ve ampirik yöntem biçimsel yaklaşım, nasıl sorusu bağlamında cevap arayışının bir belirimi olarak sadece diyalektik yöntemle sınırlı olarak nasıl soru bağlamında cevap arayışının olmadığı gerçeğini görünür kılar.

Bilgibilimsel anlamda diyalektik, hareketin oluş beliriminde ilişkiye bağlı bağıntılı oluş içinde değişimi ve belirimlerini takip etmenin ilmidir. Birçok formasyonda gerçekleşir iken bir formasyona indirgenmesi eksikliği içinde yanlış anlayış biçimlerinin oluşmasına sebep verir/ verebilir. Farklı bilgibilimsel yöntemler ile de cevap arayışında olmak da doğru ve hak olan ile görüş sahibi olmak için gereklidir.

Çiftlerin karşıtlığı yeni bir oluş içinde kendi olmayı koruyarak aşabilmesi diyalektik oluşundan farklı olarak, çatışkılı veya eleştirel diyalektik belirimde hak-batıl oluşu içinde ise hak-batıl sentezi olmaz. Hak olanın galip olması üzeri batıl olan hak olandan ayıklanmış olarak sonunda zayi kılınır… Tinsel anlamda geriye atılır. Söz konusu hak ve hakikatten sonuç almak ise batıl olanın ayıklanması gerektiği sonucundan kaçılamaz. Hak-batıl diyalektiği dahi deneyimsel anlamda sonuç belirimlerine göre spekülatif gerçekleşir.

Karşıtların diyalektiğinde batıl-hak söz konusu ise her türlü sentez içinde hak olanın tercihi ile batıl olanın ayıklanması gerekir. Karşıtlar diyalektiğinin bir belirimi olan rekabete dayalı diyalektikte ise hak olanın sınırları dahilinde diyalektik, karşıtların birbirinden etkilenmesine ve beslenmesine olanak verecek biçimde gerçekleşir. Karşıtlar bu anlamda birbirlerinin eksiklerini ve yanlışlarını birbirine gösterecek biçimde spekülatif oluşta gelişime açık olmayı korurlar.

Eleştirel diyalektik oluşta ise -çoklu gerçeklik içinde- bir gerçeklik belirimi referansına bağlı olarak kritikte bulunmak söz konusu olur.

Bağıntılı oluş içinde eleştirel olunur iken spekülatif olmak da kaçınılmazdır.

Hakiki varlık anlamında Tanrı'nın katmanlı yaratım içinde karşıtı olmamak ile beraber var ettikleri ile aynı değil ayrı da değil oluşu içinde karşılıklı varoluş etkinliğinde bulunması da spekülatif yani aynalaşmaya dayalı gerçekleşir. Eş deyişle: Tanrı, yarattıklarını karşıtı olarak bulmaz, karşılıklı ortak varoluş ilişkisinde yarattıkları ile anlam ve değer bulmak içinde varoluşu olanaklı kılar. Tanrı varlığında çiftlerin ve karşıtlığın diyalektiği ise Tanrı'da ve katmanlı varoluş içinde varlığın genelinde hareketin doğası gereği karşıtlığın -karşılıklı varoluş belirimindebarındırdığı anlamını taşır. Ancak, sibernetik ussal oluşa bağlı olarak nedenlerin belirli kılındığı oluş içinde diyalektik, hikmetin yani sonuçta açık olacak gerçekliğin veya varoluş eşiğinde görünüş bulacak yaratım nesnesinin görünüş bulmasının olması gerekenidir. Bu anlamda diyalektik, amaç değil, araç olması anlamında gerekli olandır.

Ayrıca çiftlerin diyalektik oluşu hep yeni bir olgusal durumda buluşmak anlamını taşır iken olumlu ussal ve olumsuz ussal olan karşıt oluş belirimli yani farklı bir deyişle hak-batıl diyalektiği, yeni bir olguda buluşmak değil, batıl olanın (olumsuz ussal, gerçekten yana sonuçsuz kılanın) ayıklanması prensibine gereği hak olana göre yeni bir oluşta bulunmak anlamında gerçekleşir. Hak olanın erilliğini koruması karşısında batıl olanın sonuçta ayıklanması kaçınılmazdır. Tanrı'da gerçekleşen karşıt oluş belirimli diyalektik oluş, yeni bir oluşta buluşmak değil, hikmetin gerçekleşmesinin gereği olan bir yaratım belirimi -oluş dinamiği, devinim aracı- olması anlamında gerçekleşir.

Hak ve batıl karşıtlığının diyalektiği, öznel anlamda değer biçimsel olarak eylemde diyalektik oluş içinde bulunmak anlamını taşır. Hareket, olgusal olanın sınırları dahilinde gerçekleşir iken eylemdir. Eylem de olgunun sınırları dahilinde öznelliğe bağlı olarak irade, seçim, niyet anlamında değer yüklemi aldığında edimsel oluşu içerir ve gerçekleşir.

Bu anlamda sözün gerçekleşmesi dahi öznelde gerçekleşme erkine bürünmesi yani irade içerdiği yönde gerçekleşmesi olanağı dahilinde olanaklıdır.

Eylem veya edim, olgunun sınırları dahilinde hareketin yönelimsel anlamda belirli kılınması anlamını taşır. Öznelliğe bağlı değer biçimsel her yaklaşım, iradi olarak seçimlerde bulunmak anlamını içerir. Varlıktaki çeşitlilik içinde yani olgusal olanın farklılık içermesine bağlı olarak, öznel perspektiften referans ile ussal anlamda bilgibilimsel yaklaşımda hareketin doğası, karşıt kılış içinde değerlendirilir ve irade yönelimine bağlı olarak seçimlerde bulunulur. Yani sıcak-soğuk, sağ-sol, yukarı-aşağı, güzel-çirkin, açlık-tokluk vb. olgusal belirimler karşısında öznellik, irade belirimi doğrultusunda karşıt ussal belirimlere bağlı olarak ikili diyalektik oluş içinde bulunur. Olgunun karşıt belirimli ussal olarak değerlendirilmesi, bilişsel anlamda önemli olsa da öznellik söz konusu ise iradi olarak değer biçimsel anlamda değerlendirilir. Öznelde irade söz konusu olduğu içindir ki sonuçta öznel hareket edimsel olma niteliğinde gerçekleşir.

Edim, ikili karşıtlık içinde diyalektik oluşta seçimde bulunmuş olunduğu anlamını taşır. Bu bağlamda edimsel eylem, yönelime bağlı olarak ya, ya da seçiminde gerçekleşir. Yani yönelim, referansına bağlı olarak hareket durumunda ya geliyoruzdur ya da gidiyoruzdur ya içiyoruzdur ya da içmiyoruzdur. Böyle olsa da oluş, nesnelliğe bağlı bir referansa göre edimsel oluşlarda iki karşıt durumu içerecek biçimde de değerlendirilir/ değerlendirilebilir. Mesela: Bir şey göre doğru gidilirken başka bir şeyden uzaklaşmış olarak yakınlık ediniliyordur. Oluş bu anlamda nesnel referansına bağlı olarak bağıntılı oluş içinde hem yakınlığı hem de uzaklığı anlam olarak içerir. Ancak öznelliğin irade belirimine bağlı olarak seçimlerinden bahsetmekte isek yönelim referansına bağlı olarak sadece bir karşıtı seçmek ile diğeri geride bırakılıyordur. Yani ya sağa gideriz ya da sola, ya yeriz ya da yemeyiz.

Yukarıda belirtilen anlamda; öznelliğe bağlı diyalektik oluşta karşıtlığın ikili beliriminden herhangi birinin tercih edilmesi, irade yönelimine ve sonuçta neyin tercih edildiğine bağlı olarak gerçekleşir. İşte! Hak-batıl diyalektiği de bir tercih meselesi olarak birinin geride bırakılması gereğinde gerçekleşir. Söz konusu öznellik ise kendini gerçekleştirme erki -yönelimde olunması- irade olarak belirir iken bir karşıt her daim geride bırakılmak zorunda kalınır.

Böylesi diyalektik oluş içinde aşırı karşıt belirimler söz konusu olduğunda da orta yol olarak olması gereken -hak olan- yeni bir oluş içinde bulunulabilir. Yani cimrilik ve müsriflik cömertlikte aşılabilir, açlık ve oburluk toklukta veya perhizde aşılabilir. Ancak iki olumsuz ussal ile beliren bu durum, iki karşıtın yeni bir oluşta içerilmiş olarak -çiftlerin olguyu biçimlendiren diyalektiğinde olduğu gibi- karşıtlığın aşılması değil, iki karşıt belirimin de yeni bir oluşta geride bırakılması gerçeğini taşır. Orta yol, hak olanın -olması gerekenin- gerçekleştirilmesi ile olumsuz ussal kıpıların geride bırakılmış olması anlamını taşır. Orta yol olması, hakikate bağlı olarak hakikatin nesneleri üzerinden gerçekleşmesini olanaklı kılmasındandır.

Bu durum hem kavramsal hem de zamansal anlamda gerçekliği olan bir durumdur. Kavram, içerik olarak karşıt kıpılarına referans göstermeden öznelde, biricik oluşta görü sahibi kılandır. Karşıt kıpıları ile bağıntılı oluşta ise tanıtlanabilir olandır ve bu doğrultuda da görü sahibi kılar. Kavram, zamansız olma özelliğinde bulunsa da zamansal oluşta gerçekleştiği içindir ki diyalektiğe dair yukarıda ifade edilenler, kavramın zamansal olmasını da içeren gerçeği yansıtır. Zamansal anlamda ise diyalektik oluş içinde uç noktada aşırı karşıt olan belirimler, yeni bir oluşa eyler olsalar da geride bırakılmış olarak yeni bir oluş içinde bulunulur. Yani ne o ne de o olunmuş olarak yeni bir oluşta bulunulur. Yeni oluş biçimi, biriciklikte bulunan olmaktan öte değildir.

Bu durum, aynı değil ayrı da değil oluşu içinde yaratımda, içerik bağlamında başkası oluşun korunması adına da önemlidir. Dil bağlamında kavramın içeriği ile biricikliği ve eril olması sebebiyle başkası niteliğini koruması ve diğer kavramlar ile olay ve olgusuna bağlı olarak bağıntılı oluşta tanımlanması veya tanıtlanması gereği, bağlam kurma olanağı edinilir.

İkili diyalektik oluşta üçlü bir durumun çıkmasına örnek verirsek; cömert ne müsriftir ne de cimri. Bunu bir ayet ile anlamlı kılarsak; “Ne elini fazla aç ne de sıkı tut” denilirken dahi orta yol tercih edilir. Rahmetin, iyileştirme ve tekâmül ilkesinin gereği olarak ne o ne de o ol, iki eylem durumunu da geride bırakarak yeni bir oluş içinde olunması gerektiği belirtilir. Bu durumda rahmet ilkesi gereği orta yol olarak tutumlu ve cömert olma durumunda bulunulur. Tutumlu olmadan da cömert olunmaz.

Müsriflik ve cimrilik iki olumsuz ve olumsuzlanan ussal karşıt kıpı iken ne o ne de o olmak tercihi sonucunda tutumluluğa veya cömertliğe yerini bıraktığında iki olumlu ussal karşıt kıpının hem o hem de o olmak tercihi ile çiftlerin bütünleyici ve birbirini olumlayan diyalektiği ile karşı karşıya kalınır. Olumsuz ussal karşıtların diyalektik oluşu, ne o ne de o prensibi gereği geride bırakıldığında olumlu ussal karşıtların, karşıtlığa aşkın çiftlerin diyalektiği içinde karakter biçimsel olarak tamamlayıcı oldukları görülür.

Başka bir örnek: Tokluk veya perhiz durumunda bulunmak ne açlıktır ne de oburluk. Mesela; aşırılık ve gericilik sapkınlığın iki farklı biçimi olarak karşıt olmaktan öte olumsuz ussal olması anlamında aynı çizgide belirirler. Böyle olmak ile beraber hukuk çatısında buluşsalar da hukuk orta yol olarak ne sapkınlıktır ne de taassup, ne aşırılıktır ne de gericilik. Hukuk, hak olanın tesisi içindir; hak olanın genele yaygın kılınmasının gereği olarak aşırılıkları ve gericiliği zamansal olarak geride bırakmanın gereğidir. Bu, öznel anlamda da vicdan üzerinden düşünüldüğünde

vicdanlı her kişi, aşırı ve geri kılan her ne ise geride bırakmış olarak var olmaya eylenir. Bu durumda anlaşılması gereken; böylesi diyalektik oluşların, ilkesel oluşu korumak ile aşılabilir olduğudur.

Böylesi olumsuz ussal karşıt kıpıları olan diyalektik oluşta karşıtlar ne o, ne de o olmuş olarak geride bırakılmıştır. Bu diyalektik oluş durumu, formel mantık, kavramın doğası ve oluşun zamansal olması gerçeği içinde bağıntılı olmaya bağlı olarak gerçekleştiği gerçeği ile de tersleşmez. Olgusal oluşa bağlı olarak gerçekleşen çiftlerin diyalektiğinden farklı olarak iki karşıt kıpının yeni bir oluşta içerilmiş olarak aşılmış olması zorlama kurgusundan öte, gerçek durur. Bu durumda diyalektik, birçok biçimde gerçekleşiyor iken sadece bir yönteme veya oluş durumuna indirgenmesi hatasına düşmemek gerekir. Hak-batıl diyalektik oluşunda ise ya o ya da o seçimine bağlı olarak diyalektik oluş içinde bulunur iken sonuçta hak olanın galip gelmesi süreci içinde bulunulur. Hem o hem de o, ne o ne de o, ya o ya da o vb. belirimlerde karşıt kıpılar ilişkisinde diyalektik gerçekleşir iken sadece bir formasyona indirgenmesi veya hakikatine yakin dursa da zorlamada bulunulması, olan biteni doğru biçimde okumaktan mahrum kılar.

Her mevcut hakikatten yani Tanrı'dan aldığı varoluş payı ile tümellere içkin olarak katmanlı çoklu gerçeklik içinde sibernetik oluşta Tanrı ile aynalaşma olanağı içinde var olur. Karşıtlık ise Tanrı ile karşıtlıkta ve Tanrı'ya rağmen var olan değil, hikmetin gerçekleşmesinin gereği olarak hak olan ile hep yeni bir oluşa taşınmanın gereği olması anlamında gerekendir.

Katmanlı gerçeklikte Vahit ve Muhit olarak kapsayıcı olan Tanrı için, varlığında karşılıklı varoluş olanaklı iken kendisine karşıt -denk- varoluş olanaklı değildir. Ancak, hakiki anlamda kendisine karşıt bulunmasa da kendisine örtük anlayış durumunda bulunanların karşıt duruş

sergilemesi görülür/ görülebilir. Bu dahi diyalektik oluşun gereği olması sebebiyle hikmetin gerçekleşmesi için olması gerekendir.

Yani Tanrı, kendi varlığında kendisine karşıt bulmaz, karşıtı -dengi- yoktur ama Tanrı'ya söz de karşıt duruşta bulunanlar olabilir. Eski tabir ile ifade etmek gerekir ise hakikat anlayışında uzak, gaflet içinde zanda bulunmuş olarak Tanrı'ya karşıt düşmanlık yapanlar çıkabilir. Bu, Tanrı'nın karşıtı oldukları anlamını taşımaz. Katmanlı çoklu gerçeklikte Tanrı, aynı değil ayrı da değil oluşu gereğinde başkası kıldıkları ile karşılıklı varoluşta karşıtlığa aşkın olması anlamında Tanrı olarak vardır. Başkası kılmak, karşıtı kılmak anlamını da taşımaz.

Karakter ve kimlik biçimsel olarak görünüş bulmak için dahi olsa Tanrı için diyalektik oluş, bir hile olarak yani maksat üzeri kullanılan bir araç olması anlamında önemlidir. Hakikat bağıntısında olması gerekenlerin açık olmasının gereği olarak da diyalektik, olması gerekendir. Tinde, öznel anlamda karakter ve kimlik belirimlerinde çeşitlenmenin ve kendi içinde olanakları açık etmek ile beraber derinleşmenin gereği olarak da diyalektik, bir yöntem olarak araçsal olmasını korur.

Zatı ile mutlak eril olan Tanrı; Vedud, Kerim, Tevvab, Afüvv, Adl, Gaffar, Rahman, Rahim vb. esması ile her ne kadar edilgen oluşta bu isimleri gerçekleşmekte olarak buluyor olsa da her bir ismin biriciklikte anlam ve duygu beliriminde eril olduğunu belirtmek gerekir. Her anlam ve duygu belirimi, dirimsel oluşunda biricik olarak eril oluşunu her düzeyde korur. Bu anlamda şahıs olmanın biricikliğinde edilgenliğe aşkın eril oluş, her düzeyde korunuyor olarak bulunur.

Zaten, şahıs olmaya bağlı olarak nesnelerine indirgenmeyecek kadar nesnelerine içkin ve aşkın kendi olanın, potansiyelleri olan var olma olanakları ve karakter biçimsel olmak dahilinde bütüne aşkınsal olarak kendi olmayı bulması, edilgenliğe aşkın eril olmak durumunda böylesi bulunur. Eş deyişle, en temelde kendi olanın; anlama, duygu, anlam, değer, irade, görme, duyma, karakter, kimlik vb. meleke olanakları

dahilinde edilgenliğe ve nesnelliğe aşkın eril olmakta, bütüne de aşkınsal kendi olmayı bulması söz konusu olandır. Her meleke, anlam ve duygu belirimi, gerçekleşme erki anlamında iradede dirimsel olmayı bulduğunda, edilgen değil, edilgenliğe aşkın eril olan öznel belirim olarak gerçekleşir.

Tanrı, karşılıklı varoluş ilişkisinde elbette etkilenendir ancak hem hakiki varlık anlamında şahsında mutlak olması hem her daim yaratıcı özne olma durumunda bulunması hem de anlam, değer, duygu belirimli ilkelerin öznel belirimler olarak biriciklikte erilliğini koruması sebebiyle edilgenliğe aşkın erildir… Kendi olmayı aşkınlıkta korur. Tanrı, şahsı ile nesnelliğe indirgenmeyecek kadar nesnelliğe içkin ve aşkın ayrıca tanrısal olan sıfat ve karakter -kimlik- belirimleri ile de nesnelliğe aşkınsal olan öznellikte var olandır. Böylesi katmanlı oluş içinde anlam ve duygu belirimli karakterlerde karşılıklı varoluş durumunda bulunulması dahi öznelliğin/ tinselliğin doğasını kendi içinde spekülatif kılar.

Öznel sıfatlar olması anlamında bilme, görme, duyma vb. melekeler dahi nesnesine bağlı edilgenlikte işlevsel olsalar da öznelde biricik ve edilgenliğe aşkın eril olmalarında yaşamsaldır. Katmanlı gerçeklikte öznellik ve nesnellik karşıtlık olmaktan daha çok karşılıklı varoluşun belirimleridir. Öznelliğe haiz nesne ile nesnelliğe aşkın özne, katmanlı varoluşta içsel ve dışsal birbirlerini içerdikleri, kapsadıkları düzeyde zatta (nurda) mutlak özdeş yani ayrıştırılamayacak olandır. Öznellik ve nesnellik mevcudatta ise katmanlı kapsayıcılık içinde çift olma düzeyinde belirir. Öznel sıfatlar (görme, duyma vb.) dahi nesnelliğin etkisinde edilgen gerçekleşiyor gibi görülseler de öznel olanaklar iken edilgenliğe aşkın etken/ eril oluşlarını korurlar. Öznel ve nesnel olma bağıntısı içinde katmanlı varoluşun gereği olarak birbirlerini içerir iken karşılıklı etken ve edilgen belirimlerine bağlı olarak spekülatif gerçekleşme olanağına haizdirler. Böyle olsa da öznellik, nesnelliğe aşkın oluşun belirimlerinde -özellikle irade vb.- erilliğini her daim korur.

Yaratımın ve ikinci yaratımda değişen zamansal oluşta varoluşun araçsalı olan diyalektik; nesnel anlamda ilerlemenin, tinsel anlamda gelişimin, bilgibilimsel olarak da karşıtlık ilişkisinde ussal anlamda görünüşe gelmenin vb. birçok hikmetin gerçekleşebilmesinin gereğidir. Olumsuz ussal olması anlamında 'kötülük neden var' sorusunun tarihsel anlamda sorunsal kılınan cevap arayışının dahi hikmeti, diyalektik oluşun gereğinde bulunur.

Kötülük, olumsuz ussal ve olumlu ussal karşıt ilişkisinde hak olanın görünüşe gelmesi, batıl üzerinden gerçekleşmesi ayrıca değişen zamansal oluş içinde varoluşun, gelişim ve ilerlemenin en temel araçlarındandır. Vicdanda, değer biçimsel olarak vücud bulan insanın dahi ikinci yaratımında başkası oluşta kendi olmayı bulması ve kendi olmayı diyalektik oluşta -iyi veya kötü belirimlerinde- nerede bulması gerektiğine dair olması gerekeni olarak kötülük; amaçsal olan değil, araçsal -ilinek- olandır.

Kendi olmak, seçimlere bağlı farklılık taşıdığı yönleri ile başkası olmakta gerçekleşir iken kötülük, kendi olmanın hangi belirimde kişilik -şahsiyet- kazanmış olarak gerçekleşmesi gerektiğinin araçlarından olarak görünüş bulur. Öznel anlamda amaçsal ve ereksel olmaya bağlı olarak da anlam ve değer yükleminde ne için olduğunu belirli kılmanın olumsuz ussal kıpısıdır. Nefsi emmarenin varlığı söz konusu ise tarihsel açıdan da varoluşsal bir durum olduğundan bakıldığında, araçsal olma durumunu her devirde koruduğu görülür.

Kötülüğe tarih olgusal çizgiden bakıldığında da rahmet ilkesi olması anlamında iyileştirme prensibinin, başka bir deyişle de hak olana bağlı olarak gerçekleşen tekâmül ilkesinin hep galip gelmesinden de anlaşılması gerekir ki kötülük, amaçsal olan değil, araçsal kılınandır. Araçsal olması meşru olması gerektiği anlamını taşımaz. İlke, gerekli olan olması sebebiyle amaçsal erek iken kötülük, sonuçta düşünsel ve

ahlak biçimsel olarak galip olmaması doğrultusunda geride bırakılması ve meşru kılınmaması gerektiği anlamında değerlendirilmelidir.

Hakikate örten ve parçalayıcı olma yönü ile kötülük; eylemde ve ilişkilerde doğru ve iyi olanın yani bütünlüğü koruyan ve hakikate yakin kılan, olması gerekenin -ilkesel/ tanrısal olanın- açık olmasına sebeptir. Ahlak biçimsel düzeyde hakikatten sonuç alabilmenin açık edilmesinin gereği olarak tarihsel gerçekliğini korur.

Kötülük, diyalektik açıdan ilkesel değerlendirildiğinde, iyi olan olmasa da hikmeti gereği sebep oldukları çerçevesinde değerlendirildiğinde, gerekli olduğu yönleri ile olması gereken olması sebebiyle doğrudur. Kötülük amaç değil, tanrısal anlamda amaç edilenin gerçekleşmesi için vardır. Hakikatten yana sonuçsuz olsa -bıraksa- da hikmeti gereği gerçekliği olandır. Kötülük hikmet gereği olması gereken olsa da esas olan iyiliktir. Gazap dahi hikmet gereği olması gereken olsa da rahmet esastır.

Kötülük; hikmeti gereği diyalektik açıdan gerekli olsa da varoluşun ortak gerçekliğinde sürekli ve sürdürülebilir ilişkilerde bulunmak ayrıca ilişkilerin yönetilebilir olması söz konu olduğunda, doğru olmadığı ve ahlaki açıdan da iyi olmadığı gerçeği sebebiyle geride bırakılması gerekendir. Meşru kılınmaması gerektiği gerçeği referansından hareket ile hak ve hakkaniyet ölçüsünde olumsuzlanması gereken olarak değerlendirilmelidir. İki kötü diyalektik oluş içinde sıkışılmış dahi olsa ne o, ne de o ilkesi gereği olması gereken yapılmalıdır. Kötülüğün iyilik ile savılması gereği, hakikatten yana güzel ve iyi olana dair sonuç alınması söz konusu ise kötülüğün hep geride bırakıldığı bir varoluş içinde bulunulması gerekir. Öznel anlamda ahlak biçimsel doğrultuda hakikate dair sonuç alınır iken güzellik, kötülük ile edinilecek olan değildir. Normal olan için sonuçtan bakıldığında kötülük iğretiye, güzellik ise cazibeye haizdir.

Yukarıda belirtilenler doğrultusunda belirtmek gerekirse; diyalektik, erek neden ile ilişkilendirildiğinde, değerlendirildiğinde 'diyalektik ne için var' sorusuna da mantıksal anlamda tutarlı bir cevap verilir/ verilebilir. Karşıtlık, varoluşun en temel eyleyeni olarak dinamik oluşun gereğidir. Ereğe, amaca, sonuca eylenir olmanın hikmetini -gerçekliğini- kendinde taşır.

Diyalektik oluş, nasıl sorusunun mantık karşılayanı olarak bir perspektiften, olan bitene bakabilmeyi olanaklı kılsa da varlığın ne olduğu ve anlam ve değer biçimsel olarak ne için olduğuna dair cevap verebilmekten yoksundur. Katmanlı çoklu gerçeklikte çoklu gerçekliği olanın bir perspektiften kritik edilmesi, eksik bir yaklaşım olduğu kadar, yanlış yargı ve yorumlara sebep olur/ olabilir. Diyalektik her ne kadar spekülatif oluşu barındırsa da sibernetik ussal oluşa bağlı olarak sonuçların, ereğin, amacın nedenleri belirli kıldığı bir dünya içinde nedenlerin ne için olduklarının da değer biçimsel anlamda belirli kılındığı mantıksal yaklaşıma ihtiyaç vardır. Olanın ne olduğuna dair kategorik belirimleri ile bilinmesi adına da formel, analitik, ampirik vb. mantık biçimlerine de ihtiyaç duyulur.

Pragmatik anlamda da bilmeye ve pratikte karşılık almaya dair olarak sonuç almaya dayalı yöntem geliştirmek de olması gerekendir. Yorum biçimsel anlamda yaratıcı etkinlikte bağıntılı oluşa bağlı olarak olanın ve olan bitenin yeniden değerlendirilmesine de değişen zamanlar söz konusu oldukça her daim ihtiyaç -duyulur- vardır. İlkeler bağlamında usun değer biçimsel olarak ahlak biçimsel düzeyde işlevsel olması anlamında da ne için olunduğunu kendi olmak anlamında -belirli- olanaklı kılan vicdana da ihtiyaç vardır. Böylesi her bilinçli olma durumu içinde spekülatif oluştan bağımsız varoluş, olanaklı değildir.

İmgenin taşıdığı anlama bağlı olarak temsilde gerçekleşen sanat, yaratıcı etkinliğin sonucunda açık olan anlam ve değer beliriminde spekülatiftir. Yaratıcı etkinlik doğaçlamaya bağlı ardın sıra bengisel

oluşta gerçekleşiyor ise etkinlikte spekülatif olunmasa da yarattığının öznesi olmak sonucunda spekülatif oluştan kaçış yoktur. Yaratıcı etkinlik, arka planda düşüncenin spekülatif gerçekleşmesi doğasından hareket ile gerçekleşmekte iken anlam ve değer içerikli biçimsel oluşa haiz yaratım nesnesi üretildiğinde -edinildiğinde- de spekülatif oluştan kaçışın olmadığı gerçeğini taşır.

Her yaratılmış gerçeklik, anlam ve değer içerikli temsile dayalı oluşunda spekülatiftir. İlişkilerde beliren karşılıklı olan bağıntılı varoluşa göre de yaratılmış gerçeklikte spekülatif oluş korunur. Bağıntılı oluşa bağlı olarak ussal olan her ne ise esinlenme, eşleştirme, kıyas vb. mantıksal belirimleri doğrultusunda spekülatif olarak da bilinendir. Yaratmak/ yorumlamak, temsil ve bağıntılı oluş içinde spekülatif olmayı kaçınılmaz kılar. Katmanlı gerçeklikte yaratan ve yaratılanın temsile dayalı karşılıklı varoluş ilişkisinde spekülatif olmak kaçınılmazdır. Bu anlamda tevhid dahi karşılıklı müşahede içinde spekülatif gerçekleşir.

Her spekülatif ussal yaklaşım beliriminde de katmanlı çoklu gerçeklikteki bağıntılı oluşa bağlı olarak yorum kaçınılmaz olarak bulunur. Yorum, yaratım spekülatiftir. Spekülatif varoluş, yeniden yaratmanın/ yaratabilmenin, yaratıma açık olmanın/ olabilmenin ussal ve bilinç belirimi olması nedeni ile yaratımın olmazsa olmazlarındandır.

Dil zaten temsil niteliği ile spekülatif iken böylesi ussal oluşa bağlı olarak yorum biçimsel anlamda kullanılmaya açıktır ve kullanılır. Böyle olmak ile beraber katmanlı çoklu gerçeklik içinde varlığın ne olduğuna yönelik olmaktan daha çok varlığın içerdiği anlam ve değer belirimine göre mahiyetini katmanlı çoklu gerçekliğe bağlı bağlamlarda açık -ifşa- etme çabası olarak da yorum, kaçınılmaz düşünsel etkinlik olarak bulunandır.

Zaten, kendini gerçekleştirme etkinliği anlamında düşünce, yaratma etkinliği iken kendilik alanında kendi ile aynalaşmakta olarak spekülatif gerçekleşir. Düşünce, kendiliğin tek ve biricik oluşu içinde yaratım/ yorumlama etkinliği olarak görünüş bulur iken yaratımda

potansiyellerin açımlanması ile kendiliğin olanaklarıyla aynalaşmasına olanak verir iken spekülatif oluşunu korur. Potansiyellere bağlı olarak kendiliğin ve potansiyellerin her açımlanması durumu, aynı zamanda yorumlanmaları anlamını taşır. Kendilik bilinci -ben olmak-, gerçekleştirilenlere bağlı olarak kendi ile aynalaşmakta spekülatif oluşta edinilir. Yaratımda anlam ve değer bağıntısı içinde varoluş nesneleri edinmek dahi yorumlanmış olan yani yaratım -varoluş-nesneleri ile varoluşun yorumlandığı -spekülatif olduğu- gerçeğini taşır. Düşünsel etkinlikteki değişim ve ilkeye bağlı gelişim içinde bulunmak ise yaratımdaki yorumlama etkinliğinin -spekülatif oluşun-, sürekli olduğunun göstergesidir.

Öznenin amaç/ gerekçe, sonuç, erek belirimli sibernetik biçimsel düşünmesi, katmanlı çoklu gerçeklik içinde bağlamlar dünyasında var olması, anlam ve değer varlığı olarak kritik etme olanağında bulunması, sibernetik ussal oluş beliriminde üç zamanlı bilinçli olması, yorum varlığı olarak kendisini bulmaya eyler. Öznel anlamda duyular ile bilinç alanına -kendiliğe- taşınanın, ussal olarak bilgisi edinilenin/ belirli kılınanın irade, duygu ve düşünce belirimlerinde değişen koşul, ihtiyaç ve durumlar karşısında hep yeniden değerlendirilmesi özneyi yaratıcı etkinlikte yorum varlığı kılar. Öznenin baskın karakter belirimine, eski tabir ile söylemek gerekir ise rabbi belirimi olan ismi azamına yani esmayı hassına bağlı olarak da farklı oluşuna göre yorum varlığı olması kaçınılmazdır.

Düşünen özne için bilmek, nesnesini bilmek anlamında belirli bir dünyaya bakmaya eyler. Anlama eylemi ise katmanlı ve çoklu gerçeklikte var olan dünyayı, değişen belirimleri içinde çeşitlilikte zengince okumaya nedendir. Özne yorumlarken anlama çabasındadır, anlama etkinliğinde bulunur. Anlamak ise modern düşünürlerin de dediği gibi yorumlarken içerikte buluşmaya nedendir. Ayrıca anlamak, anlam ve değer varlığı olan özne için, sonuçta anlam edindikleri ile açık ettiğini, değer yargısal anlamda görünüşe taşırken yeniden yaratma

olanağı verir. Değer, yeniden yaratmanın yorum biçimsel belirimidir/ olanağıdır.

Her türlü karşılaştığımız olay ve olgudan etkilenmek, insanın doğasına verilmiştir. İnsan olduğumuz içindir ki etkilendiklerimize göre bildiklerimiz ve yaşadıklarımızı yorumlayarak insanlığa katılımcı olarak edinilen anlam ve değerler ile tinde bir iç dünya ediniriz. Bu da insanın kendiliğe haiz sebep- gerekçe beliriminde tinsel varlık olması sebebiyledir. Tinde anlam ve değer edinimindeki çeşitlilik, farklılıklarda beliren insanlığın zenginliğidir. Fikirler ile biçimlenen farklılıklar, anlam ve değer zenginliği içinde yaratıcı özne olmaktan, yaratım etkinliğinde bulunduğu kadar pay alan insanlığın/ insanoğlunun görünüş bulmasına nedendir.

Yokluktan var etmek değil de yoktan var etmek yani öncesinde örneği olmayanı varoluşsal anlamda var kılmak, Bari ilahi ismi gereği yaratımda özgünlük adına önemlidir. Her fikir, içerdiği anlam ve değer bağıntısında özgün oldukça, birinci elden yaratım etkinliğine yani, Tanrı'nın kendisi ile kendisine, yoktan var edici gücüne katılmış olmak, kendisi ile buluşmak, yakin bulmak anlamını içerir. Ayrıca kendiliği, yaratıcı etkinlik içinde olanaklarını açımlarken keşfetmek anlamını taşır. Bunun için dahi olsa özgün fikirlere, yaratıcı düşüncelere her devirde ihtiyaç vardır.

*

Her bilgi değişmez ilkesine bağlı olarak doğru olarak anlaşılsa da kişilerin mizaç ve meşrebine göre katmanlı çoklu gerçeklik ve nesnel bağıntılı oluş içinde anlam ve değer bağıntısında yorumlanışı sebebiyle itikat/ inanç düzeyinde farklı görüşlerin doğmasına sebep vermiştir. Bununla beraber itikatlara bağlı olarak biçimlenen dünya görüşleri de farklılıkları ile beraber tinsellikte çeşitlenmenin ve tinsellikte gelişim için diyalektik bir zemin edinmenin gereği olarak doğmaya başlamıştır.

Bilgi özneldir ve öznel olduğu içindir ki öznenin kendi iç dünyasının değer, amaç vb. belirimlerine göre de yorumlanarak yani yeniden yaratıma tabi tutarak değişime uğrar. Hakiki varlık anlamında Allah'ta ve mevcudatta bilgi, ceberut düzeyinde yani yasa veya ilke belirimleri ile karşılığı olması gerekendir. Kati anlamda kesinlik içermesi gerekendir. Ancak öznelde bilgi, anlam ve değer belirimine göre özneldir. Öznenin iç dünyasını yapılandıran gerçeklik idrakine göre yorumlanması sonucunda değişime uğraması ile de öznel olması niteliğini korur. Bu bağlamda bilgi; ceberutun/ zorunlu kılınanın, yani doğada yasalar, prensipler ve tinde ilkeler doğrultusunda ussal olana göre sağlaması yapılacak olması gerekendir. Böylece evrenseline bağlı olarak gerçek olanın kesin bilgisi edinilebilir.

Bilgi her ne kadar nesnel karşılığı olması gereken olsa da öznesinde özneldir ve öznesinin değişen durumlar içinde veya karşısında yorum biçimsel olarak değerlendirmesine tabidir. Bilgi; anlam belirimine göre gerçekliği veren ve değer belirimine göre de öznel gerçekliği, inanılan/ itikat edilen olarak kurmanın, yeniden yaratmanın/ yorumlamanın olanağı olarak bulunur.

Bilgi gerçek ile ilgili olandır. Öznelde varlık görüşü vermesi ile değer yargısal olarak değer belirimi olandır. Öznelde anlam, eril olarak görüşe eylerken baskın olması sebebiyle inanılan veya emin olunan anlamında iman edilendir. Bilgi, değer belirimi ile inanılan/ iman edilen iken öznelde ve ilişkilerde sonuç almaya dayalı değer belirimi olarak karşılığı olmasına veya oluşmasına/ oluşturulmasına göre hep yeniden yorumlanırken yaratılmış gerçeklikler var etmeye nedendir. Yaratılmış gerçeklik ise nesnelliğe aşkın öznellikte yorumlanmış metafizik bir dünyada olmaya eyler.

Her bilgi; bilginin formasyonları sürecinde bilginin hangi düzeyde olduğuna bağlı olarak yasa ve ilkesi doğrultusunda, mantık biçimlerine göre yöntem belirimleri -bilgi edinme formasyonları- doğrultusunda

nesnel ve öznel düzeylerde kritik edilmeye ve yorumlanmaya açıktır. Bilgi, varlıkta ve varoluşta karşılığı olması gereken ile gerçek olandır. Her gerçek, nesnel belirimleri ile kritik edilmeyi, metafizik düzeyde yorumlanmaya açık olmayı; öznelliğin hem düşünsel belirimleri hem de gerekçeli olan amaçsal yönelimleri doğrultusunda bulduğu varoluşunun doğası gereği bulur.

Bilgi, nesnesine bağlı karşılıkları olması gereken, varoluşsal anlamda kullanılabilir değer olarak biçimlenen ve sonuç verileri ile doğruluğundan emin olunduğunda öznenin tinsel dünyasının metafiziksel olarak parçasıdır. Nesnesine bağlı edinilen bilginin doğruluğundan şüphe edilmemekte ise bilgi, eleştirel yaklaşımı tüketir iken amaç belirimlerine göre değer yüklemleri ile yorumlanmaya, değerlendirilmeye açık olarak öznenin yaratıcı anlamda metafizik yaklaşımlarına açıktır. Böylece bilgi ve bilgi ile nesnesine her yorumsal yaklaşım, yaratıcı etkinlik düzeyinde metafizik dünyanın ikinci defa kapısını özne için aralar. Yoruma bağlı olarak eleştirel olmanın kapısı da aralanmış olur.

Bilme güdüsünün gerçekleşme erki belirimi ile bilme isteği olarak görünmesi özneyi, sonuçta gerçeği aramaya yönlendirir. Gerçek ise insanın anlam ve değerlere bağlı olarak yorumcu olması sebebiyle inanmışlığında gizlenir. Gerçeği yorumlamak elbette ki gerçekten uzaklaştırır. Ancak, her yorumlanan ile özne gerçeğe daha yakin kılacak tecrübelere gebe kalır. Böylece gerçek, daimî olarak görünüşe taşınma serüveninde kendini bulur. Bilmek gibi belirli kılan, tanık kılan değil de özde anlamın dirimsel olması sebebiyle gerçek, yorumlanır iken sezilen olması sebebiyle de anlaşılabilen ifşa edilendir. Yorumlama erki başlangıçta betimlenen gerçeği, betimlenmesine bağlı olarak örter iken anlaşılmasına yönelik çaba içinde ifşa edilmesini de olanaklı kılandır.

Yaratıcı özne için, kendiliğin yorumlanması ile yarattıkları içinde gizil olmak ve kendiliğin belirimleri ile aşikâr olmak kaçınılmaz olarak

bulunandır. İnsan söz konusu ise yaratım nesnelerini varoluş nesneleri edindiğinde kendiliğine örtünmesi ile yaratıcı etkinlikte kendini potansiyellerine bağlı olarak açımlaması içinde gelişim bulması kaçınılmazdır.

Yaratım nesneleri; kendiliğe dair yansıttıkları, potansiyellerin gerçekliğinin aynası olmaları ayrıca anlam ve değer yüklemine göre temsil niteliğinde varoluş bulur. Her temsil, indirgenmiş gerçekliktir. İçerik ve biçim mahiyetine göre yorumlanmış gerçeklik olması ile anlam ve değer belirimli görünüş bulur.

Yaratım temsile dayalı olmayı/ gerçekleşmeyi içerir ve dil de temsil olmasına bağlı olarak gerçekliği olandır. Yaratımın ve dilin doğası gereği temsil olması gerçekliğinden hareket ile yorum biçimsel varoluş kaçınılmazdır. Temsil olan, neyi temsil etmekte (neyin izafi indirgenmiş durumu) ise temsil ettiğinin gerçeğini de içeren yorumlanışında, gerçeğini açık etmeye yönelik olarak yorumlanmalıdır. Aynı değil ayrı da değil gerçekliği oluşu içinde temsile dayalı var olmak söz konusu ise varoluşu, özdeş indirgemeci olmaktan daha çok izafi indirgemeci yaklaşımdan hareket ile anlamlı kılmak, yorumlamak gerekir.

Bilmek ne kadar gerekli ise yorumlamak da var olanın bilinen -açık olan- belirimleri dahilinde anlaşılması için gereklidir. Zaten temsil niteliği olanın yani -izafi- indirgenmiş gerçekliği olanın, taşıdığı gerçekliği varoluş ilişkilerinde ve bütün içindeki yeri ve katkısına bağlı olarak açık eden oluş içinde bulunması da yorum biçimsel anlamda gerçekleştiği gerçeğini taşır.

Varoluş sadece yaratım ve dil bağlamında temsil niteliğine bağlı olarak yorumlanan değil, yaşamsal anlamda da gerçeği açımlayan ve yaşam biçiminde yorumlanmış gerçeklik olarak bulunandır. Varoluş, temsil erki olanlar ile anlam ve değer dünyası içinde var olmak anlamını taşır. Zaten her anlam ve değer sibernetik ussal oluş içinde temsil niteliği

kazanır iken varoluşu temsile dair kılar. Varoluş, temsil erki olanlar ile anlam ve değer dünyasında gerçekleşmekte bulunandır.

Bu durumda hakiki anlamda yorumlamak sadece öznel anlamda bir yaklaşım değil, gerçeğini açımlayanın takip edilmesine, gözleminin yapılmasına bağlı olarak anlamlı kılınması ile de ilgilidir. Nesnel anlamda bilmek, yorumlamanın sınırlarını çizer iken anlama çabası olarak yorumlamak, içerik olarak taşınan anlamın edinilmesi ile bilmek anlamını taşır/ taşımalıdır. Bu anlamda dil, temsil niteliği ile gerçeğin hem öznele taşınması hem de gerçeği açık eden olması oluşuna haiz olarak değerlendirilmesi gerekendir. Hakiki anlamda yorumlamak ise yorum nesnesini ilkesine bağlı bilgisi içeriğinde ve katmanlı çoklu gerçeklikteki anlam ve değeri içeriğinde çok yönlü olarak değerlendirmek ile ilgilidir.

İlkeler, tümel içerikler olarak anlam ve değer belirimli yorumlamada bulunmanın, katmanlı çoklu gerçeklik içinde farklı perspektiflerden bakınırken yeniden ortaya çıkarmanın ve düşünsel anlamda yeniden yaratabilmenin olanağı olan öznel potansiyellerdir. Değer yargısal olarak metafizik oluşu belirli kılarlar. Öznel yargısal olmaları anlamında ahlak biçimsel varoluşun olanakları olarak belirirler.

Gerçek olan, kendini gerçekleştirecek olandır. Özne için gerçeğin görünüşe taşınması ile gerçeğe göre değer edinerek yaşamına anlam katması, iki farklı uzantısı olan çizgi gibidir. Özne, doğada yasaların (deneylenen-gözlemlenen, zorunlu olanlar) ve tinde de ilkelerin (tecrübe edilen, us ile tanık olunan, gereklilikler) gerçekliği ışığında bilinmez olana yol edinir. Yeni gerçeklik belirimlerini tecrübe etme serüveninde bulunur. İdealar ise değer biçimsel anlamda yorumlamanın nedeni olmak ile beraber insanın potansiyelidir. İnsan idealar ile değer yargısal anlamda yorumlayıcıdır. Kendi için veya ideal bulduğu ülküsü izleğinde olan biteni, yorumlarken/ kullanırken de kendi gerçekliliği ile değer nitelemelerinde bulunmasıyla anlamlı kılar.

Değer yargısal olarak ahlak biçimsel biçim olarak kendiliği gerçekleştirir iken yorum biçimsel anlamda vücuda gelir. Yaratılmış olanın değer biçimsel anlamda ahlak biçimsel bir biçim olarak görünüş bulmasını da ahlak biçimsel bir yaklaşım olarak yorum biçimsel düzeyde değerlendirmek zorunda kalır.

Yorumlama erkine haiz yaratıcı özne, yorum biçimsel olan yaratıcı etkinlikte kendisini ahlak biçimsel anlamda görünüşe taşır. Her yaratıcı etkinlikte yorum erkini açık eder iken sonuçta ahlak biçimsel anlamda yorumlamakta bulunur. Hem nesnelliği hem de öznelliği değişim ve dönüşümler içinde ahlak biçimsel olarak yaratıcı düşünsel etkinlikte -yani yorumlama gücünde- hep yeniden yaratır.

Öznel değer yargılarında belirleyici olan idealar ile bilgi, yaşamda -iyi, doğru, güzel değer yargıları- karşılığına göre ne için olduğuna dair anlam kazanır ve amaca bağlı her değer yargısı ile yorumlanmaya açıktır. Her yorum ise değer yargısı belirimi olarak bilginin insan yaşamında anlam kazanmasını ve insan yaşamının da kazanılan anlama göre değer kazanmasına sebep olur. Hem nesnesini hem de öznesini yaratıcı etkinlikte yaratımda yeniden yorumlamaya da açık kılar.

Bir olgunun bir değil, birçok gerçeği olduğundan referans ile düşünüldüğünde bağıntılı/ izafi olarak düşünce yöntemi edinmek, gerçekçi olarak yorumbilim yapmak adına da önemlidir. Bütünden ve bağıntılılıktan/ izafiyetten referans ile düşünmek, mantıksal bir yöntem biçimi olarak öğrenimde usun formasyon kazandırılması ile mümkündür. Sibernetik döngüsel yapılar, süreksizlikteki değişimlere rağmen devinim ve aktarım prensiplerinde devamlılığı esas alan yapılardır. Böylesi yapılar bütünlüğü korur iken ereğe bağlı nedenlerin belirli kılınışında olgusal olarak izafi oluşu da barındırır. Bu neden ile düşüncenin sibernetik, bütünlük, izafiyet düzeyinde formasyon kazanması, zorunluluk zeminde gereklilik ve yerindelik ilkelerine bağlı

olarak hikmete bağlı bilimsel düzeyde yorumbilim yapabilmek adına önemlidir.

*

Her bilgi; kullanıldığı, yorumlandığı ve üretim nesnelerinde görünüş bulduğu değerde salt bilgi olmak ile kalmayıp, değer olarak işlevsel oluşta yaşamın ve yeniden yaratmanın bir parçası olmaktadır. Her varlık görüşü de değer yargısı olarak öznelde karşılık gördüğünde, toplumsal yaşamın ortak nesnesi kılındığında salt biçimsel oluşa aşkın anlam ve değer belirimiyle yaratıcı etkinlikte yaşam biçimine nüfus eder/ etmiştir.

Anlam, tanrısal hazine iken Tanrı'dan edinilen olarak bulunur. Yorumda, doğru yargıda bulunmak söz konusu ise anlam, değer belirimi ile beraber Tanrı'dan alınmış olandır. Olgusunun gerçeklik belirimi olan tümellerine/ ilkelerine bağlı olarak yapılacak olan her doğru yorum, tanrısal olan anlam ile buluşmaya nedendir. Olgunun bir değil birçok gerçeği olduğu düşünüldüğünde ise gerçeklik belirimlerine bağlı olarak tek tek belirimleri ile bilinmesi değil, gerçeklik belirimleri arasındaki ilkesel bağlamların kurulması ile yorumlanışında bilinmesi olması gerekendir.

Yorum, yorumlanan nesneyi bütünlüğünde görebilmenin gereğidir. Bu bağlamda sadece nesnelliğe haiz okuma biçimlerinden farklı durur. Tümeller ile bütünlüklü görüş verdiği içindir ki anlam ve değer belirimli bağlamları ile yargısal oluşta metafizik oluş kaçınılmazdır. Her yargı, tespite dayalı salt bilgi içerikli olsa da öznelde değer yargısal karşılığına göre yorum içerir. Zaten katmanlı çoklu gerçeklikte her yargı, bir perspektiften yaklaşım beliriminde diğer gerçeklik belirimlerine göre yorum biçimsel anlamda görünüş bulur. Bir olgunun veya olayın başka bir olgu veya olayla kıyas edilmesi de tespite dayalı bilgi verilerine göre gerçekleşse de yorumbiçimsel olmaktan öte değildir.

Azazil'in Âdem'i kendi nicel belirimi olan ateşten yaratılışı ile topraktan yaratılmış olmayı kıyas ederek üstün olduğu yargısında tespite dayalı doğru olsa da erekten yoksun nicel belirimli yargısında, yorum biçimsel tutumunda yanlış olduğu görülür. Meleklerin de bir keza Hakk'ı hakkı ile tesbih etmelerine kıyasen insanlık anlamında Âdemin kan dökecek olmasını eleştirmeleri de doğru bir tespit üzerinden erekten yoksun neden belirimli yanlış bir yorumda bulundukları anlamını taşır. Önemli olan ise ereğine bağlı olarak insanın/ insanlığın gerçekleştirdiklerine bağlı olarak halifeliği, yaratıcı özne olmak ile beraber değişen zamanlar içinde değişen yaratılmış dünyalarda varoluşunu anlam ve değer varlığı bulmak ile görünüşe taşımış olmasıdır.

Bu iki örnek üzerinden demek istediğim ise katmanlı çoklu gerçeklik içinde bir perspektiften değil, birçok perspektiften formel, diyalektik, spekülatif, sibernetik, izafi, holistik vb. bağlamlarda farklı mantık biçimlerinde ve soru kalıplarında olay ve olguların kesin bilgi verilerine dayanarak değerlendirilmesi, yorumlanmasıdır. Böyle olduğunda daha doğru yorumlanmış bir dünyaya bakmış olma olanağı edinmiş olunur/ olunabilir. Gerçek daha belirgin olarak görünüşe taşınmış olunması ile tanık olunan olur. Böyle de kalmaz daha doğru biçimde yorumlanmış olana göre edinilen yaşam biçiminde daha iyi yaşama olanağı edinilmiş olur. Yaşam daha iyi yorumlanmış olarak daha güzel kılınabilir.

Değişmezlere/ tümellere bağlı her doğru okuma biçiminde yorumu yapılan, gerçekliliği ile görünüş bulur. Bu durumda yorum, gerçeği görünüşe taşımanın belirimidir. Böyle olsa da olgunun birçok gerçeklikte bağlamları ile hep yeniden yorumlanması gerektiği unutulmamalıdır. Bu durumda yorum, salt bilme biçimlerindeki gibi (özellikle formel mantıktaki gibi) 'böyledir' yargısal oluşundan farklı olarak birçok belirimi ile böyledir oluşa -hem, hem de belirimlerinde- tanık kılması gerekendir.

Değişmez olgularına bağlı olarak değişen ve gelişen belirimleri ile varoluştan bahsetmekte isek tümel olan olgu belirimlerine bağlı olarak yorum yapmak kaçınılmazdır. Değişmezleri ile değişim içinde bulunulmakta ise yorum, değişmezlere içkin değişimlere aşkın yapıldığında metafizik oluşta gerçekleşir ve felsefi düzeyde zamansız oluşu yakalar. Her zamanda karşılığı olanın ifadesini taşır. Bu durumda söylev/ söz/ düşünce sadece bugünün değil, geçmişe ve geleceğe de ayna tutan olma özelliğini taşır. Evrensel belirimleri ile geçmişte, günde ve gelecekte olanlar, yorumun doğruluğunun da göstergesi olur.

Dil, öznel ve tümel belirimleri ile zaten yorumbilimsel oluşa haizdir. Bunun içindir ki gerçeğe bağlı doğru yorumda bulunabileceğimiz, evrensel oluşa haiz felsefi bir dile de ihtiyaç vardır. Felsefe doğru yorum yapabilmenin dili olarak ussal olanı gerçekliliği ile görünür kılmanın bir gereğidir. Vahiy bilgisinden yani sonuçlardan hareket ile beyana/ tespitlere, yargıya/ hükme dayalı gerçeklik bilgisinden aşağı olsa da vahiy bilgisini de anlayabilmenin yorum dilini felsefede bulmak gerekir.

*

Yaratım, yaratım nesnesinin anlam ve değer içeriğine göre hikmet içermesi anlamında hakiki varlık -öz kendilik- olması anlamında Tanrı'nın yorumlama erki -irade- belirimidir. Her yaratım nesnesi yorum biçimsel yargı olması durumunda gerçekleşir iken yaratıcı özne kendisini de görünür kılmanın -yorum biçimsel- olanağını da yaratımda bulmaktadır.

Yaratım sadece yaratım -varoluş- nesnelerini yorumlamak değil, yaratıcı öznenin kendisini anlam ve değer ediniminde ahlak biçimsel -tinsel/ öznel- anlamda yorumlaması/ yaratımda bulunması ayrıca potansiyellerini de açılım ve gelişim belirimlerinde yorumlama belirimidir. Bir erk belirimi olarak da kendiliği, olanakları dahilinde yeniden keşfetme olanağıdır. Yaratım sonucunda kendisini de karakter ve kimlik belirimlerinde yorumlamış olarak görünüşe taşımak, yaratıcı

özne olmanın kaçınılmazıdır. Yaratım nesnelerine aşkınsal yorum biçimsel olarak ahlak biçimsel olması anlamında kendini görünür kılmak da kaçınılmazdır. Bu anlamda idealar, değer yargısal olarak yaratımın ve varoluşun yorumlanış biçimleri olmaları anlamında kaçınılmazı olarak bulunandır. Varlık olmaya dair olanak belirimleri ile görünür olmak, yorum içermiş olarak vücud bulmak, gerçekleşmiş anlamını da taşımaktadır.

Tümellere bağlı her değerlendirmede/ yorumlamada bulunmak, değer yargısal yaklaşımda olarak sadece bir değerlendirme eylemi değildir. Öznelliğe bağlı gerekçelere/ gerekçelendirmelere göre değer yargısal olarak değer biçmek ile de değer belirimli anlam kazanan metafizik bir dünyaya taşınma, yaratma olanağıdır. Öznelliğin tinsel anlamda böylesi yaratım olanağı içinde bulunması, şahıs olma durumunda anlam ve değer varlığı olarak temsile dayalı indirgenmiş öznellik belirimlerinde kendini gerçekleştirmek, tinde yorumlayarak yaratmak anlamını taşır.

Karakter ve kimlik belirimleri de bu durumu tanıtlar. Her karakter ve kimlik belirimi, kendiliğin öznellikte duygu, yönelim, tutum ve davranış -karakter- belirimli olarak ayrıca dilde anlam belirimli -kimlik- tanımlanması/ tanıtlanması içeriğinde temsile dayalı indirgenmiş gerçeklikte gerçekleşir. Usun vicdan formasyonunda da iyi, doğru ve güzel değer yargı belirimleri ile öznellik, temsile dayalı izafi indirgenmiş gerçeklikte, eylem belirimlerinde ereğe göre kritik edilir. Öznelliğe dayalı varoluş, yaratım etkinliği içinde temsile dayalı izafi indirgenmiş olma belirimlerinde gerçekleşir. İndirgeme yapabilme olanağı, katmanlı çoklu gerçeklikte net biçimde görülmek ile beraber, temsile bağlı yorumlama/ yaratma olanağını da sürekli kılar. Düşüncenin yaratım etkinliği içinde indirgeyebilme olanağı, yaratımı açık eder.

Katmanlı çoklu gerçeklik içinde sadece bir yönü ile ‘böyledir’ ile bilmek değil, hem, hem de belirimleri ile farklı perspektiflerden çoklu bilme etkinliğinde bulunmak, bu doğrultuda da indirgeme olanağını yerinde

ve doğru kullanabilmek, yaratma/ yorumlama olanağına sınırsızca kapı aralar. Yaratımı, yeniden yorumlamayı sınırlayacak olan her türlü yaklaşım ve tutuma karşı eleştirel olmak da yaratım olanağını sürekli kılmak için gereklidir.

İndirgemek, dilsel bir çaba içinde olmak anlamını da taşır. Zaten dil, anlam ve değer içerikli temsile dayalı gerçekliği ile indirgenmiş gerçekliğe haizdir. Öznelliğe ve nesnelliğe dair anlam ve değer belirimlerinde dil; indirgemeci olan temsile dayalı yönü ile olan biteni, öznelde ve nesnel olgusal oluşta bilmek, görünür kılmak olanağını taşır iken yeniden yaratma olanağını da görünür kılar. Yaratım etkinliğinde öznel ve nesnel belirimlerde indirgemecilik görüleceği gibi özdeş ve izafi indirgemeci oluş içinde bulunmak da söz konusu olabilir. Önemli olan ise yerindeliğinde ve gerçeğe uygun düzeyde indirgeme -yaratım/ yorum- olanağının kullanılıyor olmasına dikkat etmek gerektiğidir.

*

Düşünmek sanatsal anlamda iki kişilik performans etkinliğidir. Bu etkinlik Cenabı Allah ile kulu arasında kulun gayretine göre düşünce etkinliğinde Mürebbi olarak bulunan Allah ile gerçekleşir. Yaratıcı etkinlik kendi olma çabası içinde bulunmaktır. Düşünce, kendi olma yaratıcı etkinliği içinde Cenabı Allah ile kendilik dünyasında/kendilik evreninde -alanında- buluşmaya nedendir.

Saatler veya günlerce sürse dahi nesnel zamana aşkın öznel zamansal oluşta bir an gibi yaşanır ki nesnel zamansal oluşa dönüldüğünde nesnel zamansal oluşta varoluş bir rüya imiş gibi gelir. Düşünce bu anlamda gerçeklikler arası uyandırıcı olması adına da önemlidir. Anlamın yaratıldığı ve değerin oluşturulduğu yaratım etkinliği olarak kendiliğin yarattıkları üzerinden ahlak biçimsel olarak varoluş bulmasının da olanağı olarak bulunur.

Nur niteliği ve alan belirimi ile kendilik, gerçekleşme erkinde bulunduğunda kendilik alanını düşünsel yaratım alanı olarak bulur. Düşünce sadece bir bilme etkinliği değil, kendiliğin/ şahıs olanın, insanda ise ruhun; kendinden yaratma etkinliğidir. Kendini de yaratma etkinliğidir. Böyle olmak ile beraber kendini de olanak belirimleri ile keşfetme ve yaratma olanağı olarak en temel varoluş olanağı, kuvvesi, sıfatı olarak bulduğudur.

Yalnız burada kastettiğim düşünce; Batı'nın teknik anlamda mühendislik düzeyinde üretici, belirleyici ve bilmeye araç düşünce biçiminden farklı olarak, yaratım etkinliği anlamında düşüncenin varoluşun en temel yetisi olarak bulunduğundan referans ile anlamlı kılınmasıdır. Sonuçta ise menfi ve fevri kullanıldığında cehalete neden ve hakikatten koparan düşünceye haiz düşünce biçimi de değildir. Bilme çabası, mühendislik, menfi ve fevri düşünsel belirimler dahi yaratıcı etkinliğin bir belirimi olarak düşüncenin yaratıcı etkinliğinden dolayı belirirler.

Ancak, kast etmek istediğim düşüncenin anlam ve değer yaratan belirimi ile yaratım etkinliği olduğudur. Bilmeyi, bulmayı varoluşu anlamlı kılmayı, değer üretmeyi ve sonuçta da yarattıkları ile değer belirimleri içinde kendiliğin de yaratılmasını olanaklı kılan en temel yeti belirimi olması anlamında -sürekli ve sürdürülebilir nitelikte gelişen-düşüncedir. Böylesi düşünceyi, düşünce biçimi olarak bulduğumuzda hem hakikati bilmek, bulmak hem de hakikate göre nasıl yaşanılması gerektiğinin olanağı olarak düşünceyi bulmuş oluruz.

Böylesi düşünce biçimi Kur'an ile anlamlı kılındığında "akıl etmez misiniz, ibretler vardır" vb. ifadeler ile beraber hakikate ve hikmete duyarlılık beklenir iken hakikat ve hikmete göre ahlak biçimsel olunması tavsiye edilir. Bu, Kur'an'ın en genel anlatım paradigması olup Fatiha suresinde de özetlenmiş olarak görülür.

Bu anlamda düşünce, ibadet etkinliğine dönüştürebilir ise yüz tane veya bin tane Hacdan dahi efdaldir. Allah ile buluşmanıza, yakin bulmanıza neden ibadet hükmü taşıyan düşüncedir. Yaratıcı performans etkinliğinde Allah'ı kendilik dünyasında yaşarken bulma, müşahede etme olanağı olan da düşüncedir.

Öyle ki sibernetik ve spekülatif (aynalaştıran) oluşu ile sanatsal derinlik içinde kendini Allah ile bulmanın katmanlı derinliğine haizdir. Dış dünyadaki oluş içinde ise varoluşu düşünsel etkinlik olarak sanatsal derinlik içinde kendi olma etkinliğinde anlamlı ve değer olarak bulma olanağıdır. Duyusal tanıklığa neden olmaktan öte; görünenleri, arkasında yatan gerçeği ile bilmek, bulmak ile de hem nesnel hem de öznel anlamda anlam ve değer edinme olanağı olarak metafizik oluşun kapısını da aralayan düşüncedir. Düşünce ile nesnel olgusal olana yönelik düşünülse dahi nesnel olgusal olana aşkın metafizik varlık görüşü ile bilinen, tanık olunan veya içinde müşahede edilen keşfedilen bir dünyaya bakılır. Düşünceden bahsedilmekte ise varoluş -yaratım-çabası içinde anlam ve değer edinimi ile metafizik oluşun kaçınılmaz olduğundan bahsetmekteyizdir.

Düşünsel etkinlikte anlam ve değer edinim kaynağı Cenabı Allah'tır. Cenabı Allah her yaratıcı etkinlikte yani düşünce etkinliğinde bizi/beni kendi ile biz/ben kılar iken ayrı olmadan aynı da olmadan biz/ben kılmaktadır. Bu varoluşun olmazsa olmazıdır.

Hakikati bilmek için düşünceye, hakikate göre yaşamak için ahlaka ihtiyaç vardır. Düşünmek emir iken itibari anlamda ahlak, nesnel ve öznel anlamda yaratılışımızın gereği olarak hem varoluşun gerekliliği olan yapısallığa haizdir hem de itibari düzeyde idealde olması gereken beklenen olarak teklif edilmiş olan, bizi biz kılan olanaktır.

Hakikati bilmek (düşünmek) ve hakikate göre anlam ve değer edinmek ve üretmek için de ahlak biçimsel olarak kendilikte yeniden yaratılmak varoluşun kaçınılmazıdır. Varoluşun bu esasını -kaçınılmazını-

yitirdiğinizde cehalete kapı aralamışsınız demektir. Cehalet ise ilk ve erek neden olan hakikat bilgisinden ve sonuç bilgisi olan hikmetten yoksun olarak var olmaktan öte değildir.

Hakikat ve hikmet, düşüncede tahakküm kurarak tek tipleştiren değil, hakikatten alınan pay kadarı ile varoluştan sonuç almalara bağlı olarak çeşitlilikte var olmaya sebeptir. Zaten her varlık Rabbi sıfatı gereği ile okuduğu dünyada, biricik oluşta genel anlamda yaratıcı etkinliğe katılımda iken tek tipleştirilemeyecek kadar özgün bir varoluşta bulunur. Hakikat kişilerde veya nesnelerinde başlayan veya biten değil, kendisinden başlayan ve biten olgusallığa haiz iken herkesin sonuç alacağı ortak gerçekliği olarak evrensel anlamda özgürlüğün kaynağı olarak bilinmesi ve değerlendirilmesi gerekendir. Bu durumda hakikat ve hikmet bilgisi, düşünsel anlamda tahakküm kurmanın aracı değil, özgürleşmenin kaynağı olarak görülmesi gerekendir.

Felsefi anlamda yöntembilim, tespite dayalı tanıtlama ve varoluşsal anlamda kanıtlamaya yani sonuç verilere göre olması gerekir. Yorum bilim ise yöntembilim sonucunda doğru, gerçek olan ile yani sonuç olan ve sonuç veren ile kritik etmek anlamında katmanlı çoklu gerçeklik içinde nesnel bağıntılı oluşa bağlı olarak evrenselliği koruyacak biçimde ve çok yönlü olmalıdır. Bu anlamda kapsayıcı ifadelere ihtiyaç vardır. Ayrıca betimlemeye bağlı sanatsal yaklaşıma da ihtiyaç duyulur.

Bilmenin belirleyici ve katı doğası karşısında, insanın yaratıcı anlamda kendini gerçekleştirmesi söz konusu ise felsefe, yorumbilim yapmak adına gereklidir. Hakikate dair büyük sözün -genele hitap eden anlam ve değerlerin- bitirilmeye, anlamsız kılınmaya çalışıldığı bir dünyada insan, anlam ve değersizlik içinde savrulmaktan kurtulacak ise kendini gerçekleştirmekten yana düşünceye ve özellikle yorumbilim çizgisinde felsefeye ihtiyaç duyar/ duymalıdır.

Özgür ve özgünce düşünmeyi -kendiliği gerçekleştirmeyi- engelleyen her çabanın arkasında ise niyetin doğru ve iyi olmadığı, sığ veya

tektipleştiren bir dünya görüşü ile sınırlı olunduğuna dikkat etmek gerekir. Şekilcilikte körelmeden hakikate duyarlı, düşünen, anlam ve değer üreten ve esaslara bağlı olarak hikmeti okuyabilen, karşılayabilen ahlak sahibi olmak ise İslam olmamızın gereğidir. Bu anlamda yeniden düşünmeye, kendimizi gerçekleştirmeye ihtiyaç vardır.

İslam, hakikate ve nasıl yaşanması gerektiğine dair genele hitap eden niteliği ile büyük bir sözdür; sorumluluğunu yüklenmiş olarak, hak ederek yaşamak hakkıdır. Her büyük söz gibi bağlayıcı ve sınırlayıcı yönleri olsa da düşünmekten -kendini gerçekleştirmekten- yana sınırlayıcı olmaktan daha çok, düşünmenin -kendini gerçekleştirmenin- hakkı gereği sorumluluk idrakinde olarak hangi çizgilerde gerçekleşmesi gerektiğinin teklifini barındırır. Teklif olması ile de insanın var olma, kendi olma, özgür olma hakkına sahip olduğunu teyit eden mesajı içerir. Düşünmenin/ yaratım olanağının, sorumluluk yüklenilmesi ile biçimlenmesi, yapısal kılınması gerektiğinin de mesajını taşır. Kur'an'da sonuçlardan bahsedilmekte ise düşüncede yani yaratım erkinde sonuçlardan sorumlu olarak düşünmek gerektiğini de anlamak gerekir. Bu anlamda İslam, -belirsiz değil- öngörülebilir bir geleceğe bakmaya eyler.

Sonuçlardan, sonuçta açık olacak gerçeklik anlamında hikmetten, hakikatten hareket ile yaşanması gerektiği, düşüncenin -kendini gerçekleştirmenin- olması gerekeni, Kur'an açısından bakıldığında net olarak görülür. Hakikat, yaratılmış gerçekliklere aşkınsal olandır. Yaratılmış her gerçeklik, hakikati içerir iken hakikati hakkı gereği yaşamanın, hakikati hak etmenin ve hakikatten pay alabilmenin sürekli kılınması sonucuna göre yapılanması gerekendir. Hakikate göre ve hakikatten sonuç almaya dayalı olarak düşüncenin yapısallık kazanması, gerçekçi olmak anlamında ussallık içerir. Bu anlamda Kur'an, hakikat şuurundan örtük kılan, kullanım değeri gereği ilişkilerde karşılığı olan -batıl- yaratılmış gerçekliklere göre değil, yaratılmamış gerçeğe göre yaşamın ilkesel anlamda nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak anlam ve

değer belirimlerinde ifade taşır. Hakikate bağlı gerçekliği (hak) olan ve hakikatten yana sonuç veren yaratılmış gerçeklikte var olmayı, yaşamayı önceler.

Hakikat yani özünde yaratılmamış gerçeklik anlamında (şahıs ve nur olması anlamında- kendi olmayı koruyan ile yaratılmış gerçeklik yani özünde kendi olmayı, özünde yaratılmamış olan ile bulan arasındaki ayrıma dikkat etmek gerekir. Evveli ve ebedi -kadim ve baki- olarak her daim var olan için varlıksal ve özsel anlamda yaratılmak söz konusu değildir. Zaten hep olanın, nedeni sadece kendi olanın ve varlığı ile kendine yetenin başkası tarafından yaratılması olanaklı değildir. Ancak, öznelliğin gereği olarak anlam ve değer varlığı olmak, kimlik ve karakter belirimlerinde kendini gerçekleştirmek, kendiliğin tinsel anlamda yaratıma açık olduğu anlamını taşır. Ayrıca, öznel anlamda hakikatten bahsetmekte isek yaratımın öznesi olanın yaratım sonrası hakikat olma özelliği kazanması ve varoluş nesneleri edinir iken kendi varlığının da öznesi olması ile tinsel anlamda yaratıma açık olduğundan da bahsetmiş olmaktayızdır.

Bunun ile beraber hakikat, evrensel ortak gerçeklik olarak kendisinden sonuç alınandır/ alınabilendir. Tinsel anlamda yaratılmış her gerçeklik durumu, hakikatin kendisi ile var olma, gerçekleşme olanağını barındırır. Önemli olan ise hakikat ile var olanın, ilişkilerde anlam ve değer yüküne bağlı olarak gerçekliği olsa da hakikatten yana sonuç verebilecek/ alabilecek gerçekliğe haiz olmasıdır. Batıl olanın kullanılabilir değeri olsa da hakikatten yana sonuç vermemesini, hak olanın ise hakikate karşılığının olduğunu ve hakikatten yana sonuç vermeye/ almaya açık olduğunu bu anlamda hatırlatmak gerekir.

İşte! Öznel anlamda şahıs ve nesnel anlamda nur olması niteliğinde hakikat, Allah'ın kendisidir. Allah, hakikat anlamında üst ve ortak/ evrensel gerçeklik olması ile yaratılmış gerçekliklerin üzerinde olan ve yaratıcı özne olması ile yaratım sonucunda hakikat beliriminde olarak

görünüş bulandır. Rabb-ül âlemin olması anlamında üst ve ortak gerçeklik olması ile evrensel gerçek olarak hakikat olma özelliğinde bulunur. Anlam ve değer edinimi ile beraber karakter ve kimlik edinimlerinde de tinsel anlamda kendi yaratan, kendi öznesi kendi olandır. Varlıksal anlamda başkası tarafından yaratılmış/ yaratılacak olan değil ama tinsel anlamda anlam ve değer varlığı olmak ile beraber karakter ve kimlik belirimlerinde kendini, yarattıkları ile ilişkilerinde varoluşun ortak gerçeklik olması gerçeğinde yaratan, açık eden, görünüşe taşıyandır. Kendi varlığının nedenini yalnızca kendinde bulur iken kendi varlığının öznesi olarak kendini bulandır.

Kur'an açısından bakıldığında, varoluşsal anlamda yaşamın her alanına müdahil olunmasının en temel sebebi de hakikat ile var olunmakta iken hakikatin, kendini gerçekleştirmeye, nasıl yaşanılması gerektiğine dair sözünün olmasıdır. Her şey kendisi ile var iken her şey üzerinde söz sahibi olarak hak sahibi olanın -beğenilsin veya beğenilmesin- elbette bir şeyler söyleme hakkı vardır. Bu anlamda insanın hakikate göre anlam ve değer edinimi ile nasıl yaşanması gerektiğine dair sözün olması da kaçınılmazdır.

Emek ve hak etmekten bahsetmekte isek emek ve hak edilen üzerine söz sahibi olmak da kaçınılmazdır. Bu durumda özgür düşünceden bahsetmekte isek emek ve hak etmeye bağlı olarak kendini gerçekleştirmekten de bahsetmek zorundayızdır. Bu durum, yaratıma dair olarak düşüncenin öznel anlamda nasıl evrildiğini ve kendi içinde kendi nedenlerini belirli kılan sibernetik olgusal oluşta geliştiğini görmek adına da önemlidir.

Ayrıca, öteki ile var olmak varoluşun gerçeği ise sınırsızca ve sorumsuzca kendini gerçekleştirmekten yani düşünmekten zaten bahsedilemez. Öyle ise nasıl ve ne için düşünmemiz -kendiliği gerçekleştirmemiz- gerektiğinin çizgileri olmalıdır. Ereğe, amaca, sonuçlara bağlı olarak nedenlerin belirli kılındığı sibernetik ussal oluş

içinde düşünmek değer belirimli ahlak biçimsel gerçekleşir iken ahlak biçimsel anlamda düşüncenin neye göre olması gerektiği önemlidir. Düşüncenin hangi çizgide olması gerektiği; kendiliği gerçekleştirir iken savrulmamak, kendiliği muhafaza edebilmek, kendiliğe yitik olmamak adına da gereklidir.

Sınırları dahilinde sorumluluk idraki edinmek, bunları edinmeye neden olur iken içselleştirilmiş anlam ve değer belirimleri ile yaratılmış gerçeklik içinde aidiyet bulmuş olarak varoluş, gerçekliğin temel alınması ile olanaklı kılınmış olur. Sonuçlardan hareket ile hem kendi varlığının sorumluluğunu yüklenmiş olmak hem de varoluş ortak gerçeklik olduğu içindir ki ötekinin varlığının sorumluluğunu yüklenmiş olmak, düşünmenin hangi çizgi de gerçekleşmesi gerektiğinin sınırını çizer.

Hakikat, kendiliğe ve nura dair olmak ise tinsellik içeren yaratılmış her gerçeklik de aidiyet belirimi ile varoluş çabası içinde bulunmaktır. Bu anlamda düşünce, hakikatin kendini gerçekleştirmesi çabası içinde açımlanır iken gerçekleşme olanağını, yaratılmış gerçeklikler yani anlam ve değer edinimlerine bağlı olarak gerçek kılınanlar içinde sürekli bulur.

Yaratılmış gerçeklikler içinde var olanlar da hakikati bilmek için düşünceye, hakikati hakkı gereği yaşamak için de güzel ahlaka ihtiyaç duyar. Hakikat anlam ve değer kaynağıdır. Hakikate göre yaşamak, yaşamı gerçekliğinde anlamlı ve değerli bulmak için -er ya da geç- ihtiyaç duyulandır. Hakikat anlayışını muhafaza etmek için dahi olsa hak, adalet ve rahmet öncelikli ahlak biçimsel oluşa ihtiyaç vardır. Mitler ve ritüeller ile de hakikat anlayışı, değer biçimsel olarak -şekilcilikte tek tipleştirmeye sebep vermeden- muhafaza edilir/ edilmesi de gerekir. Hakikat tektipleştirici değil, herkesin kendi olarak sonuç aldığı ve özgünce varoluşun gerçeği olarak kendisinden sonuç alınabilecek olan evrensel ortak ve üst gerçekliktir. Böyle olsa da

kendisine göre yaşam çizgileri edinmek de ahlak biçimsel olarak kaçınılmazdır.

Ahlak biçimsel ve metafizik varoluştan kaçışın olmadığı düşünüldüğünde, Hakikate göre ahlak biçimsel ve metafizik bir varoluşun olması gerektiğini söyleyebiliriz. Hakikate bağlı bilinen ve yorumlanan bir dünya da ise daha gerçekçi yaratılmış gerçeklik içinde bulunma, var olma olanağı edinmiş oluruz.

Beden ile değil, düşünce ile varlık içinde Allah'a yürürüz/ varırız. Düşünce din sahibi olmanın en temel esasıdır. Zaten din akıl sahibi insana ereğe bağlı yaşam biçimi oluşturmak yani ereğe, sonuca bağlı nedenlerin belirli kılınması ile sorumluluk idraki yüklenmiş olmak anlamında teklif edilir. Zaten bu anlamda sibernetik düşünsel varoluşumuz gereği amaca, ereğe ve sonuca bağlı olarak anlam ve değer belirimlerimize göre varlığı/ yaşamı yorumlayan yorum varlığı olmak kaçınılmazdır. İrade, duygu ve gelecek belirimli özne olmak, anlam ve değer varlığı olarak da varoluşunu bulmaktan bahsetmekte isek yorumlayan özneden bahsetmekteyizdir.

Yorumbilim adına yöntembilimsel olmak demek: bilimsel olarak sonuç almaya dayalı gerçeklik zemini edinmek ile doğru/tutarlı bir metafiziğin ve yorumbilimin yapılması olanağı demektir. Adı üzerinde yorumbilim derken; sonuç verilere, sonuç almaya bağlı olarak tahkiki yapılabilir, gerçekliği olan üzerinden yorumlamada bulunabilmek olanağından bahsetmekteyizdir.

Düşünce bilmenin, anlam ve değer edinmenin ve bu doğrultuda öznel ve nesnel düzeyde yaratımın, yaratım ile beraber olanak belirimlerinin keşfi ile kendi olabilme olanağı olarak varoluşa zemin en temel belirimdir. Kendiliğinin, varoluşunun öznesi olma olanağı olarak gerçekleşme erki olarak kendilik alanında bulunur. Bunun içindir ki doğru bilmek için yöntembilime ve varoluşu hakkı gereği ile anlamlı kılmak için de yorumbilime ihtiyaç vardır. Düşünce yaratım erki ise özne

oluşa neden her yaratım, bir yorum olduğu kadar kendiliğin de anlam ve değer belirimlerinde yorumlanışı anlamını taşır.

Yorumbilimsel olmak, bilgibilimsel olarak edinilen her ne ise öznellikte oluşan karşılıkları ile yeniden değerlendirilmesi anlamında varoluşsal olarak öznenin gerçekliğine ayna tutmak adına önemlidir. Öznenin gerçeğinden bahsetmekte isek sadece bilgibilimsel anlamda yöntembilimsel olmak ile bilmek değil, yorumbilimsel olarak da olan biteni anlamaya çalışmak felsefenin işidir. Bu anlamda gerçeklik, yöntembilimsel olarak biçimlenen bilgibilimsel tutum ile bilinmesi, bilgisi edinilmesi gerekendir. Ancak, yorumbilimsel olarak nesnel bağıntılı oluş içinde hem kritiği yapılması gereken hem de bilgibilimsel anlamda kriter alınması ile olan bitenin kritiğinin yapılmasının gereği olarak bilgisi edinilmesi gerekendir.

Bu durumda felsefeyi, salt bilme edimi olarak sadece bilgibilim olmaya indirgeme çabası eksik bir yaklaşımdır. Sonuçta ise sadece bilinen ama değer yargısal olarak anlamaktan yoksun bir dünya bakışımına eyler. Yaşamı değerinde anlamlı kılmak için dine (Kur'an çizgisinde İslam'a) ihtiyaç olduğu kadar bilgibilimsel yöntem zemininden hareket ile felsefeye de ihtiyaç vardır. Bilimsel gelişim öncelenir iken gelişen Batı düşünce tarihine bakıldığında sonuç itibarı ile hep bilginin edinildiği ve kullanılabilir kılındığı bir dünya görmüş oluruz. Dünyayı, varoluşu anlamaktan yana da yetersiz oldukları şu anki tarih itibarı ile gün gibi ortadadır.

Yetersiz olmaları, bu olgusal durumların -dinin, felsefenin- olmamaları/ yapılmamaları anlamında değil, ilkeleri bağlamında geliştirilmeleri gerektiği anlamında anlaşılmalıdır. Bu cümle dahi anlam ve değer varlığı insanın düşüncede yorumlamaya açık olan doğası gereği yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için yapılmıştır. Düşüncenin yaratıcı erkinin yorumlamaya eyleyen erilliği doğrultusunda ayrıca anlam ve değer varlığı olarak yaratımı doğası gereği bulan özne için, varoluş olanakları dahilinde kendini yorumlaması ve yorumladıkları ile kurduğu dünyasını da yorumlaması kaçınılmazdır.

Bilgi, nesnesini bilmek anlamında hem bilinçli olmayı sınırlı kılar hem de bulunulan dünyayı sınırlı olarak bilmek anlamını taşır. Düşüncenin us beliriminde bilmek, olması gereken iken yaratıcı etkinlik olarak yorumlamak da yaratıcı özne için kaçınılmazdır. Bilme ile sınırlı bir dünyadan hareketle, değişen durumlar karşısında yorumlama erkiyle hep yeniden yaratmakla, olanakları dahilinde sınırsız bir dünya ile tanışmak yaratıcı özne için kaçınılmazdır. Bilgi, sınırlı bilmek anlamını taşır iken yorumlamak sınırsız öznelliğe kapı aralar.

Katmanlı çoklu gerçeklik içinde varoluş sadece us ile bilmeye açık değil, yaratım belirimi olarak yorumlamaya da açıktır. Bu anlamda düşüncenin yorumlama erki sadece sınırsız yaratma olanağı değil, varlığı ve varoluşu bilmekten öte, yerinde ve doğru olarak anlamak için de gereklidir. Varoluş bütüne dair olarak Tanrı ve ötekiler ile aynı değil ayrı da değil gerçeğine bağlı olarak ortak gerçeklik ise içinde bulunulan dünyayı bilmek yeterli değil, yorumlarken anlamak/ anlamaya çalışmak da olması gerekendir.

Çoklu gerçeklik içinde çoklu anlam zenginliği, düşünsel etkinlikte yaratıcılığı yorumbilimsel anlamda sürekli kılar. Bir şey sadece ne olduğuna bağlı olarak kendisi değil, birçok gerçekliğe haiz olarak kendidir. Bu anlamda bir şeyi bilmekten daha çok bilgisi anlamında birçok gerçekliğe haiz olduğu ile bilmeye açık olmak gerekir. Bilmek ise bir şeyi bilmekten daha çok, bilginin sonuçları ile değer biçimsel olarak bilmeye eyler oluşu ile bilinmesi gerekendir.

Bilgi değer karşılığı gördüğü durumlara göre yorum biçimsel olarak bilmeye eyler. Söz konusu anlam ve değer varlığı özne ise ahlak biçimsel ve metafizik oluştan kaçış olmadığı içindir ki değer belirimi ile öznesini anlamlı kılmak için felsefeye ihtiyaç vardır. Yani Tanrı'yı, insanı veya anlam ve değer varlığı olan farklı bir türü anlayabilmek için dahi olsa dine ihtiyaç olduğu kadar felsefeye de ihtiyaç vardır. Önemli olan ise farklı disiplinleri birbirine aynı değil ayrı da değil gerçekliği bağlamında izafi indirgemeci yaklaşım içinde katmanlı düşünebilmek ile ele alabilecek yöntem ve yorum bilim yapabilmektir.

*

İnsan fizyolojisi gereği duyuları ile varoluş eşiklerine bağlı olarak sabiteleri olan iken süreksizlik içinde görünüş bulan bir dünyayı, gerçekleşme erkine (iradeye) içkin yönelimlerine bağlı olarak yorumlamak zorunda kalır. İnsan için bellek sadece kayıt melekesi değil, her kayıt durumu irade, duygu ve değer belirimlerine göre biçimlenir iken bellek, bilincin inşa edildiği yorumlama alanıdır. Bellek, kayıt işlevsel olmaktan daha çok duygu ve değer işlemsel olması anlamında yapısal olarak inşa edilendir. Bulunulan dünya içinde yaşananlara göre bilinçli olmanın, -özbenliğin değil- sonradan edinilen varsayılmış benliğin de ahlak biçimsel olarak biçimlenmesinin ana sebebidir. Bellek, duygu belirimi ve değer edinimine göre bilgi işlemsel olunduğu içindir ki olay ve olguların yorumlanmış olarak işlevsel kılındığı öznellik alanıdır. Öznelliğin duygu ve değer belirimli olduğu düşünüldüğünde bellek, sadece salt bilginin işlemsel ve işlevsel olduğu alan olmaktan öte durur. Bu belirimleri ile öznesinin yorumladığı dünyayı kendisine anlam ve değerde katmasının aracıdır. Anlam ve değer işlemsel olması sebebi ile öznesini yorumlayıcı olmaya açık kılacak biçimde yapısaldır.

Özne; irade, gerekçe ve amaç varlığı olması sebebiyle öznel zamansal düzeyde gelecek yönelimli olarak kendini bulur iken yorumlamayı anlam ve değer varlığı olması sebebiyle de bulur. Nedenlere bağlı anlam bulur iken amaca, sonuca, ereğe bağlı nedenlerini belirli kıldığı sibernetik bilinçli oluşta edindiği bilgiyi değer kılar. Zaten bilgi yaratımda değer olarak belirir. Öznellikte ve mevcudatta süreksizlik içinde işlevsel ve işlemsel olarak beliriminde varoluşa neden iken değer yargısaldır. Değer yargısal oluşu ile de öznellikte değer olarak belirimi ile yönelimlere sebep verir.

Bilgi, öznellikte işlevsel ve işlemsel oluşu ile meleke edinimlerine sebep verir. Ayrıca mevcut melekeleri ve sonradan bilgi edinimi ile edinilen melekeleri de gerçekleşme erki belirimi olan irade belirimine göre

bilinçli olarak kullanmaya eyleyen değer olarak, kendiliğe yerleşik bulur. Her meleke belirimi, bilginin işlevsel olduğu alan belirimine göre bilinçli olmayı da belirli kılar. Bilinçli olmak, sadece bilgi verisinin meleke belirimlerinde işlemsel ve işlevsel kılınması ile değil, bilginin öznelde değer yargısal olması ile bilinçli olmayı değer belirimli olarak bulmakla da ilgilidir.

Bilinç, sadece bir şeyin bilinci değil, bilginin değer yargısal belirimi ile de görünüş bulandır. Sibernetik ussal oluşta üç zamanlı olmak, değer yargısal olarak kendini yaratma olanağına sahip olmak ve tarih varlığı olarak miras içinde yani yaratılmış gerçeklik içinde var olmak; anlam ve değer varlığı olarak bilinçli olmanın, yaratıcı özne olarak var olmanın temel üç belirimidir.

Değerler öznelde inanç/ iman belirimli olup bilgi belirimini yoruma açık kılar. Her bilgi belirimi değer yargısal kılındığında yorumlanmış olur. Bilgi, öznelde değer yargısal belirimleri ile bilinçli oluşun da bir belirimi olarak -özne değil- özneldir/ tinseldir. Değer yargısal anlamda bilirimin de bilinçli olunduğunun da göstergesidir. Bilinçli olmak, bir anlamı ile de değer yargısal olarak bakışımda bulunur iken değer yargısal olarak yorumlanan bir dünyaya bakmak ve bu doğrultuda tutum ve davranışlarda bulunmak anlamını da taşır. Sibernetik ussal oluşta değerler, ne için olunduğunu belirli kılar.

Duygular da değer kılıcı, edinici olmaları ile ne için olunduğuna dair varoluşu yaşanılan gerçeklik içinde anlamlı bulmanın gereğidir. Öznellikte duygular, değer yargısal gerçekleşir iken ne için olunduğunu öznel anlamda dolayımsızca yaşamanın sonuç belirimleridir. İlkeler anlam ve duyguda dirimsel iken sonuç ilke olarak öznelde yaşamsal gerçekleşir. Değerler yorum yargısaldır. Ahlak dahi değer biçimsel olması anlamında yorum yargısaldır. Duygular da hem değer katalizörü hem de ahlak biçimsel olmaya eyler iken yorum yargısal olmaya eyler. İlkelerin öznelde dirimsel anlamda yorum biçimsel belirimleridir.

Sibernetik ussal oluşta bilinçli oluşu üç zamanlı oluş içinde bulan özne için bilgi değer olduğunda, sadece salt bilmeye neden değil, yaklaşım biçimi olarak da öznelliği yorumlamaya açık kılar. Formel, analitik, ampirik, vb. mantık yaklaşımları bilmeye yönelik iken sibernetik ve spekülatif mantıksal yaklaşımları, yorumlanması gereken bir dünyaya yönelimli kılar. Diyalektik ussal oluşta da varoluşun ussal anlamda nasıl olduğu bilinebileceği gibi değer yargısal olarak yorumlanacak bir dünyaya bakmak da kaçınılmaz olarak bulunur. Sibernetik mantık, değer teorisi kurmanın gereğidir.

Bilgi ve öznellik bağlamında özne, anlam-değer varlığı olarak ahlak biçimsel varoluş sürecinde anlamlı kılınacak ise sibernetik ussal oluşa -yapısal anlamda- ihtiyaç vardır. Değer teorisi ve ahlak biçimsel varoluş anlamlı kılınacak ve aralarında mantık biçimsel olarak yöntembilim ile bağ kurulacak ise sibernetik mantık olması gerekendir. Anlam değer bağıntısında ahlak biçimsel varoluşun ussal belirimi, sibernetik biçimsel bilinç yapısallığında öznelliğin üç zamanlı olarak bulunmasıdır. Ne için olunduğunun bilimi dahi yapılacak ise ereğe/ amaca/ sonuca bağlı olarak nedenlerin belirli -ne için- kılındığı ussal yaklaşımına ihtiyaç vardır.

Yaratıcı özne için yaratım, yaratım nesneleri ve yaratımda açık olan kendi olma olanakları değer olarak bulunur. Yaratım ve emek değer olarak bulunur iken değer edinilenin miras edinilmesi, yaratılmış değer içinde varoluşu olanaklı kılar. Değer, yaratılmış gerçeklik olarak inanılan gerçeklik olması ile sahiplenilen ve aidiyetle belirli kılınan olduğunda, yorumlanmış bir dünyanın içinde varoluş kaçınılmaz olarak bulunur. Yorumlanmış bir dünya içinde yaratılmış ve inanılmış gerçeklik olarak bulunan her ne ise bilginin değer olarak işlevsel ve işlemsel olarak amaca/ gerekçeye bağlı olarak sonuç almaya dayalı olmak ile kullanılması sonucunda bulunur.

Düşüncenin kendiliği gerçekleştirme olanağı içinde; salt ussal oluş ile nesnel kritik düzeyde bilmeye yönelik bir dünyaya bakılır. Usun ilkeler/ idealar ile işlevsel olması sonucunda, vicdan formasyonu kazanması ile de öznel kritik değer yargısal biliş durumunda, ahlak biçimsel olarak yorumlanan bir dünyaya bakılır. Hayal gücü, sibernetik, spekülatif vb. düşünsel biçimsel oluş içinde ise anlam ve değer ediniminde yaratıma açık oluşun edinilmesi ile de yaratım kritik belirimli oluş içinde yeniden ele alınan yorumlanan bir dünyaya bakılır. Us ile belirli kılınan, vicdan ile eylemlerin ve ilişkilerin idealinde belirli kılınmaya çalışıldığı ve yaratım ile de yorumlanan bir dünya içinde düşünsel etkinlikte bulunulur.

Düşünsel etkinlik öznellikte yaratıcı etkinliktir. Kendini gerçekleştirme erki olarak anlam ve değer edinimlerinde tinsel anlamda kendiliğin de yaratılması olanağını taşır. Nesnel kritik ile us, öznel kritikle vicdan ve her yorum kritik ile de yaratım biçimsel oluşta açımlanır. Nesnel, öznel, yorum kritik her belirimde düşünce biçim kazanır iken öznesinin kendi içinde anlam ve değer edinimleri ile derinleşmesinin, varoluşunu da anlamlı kılmasının ve değer olarak bulmasının da gereğidir. Nesnel, öznel, yorum kritik belirimleri düşüncenin üç temel sacayağı olup us bilmenin, vicdan değer kılmanın/ bulmanın, yorum ise hep yeniden yaratımın gereğidir. Bilmek, değer kılmak ve hep yeniden yaratım etkinliğinde bulunmak ise birbiri ile ilişkili olup kendiliğin üç zeminden hareket ile kendini gerçekleştirme, yaratımda bulunma olanağının olduğunu gösterir.

*

En temelde kendilik, varoluş çabası içinde değer olarak bulunur. Kendilik bilgisi ve gerçekleştirilenlere bağlı olarak kendiliğin tinsel anlamda hep yeniden yaratımında kendilik, değer üreten değer varlığı olarak bulunur. Düşüncenin us, vicdan ve yorum kritik belirimlerinde bilginin nesnel, öznel ve yaratım beliriminde değer kılınması ile değer biçimsel olarak varoluş bulan özne için anlam bulmak, değer yaratmak, varoluşsal anlamda kendini hep yeniden yaratmanın gereğidir. Anlam

ve değer yaratımında kendiliğini de ahlak biçimsel anlamda yorumladıkları ile görünüşe taşımak amaç/ gelecek varlığı olarak öznel zamansal oluşu bulan özne için kaçınılmazdır. Bu anlamda varoluşun, anlam ve değer ediniminde en temel belirleyeni anlayış -sağ duyu-yetisi olarak sezgidir.

Sezgi, düşüncenin kendilik alanında en temel yetisi olup enerjinin/ nurun kendi varoluş dinamiği içinde emme, emilme özelliği ile edinilendir. Us, duyular, hayal gücü, içgüdü, ilham vb. her olanak belirimine kendiliğin en temel melekesi olarak eşlik eder. İçgüdü, duyular ve us ile sonradan edinilen değil, sonradan edinilen bütün meleke belirimlerine eşlik ederken en temel anlama ve kendini gerçekleştirme yetisi olarak varoluşu belirli kılar. Bunun ile de kalmaz içgüdü ve duygulara eşlik ederken kendiliği değer olarak bulmaya ve varoluş nesnelerini değer kılmaya eyler. Ayrıca, sezgi -anlayış-melekesinin ölçüsü kadar yaratım olanağı gösterilebilir. Anlayış melekesi olması anlamında sezgi, en temelde yaratma olanağıdır. Anlayış ne kadar kuvvetli ise yeniden yaratıma açık olmak da o ölçüdedir… O ölçüde gelişir.

Sezginin olduğu bir dünyada ise nesnel olan her ne ise öznel anlamda yorumlanan olarak bulunur. Nesnelliğin sezgiye bağlı olarak yorumlanışı karşısında farklı bulunması, kılınması, yeni bir oluşa evirilmesi, değişmesi, dönüşmesi kaçınılmazdır. Sezen karşısında öznelliğin dünyasına göre yer edinen ve değişmek, dönüşmek zorunda kalan her ne ise yeniden yorumlandığı duruma göre artık yeni bir dünyanın nesnesi olarak mevcuttur. Bilmekten öte, anlamak/ sezmek sadece varlıksal olanın mahiyetini ifşa etmek ile kalmaz… Anlaşılması/ sezilmesi durumuna bağlı olarak yorumlanmış olması ile bulmaya ayrıca bağlam kurma ve amaçsal oluşa bağlı olarak da yeniden yorumlamaya, yaratmaya olanaklı kılar.

Yorumlama erki, yaratım erki olarak erk belirimini sezgiden alır…İradede -gerçekleşme erki, olanağında- biçimlenir ve biçimler. Sezgi sadece anlayabilmek ile bilmenin bir aracı değil, hemhal (duygudaş) olmanın, empati kurabilmenin, öznelliği değer olarak

bulmanın ve bu doğrultuda kendilikten yana bilinçlenmenin de olanağıdır. Bunun ile de kalmaz ilhama bağlı anlam buldukça da yeniden yaratabilmenin olanağı olarak belirleyicidir. Bilgi, anlam ve değer edinimleri de düşüncenin us, vicdan ve yorumla/ yaratım formasyonlarında ana zemin olarak kendiliğin daha geniş ve güçlü bir biçimde bilgiyi değerlendirmesini olanaklı kılar.

Sezme olanağı, kendiliğin bütün olanakları içinde kendini gerçekleştirme erki belirimi ile beraber en temel olandır. Yaratımın her aşamasında yaratıcılığı yorumlama erki olarak bulmaya nedendir. Yorumlanmış olanı da nesnel, öznel ve ereksel/ amaçsal oluşa bağlı olarak yeniden yorumlamayı da olanaklı kılan en temel melekedir. Aynı zamanda düşüncenin her aşamasında, formasyonunda anlayabilme, yapabilme sonuçta gerçekleştirebilme etkinliğinde bulunmanın olmazsa olmazıdır. Bir taraftan da özne olmanın, metafizik varoluşun en temel belirleyicisi olan olanak olarak değerlendirilmesi gerekir. Kendi varlığını varoluşsal anlamda sezmek, hissetmek söz konusu olduğunda, nesnelliğe aşkın özne olarak kendini bulmak, metafizik oluşta kendini bulmak anlamını taşır.

Bilmek us ve usun görüngüsü olan dil ile olanaklıdır. Sezmek ise nurun emme, emilme özelliğinden hareket ile gerçekleşir iken dirimsel olarak yaşamak ile ilgili olarak anlamakla ilgilidir. Her bilme durumu dahi sezginin -anlayış yetisinin- kuvveti kadar gerçekleşir. Bilmek ile belirli kılınan bir dünyada anlamak ile, katmanlı çoklu gerçeklik içinde tümele bağlı bağlamlarıyla yeniden yeni olarak yorumlananın öznelde hep yeniden yaratılması gerçekleşir. Öznelde yeniden yeni olarak yaratılan her ne ise anlam ve değer bağıntısında yeniden görünüşe taşınması da söz konusu olandır.

Düşünsel yaratıcı etkinlikte anlam, her yaratıldığında sezilen olarak bulunur. Sezilen anlam ile yeni anlam yaratımlarında yaratıcı etkinlik sürekli kılınır. Anlam öznelde gerçekleşme erkine -iradeye- büründüğünde, öznel ve nesnel karşılıkları yaratılır iken sezgi, yaratıcı etkinliğin en temel belirimi olarak sürekli gerçekleşmektedir. Sezgi, düşünsel etkinlikte anlamın öznelde/ kendilik alanında yaratıldığı

gerçeğini taşır. Anlam yaratıldıkça sezilir… Sezildikçe de yeni bir anlam yaratımına kapı aralar. Sezgi yaratımın sürekliliği içinde olmazsa olmazdır.

*

Dil, her ne kadar usun görüngüsü olması ile bilmeyi olanaklı kılan olsa da nesnelliğe aşkın öznel oluşunda uzlaşıya bağlı temsil olması ile taşıdığı anlam ve değer belirimlerinde yorumlanmış bir dünyaya bakmaya eyler. Yaratım, amaca bağlı hikmet gereği gerçekleşir iken varoluşu temsil kılar. Yaratımda temsil kılınanın, dil ile tercüme, temsil edilmesi de öznel alanda dil ile sadece bilmenin değil, anlam ve değer kılınanların, dilde yeniden yeni olarak yorumlaması/ yaratılabilir -yeni bir şeye indirgenebilir- olması anlamını taşır. Dil, anlam ve değer yüklemine göre öznelliğin yorumlama erkinde yeniden yaratma olanağını öznel anlamda olanaklı kılar. Bu anlamda dil, yorumlama erkinde yaratma olanağını da görünür kılan öznel anlamda yaratım/ yorumlama olanağıdır.

Dil, varlığa ve varoluş belirimlerine anlam ve değer yüklemleri ile tercüman, bilinçte spekülatif yani aynalaştıran olma özelliği ile temsil olması bağlamında yorumlama olanağıdır. Yaratım gereği temsile dayalı varoluşta yaratım gereği yorumlanmış ve yorumlanmaya açık bir dünyayı yeniden yorumlamaya -yaratıma açık- eyler. Temsile dayalı varoluşta ve dil ile yorumlanmış bir -spekülatif, aynalaşılan/ aynalaşılması gereken- dünyada var olmak kaçınılmazdır. Yorumlamak ile hep yeniden biçimlenen ve kurulan olmak ile yaratılan her dünya, yaratılmış gerçeklik olarak dil ile biçimlendirilen anlam ve değer dünyası olarak içinde yaşanılan dünya olarak bulunur. Anlam ve değer belirimleri ile dil, düşüncede yorumlamanın ve yeniden yaratmanın olanağı olarak bulunur. Zaten anlam içeriğine göre yaratılmış olan yorumlanmış olandır. Ayrıca değer yargısal her yaklaşım yorumlanmış bir dünyada olmaya eyler.

Dil ile yorumlamak, yaşanılan dünyayı yorumlamak ile nesnelliğine aşkın metafizik bulmak ile de ilgilidir. Metafizik kılınan her ne ise öznesini de anlam ve değer edinimleri ile metafizik olmaya eyler.

Dil, anlam ve değer yüklemleri ile öznesini metafizik olmaya eyler. Dil öznesi olan için, anlam ve değer varlığı olması söz konusu ise metafizik varoluştan kaçış yoktur. Bilgi değer biçimsel olduğunda, yorumbilimsel anlamda varoluşu, metafizik kılmaya koşullar.

*

Öznelde anlam; biricik, dirimsel, eril, bütünlüklü ve kendi ile özdeş iken sabittir. Ancak, anlama yetisi düşünsel etkinlik içinde anlam, yoruma açık durur iken sabit değildir. Kavram ise tarih olgusal olması ve nesnel bağıntılı olması gereği ile çoklu anlam taşır iken sadece bilgibilimin nesnesi değil, yorumbiliminde en temel nesnesidir. Kavramın nesnel bağıntılı oluşta çoklu anlam zenginliği içinde dil ile yorumbilimsel düzeyde varoluşu anlamlı kılması da kaçınılmazdır. Her yorum ise varlığa bir yaklaşım ve varoluşu anlamlı kılmanın gereği olarak insan tininde yerini alır. Yorumbilim, çoklu gerçeklik içinde varlığı bilmek, varoluşu anlamak, varlığı taşıdığı hakikate göre ifşa etmek, görünür kılmak için gerekli olandır.

Katmanlı olan çoklu gerçeklik içinde, amaca/ ereğe/ sonuçlara bağlı olarak temsilde gerçekleşen her varoluş durumunun ne, nasıl ve ne için olunduğuna bağlı olarak çoklu anlam taşıması da söz konusu olandır. Bu durumda yöntembilime bağlı her bilme ve yorum bilime bağlı her anlama, ifşa etme çabası, nesnel bağıntılı oluş içinde bilmenin veya anlamanın dolayımlı gerçekleştiğini görünür kılar. Varlığı bilmek için yöntembilimsel olarak bilgibilimsel olmak kaçınılmaz iken varoluşu anlamak için de yorumbilimsel olarak bilgibilimsel yaklaşım kaçınılmazdır. Çoklu gerçeklik içinde varlığı bilmek, varoluşu anlamak için de gerekli olandır. Bu anlamda tarihsel süreç içinde varlığı bildikçe varoluşu anlamanın daha kolay olacağı yargısında bulunmak da kaçınılmazdır. Varlığın ve varoluşun anlam ve değerini ifşa etme çabası olarak yorumbilim yapmak kaçınılmazdır.

Varlığı ve varoluşu salt bilmek anlamında değil de değerinde anlayabilmek için de yorumbilim şarttır. Zaten her bilme durumu, çokluk içinde belirimi olanın öznelde değer yargısal olarak karşılık görmesi ile görünüş bulması içeriğinde gerçekleşir. Öznelde bilgi değer yargısaldır ve değer yargısal olarak işlevsel ve işlemsel sonuçları ile değer olarak kullanılabilir olandır.

Hakikat, varlık alanında yarattığı gerçeklik içinde, içkin ve dışsal anlamda kapsayıcı olduğu içindir ki varoluş belirimlerinde (yaratım, bilgi, deneyim, müşahede, kısas vb.) kendisi ile karşılaşılacak, yüzleşilecek ve sonuç alınacak olandır. Yaratımdan ve yaratımdaki amaçsal oluştan bahsetmekte isek varoluş, sonuç ve erek belirimine göre yaratılmış gerçeklik içinde temsil olma özelliği taşır. Her temsil ise yorum biçimsel olarak görünüş bulmakta iken yeniden yoruma/ yaratıma açık olduğu içindir ki varoluş yoruma, yeniden yaratıma açık varoluştur. Bu anlamda temsile dair her varoluşu, gerçekliği içinde anlayabilmek için, varlıksal düzeyde hakikat, yaratım ve hikmet bilgisine ihtiyaç vardır.

Katmanlı ve çoklu gerçeklik içinde ise varoluş, varlığı bilmeye, yorumlamaya dair olarak dilin temsil bağıntısında anlam ve değer ediniminde yorumbilimsel olarak bulunur. Varoluşa yorumbilimsel yaklaşım, öznenin yönelimsel olmasına bağlı olarak irade belirimi doğrultusunda duyusal düzeyde yaratılmış gerçeklik içinde bulunur iken anlayışa dair sezgisel, bilmeye dair ussal ve duyguya dair değer yargısal olarak bulunur. Bu durumda varoluş, öznel yaklaşımda yoruma açık bulunur. Varlık dahi bu durumda yoruma açık olarak varoluşu anlamlı kılmanın gereği ile bilinmeye çalışılan olur. Yeniden yaratıma da açık durur.

Dilin öznelde karşılığı olan anlam ve değer yüklemlerinde metafizik aşkınsal olması, öznesini de metafizik aşkınsal kılar. Özne ise öz kendilik/ benlik olması durumu ile nesnelliğe hep aşkın duran olarak iç dünyada bulunur. Bu durumda anlam ve değer yüklemleri ile kendiliğin karakter ve kimlik belirimlerinde açılımı dahi ahlak biçimsel olması anlamında yorumbilimsel açılım olarak varoluşun bulunduğunun

göstergesidir. Yaratılmış gerçeklik içinde dolayımlı oluşa bağlı olarak kendiliğin, edinilen anlam ve değer belirimlerinde hep yeniden üretilmesi/ yaratılması -sadece nesnel olanı değil- öznelliği/ varoluşu dahi yorumbilimsel olarak anlamamız gerektiğini gösterir. Bu yargı dahi kendiliğin bilgisi üzerine yapılmış olduğu içindir ki yorumbilimsel olunacak ise yöntembilimsel olarak doğru bilgi ediniminin, yorumbilimsel olmaya öncelenmesi gerektiğini gösterir.

Yorum, yapılıyor olduğu yönteme bağlı olarak bir anlama biçimi olmak ile beraber yapılırken anlayışın oluşmasına sebep veren oluşta görülür. Yorum yapar iken yorumu yapılanı mahiyeti gereği anlarız -sezeriz-, anlama çabası içinde bulunuruz. Bilgibilimsel düzeyde bir düşünce biçimi olarak yorum, anlaşılmaz olanı anlaşılır kılma çabasıdır. Böyle olsa da yorum yaparken yorumu yapılanın anlaşılıyor olması ile anlam ve değer belirimlerinde usta/ zihinde/ öznellik alanında buluşmak söz konusu olur. Yorum yapılır iken anlama çabası ile de kalınmaz, yaratım etkinliğinde de bulunulmuş olur.

Yöntem olarak sibernetik, spekülatif ve katmanlı gerçeklilik mantık belirimleri kullanılmakta ayrıca aynı değil ayrı da değil oluşun gerçeği doğrultusunda düşünce yapısal kılınırken felsefi düzeyde kritikler yapılmakta olunması ile yorumbilimsel olmak da korunmaktadır. Bununla da kalmayıp şimdi ve burada oluşun nasıl değerlendirilmesi gerektiğine ayna tutulmaktadır. Gelecek ise gerçek olarak ifşası yapılan ile daha öngörülebilir olarak önümüzde durmaktadır.

Bu anlamda yöntembilim ve yorumbilim eşittir bengisel olana ulaşmak değil, nesnel bağıntılı oluş gerçeği ile yöntembilim zemininden hareket ile yorumbilim olanaklı kılınır iken bengisel olanın ifşa edilmesi ile her devirde karşılığı olan gerçek olanın hem bilinmesi hem de yorumlanması olanağı yakalanmış olmaktadır. İnsan halifetullah ise tanrısal olan anlam ediniminde tanrısal olana yani her devrin gerçeği -bengisel/ zamansız/ kalıcı- olana, Tanrı gibi ayna tutma olanağına sahiptir. Yeter ki Kant'ın dediği gibi düşünme cesaretini gösterebilsin. Düşünme özgürlüğü içinde sınırsızca düşünme olanağını, geçmişin

gölgesinde kalmadan geliştirebilsin. Düşünce özgürlüğü içinde kendini gerçekleştirir iken kendini yeniden yaratabilme olanağını keşfedebilsin.

Bengisel olandan uzak her düşünce ister yöntembilimsel ister yorumbilimsel olarak edinilmiş olsun, gerçekten uzak gerçeğin etrafında dönmekten öte değildir. Bengisel olması anlamında gerçek, her devrin gerçeği olarak hem yöntembilimsel hem de yorumbilimsel olarak tespiti, tanımı, tanıtlanması olanaklı iken sonuç belirimli olması ile kriter alınarak kritiği olanaklı kılandır. Her kritik ise yorumbilimsel olmaktan öte değildir. Bu anlamda felsefe, bengisel yani zamansız olan gerçeğe bağlı olarak yorumbilimsel yapılmış olması ile gerçekliğini bulur iken gerçeğe ayna tutmanın ilmi olarak görünüş bulur.

Bir olay ve olgunun veya herhangi bir metnin çoklu gerçekliğe haiz olduğunu bilmek, olay ve olguya her türlü okuma biçiminde yaklaşımın, yorum biçimsel olduğunun gerçeğini taşır. Her türlü okuma yaklaşımında çoklu anlam gerçeği içinde yorumu yapılacak olan ile buluşmanın gerçekleşmesi de kaçınılmaz olarak bulunur.

Yorumu yapılacak olanın içerdiği niyet, duygu, amaçsal veya ilkesel oluşa bağlı olarak temsil olduğunun gerçeğini taşır. Bu anlamda yorumu yapılacak olanın temsil olduğu gerçeği ile temsilde içerdiği maksadın araştırılması yaklaşımı, yorumbilimsel olması dahilinde görülür. Temsilin çoklu gerçekliğe bağlı olarak içerdiği anlam belirimlerine göre yorumlanışı sonucunda ise birçok anlam bulmalarda yorum yapmak kaçınılmaz olarak bulunur.

*

Yaratım, amaca veya doğaçlamaya bağlı olarak hem nesnelliğin yorumlanması hem de öznelliğin/ kendiliğin dışavurum belirimleri ile yorumlanması anlamını taşır. Yaratım yorumlamaktır… Ahlak biçimsel anlamda öznelliğin ve nesnelliğin değer biçimsel anlamda yeni bir anlayışa/ oluşa taşınmasıdır. Değer belirimli olarak yaratılmış gerçeklik içinde varoluşunu bulmanın olanağıdır. Kültür ve medeniyet gerçeği içinde yaratılmış gerçeklik olarak bulunan, her daim yorumlanmış bir

dünyadır. Yorumlanmış dünya içinde metafizik varoluş kaçınılmaz olarak bulunur.

Yaratımdan, irade, duygu, anlam, değer, inanç varlığı olmaktan, ahlak biçimsel varoluştan bahsetmekte isek yorum varlığı olarak kendini ve nesnelerini hep yeniden yaratmaktan bahsetmekteyizdir. Yorumlamak sadece anlam ve değer varlığı olarak görünüşe gelmek değil, yorumladıkları ile dünyalar kurar iken kendi dünyası içinde varoluşunu bulmak anlamını da taşır. Nesnelliği yorumlarken, yeniden yaratırken, anlam ve değere dair kendinden kattıkları ile kendini de -ahlak biçimsel anlamda sonuçta beliren karakter ve kimlik edinimleri ile- yeniden yorumlamak, yaratmak, değer kılmak anlamını da taşır.

Öznenin, nesnelerine aşkın metafizik olması, dil varlığı olarak anlam ve değer belirimlerinde metafizik oluşunu yaratılmış gerçeklikte bulması ayrıca yarattığı dünyalar içinde yaratılmış gerçeklik olarak metafizik bir dünya kurması yorum varlığı olarak kendini olanakları dahilinde ifşa etmesi, görünüşe taşıması anlamını taşır. Yaratılmış gerçeklik içinde değişen durumlar karşısında öznelliği ve nesnelliği hep yeniden yorumlar iken kendi dünyasını değer kılmış olması ile kendi kuran/ yaratan/ yoran emek varlığı olarak kendini bulur. Emek varlığı olmak, kendi çabası ile hem olanakları dahilinde kendini keşfetmek hem kendini hep yeniden yaratma olanağını bulmak hem kendini ve nesnelerini değer kılmak ile varoluş bulmak anlamını taşır. Emek, içselleştirilmiş ve ortak değer olarak bulunduğunda, yeni nesillerin içinde doğduğu, yüklendikleri miras olduğunda tarih varlığı olarak yorum varlığı olmak kaçınılmazdır.

Tarih, doğaya kıyasen kendini nesnelerine ve değişen durumlara göre hep yeniden yaratan/ üreten/ türeten öznenin yorum varlığı olduğunun gerçeğini de taşır. Değişen durumlar ve olanaklar doğrultusunda emek ve miras birikimi, yaratılmış gerçeklik olarak yorumlanmış dünyaya tanık kılar. Yorumlamak/ öznelcilik, öznenin yaratım, emek, amaç varlığı olması ile beraber anlam ve değer varlığı olarak kendisini bulur iken sonuçta kaçınılmaz olarak bulduğudur. Salt bilme anlamında nesnelliği bilmekten ileri varlıkta ve varoluşta karşılığı olan gerçeklik zemininden

hareket ile yapılması gerekendir. Bütün içinde anlam ve değer bularak kendini değişen koşullar karşısında hep yeniden üretmenin, yaratmanın gereği olarak da olması gerekendir. Anlam ve değer varlığı özneden bahsetmekte isek tarih olgusal olarak nesnelliği ve öznelliği yorumlar iken ahlak biçimsel olarak varlığı ve varoluşu anlamlı kılan ayrıca değer kıldıkları ile kendini de değer olarak görünüşe taşıyandan bahsetmekteyizdir.

Tarih öznesi olan için yorumlamak kaçınılmaz ise varlıkta ve varoluşta karşılığı olana yani gerçekliği olana göre yorumlamak olması gerekendir. Bu anlamda yöntem, bilmeye ve gerçek olandan sonuç almaya dayalı olarak ihtiyaç duyulandır. Ancak yöntem, araç olması ile beraber araçların amaç edilmesi durumu karşısında evrenselden, hakikati anlamaktan yana sığ ve anlamdan yana daraltılmış kılındığında belirleyici olduğu yönde yorumsal olma özelliğini de barındırır. Bu anlamda yöntemin amaç edilmesi değil, araç olarak kabulüne ihtiyaç vardır. Yöntem gerçeğe kapı aralayan bilmenin olanağı ise gerçeklik zemininden hareket ile yorum yapabilme olanağını da edinmek anlamını taşır/ taşımalıdır. Yöntem ile bilmeye kapı aralamak, bilme nesnesini anlam ve değerinde anlayabilme olanağı da edinmek anlamını taşır.

Formel, ampirik, matematik ve analitik, diyalektik vb. bilme yöntemleri ve durumları, bilmeye araç iken olan biteni hikmeti gereği anlamaya, değer belirimine göre ifşa etmekten yana yetersiz kalır. Her bilme durumunda bilme nesnesinin kendinde şey oluşu belirimleri ile kendisini bilmekte iken anlam ve değerinden yana bilmek için sibernetik ve spekülatif bilme biçimlerine de ihtiyaç vardır. Öznelliğe bağlı bir değer teorisi olacak ise sibernetik ve spekülatif düşünme biçimi ile değerlerin oluştuğunu bilmek gerekir.

Değer alanını anlamlı kılacak isek nedenlere bağlı olarak anlam bulan öznenin amaca, ereğe, sonuçlara bağlı olarak nedenleri, bilgiyi/ anlamı değer kılmak ile sibernetik ve spekülatif biçimde belirli kıldığını unutmamak gerekir. Bunun içindir ki sibernetik (sonuca, ereğe, amaca göre nedenlerin belirli kılınması) ve spekülatif (kurgul, aynalaşma ile

çağrışımsal okuma biçimi) düşünme biçimini bilinç belirimi olarak yöntem düzeyinde yapısal kılmaya ihtiyaç vardır. Yöntem araçtır, sorunsal durumlar karşısında çözümler üretilecek, sorulara cevaplar bulunacak ise alan ve durum belirimlere göre yeni yöntemler aranmalı ve yeni yöntemlere de açık olunmalıdır.

Bilgi, üç zamanlı bilinçli oluşta sibernetik mantık üzeri nedenlerin amaca, ereğe, sonuçlara göre değer olarak bulunması ile değer niteliği kazandığında yorumlayan özneyi açık eder. Pragmatik yani bilginin amaca, ereğe, sonuçlara bağlı olarak kullanım nesnesi kılınması ve yeni sonuçlar almanın nesnesi kılınması açısından dahi düşünüldüğünde, sibernetik mantık biçiminde değer varlığı olarak yorum varlığı olmanın kaçınılmaz olduğu görülür. Ayrıca yaratım ve dil varlığı olarak temsile dayalı oluş içinde spekülatif yani aynalaşılan bir dünyada bulunmak da söz konusu olduğunda, her şeyin yorumlanırken hem anlam ve değerinin ifşa edildiği hem de yeniden anlam ve değer kazanması ile yeni bir dünya içinde bulunmaya eyler olduğu görülür.

Yaratım, anlam ve değer içeren temsile dayalı -spekülatif- bir dünyaya tanık kılar. Anlam ve değer dünyası içinde sibernetik ve spekülatif oluş içinde ise salt bilmeye dayalı mantık yaklaşımları ve duyular ile salt nesnel olarak tanık olunan yani salt biçimsel görülen ve bilinenin yorumlanması kaçınılmazdır. Yorumlamak, bilme biçimleriyle bilmek ile sınırlı bulunan dünyanın sınırsızca anlamlı kılınması ve yaşanması olanağıdır. Kendiliğin karakter ve kimlik belirimlerinde çeşitlendirilmesi ayrıca varoluş nesnelerine de bağlı olarak yeni dünyalar yaratmanın da olanağıdır. Bu anlamda tarih, bilme ile sınırlı kalmayan, bildiklerini yaratım çeşitliliğinde yorumlamak ile sınırsızca yaşama olanağı olan yaratım öznesine tanık kılar. Bu anlamda insan öznesinin diğer mahlukattan yani yaratılanlardan açık ara önde olduğu tarihsel olarak görülür.

Bu doğrultuda belirtmek gerekir ki hakikat, her ne kadar bilgisini edinmek ile belirli olsa da değer edinimi ile yaşamı belirleyici ve biçimlemeye eyler olmakta iken her belirimi ile yorumlanmış olarak sınırsızca yaşama olanağı içinde özgün ve özgürce yaşama olanağında

görünüş bulur. Hakikat, herkesin kendi oluş belirimlerinde bulduğu olmak ile kendi olma olanağının nedeni olarak bulunur. Bu anlamda hakikat tektipleştiren değil, özgünlüğünü özgürce ortaya koyma olanağı olarak bulunan/bulunması gerekendir.

Hakikat açısından yaratım, ayrı değil aynı değil gerçeğine bağlı olunması doğrultusunda bir ve farklı oluş içinde -hakikate karşıt olmayan belirimde- başkası kılma çabası olarak görülür. Hakikat kendisini -aynı değil ayrı da değil gerçeği içinde değer yargısal olmaya bağlı-, varlıksal anlamda kendi olmayı korur iken var ettiği diğerlerine göre varoluşsal anlamda kendisini başkası olarak yorumlar. Yaratımda kendiliğin de hep farklı belirimlerde karakter ve kimlik belirimlerinde yaratımı söz konusu olur.

Yaratım başkası kılmaya dayalı olarak gerçekleşir iken yaratıcının da başkası durması kaçınılmazdır. Daim yaratım içinde ise varoluşun ortak gerçeklik olması da söz konusu olduğu içindir ki başkası olmak sürekli ve kaçınılmaz olarak bulunandır. Farklılıklar içinde diğerine göre başkası olmak kendi olmanın varoluşsal gereğidir. Hakikat için başkası olma çabası değil, kendi olmaya bağlı olarak başkası olmak söz konusu olandır.

Varoluşsal anlamda kendi olmaya örtünmeye neden olacak diğeri olma çabası anlamında başkası olma çabası ise aslından, kendi olmaktan kopuş ve uzaklaşmak anlamını taşır. Varoluşun biricik olması nedeni ile er ya da geç herkes deneyimlerine bağlı olarak kendi olmak zorundadır. Diğerine göre farklılıklarına bağlı olarak başkası oluşta kendi olmayı koruyamamak yani diğeri olma çabasında bulunmak, farklı oluşunu yitirmek anlamını taşır. Bunun ile beraber kendiliğinden yana mutmain olmaktan kendini hakkı -hikmeti- gereği tatmaktan, yaşamaktan mahrum kılmak anlamını da taşır. Diğeri olabilme çabası içinde öteki olmaktan ise kendi olmak ile başkası oluşunu korumak, özgürleşmenin gereği olarak da olması gerekendir. Varoluş biriciklikte gerçekleşir iken diğeri olabilmek anlamında başkası olma çabası, sonuçsuz bir çaba olarak taklit olmaktan öteye gitmez. Hakikate bağlı varoluşta kendin olmak, biriciklikteki özgünlüğünü de korumak anlamını taşır.

Elbette böylesi varoluşta karakter, kişilik, kimlik belirimli olarak ahlak biçimsel anlamda var olmak kaçınılmazdır. Söz konusu yaratım, fıtrat, gelecek belirimli varoluş, anlam ve değer varlığı olmak, gerçeklik belirimlerine göre tutum ve davranış biçimleri geliştirerek var olmak ise ahlak biçimsel olarak farklı oluş belirimlerinde başkası oluşta var olmak kaçınılmazdır.

Hakikat referansından hareket ile hakikatten alınan tümel paylardan bakıldığında benzer olsak da benzerliklere rağmen farklı oluşta başkası olmak kaçınılmazdır. Anlam ve değer varlığı olarak karakter, kişilik ve kimlik edinimlerinde ayrıca koşul, ihtiyaç vb. durumlar karşısında anlam ve değer yönelimlerinde başkası olmak, benzerlikler içinde dahi olsa farklı durumlar karşısında, farklı oluş biçimlerinde gerçekleşir. Bu, varoluşta biricikliğin, başkası olmanın korunmasının gereğidir… Yasası yani olmazsa olmazıdır.

Hakikati bilmekte ve ahlak biçimsel olarak yaşamakta belirli oluşunda buluşmak söz konusu ise hakikatin kendi kılmaması ve aynılaştırmaması sebebiyle yaşamsal düzeyde yorumlanışında farklı olmak kaçınılmazdır. Hakikat -tümeller bağlamında- kendi gibi kılar ama aynı kılmak anlamında kendi kılmaz… Aynı gibi kılar ama aynılaştırmaz. Hakikat ile var olan yaratılanın tikel belirimli olması da bunu anlamlı kılar.

Varoluşta hakikatten alınan payın sürekliliği içinde herkes, kendi olduğu ve hak ettiği kadar hakikati yaşamaktadır. Hakikati yaşadığı kadar hakikidir. Hakikatten kaçmak kendi olmaktan kaçmak anlamını taşır. Yaratılmış olmak ve yaratımdaki zamansal öteleme içinde hakikate kıyasen başkası olunsa da hakikatten alınan payın sürekli oluşu içinde herkes, kendi olduğu kadar hakikidir ve hakikati yaşamaktadır.

Yaşamak, ahlak biçimsel anlamda hakikatin yorumlanışından -tinsel anlamda karakter ve kimlik belirimlerinde hep yeniden yaratımından-öte değildir. Bu anlamda hakikat, yaratılmamış olanın yaratılmış gerçekliklerde üst ve ortak gerçeklik olarak var olmasından öte değildir. Hakikate bağlı varoluş ortak gerçeklik olduğu içindir ki tümele bağlı ortak benzerlikler olsa da varoluş başkası olarak var olmak anlamını

taşır. Varoluşun ortak gerçeklik olmasında başkası oluşta var olmak söz konusu ise hakikat ve güzel ahlak, uyumlu ve tutarlı olmak anlamında varoluşu anlamlı kılmanın ayrıca sürekli ve sürdürebilir kılmanın buluşma -erek- referansıdır. Referansı da olması gerekir.

Hakikat söz konusu ise sınırsızca yaşamaktan kastım ise fevri olarak sınırsızca yaşamak değil, varoluş eşiklerinde beliren sınırlar içinde sınırsızca yorumlama gücü olanağı ile içinde bulunulan bir yaşamın olduğudur. Böyle olmak ile beraber hakikatten bahsetmekte isek anlam ve değer beliriminde hem düşünsel hem de yaşamı biçimsel olmaya eylemesi anlamında kendi ile sınırlı bir dünyada kılması da söz konusu olandır. Ayrıca söz konusu olan, ortak gerçeklikte/ zeminde görünüş bulmak ve varoluşun yaşanması ise hakikat, ortak gerçeklikte görünüşe gelen olarak güzel ahlak, estetik ve hukuk ile biçimlenen oluş içinde sınırlar edinmek ile yaşanması gerekendir. Bu anlamda hakikat, güzel ahlak ve hukuk belirimlerinde ahlak biçimsel sınırlarda hakkı gereği ile yaşanması gereken olarak bulunur.

Hakikat zemininden hareket ile hakikatin ortak ve üst gerçeklik olduğu anlayışında buluşulmakta ise öteki, ötekisi olmayacak kadar duyarlı olduğumuz olarak bulduğumuz olur. Bu durumda fevri anlamda sınırsızca yaşamaktan ve yorumlamaktan tabii ki bahsedilmez. Her hakikat anlayışı, değer belirimi ile ahlak biçimsel olmaya eyler. Bu anlamda doğru olan hakikat anlayışına sahip olunması gerektiğidir.

Hakikat; öznel, nesnel, ilk ve erek neden olması yönleri ile içinde olunan katmanlı çoklu belirime haizdir. Bu neden ile nesnel olgusallığa aşkın üst gerçeklik olarak var olanların kendisinde bulunduğu ortak gerçeklik olarak bulunması gerekendir. Bu anlamda tevhid (bir/ Vahid olanı müşahede edebilmek), perspektifinde Tanrı, hakikati karşılayan anlama sahiptir. Varlıksal yönü ile hem nur ve sonsuz belirimli olması ile nesnel hem de nurun kendilik niteliğinde bulması sebebiyle öznel olması gerçeğine sahiptir. Kendisinin içkin ve dışsal anlamda kapsayıcı olarak hem ilk neden hem de erek neden olması anlamında da fail olan gerçeğinde belirimleri olandır. Nesnel ve öznel yönü ile kendisinde olunan iken ilk ve erek neden olması bağlamında kendisinden alınan

varlık payı ile kendisinin dışında bulunulmayacak olan hem üst hem de ortak gerçeklik olması ile anlaşılması gerekendir. Tevhid, hakikati ortak gerçeklik anlamında onarken kendi gerçekliğini de onamak anlamını taşır. Atam Orhon'nun da dediği gibi tehvid, "onarken onamaktır/ onanmaktır". Bu ifadeye ek olarak belirtmek gerekir ki tevhid, üst ve ortak gerçeklikte, varoluşu anlamlı kılabilme ve buluşabilme olanağıdır.

Hakikate dair bu ifadeler, düşünsel anlamda belirli olan hakikatin anlam ve değer içeriği ile öznellikte yaşam biçimini de belirleyici olması sebebiyle eyler olmasındandır. Hakikati sadece bir açıdan bilmeye çalışmak, hakikate bir yaklaşım biçimi olarak görülse de hakikatte kör kılabilir. Formel, analitik mantık belirimi içinde beliren günümüzün bilimi ve bu doğrultuda önermeler ile biçimlenen felsefe, ayrıca kültür nesnelerine hakkının dışında kutsiyet atfeden hakikate kör kılan dini yaklaşımlar düşünüldüğünde hakikati sadece bir yönü ile bilme çabasında bulunmak sığ ve yoz bir dünyanın kapısını aralar.

Hakikate dair bilgi ve hangi mantık biçimine bağlı olarak nasıl düşünüldüğü yaşamı, varlığı nasıl yorumladığımızı belirli kılar. Bu anlamda düşüncenin nasıl yapısal kılındığı önemli olduğu kadar, bilginin hangi yöntem ile edinildiği ve ne için kullanıldığı da önemlidir. Anlam ve değer ürettikçe yaşama ve varlığa tutunan özne için, bilgi ile belirli kılınmış bir dünyada sınırsızca yeniden yorumlayabilme olanağı, varoluşun anlam ve değer edinimleri ile hem sürekli kılınması hem de anlam ve değer beliriminde hakkı gereği ile yaşanması için gereklidir. Hakkı gereği yaşamak, kendiliğe uzanan yolun kapısını aralar ki nesnelliğe aşkın hakikat ile buluşma olanağını sağlar.

Genel anlamda demek istediğim ise madem ki hakikat, bilgisi ile bilinebilir, kendisinden sonuç alınabilir ve yaşamsal anlamda değer olarak belirleyici olandır… Öyle ise doğru anlamda bildiğimiz ve her yönü ile apaçık olan hakikat ile nasıl yaşamamız gerektiğini bulmak, öğrenmek zorunda olduğumuzdur. Gerçekleştirilenlerin sonuçları olan bir yaşamda da -kısasta/ karmada- bulunulmakta ise hakikate göre yaşamak kaçınılmazdır. Hakikat, sadece bir bilme çabasına eyleyen değil, tarihsel süreçte sınırsızca yaşama, yorumlama olanağına sahip

olması nedeni ile anlama çabası ile erek değer olarak yaşanması gerekendir. Olup biteni kendisi ile anlamlı ve değerli kılmanın, değer biçmenin, hakkı, hikmeti gereği anlayabilmenin olanağı olan değer belirimidir.

Hakikat yani hakiki varlık anlamında Tanrı ile bilmek, tevhid içeriğinde olan biteni bilmek ve yorumlamak anlamını taşır. Hakikat üst ve evrensel/ ortak gerçeklik olduğu içindir ki nesnelliğe aşkın yaratıcı öznelliğin olumlanması olarak olumlanır iken hak kılınmış ve hak edilmiş ölçüde bireysel ve genel anlamda varoluş belirimlerinin de olumlanması anlamını taşır. Böylesi bir olumlamada her şey hakikat kılınmaz... Her şey -gerçekleşenler- üzerinden hakikate tanık olmak, olması gerekendir. Bu anlamda tevhid, her şeyi Tanrı görmek değil, her şey -gerçekleşenler, olan bitenler- üzerinden Tanrı'ya tanık olmaktır. Bu anlamda ahadiyeti, vahidiyeti içerecek anlamda biçimlenen tevhid kavramı ile her daim fail olan Tanrı'ya tanık olmak anlaşılması gerekendir. Bu anlamda hakikat bağlamında tevhid, özdeş indirgemeci olmadan izafi indirgemeci yaklaşımı ile olumlamanın olumlanmasıdır. Hakikat üst ve ortak gerçeklik ise tevhid, öznel gerçeklik anlamında hakiki varlık olarak hakikati -nur ve şahıs olan özneyi- gerçekleştirdikleri üzerinden ilke belirimleri ile olumlar iken kendini de hakkı veya hak ettiği kadar olumlamak anlamını taşır.

En basit örnek ile Tanrı; gören, duyan, bilen, rahman, rahim vb. sıfat ve isimleri ile evrensel yani üst ve ortak gerçeklik belirimlerine haizdir. Her mevcut, hak kılınmış ölçüde (istidadı kadar) ve hak kılınmış doğası zemininden hareketle emek ile hak ettiği ölçüde (nasibi kadar) Tanrı'nın evrensel belirimlerinden yani üst ve ortak gerçeklik olarak bulduklarını kendi varlığının da belirimleri olarak bulur. Yani hakikati, evrensel belirimleri ile bilmek, hakikatten alınan varoluş payı ile kendini de bilmek anlamını taşır. Bilgibilimsel anlamda hakikatin olumlanması hakikatten alınan varoluş payı veya hak ettiği ölçüde kendini ve diğer mevcudatı da bilmek anlamını taşır. Bu anlamda tevhid, hakikati

olumlar iken üst ve ortak/ evrensel belirimleri ile olumlamakta iken mevcudatı da evrensel belirimlerde olumlamak anlamı taşır. İşte gerçek metafizik de budur. Hakikati olumlar iken evrenselleri gereği olumlanan bir dünyada yaşandığının ilmi anlamında tevhid metafizik bir olgudur.

Hakikat bağlamında tevhid, sadece bilgi bilimsel anlamda teorik değil, yaşamsal/ deneyimsel olarak da karşılığı olandır. Hakikat belirimleri ile sadece bilinen değil, yaşamsal olarak da deneyimlenendir. Deneyimlendiği içindir ki istidat (hak kılınmış) ve nasip (hak edilmiş) kadarı ile müşahede edilendir/ edilebilecek olandır. Tanık olunan değil de müşahede edilendir. Çünkü tanıklık daha çok duyusal iken müşahede, hakiki olanın yaşanması gerçeği ile içsel derinlikte sezgisinde de anlaşılan olması ile tanık olunması anlamını taşır.

Hak kılınmış ölçüde hakikat, herkesin gerçeği olarak bulduğudur. Hak edilmiş olmakta ise hak kılınmış olan üzerinden idealinde yaşanması gerekendir. Bu anlamda hakikat, hak kılınmış kadarı ile kendi ile belirli bir dünyaya baktırırken, hak etmek veya istidadın artırılması ölçüsünde yaşamaya eyleyen iken karşılaşılan bütün durumlar karşısında yoruma açık olarak belirsiz bir dünyaya baktırır. Hakikat ile belirli bir dünya içinde belirli olana göre belirsizce yaşamak hem varoluşu anlamlı kılmanın bir gereği hem de özgürce yaşamanın yani kendi olabilmenin olanağı olarak bulunur. Bu anlamda hakikat ne/ kim ile kendi olunduğunu bilme olanağını bilgibilimsel olarak verirken, idealinde ne/ kim olunması gerektiğinin gerçeğini de taşır iken kendi olmanın nasıl gerçekleştiğinin gerçeğini taşımak ile beraber kendi olmanın korunarak özgün ve özgürce nasıl yaşanması gerektiğinin gerçeğini de taşır. Hak kılınmış ölçüde hakikat ile kendi olmayı bulmakta isek özgürlük kendini yaşama olanağını yalnızca kendi ile bulmak ise her türlü koşul ve sınırlılık içinde özgürlüğü kendi olmayı yaşamak olarak buluruz.

Hakikat ile kendi olmayı bulmakta isek hakikati hakkı gereği yaşarken özgürlüğü yani kendi olmayı, kendini yaşamayı, varlığını hak etmiş olmakta buluruz. Hakikat, zorunluluk zemininde ilkeler ile hep yaşanandır… Ancak ilkeler ile hakkı gereği hak etmiş olarak yaşanması olanaklı olandır. Bu anlamda ilkelerin öznelde ahlak biçimsel biçimler olmaları sebebiyle özgürlük, güzel ahlak ile yaşanması olanaklı olandır. Varoluş nesnelerine aşkın kendi olmayı koruyarak sadece kendi olmayı hakkı gereği hak etmiş olmak ile yaşamak, ilkeli yaşamak ile ilgilidir. İlkeli yaşamak nesnelerine aşkın kendini yaşamaktır ki duygusu, kendilikten yana mutmain olmakta bulunur. Kendinden yana mutmain olan özne için hakikate ve gerçekleştirdiklerinin sonuçlarından emin olmaya dayalı olarak özgüven duygusu bulması ise kendi oluşunu koruyarak özgürce yaşamanın duygusunu edinmiş olmak anlamını taşır.

Bireysel anlamda kendini gerçekleştirme özgüvenini ve iradesini göstermek özgürlük belirimidir. Ayrıca özgürlük, ilkeli eylemler sonucunda kendiliğinden yana mutmain olan öznenin, özgüven duygusu ile kendini gerçekleştirme cesaretinde yaşaması anlamını taşır. Bunun ile beraber, emek ile hak edilen bir yaşamda varlığının sorumluluğu yüklenilmiş ve hakikatten pay almaya devam edilmekte ise özgürlük yani kendi olmanın korunduğu bir varoluşta bulunulmaktadır. Kısas/ karma sorumlu kılar. Sorumluluk ise varoluş ilişkilerinde kendi olabilmenin gerçeğini barındırır. Bu anlamda kısas/ karma ilahi adalet bağlamında, ‘varlığının sorumluluğunu al’ mesajını içerir. Hakikatten pay aldıkça ve kısas/ karma gereği gelecekten emin olundukça özgüven bulunduğunda, özgürlük sürekli kılınmış olarak bulunan olur. Hakikatten pay almanın sürekliliği içinde, emin olunan bir geleceğe bakar iken özgürlük yani kendi olma olanağının korunması sürekli kılınmış olur.

Kısas/ karma ile de bakıldığında, öngörülü gelecek yargısı ile kendi olma sorumluluğu yani özgür olma sorumluluğu edinmek kaçınılmazdır.

Eylemlerin/ gerçekleştirilenlerin, sonuç karşılıkları olduğu anlayışı ile değerlendirilmesi hem eylemlerin sorumluluğunun hem de kendi olmanın sorumluluğunun idrakinin edinilmesine neden olur/ olmalıdır. Kısas/ karma ile kendi olma sorumluluğu edinmek ile kendi olma olanağı da korunmuş olur. Kendi olma olanağının hak edilmesi gerektiğinin de idraki verilmiş olur. Sonuçta ise varlığının sorumluluğunu yüklenmiş olarak yaşam, sonuçları ile değerlendirilir.

Söz konusu vicdan olur ise ötekinin de varlığının sorumluluğunu yüklenmek kaçınılmazdır. Vicdanda öteki üzerinden öteki/ başkası olmadan kendi olma olanağı vardır. Öteki ile hak ve had belirimlerinde özgürlük, ötekinin hak ve had belirimlerini de gözetmek anlamını taşır. Gerçekleştirilenlerin sonucu olarak ötekinin varoluşuna da sebep olunduğu ölçüde ötekinden de sorumlu olunduğu unutulmamalıdır. İslam ile insana, ortak varoluşta ötekinden sorumlu kılınır iken Allah'ı erdemlerde -güzel ahlakta- hak etmiş olarak yaşama olanağı verilir. Böylece varlığının ve ötekinin varlığının da hakkını vermiş olarak varlığını -kendi olmayı- hak etmek söz konusudur.

Böylesi çaba içinde hakikati hakkı gereği yaşamak, vicdan ile hakikate emek vermek anlamını da taşır. Hakikate emek verenler, hakikatin emekçileridir… Hakikatten sonuç almış olarak ondan aldıkları payı da sürekli kılmış ve tekâmülde gelişim içinde bulmuş olurlar. Bu anlamda özgürlük, kendi olma belirimi olarak kendi olma cesaretini göstermek ve kendi olmayı kendinden mutmain olarak bütünlük içinde bulmak ve kendi olmayı korumak durumunda görünüş bulur iken gelişim içinde tekâmül etme olanağında bulunmak anlamını da taşır.

Hakikat ile kendi olma olanağı olanın, kendini/ hakikati hakkı gereği hak etmiş olarak yaşamak ile özgürlüğü bulması kaçınılmazdır. Bu anlamda her türlü koşul, ihtiyaç, tahakküm vb. sınırlı kılan belirimler karşısında ilkesel oluşun korunması cesaretini göstererek kendiliği

gerçekleştirmek ve fark yaratacak yaratıcı etkinlikte bulunmak özgürlüğün belirimidir. Yaratıcı etkinlikte kendini gerçekleştirme cesareti olanlar, özgür olmanın özgüveni ve kendinden yana mutmain olmanın duygusunda özgürlüğü yaşarlar. Bu, yorumlama erkinde özgünce kendini gerçekleştirmek anlamını da içerir. Yaratıcı etkinlikte kendini gerçekleştirmek, sorumlu olduklarımız/ kılındıklarımız doğrultusunda kendi olmanın -özgür olmanın- sürekli kılınması üzerine olması gerekendir.

*

Bir ayeti kerimede mealen "sizler fakirsiniz Gani olan Allah'tır. Sizler, acizsiniz Kadir olan Allah'tır" denilir. Bu ayet yüzeysel okunuşunda genelde, mevcudata dışsal bir Tanrı anlayışına eyler gibi görünür olsa da aslında varoluşsal belirimleri ile üst/ aşkınsal ve ortak/ evrensel gerçekliğe ayna tutar. Evrenseller ile hak kılınmış olduğu kadarı ile belirli kılınmış olması anlamında görünüş bulan için, bütün içinde varoluşsal anlamda güç getirmekten yana aciz olması ve süreksizlik içinde ise bir şeyin gerçek sahibi olmamasını gerçeği olarak bulması kaçınılmazdır. Bu anlamda acizlik ve fakirlik bir olanak değil, durum belirimidir. Ancak hakikatin belirimi olan Gani ve Kadir olmak yani sahiplenmek ve güç getirebilmek, varlıksal bir olanak olarak kendi olabilmenin gerçeğini ifade eder. Fakirliğe ve acizliğe aşkın kendi olabilmek, kendi olabilme olanağını veren hakikat ile mümkündür. Bu anlamda bu ayet ile Hakikat sahibi Allah ile kendi olabilme olanağının olanaklı olduğu ifade edilir. Fakirlik ve acziyet varoluşsal bir durum iken Gani ve Kadir olabilmek, idealde kendi olabilme olanağı olarak özünden hareket ile varoluşunu bulmak anlamını taşır.

Genel anlamda demek istediğim; hakikatin her belirimi, mevcudun kendi olabilme olanağı olarak bulduğu iken kendi olabilme olanağını bulmanın, gerçekleştirmenin gereği olarak fakir ve aciz olma

durumunun gerekli kılınmış olunmasıdır. Fakirlik ve acziyete aşkınsal Gani ve Kadir olmak ise hakikati hak etmek ile olanaklı olandır. Ayet böylesi anlamda yoruma açık bilmeye neden iken yaşamsal anlamda da idealde kendi olmayı nasıl bulmak ve nasıl yaşamak gerektiğinin usunu da taşır. Fakir yani süreksizlik içinde hiçbir şeyi olmayanın, var oluş nesnelerini kendisine mal etmeden bulması gerekenin, yaşam felsefesi anlamında fakirlik ile hakikatten beslenmenin, gani olmanın yolunu edinmesi gerekir. Fakirlik gani olma olanağının durumu olarak görülmelidir. Aciz yani tikel anlamda belirli kılınmış ve süreksizlik içinde fani olunduğunun idrakinde olması gerekenin, yaşam felsefesi anlamında acziyeti hakikatten yana güç bularak kadir olabilmenin, güç getirebilmenin yolunu edinmesi gerekir.

Bu ayet mevcudun hem varoluşsal durum tespitinin yapıldığının hem de kendi olma/ olabilme olanak belirimlerinin ifade ve işaret edildiğinin anlamını taşır. Ayrıca, hakikatin üst/ aşkın, ortak/ evrensel olan zamansızlar/ kalıcı belirimleri ile idealinde belirleyici olduğunun gerçeğini ifade eder. İdealde belirleyici olan ise ereksel anlamda yaşanması gerekendir. Bu ayet ile mevcut olandan olumsuzlanan hakikat değil, üst ve ortak gerçeklik olan belirimleri ile olumlanan hakikatin varoluşsal anlamda mevcudun hem olanak hem de idealde/ erekte kendi olma durumunun ne olduğu ve nasıl olması gerektiğinin yolu gösterilmiştir.

Böylece varlık durumu itibarı ile fakir ve aciz olanın, olanakları itibarı ile kendini gerçekleştirir iken olanaklarına bağlı olarak idealinde ne ve nasıl olabileceği ifade edilmiştir. Fakir ve aciz durumu ile belirsiz bir geleceğe bakanın Gani ve Kadir olanakları ile hakikat ile belirli ve öngörülü bir geleceğe bakabileceği de anlamlı kılınmıştır. Bu ayet ile nedenini öz varlığından Kayyum olarak bulmanın nasıl olanaklı olduğu da anlamlı kılınmaktadır. Gani ve Kadir olan ile nedenini bulan için Kayyum ismi ile kendini bulmak yani sonuçta kendi olmayı Rabbi ile bulmak olanaklıdır.

Ayette esas olan, Gani ve Kadir olan Tanrı'dır. Kendini gerçekleştirme kuvvetini -kudretini- yani kadir olmayı öz varlığından bulan için gani olmak, olanakları dahilinde kendini gerçekleştirme kolaylığını edinmek anlamını da taşır. Gani olmak, öznel ve nesnel belirimli olanak sahibi olarak varoluş nesnelerinin çeşitlenmesi, tinsel anlamda da anlam ve değer birikimi sahibi olunması ile kendini gerçekleştirme özgünlüğün sürekli kılınması anlamını taşır. Kadir olarak kendini gerçekleştirme olanağını kendinde bulan için gani olmak, kadir olmaya bağlı olarak birikim sahibi olanın özgün varoluşunu sürekli kılması kolaylığını edinmiş olması ile sıradanlığın ötesine geçmiş olduğunun gerçeğini taşır. Bu, iki esas olan ilahi isim, belirli, öngörülebilir bir dünya bulunmak ve selameti edinmek adına önemlidir. Bu anlamda öngörülebilir belirli bir dünyaya bakmak; hakikat ile sınırlanmış olmak anlamını değil, hakikat ile sınırsız, öznel ve nesnel anlamda edinilen olanak çeşitliliğinde, anlam ve değer biçimsel olan bir hayatı -dünyayı-, yaşama olanağı olduğu anlamını taşır.

Hakikat özgünlükte ferdi olarak bulunacak ve genelde özgürce yaşamayı olanaklı kılandır. Bu yönde de bulunması ve tesis edilmesi gerekendir. Zaten Gani ve Kadir isimleri ile de bunun net olarak anlaşılması gerekir. Gani ve Kadir olanağına bağlı olarak kendiliğini gerçekleştirir iken kendi olmayı bulan her can, Tanrı ile özgünlüğünü ve özgürlüğünü bulmuş olarak öngörülmüş bir geleceğe bakar iken yaşamakta kendini bulur.

Hakikat, daha doğru yorumlayarak yaşanabilir bir dünyayı görünür kılar. Bunun için dahi olsa hakikati bilmek ve hakikate göre yaşamaya ihtiyaç vardır.

*

Hakikat bir ideoloji olmaktan çok, üst ve ortak gerçeklik olarak selametin ve özgürlüğün tesis edilebileceği özgürleştirici olandır. Ferdi olduğu kadar evrensel gerçeklik olarak hakkı gereği yaşanması gerekendir. Hakkı gereği yaşanırken kendisinden sonuç alınan olarak sonuçta belirecek olandır. Hakikatten alınan pay gereği yaratımda biriciklik korunurken, hakikate göre yaşanırken de biriciklik sürekli olarak korunur.

Eş deyişle fıtri olarak rabbi sıfatları yani üzerinde galip hakikat belirimleri olan özellikleri gereği her mevcut biricik iken yaşamsal anlamda da kendini biriciklikte gerçekleştirir/ gerçekleştirmek zorunda bulur. Fıtratı gereği biricik olan, hakikatten aldığı pay gereği varlık içinde değişik ve değişen koşullar ve devirlerde kendini biricik olarak gerçekleştirmek zorunda kalır. Bu, aynı değil ayrı da değil oluşunun gereğinde hem fıtri hem de varoluşsal anlamda kendini gerçekleştirmek söz konusu iken hakikatin hem yaratımda hem de ideale/ ereğe bağlı varoluşta tektipleştirmediği gerçeğini taşır.

Hakikatten pay alarak biriciklikte var olanın, varoluş çabası içinde emek ve değer edinimleri ile hakikatten pay almaya devam etmesi ve sonuçta hak ettikleri ile var olması söz konusu olduğunda, hak ettikleri ölçüsünde diğerleriyle eşitlenmesi veya aynı olması, tektipleşmesi zaten olanaklı değildir. Hakikatten pay aldıkça ve almaya devam ettikçe gelişen insan, emek ve değer belirimine göre hak ettikleri ve hak ettiklerini güvence altına alması doğrultusunda sosyolojik ve hukuki anlamda adalet gereği aynı olmaz/ olamaz.

Zaten hukuk, hakların onanması ve güvence altına alınması prensibi gereği, varoluşun hak ve had belirimleri ile onanması anlamını taşır iken tektip kılmamayı içeren gerçeğe haizdir. İradeye bağlı olarak çaba ve hak edişler ayrıca insanın hakikat ile olan varoluşsal bağıntısında biricikliğinin korunması söz konusu ise varlıksal ve varoluşsal anlamda insanın tektipleşmesi beklenemez.

Öznel sıfatlardan (dirilik, irade, görme duyma vb. temel sabit özelliklerden) öznel olmaları anlamında ilkelerden (idealardan, ilahi

isimlerden), doğadaki varoluş eşiklerinde değişim içinde her an var olmaktan ve özellikle yaşamın kendisinden bahsetmekte isek hakikatten pay almanın sürekliliği içinde varoluşun gerçekleştiğinden bahsetmekteyizdir. Hakikatten pay almanın sürekliliği içinde tümel belirimlere bağlı benzerlikler olsa da her mevcut kendi olmasında biriciktir. Varoluş çabası içinde de biricikliğini korur.

Varoluşsal anlamda durum bu iken hakikat ile bağıntılı olması anlamında Âdem'den Hatem'e din olan İslam'da tektipleştirmenin olmadığı görülür. Kur'an açısından bakıldığında da hakikat sahibi Allah'ın, insan üzerinde her türlü tahakküm kurmaya yönelik çabayı eleştirdiği görülür. Bunun ile de kalınmaz; diyalektik oluş içinde kendisinden pay almanın sürekliliği içinde gelişimin, gerçek olandan, hakikatten sonuç alarak olanaklı olduğu gerçeği ifade edilir. Hakikatten sonuç almaya bağlı olarak da hak edişler ölçüsünde tektipleşmenin olanaklı olmadığı bir dünya resmi çizilir. "Dileseydik tek ümmet kılardık. İnsana çabasının dışında bir şey yoktur. Katımızda üstün olanlar takva sahipleridir. Hak geldi batıl zayi oldu" vb. birçok ayet ile bu gerçeğe dikkat çekilir. Diyalektik ve çeşitlilik içinde başkası oluşun ve biricikliğin korunmasına bağlı olarak varoluşun olanaklı olduğu ve hakikat ile gelişimin gerçekleştiğine de işaret edilir.

Hakikat, dini -İslami- anlamda ideolojik bir yaklaşım ile içselleştirilen ve hakkı gereği yaşanmaya çalışılan olsa da tahakküm kuran ve tektipleştiren ideolojik yaklaşımlardan farklı olarak tahakküm ve tektipleştirmeyi zulüm olarak gören yaklaşıma haiz olması ile farklılık gösterir. Bu anlamda hakikat, ideolojilerin genel yaklaşımındaki gibi tektipleştirmeye yönelik ve tahakküm aracı olarak kullanılmaz/ kullanılmaması gerekendir.

Hakikatten alınan payının sürekliliği içinde de gelişime açık kılınmış olmak ayrıca hakikatten ve hakikatin ilkesel belirimlerinden sonuç almaya bağlı olarak tekâmül etmekten de bakıldığında, hakikatin gelişimi sınırlayıcı olmadığı gerçeğine tanık olunur/ olunmalıdır. Hakikat, gelişimi sınırlayıcı olmadığı içindir ki varoluşsal anlamda tektip kılmak adına belirleyici olmadığı gibi tahakküm kurucu da değildir.

Söz konusu hakikat ise hakikatin varlıksal durumu ve varoluşsal belirimleri ile anlamlı kılınması olması gerekendir. Bu anlamda tespit, tanım, tanıtlama ve sonuç belirime göre kanıtlamaya gidilmesi sonucunda katmanlı çoklu gerçekliğe bağlı olarak nesnel bağıntılı oluş içinde yorumbilim yapmak da kaçınılmazdır. Metafiziği olmayan bir görüş ile salt nesnel olanın dünyasına bakmak, ruhsuz bir dünyaya bakmaktan öte değildir.

İslam metafiziğini bilimsel düzeyde yapacak isek Kur'an ayet ve surelerini içerdikleri ilke belirimleri ile varlıkta veya varoluşta karşılıkları ve tarih olgusal belirimleri doğrultusunda tahkike bağlı okumak olması gerekendir. Sonuç belirimli olduğu içindir ki sonuç almaya dayalı olarak tahkik edilmesi gerekir. Hakikatten de sonuç almaya dayalı olarak kendisinde işaret edilen yöntem belirimi (ibadet, zikir, salih amel, takva, riyazet vb.) ile yaşanması esastır. Allah, kısas/ karma, daha doğru, iyi ve güzel yaşanabilir bir dünya vb. ereğe, sonuçlara göre biçimlenen gelecek ideali ile metafizik değerlerin sürekli bir biçimde değer belirimlerinin de muhafaza edilmesi gerekir. Böylece, gelecek idealiyle biçimlenmiş olması ile yarına miras bırakabileceğimiz bir dinimiz olabilir.

Başka bir deyişle de hakikat yargısı anlam ve değerine göre biçimlenen, yaşamsal anlamda öznel, kültürel ve medeniyet çizgisinde karşılığı olan gerçekten, din olarak bahsetmekte isek sadece düşünsel anlamda metafizik olan ve geçmişten miras alınan/ kalan değil, ortak anlam ve değer belirimleri ile geleceğe de tutunmaya neden olur iken şimdi ve burada olmaya eyleyen bir dinimizin olması gerekir.

Kur'an perspektifinden bakıldığında Kur'an'da üç zamanlı hitap muhatap bağıntısının olması da bunu gerekli gösterir. Hakikatin tarih olgusal anlamda düşünsel düzeyde miras edinilmesi, gelecek idealine bağlı olarak da değerinin muhafaza edilmesi ile şimdi ve burada olmaya eyler olması, yaşamı hakkı gereğiyle hakkını vererek yaşamak için

gereklidir. Sadece geçmişin izleri veya gelecek idealinde bulunmak ile günü kaçırmış oluruz. Geçmişin mirası ve gelecek ideali ile şimdi ve burada olmaya geleceği miras almak için ihtiyaç vardır.

Kur'an'ın yukarıda belirtildiği gibi okunması dahi bir yöntem teklifi olup Kur'an'ın daha doğru anlaşılması adına önemlidir. Zamansal perspektiften ve yaratılmış gerçeklik içinde tahkike bağlı olarak Kur'an okunduğunda, herkese açık evrensel oluşu ve sonuç belirimli olarak gerçek ifade edilirken tahkike açık doğrulanabilir yöntemsel oluşa haiz bir teklife -meydan okumaya- haiz olduğu görülür.

Böylesi bir okumaya katkı olarak da belirtmek gerekir ki Kur'an, hitap muhatap yöntemi ile de anlaşılacak ise muhatabın hitap ile belirli kılındığı gözden kaçırılmamalıdır. Muhkem ayetlerde anne, baba, evlatlar, miras sahipleri, iman edenler, kafirler, müşrikler vb. muhataplara hitap edilir iken muhatabına bağlı olarak ayetler evrenselliğini zamansal olarak korur. Kim muhatap ise hitap edilen de odur. Ayete dikkat etmesi gereken de odur. Karakter belirimlerinden herhangi bir biçimde nasipli olunmakta ise Kur'an, yaşamsal olarak muhatabına aynadır. İlkesel anlamda içerdikleri anlama bağlı olarak da ilkesine bağlı muhatap bulunduğu sürece de ayet evrenselliğini zamansal açıdan muhatabının bulunması sebebiyle korur. Ayrıca, ayetlerin varlıkta ve varoluşta ilkesel karşılıklarının olması perspektifinden de okunması gerekir ki bu neden ile ayetler ayet -delil- olma özelliğini taşır.

İlkesine bağlı okumada bulunmak, ussal anlamda tutarlılığın görülmesi ve doğruluğunun tanıtlanması adına önemlidir. İlkesi doğrultusunda deneyimlenin tahkikinin yapılabiliyor olması da doğruluğunun kanıtlanması adına önemlidir. Bu anlamda Kur'an'ın tanıtlamaya ve kanıtlamaya dayalı yöntemsel içeriğe haiz olduğu görülür. Kur'an hakikate dair değişmezleri -evrenselleri- ve muhatabına bağlı olarak ifade edilen evrenselleri ile evrenselliğini korur. Hakikat, değerler,

ahlak, karakter, kimlik, hukuk, tevhid vb. ilkeler ile de evrensel oluşa haiz olarak sonuç almaya dayalı oluş içinde bulunmaya eyleyen anlam ve değer yargısal ifadeye haizdir.

Kur'an perspektifinden bakıldığında hakikat, kendisinden sonuç almaya dayalı olarak sonuçta açık olacak olandır. Sonuçta açık olacak olması ile de herkese açık sonuç alınabilecek olan olarak evrenselliğini korur. Hakikat üst ve ortak gerçeklik olarak evrensel olan olmak ile beraber kendisinden sonuç alınabilecek olması ile de evrensel gerçeklik olarak bulunması gerekendir. Bu anlamdan dahi bakıldığında hakikatin, doğası gereği tektipleştirmediği, mevcudun kendini gerçekleştirmeye ve kendi olmaya dair ondan alınan pay kadarı ile özgün kıldığı ve özgürleştirici olduğu görülür.

Bir metni ilkesine/ ilkelerine, varlıksal veya varoluşsal karşılıklarına bağlı okumak, evrenselliğini zamansal olarak korunmasını olanaklı kılar. Metni, her zamanda karşılığı olması ile de klasik kılar. Bu anlamda Kur'an evrensel düzeyde klasik oluşunu korur.

Böylesi bir yaklaşım dahi sadece Kur'an'ı değil, herhangi bir metni dahi yorumbilim adına nasıl okumamız gerektiğinin yöntemi olarak önemlidir. Bir metni kendisi dışında bağlam kurmalar ile yorumlamak, anlama kabiliyeti adına önemli olsa da metni kendi ilkesine/ ilkelerine bağlı olarak muhatabına göre okunması, metni kendi iç bütünlüğüne bağlı olarak anlamak, anlamlı kılmak adına önemlidir.

Yaratım yorumlamak ise yorumlanmış olanı yorumlayarak anlamaya, anlamlı kılmaya çalışmak -şerhini yapmak- bir yaklaşım biçimi olarak önemli olsa da bir olayı, olguyu veya bir metni ilkeleri/ ilkesi bağlamında anlamaya, anlamlı kılmaya çalışmak önemlidir. Bu, olayın ve olgunun veya bir metnin kritiğini -eleştirel düzeyde değerlendirmesini- yapabilmenin de referansı olarak önemlidir.

*

Genel anlamda Kur'an açısından bakıldığında, yaratımda sınırsızca yorumlama olanağı olan özne için hakikat ve hakkını vererek yaşamak söz konusu ise hakikati bilmek için düşünmeye, hakkı gereği hakkını vererek yaşamak için de güzel ahlaka öncelik vermek gerekir. Güzel ahlak, varlığını ve ilişkilerde ötekini de hak etmenin gereğidir. Ortak yaşamda ise ahlak biçimsel yaşamaya eyleyen hukukun üstünlüğünü de tartışmasız olarak tesis etmek gereklidir. Böylece hakikat, güzel ahlak ve hukuk ile sınırları olan anlam ve değer dünyasında, hakkı gereği ile özgün ve özgürce yorumlanacak bir yaşamın, dünyanın kapısı da aralanmış olur.

Hakikat, itibari düzeyde ahlak ve hukuk ile hakkı -yani varoluş gerçekliği- gereği sınırlanmış bir dünyada gelecek belirimine göre sınırsızca -özgürce- var olmak için sınırlara ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. Bu, sınırsızca yorumlanacak bir yaşamın sınırlanması değil, sınırları dahilinde kendi içinde derinleşerek sınırsız zenginlikte anlam ve değer varlığı olabilmenin gereğidir. Katmanlı çoklu gerçeklikte anlam ve değer varlığı olarak izafi indirgemeci olunması ile sınırsızca yorum yapabilmeye açık olmak da gerekir. Tarihsel olarak yaratıcı öznellikte görülmesi gereken olgusal bir durum da budur. Katmanlı çoklu gerçeklik içinde varoluş ortak gerçekliğe haiz iken özdeş indirgemeci her yaklaşım ise sınırsızca yorumlama/ yaratma olanağını yitirmeye sebeptir.

Bu anlamda salt teşbihe dayalı Hint, Hıristiyan, Budist, Alevi inanışlarındaki kişilerle özdeşleştirilmiş özdeş indirgemeci yaklaşımları hatırlatmak yerinde olur. Yahudi, selefi ve yeni selefi akımı olan Vahabi ve İslam Sünni ekollerindeki salt tenzihe dayalı olan varlık ve varoluş alanından soyutlanmış Tanrı inanışı da teorik ve dilsel anlamda özdeş indirgemeci tutumlardır. Muhiddin Arabi uzantılı klasik vücutçu yaklaşım da teorik ve dilsel anlamda özdeş indirgemeci yaklaşıma haizdir. Doğaya içkin Tanrı özdeşliğinde Spinoza ayrıca kavram yöntemsel olarak Hegel'in felsefi yaklaşımları da özdeş indirgemeci olmaları ile dikkate değerdir.

Bu, inanış ve felsefi/ düşünsel yaklaşım biçimlerine dikkatli bakıldığında düşünce/ insanlık tarihinde çeşitliliğe sebep oldukları ve kendi içlerinde gerçeğe ayna tutacak bilgilere de haiz oldukları yer yer görülür/ görülebilir. Ancak, kendi içinde sınırlayıcı, hakikat referanslı bakıldığında öznelliğe dair gerçekleşme olanağını batıl içerikleri ile varoluşsal anlamda kısıtlayıcıdırlar. Öznelliğin yitik kaldığı, gerçekleşme olanağına ket vuran varlıksal veya varoluşsal karşılığı bulunmayan her görüş ve inanış hakikatten yana sonuçsuz bırakır. Hakikatten uzaklaştıran her inanış ve yaklaşım biçimi sonuçsuz bir varoluş durumunda veya varoluş çabası içinde bulunmaktan öte durmaz.

Varoluş eşikleri, sınırları dahilinde sınırsızca yorumlamaya, anlamaya ve değer kılmaya olanaklı bir yaşam içinde sınırlar edinmek ise özdeş indirgemeci yaklaşımdan farklı olarak çoklu gerçeklik içinde ötekisi ile de var olmayı, kendi içinde derinliğine zenginleşmeyi olanaklı kılar. Hakikat, yaratım sonucunda görünüş bulmaktaysa, yaratım varoluş eşiklerinde sınırlar dahilinde anlam ve değer yükleminde var kılmak ise yorumlamak denildiğinde; yeniden vücuda getirmek anlamında oluşa taşımak anlaşılır iken varoluş sınırları dahilinde bilinenin, varoluş sınırlarına aşkın olarak hep yeniden aşılması olanağının anlaşılması gerekir. Her yorumlamada olanakları dahilinde kendiliğin de -tinsel anlamda anlam ve değer belirimlerinde aşılarak- yeniden yorumlandığı unutulmamalıdır. Bu özgürlüğe açık bir dünyada olmanın da gereğidir.

Amaca, ereğe veya sonuçlara göre nedenlerin belirli kılındığı sibernetik -döngüsel- oluşta, çiftler ve karşıtlar ilişkisinde beliren diyalektik oluş içinde yaratım etkinliği, yaratım/ yorum etkisinin devamlı kılınması içinde gerçekleşir. Sibernetik döngüsel oluş içinde varoluş eşiklerinde çiftlerin diyalektiğine bağlı olarak yeni bir oluş durumunun görünür kılınması ve karşıtların diyalektiğine bağlı olarak da hep hak olana göre gelişimin sağlanması kendi içinde derinleşen yaratım/ yorumlama etkinliğinin sürekli kılınan bir yaratım/ yorumlama etkisi içinde gerçekleştiğini gösterir.

Tinsel oluşun sibernetik doğası gereği, çiftlerin bütünlüğüne bağlı olarak yeni bir oluş içinde bulunması ve karşıtlığın çatışkıda yeni bir oluşa devindirmesi, varoluş sınırları dahilinde hep yeniden yorumlanan, yaratıma tabi tutulan bir dünya -gerçeklik- içinde bulunulduğuna tanık kılar. Yaratım/ yorum etkisinin sürekli kılındığı bir dünyada, yaratım/ yorum etkinliğinin sınırsız bir varoluş olanağı içinde gerçekleştiğine de tanık olunur.

Düşünsel anlamda yorum, kriter alınana göre bağlam kurma ve çağrışımlar ile bağ kurma anlamında kritiği yapılan ile anlam ve değer beliriminde hep yeni bir dünyaya taşınma, yeni dünyadan yeni bir dünyaya bakma ve yeni bir dünya kurma olanağıdır. Yorum, doğası gereği sınırlılık içerse de sınırsızca anlam ve değer edinmenin, sınırsızca varoluşun olanağıdır. Yorum, sınırlı bakış açısından sınırsız varoluş olanağını görünür kılar. Sınırlar yorum yapabilmenin bir olanağı olarak olması gerekendir. Sınırlar vücud bulmak, görünüşe gelmek ve bilme olanağıdır. Varoluş sınırları zemininden hareket ile sınırlara aşkın yorumlamak ise yaratımda süreklilik, anlam ve değer ediniminde zenginlik edinmek için olması gerekendir. Yorumlamak, hakikatin daim olarak görünüş bulması olanağı olarak da ihtiyaç duyulandır. Düşüncenin yaratım gücünü açık ederken estetik anlamda renklenen bir dünyada yaşama olanağı verendir.

*

Cenabı Allah El Fatır yani açık eden, açan, yeniden bir oluşa taşıyan isminin gereği olarak düşünsel ve yaşamsal anlamda yaratımdaki yorumlama erkinin gereğinde bulunur. Halik isminin gereği olarak halk etmek, öncesinde olmayanın vücuda getirilmesi anlamını taşır. Her halk etmek ise vücuda getirmek anlamında biçim ve içerik yükleminde yaratmak anlamını taşır iken kendinden yorumlayarak var etmek anlamını taşır. Fatır ismi ise vücuda getirilenin, varoluş eşiklerinde tümel çizgilerine bağlı olarak süreksizlik içinde hep yeniden

yorumlanması ile daim yaratım içinde görünüşe taşınması, özünde/ içeriğinde olan ile beraber kıvam belirimli biçimsel oluşunda açık edilmesi anlamını taşır.

Yaratım; biçim, içerik ve kıvam belirimli şekilci gerçekleşir iken Musavvir ilahi isminde biçimleyici olmayı gerekli kılar. Nesnel ve öznel anlamda yaratıma dair olanın karakteristik varoluş belirimleri ile şekilciliği içermesi kaçınılmazdır. Amaca, ereğe bağlı temsile dayalı kıvam belirimli her var olan yaratımdaki şekilciliğe haizdir. Var kılmak adına şekilcilik yaratımın gereğidir.

Şeklen var kılmak, amaca, ereğe, sonuca, hikmete göre içerik kazanmış olarak biçimlenmiş bir dünyanın kaçınılmazıdır. Varoluş çizgilerinde aynılığı, tektipleştirmeyi içermeden, Bari ismi gereği ile çeşitlilikte farklı oluşun korunmasına bağlı olarak özgünlüğe haiz benzersizlikte var olmayı gerekli kılar.

Yaratımda şekilcilik, var kılmanın kaçınılmazı iken varoluşsal anlamda özgünlüğe haiz olarak gerçekleşmesi gerekendir. Şeklen var kılmak, içerik ve biçime bağlı olarak kıvam belirimli temsil niteliğinde yaratılmış olanın yorumlanmış olduğu gerçeğini taşır. Bu anlamda Musavvir ve Bari ismi, yaratımında şekilciliğin örneksiz ve özgün çizgilerde olması gereği ile anlam kazanır/ kazanmıştır. Yaratımın Bari ve Musavvir isimleri ile yorumbiçimsel olması kaçınılmazdır.

Değerler alanında şekilcilik ise tahakküm kurma ile tektip ve aynı kılma çabası içinde olmadan, kendini gerçekleştirme olanağı olarak özgürlükte tekâmül etmeyi olanaklı kılacak biçimde öznelde/ tinselde her daim yaratıma açık olmayı olanaklı kılmalıdır. Her değer ahlak biçimsel olmaya eyler iken biçimsel oluş içinde şekilci olmak kaçınılmazdır. Şekilcilik değerleri yarına miras bırakmanın gereği olsa da kurucu ve evrensel olmaları anlamında her değer, hep yeniden yaratıma açık olanın, varoluşsal anlamda yaratımda savrulmaması, kaybolmaması için gereklidir.

Şekilcilik, tahakküm kurmanın, tektip kılmanın değil, hakikatten sonuç almaya bağlı olarak gelişime açık olmanın gereği olarak hakikat ve hikmet bağlamında olması gerekendir. Bu durumda katmanlı çoklu gerçeklik içinde her an yeniden yaratılma olanağında şekilcilik, özgün ve özgürce var olmanın sınırlarının belirli kılındığı, çizildiği olması gereken olarak varoluşun, var olmanın/ var kılmanın olanağıdır.

İnsan düşünce etkinliğinde anlam ve değer ediniminde bulunması, hayal gücünde yaratım etkinliğinde olması, sanatsal etkinlikte yaratıcı doğasını açık etmesi, iradesinden yana sonuç alması vb. töze bağlı olarak yaratım etkinliğinde olması gerçeğini taşır. Buna ek olarak bilimin töze bağlı olarak yaratım evresine geçmesi söz konusu olur ise Halik ve Bari ismine bağlı olarak örneği olmaksızın vücuda getirmek anlamında yaratımda bulunması olanaklıdır. Mevcut olanlar içinde olanaklar dahilinde yorumlamak ise yeniden üretmek, türetmek ile Fatır ismi gereği Cenabı Allah'ı yaşamaktır. Fatır ismi ile yaratımda dahi Bari ismi gereği örneksiz özgün yaratım süreklidir.

Amaç, erek sonuç belirimli anlam ve değer yüklemli içerik ve biçim düzeyinde yaratımdan bahsetmekte isek yaratım yorum biçimseldir. Bedi ismiyle güzel halk eden, Bari ismiyle örneksiz, çeşitlilikte farklı ve bu doğrultuda özgün kılan, Musavvir ismiyle içerik, biçim, kıvam belirimli şekilcilikte anlam ve değer belirimli yaratandan bahsetmekte isek yaratımın yorum biçimsel olması kaçınılmazdır.

Fatır ismi gereği, mevcudun anlaşılması adına yorumlanması ve yeniden yaratıma tabi tutulması, hakikatine uygun olarak anlam ve değerinin öne çıkarılması ayrıca yeni bir oluşa taşınabilmesi olanağı içinde çeşitlendirilerek görünüşe taşınması adına önemlidir. Böyle olmak ile beraber yorumlamak, farklı kılmak anlamında yeniden yaratıma tabi tutmak anlamını taşır. Bu durumda önemli olan ise yorumlama nesnesinin hakikatinden bağımsız olarak fevri düzeyde sanıda

yorumlanması değil, hakikatine, çoklu katmanlı ve izafi gerçekliğine bağlı olarak yeniden yaratıma tabi tutulmasıdır.

İslam itikadında fevri düzeyde sanılara bağı olarak yorumlamaya sui zan (kötü zan) denilmekte iken hakikatine bağlı olarak yorumlamaya hüsnü zan (güzel zan) denilmiştir. Hüsnü zan, yani olumlu anlamda bakışım sahibi olmak hakikatine bağlı olarak yeniden yorumlamaya da açık olmak anlamını taşır. Katmanlı çoklu gerçeklik içinde gerçeğe bir yönü ile her tanık olma durumunda hüsnü zanda bulunmak da kaçınılmazdır. Hüsnü zan, çoklu gerçekliğe ayna tutan içeriği ile önemli bir kavramdır. Sui zan ise hakikatten kopuk fevri düzeyde yaklaşımda bulunmak ve yorum nesnesinin hakikatinden uzaklaşmak anlamını taşır. Hüsnü zan hem yorum nesnesini hikmeti gereği yani sonuçta açık olacak gerçeğini anlamaya açık olmak hem de gerçekliğine bağlı olarak yeniden bir oluş içinde anlam ve değer beliriminde bulmak adına önemlidir.

Her yorumlama, yormak anlamında çağrışımlara bağlı olarak yorum nesnesini yeniden okumak, yeniden yaratıma tabi tutmak anlamını taşır iken hakikatine uygun uyumun gözetilmesi çizgisinde olması gerekendir. Hakikatinden koparılmış yorumlama biçimi her ne kadar yeniden yaratıma tabi tutmak ve hakikate uygun yorumlama biçimleri karşısında eleştirel düzeyde diyalektik oluşa neden olması ile önemli olsa da sürdürülebilir olmayan ve hakikatinden yana sonuç alınamayacak olandır. Gerçeklik ile bağın koparılması dahi yaratıcı öznenin yaratım etkinliğini görünür kılması adına önemlidir. Ancak, hakikat ile uyumlu olmaktan uzak, sonuçta da hakikatinden koparılmış her yorum, ayrıştırıcı farklılığı ile ortak değer olduğunda yaratılmış gerçeklik olması ile bütünlükten uzak varoluş içinde bulunmaya nedendir.

Hakikat kendisinden sonuç almaya dayalı olarak geliştirici olduğu içindir ki özgürleştiricidir… Hakikate bağlı yorumlanmış bir dünyanın hakikatten sonuç almaya dayalı olarak geleceği vardır. Sui zanna yani

hak ve hakikatten, varlık ve varoluştan yana karşılığı olmayana dayalı batıl olan fevri yorumlanmış bir dünyanın geleceği yoktur. Böylesi sanıya dayalı dünya görüşleri, değer biçimsel anlamda yapısal kılınsa dahi geleceğe dair özgürleştirici değildir… Özgürleştirici olmaları da beklenemez. Nebi Muhammed Mustafa'nın risaleti ve sünneti ile geleceği olan bir dünyaya kapı aralanır iken Marks'ın ütopyası ile geleceği olmayan bir dünya görüşüne tarih olgusal anlamda tanık olmak da bu anlamda örnek verilebilir.

Bu doğrultuda belirtmek gerekir ki yorum, yorumu yapılanın yeniden yaratıma tabi tutulması anlamında hakikat ile uyumlu ise ortak değer olarak yaratılmış gerçeklik içinde bulunmak, bütünlüğün korunduğu ve sonuçta eminliğin yakalandığı ortak bir geleceğe de kapı aralama olanağını verir. Bu durumda yorum, Şafi ismi gereği hakikate bağlı bütünlüğün korunduğu çizgide gerçekleşmesi gerekendir. Ayrıca sonuç itibarı ile Mümin ismi gereği kendisinden sonuç alınırken sürdürülebilir sürekli bir varoluşta varlığından emin ve geleceğinden emin olarak yaşamaya eyler.

Yaratmak, yaratıcı etkinlik anlamında yorumlamak tinsel/ öznel anlamda -anlam ve değer yaratımında, ediniminde- var olma çabası içinde bulunmaktır. Yorumlamak sadece yaratıcı bir oluş içinde bulunmak değil, sonuçta ruhsal -yani kendiliğe dair- sonuçları olan bir eylem olarak duygu, huy, karakter ve kimlik edinme düzeyinde sonuçları ile öznelliği de yeniden yaratıma tabi kılan oluşa haizdir. Bu çizgide önemli olan ise hakikat zemininden hareket ile yorumlama gücünün, düşüncenin yaratım belirimi olarak hakkı gereği ile yaşanmasıdır.

Yorumlamada önemli olan; gerçeklik zemininden hareket ile gerçekliği saptırmadan/ çarpıtmadan, nesnel anlamda gerçeği olanın öznel düzeyde gerçekliğini muhafaza eder iken yaratılmış yeni gerçeklik durumunda içerilmiş olması ile yeni bir varoluş durumuna taşınmasıdır.

Salt gerçekliği betimlemiş olarak serimleyebilmektir. Bu anlamda sınırları dahilinde estetik yargısal olduğu kadar gerçekliği, düşüncenin açımlayabilme, yeniden yeni bir oluşa taşıyabilme yaratım olanağı olarak değerlendirilmesi gerekendir.

Yorum yapabilme olanağında sabiteler ve kati belirimler, değişen durumlar karşısında hep yeniden yorumlanmak zorundadır. Yorum yapabilme olanağı karşısında her şey değişmek zorunda kalır. Dünyalar yıkılır iken hep yeniden ve yeni bir dünya kurulur. Öznel anlamda zaman, zaman oluşunu böylesi bitimli olmaya haiz dönemsel belirimlerde bulur.

Her yeni dünya yeni bir dönem olarak yeniden yorumlanması gereken olarak bulunur. Dönemlerin sabiteleri -değerleri- ile katı bir biçimde muhafaza edilmeye çalışılması dahi yorum biçimsel bir tutum olsa da düşüncenin yaratım olanağı olarak yorum gücü karşısında tutunması zordur. Her şey değişir iken dönemlerin sürekliliği, gerçeklik zemininden hareket ile çoklu gerçeklik içinde hakların tesisi ve sonuçlara göre yaşamak ile sürdürülebilir. Sınırları dahilinde her dönem kendi içinde yorumlanır iken çeşitlenmekte, renklenmekte olarak farklı oluş belirimleri ile varoluş çizgileri bulunandır. Kendi içinde hakikati içerdiği, muhafaza ettiği ölçüde de derinlik kazanırken nesnelliğe aşkın metafizik oluşta biçimlenir. Değişen her koşul ve ihtiyaç karşısında kendisini yeniden yorumlamak, üretmek, yaratmak zorundadır.

Yaratıcı etkinlik anlamında yorumlamak, nesnelliğe aşkın varlık olarak kendiliğe tutunmak, kendiliği değer kılarak anlamlı bulmak ile varoluşu -metafizik anlamda-, zamansızlığa tutunmuş olarak yaşamak için de olması gerekendir. Yaratıcı özne olarak kimlikler edinmek ile görünüş bulmakta anlaşılması gereken de budur. Bu, nesnel gerçeklikten kaçış değil, nesnel gerçekliğe aşkın öznelliğin doğası gereği kendi varoluşunu hep yeniden yaratmanın olanağı olarak olması gerekendir. Bilgibilimsel anlamda bilginin kesinliği doğrultusunda sabit bir dünyaya bakar iken

yoruma dayalı anlam ve değer edinimindeki değişkenlik içinde sabit bir dünya görüşüne aşkın metafizik bakışım ve oluş içinde bulunmak kaçınılmazdır. Sabit bir dünya görüşüne aşkın daim yaratım içinde kendiliği bulmakta isek yorumlama gücü ile varoluşun, anlam ve değerler edinilmesi doğrultusunda sürekli kılınması dikkate değerdir. Kimlikler dahi varoluşsal sabiteler olsa da karşı karşıya kalınan durumlar karşısında hep yeniden yorumlanır iken yorum çeşitliliğinde zenginleşir.

Varoluş yorum biçimsel olarak ahlak biçimsel olması anlamında bulunandır. Yorumlandıkça, kendiliği hep yeniden anlamlı ve değerli bulmak da sonuçta görülendir. Yorumlamak, bir durum değerlendirmesi, açımlaması -tespiti- olmaktan daha çok kendini yeniden yeni olarak yaratma olanağıdır. Bunun içindir ki yorumlama gücünü öldürmeden, hep yeniden yeni durumda yaratma olanağı olarak canlı tutmak gerekir. Yorumlamak yaratıcı etkinlikte bulunmak anlamında var olma çabasıdır. Yorumladıkça varlığına tutunmak, her yeni durum içinde kendini gerçekleştirir iken özne olmak anlamında var olmak, kendiliği anlam ve değer varlığı olarak metafizik bulmak, anlam ve değer yüklemli değişen varoluş belirimlerinde değişen dünyalarda var olmak, değişen dünyalarda hep değişen olarak kendini de yaratma olanağında bulmak kaçınılmazdır.

Bilen özne, bilmeye dayalı hep belirli bir dünyaya bakar iken yorum varlığı olarak belirsiz bir gelecek ile kendine sürprizdir. Hak ve hakikate göre yorumlanmış bir dünya ile hep daha ileriye taşınma olanağı edinilir iken batıl olana göre yorumlanmış her dünya geride bırakılmak zorunda kalınır. Gerçeğini sonuçta açık olacak hikmeti olarak bulacak olan için gerçekleştirdikleri, yorumladıkları ile kendini de yarattığı durumlar üzerinden yaratırken bulması ayrıca belirsiz bir gelecek bakışımı varlığı ve varoluşu yaşanabilir kılar. Kendine sürpriz olan için belirsiz bir gelecek kaçınılmazdır. Belirsiz bir gelecek ile varlık ve varoluş değer olarak yaşanabilir ve katılımcı olarak yaşanan iken gelecek, yaratıcı

öznenin yönelim belirimi olarak kendi olma özgürlüğünü korumanın belirimi olması anlamında bulduğu olur.

Yöntembilim ile daha kolay bilinen ve sonuç almaya bağlı olarak daha kolay yaşanabilir, sabiteleri olan bir dünyanın kapısı aralanır. Yorumbilim ile de anlam ve değer kılınanlar ile daha dinamik bir dünyanın kapısını aralama olanağı edinilir/ edinebilir. Böyle olmak ile beraber, katmanlı çoklu gerçeklik içinde farklı perspektiflerden bakışımlarda bulunmak, farklı perspektiflerden yorumlama erkine sahip olmak daha zengin ve geniş bir dünyaya derinliğine bakmaya eyler. Yorumlanmayan bir dünya ise değişmeyen bir dünya olarak yaşanabilir olsa da değişen dünyalar karşısında yaşanması zor olan bir dünya olarak bulunur. Değişmek kaçınılmaz ise değişimin nasıl ve neye göre olması gerektiği sorgulanmalıdır.

Geçmişin insanlık mirası, geleceği miras almak için şimdi ve burada olmaya eyler iken gelecek ideali ile şimdi ve burada olarak içinde bulunulan dünyayı doğru okumak ve yeniden yeni olarak özgün biçimde yorumlayarak geleceğe taşımak gerekir. Geçmiş şimdi ve burada olmaya eyler, gelecek ise şimdi ve burada kılar. Geçmiş değerleri ile miras olur iken gelecek -yorumlama erkine bağlı olarak kendini gerçekleştirmeye dair- özgürleştirici olarak günü yaşama olanağı sağlar. Bu doğrultuda geçmiş, miras yükü ile aidiyette yüklenilen iken gelecek sorumluluk idrakinde karşılanması gerekendir.

Böyle olsa da öznel/ tinsel anlamda anlam ve değer varlığı olan özne için iç dünyasındaki değişimler içinde bulunur iken nesnel anlamda şimdi ve burada olması, şimdi ve burada oluşa tutunamaması gerçeği içinde gerçekleşir. Öznellik, gelecek yönelimli olarak zamansal oluşa haiz olduğu içindir ki şimdi ve burada oluşa tutunmak olanaklı değildir. Yaratıcı özne olmak, anlam ve değer yaratımı içinde zamansal olmak ve zamansal oluşa bağlı olarak değişim ve gelişim içinde bulunmak, şimdi ve burada oluşa tutunmayı olanaklı kılmaz. Değişmek, varoluşsal

anlamda böylesi kaçınılmaz ise anlam ve değer edinimleri tutunulan sabiteler olduğunda, süreksizlik içinde ilkesel oluşa bağlı olarak tinselliğe dair süreklilik ve kendi içinde bütünlük de yakalanmış olur. Öznellikte vicdan, ortak ilişkilerde hukuk, ilkesel anlamda sabiteler edinmek ile sürdürebilir ve yönetilebilir ilişkilerde ortak varoluşu sürekli kılmanın olanağı olarak görünür/ görülmelidir.

Yorumlamak, geleceğin nasıl olacağına dair kapı aralar iken her yorumlanan uzlaşılan değer olduğunda kültür ve medeniyet beliriminde yeni bir dünyayı biçimlendirir. Yeni dünyanın, yeni koşulları ve değer belirimlerine bağlı olarak değişen durumlar karşısında hep yeniden yorumlanması ise yaratıcı özne için kendiliğin katmanlı ve çoklu gerçeklik içinde hep yeniden yeni olarak yaratılması anlamını taşır. Yarattıkça/ yorumladıkça anlam ve değer ediniminde zenginleşen yaratıcı özne için varlığına tutunmak, varlığını varoluşsal anlamda hep yeniden -anlam ve değer edinimlerinde tinsel anlamda- yaratmak ile sürekli kılınır.

Sadece kendi olanın, kendi oluşunu yarattıkları içinde tinsel anlamda anlam ve değer varlığı olarak koruması -kendine tutunması, kendi olması-, yarattıkları ile ilişkide değişen durumlar karşısında hep yeniden yaratımda bulunması ile de ilgilidir. Yorumladıkları/ yeniden yarattıkları ile kendini de yeni bir yaratıma tabi tutmak söz konusu olmakta ise her yaratım kendini de yorumlar iken kendi olmayı yeni durumda bulmak anlamını taşır. Kendi olmayı yeni bir durumda bulur iken bütünlüğünü koruyarak, bütüne katılımcı ve katkıda bulunmak ile olması gereken biçimde varoluş, ortak gerçeklikte bulunur/ bulunması da gerekir. Ortak varoluşta ilişki belirimlerine göre sonuçlar; tekbenci olunmayacak varoluşa eyler, ilkeleri gereklilik kılar.

Bu durumda ahlak biçimsel anlamda varoluşun yorumlanması, kendini gerçekleştirirken/ yorumlarken karakter ve kimlik belirimlerinde kendi olma durumlarında kendiliğin yaratılmış gerçekliklerde yaşanması

anlamını taşır. Değişen dünyalarda hakikat zemininden hareket ile sonuç veren ortak değer sabiteleri edinmek ile hakiki anlamda doğru yorumlanmış dünyalarda bulunma/ yaşama olanağı da edinilmiş olur. Kalıcı, sürekli, sürdürebilir olanlara ve kendisinden sonuç alınabilecek olana göre yorumlanan bir dünya yaşanabilir bir dünya olarak olması, kurulması gerekendir.

Ortak varoluş içinde sadece fevri olmaya göre değil, ötekine göre de yorumlanması gereken bir dünyada bulunmak kaçınılmazdır. Yaratmak/ yorumlamak kendi olmaya -ben olmaya- tutunmak iken ortak varoluş içinde ben olmaya aşkınsal olarak beraber yaşayabilmek veya biz olabilmek önemlidir. Ben olmayı yani kendi olmayı sorumluluk idrakinde öteki ile birey olduğunda hak eden için biz olmayı da hak etmesi gerekir. Ben veya biz olmak, ahlak biçimsel anlamda hak, hakkaniyet, özveri, fedakârlık ilkelerinde tekbenciliğe aşkın kendi olmayı ve öteki ile var olmayı hak etmek ile gerçekliğini, içeriğini bulan/ bulması gereken kavramlardır.

Ben derken her ne kadar nesnelliğe aşkın arı soyutlamada bulunmakta olunsa da biz derken aynı değil ayrı da değil gerçeğine bağlı olarak ben demenin hak edildiği üst bir kimlikte buluşmak olanaklı kılınır. Bu, ortak varoluş gerçekliği adına önemlidir. Biz olabilmek, aynı değil ayrı da değil oluşta öznelliğin, farklı oluşun yitirilmediği gerçeklikte -aynılaşmadan- buluşma olanağını edinmektir. Bu anlamda Kur'an'da geçen biz kavramını anlamlı kılmak yerinde olur.

Biz kavramı ile öznelliğin, farklı oluşun yitirilmeden tümellere bağlı olarak ben olmanın hak edilerek yaşandığı bir dünya anlamlı kılınır/ kılınmalıdır. Biz olmak her ne kadar ortak amaçta/ erekte buluşmak ve eylem birliğinde bulunmak anlamını taşısa da öznelliğin, farklı oluşun ortak varoluşta hak edildiği üst kimliğin ifadesidir. Sonuçta hak edilmesi gereken ve hak edildiğinde de öteki ile varoluşta ben olmanın da hak edildiği olanak olarak değerlendirilmesi gerekir.

Biz olabilmek sadece ben olmanın hak edilmesi ile ilgili de değil, ben olmanın yani kendi olabilmenin korunması, sürekli kılınması ve kendini gerçekleştirebilme, kendin olabilme yani özgür olabilme olanağının ereği olarak da değerlendirilmelidir. Ben olmayı varlıksal karşılığı olarak aslı olan yaratanda ve ilkelere bağlı ilişki belirimlerinin sonucunda da biz olmakta hak etmiş olmak gerekir.

*

Sadece kendi olanın -şahıs-, yaratıcı özne olması sonucunda sıfat, karakter, kimlik belirimlerinde olanaklarını görünüşe taşıması, sadece kendi iken birçok belirimlerinde de kendi olmayı korumuş olarak kendini gerçekleştirmesini gerekli kılar. Sonuçta en yüksek biçimde kendiliğin görünüşe gelme belirimleri olan karakter ve kimlikte varoluş bulmaktan yani öznel anlamda vücuda gelmekten bahsetmekte isek sadece kendi olanın kendine yakıştırdığı -yüklendiği- tinsel belirimleri ile kendi olmayı da korumuş olarak kendini gerçekleştirmesi söz konusudur.

Böyle olduğunda sürekli olarak yaratıcı özne olmakta, varlıksal anlamda değilse de varoluşsal anlamda yani tinsel düzeyde kendiliğin de birçok belirimde yaratım olanağına haiz olduğu görülür. Kendilik, tinsel/ öznel anlamda karakter ve kimlik belirimlerinde birçok şey olma özelliğinde görünüşe gelir. Varlıksal anlamda sadece kendi iken varoluşsal anlamda tinsel/ öznel belirimlerde birçok karakter ve kimlik beliriminde ve karakterler arası geçişin oluş belirimlerinde görünüş bulur. Karakterler arası geçişte şahıs olma bütünlüğü, ilkelerin yaşanması ile varoluş nesnelerinde yitirilmeden korunur. Yaratıcı öznenin, kendinden -nesnel varlık durumu içinde- varoluş nesneleri edinmesi de yaratım belirimi olup karakter ve kimlik edinmeye araçtır. İlkeye bağlı edinilen her karakter, dilde kimlik belirimi olarak tanımlanır iken nesnelliğe aşkın kendiliği tatmayı mutmain olmayı olanaklı kılar. İlkenin gerçekleşmesine bağlı olarak öznelde mutmain kılması, kendiliği ilkeye

bağlı olarak karakter, kimlik beliriminde bütünlük içinde bulmak anlamını da taşır.

Yaratım, irade belirimine yani gerçekleşme erkine bağlı olarak gelecek yönelimli amaçsal oluşa haiz gerçekleşir iken amaca, ereğe, sonuca bağlı nedenlerin belirli kılındığı sibernetik oluş içinde nedenler, sonuca, ereğe, amaca bağlı olarak ne için olduklarını bulur iken ne için olduklarına bağlı olarak da değer beliriminde vardırlar ve belirli kılınmışlardır. Bu olurken de amaca, sonuca, ereğe bağlı olarak kendiliğin de ne için olduğu değer yargısal anlamda belirli kılınmış olur. Sibernetik tinsel oluşta gerçekleştirdiklerine bağlı olarak kendiliğinin ne için olduğunu belirli kılmanın olanağı içinde yaratım, kendini gerçekleştirme olanağı olarak özgürlüğe haizdir.

Ne için olunduğunun ilmi değer ilmidir. Ne için olunduğuna bağlı olarak hayattan anlam ve değer edinmeye dair sonuç almak, yaşama -varoluşa- tutunmanın gereğidir. Yaratım etkinliğinde anlam ve değer üretmemek, ne için olunduğundan yana anlamsızlaşmayı/ anlamsız kılmayı, kendiliği veya varoluş nesnelerini değersiz olarak bulmayı içerecek anlamda duyarsızlaşmaya, boşluk hissiyatına düşmeye neden olur. Kendiliği yaratım etkinliğinde geliştirmek, kendiliği değer olarak bulmanın gereğidir.

Değer olarak kendini bulan için ise ne için olduğunu değer oluşunda bulmak kaçınılmazdır. Bu doğrultuda genel anlamda yaratım, kendiliğin değer olarak yaratılması olanağını da açık etmiş olur. Değer inanç belirimi olarak aidiyeti belirli kılar iken her aidiyet sorumlu olunan olması ile gerçekleşmesi gerekendir. Aidiyet ve sorumluluk, değer biçimsel varoluşu sürekli eyler.

Yaratımda kendiliğini de yorumlayan yaratıcı öznenin varoluşsal anlamda yorumlanmaya da açık olması kaçınılmazdır. Yaratıcı öznelliğe tarih olgusal anlamda bakıldığında, varlıksal anlamda tümel oluşunda değişmezleri ile değilse de değişken olan varoluşsal davranış

belirimlerinde kendini yorumlayan ve yorumlanmasına bağlı olarak öznel anlamda değişken belirimlerine göre onanan veya onanmayan olarak farklı bakış açılarına göre yorumlandığına da tanık olunur. Bu, yaratıcı özne olan Tanrı veya insan için kaçınılmazdır. Böyle olmakla beraber tarih öznesi olarak olgusal olmayı bulan için, yorumlanmaya açık olması demek, kendiliğini de tinsel anlamda geliştirmesi anlamını taşır.

Kur'an'ı Kerim'de "her an yeni bir tavırdadır" ve "kendime rahmeti farz kıldım" ayetleri beraber okunduğunda demek istediğim daha net anlaşılır. "Kendime rahmeti farz kıldım" demek, her an yeni bir tavırda gerçekleşmenin hangi ilke üzeri olduğunu da anlamlı kılar. Her an yeni bir tavırda kendini gerçekleştirenin tavırlarında rahmeti gözetmesi, sonuçta değişken belirimlerinde değişmezler edinmesi anlamını taşır. Varlıksal anlamda sadece kendi olanın kendini gerçekleştirme belirimleri olarak sonuçta edindiği karakter ve kimlik belirimlerinde varoluşsal anlamda süreklilik kazanan öznel belirimler edinmesi söz konusudur. Rahmetin kendiliğe farz kılınmasından anlaşılması gereken de rahmetin varoluşsal anlamda olması gerektiğinin deneyimlendiği ve öznel anlamda da bir gelişimin sonucu olarak edinildiğidir.

Zaten ayet, birçok deneyimin sonucunda rahmetin, ilkesel oluşun yani varoluşsal anlamda gerekli olanların gözetildiği anlamını içerir. Bu anlamda, sadece kendi olanın, olanakları dahilinde neler yapabileceğine bağlı olarak neler olabileceğine açık olarak kendini bulması ve sonuçta da rahmete dayalı ilkesel oluşa bağlı olarak kendini yorumlamayı seçtiğini söyleyebiliriz. Tarihsel anlamda bu durum insanın da kaçınılmaz olarak bulduğudur.

Varoluşun ortak gerçeklik olduğundan bahsetmekte isek ilişkilere bağlı sürdürebilir bir varoluş için rahmetin, adaletin, hak olanın ve bunlara bağlı tümeller ile ilkeli oluşun öncelenmesi ve sürekli kılınması gerektiğinden bahsetmek zorundayızdır. Ben olmayı yani kendi olmayı,

biz olmak içinde hak etmiş olarak bulamasak da evrensel hukuk çatısı altında beraberce yaşayabilmenin olanağı içinde korumalıyız. Bunun içindir ki evrensel hukuk çatısı altında adalet, hak ve rahmet ilkelerini tesis etmeliyiz/ etmek zorundayız.

*

Karakter belirimi olan ilahi isimler de kendiliğin yorumlanışıdır. Sonuçta kimlik belirimi olarak belirdiklerinde, kendiliğin en yüksek düzeyde tinsel/ öznel anlamda görünüşe taşınması gerçeğini taşırlar. Şahıs anlamında nurun diri, şuurlu, bakış ve hareket sahibi olarak kendi öz niteliği olarak kendilik olması, nedeni kendi olan varlık durumunda bulunmasıdır.

İlahi isimler karakter belirimi düzeyinde yaşanırken ve aidiyet düzeyinde kimlik belirimi olarak onandıklarında kendilik tinsel anlamda yaratılmış gerçeklik olarak görünüşe taşınır. Bu, kendiliğin varlıksal anlamda değil de varoluşsal anlamda üst formasyonda kendini aşkınsal olarak yorumlarken yaratmasıdır.

Yaratmak yorumlamaktır… sadece nesnel olgusal anlamda varoluş nesneleri var etmek değil, öznel edimsel anlamda görünüş bulan yaratılmış gerçeklik belirimleri ile varoluş nesneleri olan karakter ve kimlik kipleri de edinmek anlamını içerir.

Kendiliğin tinsel anlamda böylesi yaratılması Tanrı için sonrasında edindiği yaratılmış gerçeklik olarak yüklendiği iken nesnel olgusal düzeyde yaratılmışlar için böylesi yaratım biçimi tinsel anlamda ikinci yaratım olarak bulduklarıdır.

Tinsel anlamda kendiliğin yaratılmış gerçeklikte kendini bulması, kendini aidiyet olarak nerede bulmak istediği ile ilgilidir. Kendiliğin potansiyel açılımlarının anlamlı kılınması ile de ilgilidir. Dilde anlamlı kılmak, potansiyel olarak yaşananın hem görünüşe taşınması hem de aidiyet belirimi olarak kendiliğe yüklenmiş yaratılmış gerçeklikte

kendiliği görünüşe taşımak adına önemlidir. Dil, kendiliğin anlamlı kılınması sonucunda anlamlı kılındığı gibi yorumlanırken yaratılmasına da doğrudan etkir.

Yaratımda vücuda getirmek, sadece nesnel olgusal değil, öznel edimsel anlamda da gerçekleşir… Yaratım etkinliği olarak yaşamsal anlamda gerçekleşirken de dilde anlamlı kılınması ile öznel/ tinsel anlamda yeni bir yaratım biçiminde kendiliğin yeniden ele alınması söz konusu olur. Bu durumda dil, sadece görünüşe taşımanın nesnesi değil, kendisi ile anlam ve değer kazanan kendiliğin öznel/ tinsel anlamda yaratımının da nesnesi olan öneme haizdir.

Dil ile yaratılmış gerçeklik içine çekilen kendilik, dil zemininden hareket ile anlam ve değer belirimlerinde aidiyet bulduklarında kendini kendine hak kıldıklarında bulmaya başlar. Artık, yaratım öncesinde sadece şahıs olmaktan öte, yaratılmış gerçeklik içinde kendini, kendine hak kıldıklarında bulan için geriye dönüş söz konusu olmaz. Yaratılmış gerçeklik içinde sadece kendini anlam ve değer kıldıkları ile bulmak değil, kendi içinde derinleşirken kendini bulmak söz konusu olur.

Varlıkta gerçekleşmesi bütünlüğü içinde dil, kendilikte gerçekleşen düşüncenin yaratım etkinliğinde sadece doğrusal anlamda yaratımın olmadığı, kendi üzerine dönerken kendi içinde derinleşen bir yaratımın olduğunu da açık eder. Yorumlamak, sadece nesnelliği yorumlamak değil, öznelliğin de yorumlanması anlamında kendi içinde derinleşen kendilik dünyasında, kendiliğin de anlam ve değer belirimlerinde yeniden yaratılması anlamını taşır. Yorumlanan kendiliğin kendilik dünyasında dil, kendi içinde derinleşen ve çoklu katmanlı gerçeklik içinde bulunan kendilik dünyasında varoluşun en temel nesnesi olur.

Kendilik, anlam yaratmaktan yana kendi içinde derinleşirken değer kıldıkları ile kendi içinde katmanlı bir varoluş bulur. Yorumlanırken derinleşen ve katmanlaşan kendilik alanında yaşanan her ne ise dilin temsil erki sebebiyle temsil belirimine göre kendilik alanında yer edinir.

Her temsil, içerik ve biçimsel anlamda yorum biçimsel olması sebebiyle yaratımın yorum biçimsel olduğunun gerçeğini taşır. Temsilin anlam ve değer belirimine göre öznellikte duygusal karşılıkları oluşurken dirimsel nitelikte yaşamsal olması, yaratılmış gerçekliğin -temsile dayalı dünyanın- içinde öznelliğin kazanıldığı gerçeğini taşır. Kendi olmak, şahıs olmanın öz nitelikleri ile olanaklı iken kişi anlamında özne olmak sadece yaratım etkinliğinde bulunmak değil, yaratılmış gerçeklik içinde anlam ve değer içeriğine göre kendiliğin kendisine kurduğu dünya içinde varoluşunu yaşaması, görünüşe taşıması anlamını da taşır.

*

Varoluş gelecek belirimi ile biçimlenirken yaratmak, kendine bir gelecek yaratmak anlamını da taşır. Kendi olanaklarında kendini gerçekleştirme ve nesnelliğini tinsel anlamda aşma çabası içinde hikâye sahibi olma olanağı olduğu da sonuçta görülür. Geleceği olmayanın hikâyesi de olmaz. Bu anlamda özne olarak var olmak, yaratım ile beraber düşünüldüğünde gelecek yönelimine bağlı olarak kendi hikâyesini yaşamak anlamını taşır. Her hikâye sonuçta yaşanmış, deneyimlenmiş olanlara bağlı olarak yön buldukça süreç belirimli olur. Gelecek yönelimli gerçekleşmelere/ gerçekleştirmelere bağlı olarak da süreklilik içinde yaşanır.

Yorumlamak, geleceği belirli kılmak, geleceğini yaratırken kendini de yaratabilme olanağıdır. Bu anlamda İslam, insanın kendi geleceğinin yaratılmasına katılımcı olarak kendini de ikinci yaratımında yaratmaya katılımcı olması olanağını dile getiren dindir. Gelecek ideali, yorumladıklarımız ile biçimlenir iken kendilik, geleceğe tutundukları ile geleceği adına kendini de olması gerekenlerine bağlı olarak biçimler. Bu anlamda her gelecek ideali, kendiliği de biçimlemeye eyler iken dikkat edilmesi gerekendir.

Gelecek idealinde önemli olan, hakikatten yana sonuç alınanlara göre hak olanın tesis edilmesidir. Ortak varoluş bunu koşullar iken sadece

fevri/ kişileştirilmiş yorumlarla dünyanın değişeceğini sanmak boş bir çabadan ibarettir. Değer, ortak varoluşta karşılığı olan olması ile görünüş bulmakta ise değişim ortak kabuller ile olanaklıdır.

Sezgi ile başlayan yorumlama/ yaratma erki, düşüncenin yaratım erki olarak her formasyonunda görünüş bulur. Yaratmak/ yorumlamak, sadece dil ile değil, yaratıcı eylem etkinliğinin her beliriminde görünüş bulur. Öznel anlamda geleceğe açık olmak, yorumlama erkine sahip olmayı da gerekli kılar. Düşünce, sezgi, dil, bilmek, irade, eylem süreç beliriminde gerçekleşen her ne ise yorumlanmış nesnelliğe aşkın yorumlanmış öznellikte kendini bulmaya nedendir.

Yorumlamak özne için kendi hikâyesini kendi yazması olanağına sahip olması anlamını taşır. Yorum varlığı özne için yorumladıkları ile hikâyesini üretmesi, yaratmış olduğu gerçeklik içinde kendini de anlam ve değer beliriminde yaratmasıdır. Yaratılmış gerçekliğin yaratılmış nesneleri ise öznellikte anlam ve değer karşılıkları oluştuğu ve karşılık gördüğü sürece varoluş hikâyesinin nesneleri olarak yaşamsal değeri olanlardır.

Bilinen ile belirli kılınan bir dünyada aynılaştırmaya dayalı olan şekilcilikte tektipleştiren yaklaşımlar, insanı kendi hikâyesini yaşamaktan mahrum kılar… Kendi hikâyesini özgünce yazma ve özgürce yaşama olanağından eder. Hikâye kendiliğini değerli bulmak, değer kılmak ile ilgili olarak ne için olduğunun da anlamını içerendir. Her varlık ne için olduğunu sonuçta açık olan gerçeklikte bulur. Ne için ise onu ile değer oluşunda gerçekleşmekte iken değer oluşta görünür olur. Yaratıcı özne için yaşamı özgünce bazen doğaçlamaya bazen de seçimlerine bağlı olarak yorumlamak özgürlüğünün gereğidir. Gerçekleşme erki anlamında irade beliriminde bulunmak ve gelecek yönelimli olarak seçimlerde bulunmak kendi olma özgürlüğünü gösterebilmek anlamını da taşır. Aynı değil ayrı da değil gerçeğinde varoluş bulunur iken aynı kılma düzeyinde tektipleştiren değil de beraberce yaşamayı olanaklı

kılan buluşma ilkelerine ihtiyaç vardır. Dini anlamda İslam, hakikat, beraberce yaşayabilmek anlamında hukuk, öznel anlamda güzel ahlak işte bu bakımdan gereklidir.

Evrensel esasları ile hukuk, çatı olması anlamında tektipleştirici ve tahakküm kurucu değil, özgünce ve özgürce her bireyin kendi hikayesini yaşama olanağı edinmesinin zeminidir. Zemini de olmalıdır. Ereğe bağlı fırsat eşitliği, kazanımlar sonucunda geriye dönük olarak iktisadi adalet ile ereğe bağlı hak edişlere göre anlam ve değer varlığını koruması gereken özneyi, yaratıcı/ yorumlayıcı erkini öldürmeden, köreltmeden hikâyesini ortak varoluşta yaşamaya eylemek özgürlük adına, kendi içinde derinleşmek ve zenginleşmek adına olması gerekendir. Bireyin özgürlüğünden bahsetmekte isek yaratıcı doğası gereği yorumlar iken yorumladıkları ile anlam ve değer üretirken kendi hikâyesini de yazan, yaşayan, gerçekleştirdiklerinin yani kendi hikâyesinin öznesi olandan bahsetmekteyizdir.

İslami anlamda hakikat de aynılaştırma anlamında tektipleştiren olmadığı içindir ki İslam, hikmeti gereği insanın insan olabilmesinin, kendi hikâyesini hakkı gereği yaşayabilmesinin kapısını aralar. Varoluş ortak gerçeklik ise öteki ile varoluşta her hikâye, tekbenci olarak fevri ve nefsi emmare düzeyinde nesnelerinde öznelliğe yitik yani insansızlaştıran olmasına dayalı bir özgürlük içinde değil, hakkı gereği hak edildiği gibi yaşanması gerekir. Bireysel anlamda İslam olunur ancak, toplum içinde ötekilerin hakkını gözettiğimiz ölçüde İslam yaşanır/ yaşanabilir ve hakkını verirken hak edilmiş olarak karakteri edinilmiş olunması ile hakiki kimlik anlamında edinilebilir.

İslam'da insandan beklenen, hikâyesinin hakkını Allah ve ötekiler ile ilişkilerinde vermiş olarak yaşayan insanın, hakiki anlamda varlığını da hak etmiş olmasıdır. Hak kılınmış bir dünyada hak etmeye dayalı bir yaşam söz konusu ise ereğe bağlı değer ediniminde ve çoklu gerçeklik içinde öteki ile hak edilmiş bir yaşam kaçınılmazdır.

Çokluk, koşullar ve ihtiyaçlar, hikâyenin özgünce yorumlanmasının olanağı olarak değerlendirilmesi gerekenlerdir. İlkeleri hak etmiş olarak yaşamayı olanaklı kılar iken hakikati hakkı gereği yaşamaya araçtırlar. Öznenin kendiliğini özgür olma beliriminde özgünce gerçekleştirmesi ve yeniden yaratabilmesini olanaklı kılan zorlamalar olarak ideale bağlı varoluşu, kendini gerçekleştirmeyi olanaklı kılar. Her özne koşul, ihtiyaç, aidiyet, sorumluluk vb. belirimleri içinde sınırlı oldukları içinde kendini yaratıcı etkinlikte gerçekleştirmekte ve fark yaratmakta ise özgürlüğü yaşamaktadır. Yaratmak, fark yaratmaktır… Özgürlüğü yaşamak, kendini hakkı gereği yaşamaktır ki ideale, geleceğe tutunmakla da ilgili olarak kendi hikâyesini kendi yazmak anlamını da taşır.

Yaşananların/ gerçekleştirilenlerin ilkesel anlamda ahlaki sonuçları ve yaratıma dair karşılıkları olduğu bir dünyada yaşamakta isek yaşadıklarımızı/ gerçekleştirdiklerimizi temsil eden bir geleceği yaratma olanağı içinde varoluşumuzu bulmakta olduğumuzu söyleyebiliriz. Bu anlamda yorumlama erki ile yaşananlar/ gerçekleştirilenler, geleceği de yaratma belirimi olarak belirleyicidir. Kendi hikâyemizi yaşamak her ne kadar önemli olsa da gelecek yaratımında kendi hikâyemizi yazma olanağı içinde geleceğe kapı aralamak daha önemlidir. Niyete bağlı değer niteliği kazanan yaratıcı etkinlik içinde yaşanan hikâyenin yarını belirli kılması, yarını yaratma olanağı içinde hikâyenin, gelecek ile teyit edilmesi anlamında gerçeklik kazandığı anlamını da taşır.

Gerekçelerine bağlı olarak biçimlenen gelecek ideali, özneyi yorumladığı dünyaya yönelik eyler. Gelecek yorumlanacak/ yaratılacak olarak yaratıcı öznenin önünde durur. Geçmişin izleri, günün koşul ve ihtiyaçları ve gelecek idealine göre gerçekleşen yaratıcı etkinlikte hep yeniden biçimlenen dünya, yaratıcı öznenin varoluş hikayesi olarak bulduğu dünyadır.

Böyle olsa da her hikâye, tek başına yazılan veya yaşanan olmaktan uzaktır. Varoluş ortak gerçekliğe haiz ise ötekiler ile yazılan hikâyenin ötekiler ile biçimlenmesi kaçınılmazdır. Varlığın katmanlı ve çoklu gerçekliği içinde bir mevcudun hikâyesi sadece kendinin değil, bütün varlığın ortak hikâyesi olarak biçim kazanır. Bu anlamda insanın hikâyesi de sadece kendisinin değil, ortak varoluşun sonucunda her şeyin ve üzerinde tanrısal belirimleri ile görünen Tanrı'nın hikâyesi olduğunu hatırlamak yerinde olur.

İnsanın ikinci yaratımının, doğa zemininden hareket ile tinsel anlamda insan ile olan ilişkilerinde gerçekleştiğini de hatırladığımızda insanın tek başına hikâyesi olamayacağına tanık olunur. Madem ki hikâye tek başına yaşanan değil, yani bir şeyin/ şeylerin öznesi olarak kendini gerçekleştirmek tek başına olanaklı değil, öyle ise doğanın ve insan olmanın gerçeğinden kopmadan hikâyesini yaşayan bireyler olmak gerekir. Bu anlamda demek istediğim, bireysel anlamda ferdiyette ben olmak ne kadar önemli ise varoluşun ortak gerçeklik olması sebebiyle -idealde- biz olabilmenin de bir o kadar önemli olduğudur.

Ben olmak öznenin doğası gereği bulduğu olsa da öteki ile ilişkilerinde görünüşe taşıdığı ve anlam ve değer ediniminde tinsel yaratım içinde hep yeniden yaratımda bulduğudur. Ben/ kendin olmak hak kılınmış iken had belirimlerinde öteki ile farklılıkların erdemler ile korunmasına bağlı olarak biz olunabildiğinde hak edilmiş olur. Biz olmak olanak dahilinde olsa da olunmuyorsa eğer hiç yoksa hukuk çatısı altında beraberce yaşama olanağının göz ardı edilmemesi gerekir.

İyi bir ortak yaşam için ahlaka, daha güzeli için hakikate, doğru çizgide yaşamak için ise bilim ve hukuka ihtiyaç vardır. Özellikle fırsat eşitliği, tam rekabet ortamının oluşturulması ve korunması, iktisadi adalet, denetlenebilir ve hesap verebilir olmanın tesis edilmesi, işlerde yeterlilik ve liyakatin aranması ilkeleri, hukukun esasları olarak en temelde beraberce yaşamanın gereğidir. Her deneyimin -yaşananın-

sonuçları ile karşılaşmak, yüzleşmek, hesaplaşmak ve sonuçta bedelini hak etmek veya bedelini ödemek anlamında kısas/ karma oluşu içinde bulunmak da hesap verebilir olmanın doğrultusunda değerlendirilmelidir. Öngörülebilir bir geleceğe hukukun esaslarını tesis etmek ile selamet bulmuş olarak yürümek olanaklıdır. Ancak yaratılacak bir gelecek kurmak; uzlaşılmış, benimsenmiş, sahiplenilmiş ve aidiyet duyulan ortak anlam ve değerler edinmek ile olanaklıdır.

Önemli olan ise gelecek ideali kurar iken insanın insan ile ikinci yaratımını bulduğu ve varoluşun ortak gerçeklik olduğunun idraki doğrultusunda insansız kılmayan oluşlar içinde bulunmak gerektiğidir. Hakkının dışında değer kılınan varoluş nesneleri içinde kendiliğe ve ötekine yitik kalmadan var olmanın olanaklarının değerlendirilmesi gerekir. Doğanın nicel devasalığı karşısında hiçliğe bakan insandan, varlığı omuzlamış ve en yüksek formasyonda görünüşe taşıyan insana bakmak gerekir.

Teknolojinin nimetleri içinde kaybolan olmak yerine, hayatı daha kolay yaşanabilir kılmanın olanağı olarak teknolojiyi değerlendirmek gerekir. Teknolojinin insansızlaştırması, insani ilişkileri öldürdüğünde, insanın insan ile olan ilişkilerinden kopardığında, kullanım nesnesi iken duyarsız olmaya eylediğinde söz konusu olur. Teknoloji tahakküm kurmanın aracı kılınmakta ise insansızlaştırmanın aracıdır. Bunun için dahi olsa yasalar ile denetlenebilir ve hesap verebilir olmaya açık kılınması gerekir.

Felsefe ile teolojik olana, varlığın kendinde olana düşünsel anlamda insanın katılma olanağı olur. İnsani bir çaba olarak felsefe, ilkesine bağlı özdeş indirgemeci ve sadece teorik olan yaklaşımlarda insansız bir dünyaya kapı aralar. Felsefi olanın, hikmet penceresinden bakıldığında varlıkta ve varoluşta karşılığı olanın kavramsal görü düzeyinde görünür kılma çabası olduğunu unutmadan, izafi indirgemeci ve varlık bütünlüğü içinde ele alınması gerekir. Özdeş indirgemeci olarak her şeyi

varlıkta veya varlık belirimlerinde aynı kılmış olarak insanı yokluğa atmak yerine, varoluşun aynı değil ayrı da değil gerçeği içinde birliği koruyarak başkası kılmak ve olmak ile gerçekleştiğinin idrakini edinmek gerekir. Mutlak kadercilik yaklaşımı ile pes etmek ve insanı hiçlemek yerine özünde duygusu ile anime edilen ve gerçekleşme erkine bürünen ilkeleri gerçekleştirmek ile insan olmanın ahlaki anlamda değer varlığı olarak gerçekleştiğini görmek gerekir. Bu anlamda özünden gelen ilkenin gerçekleşmesine yönelik tutumda nefsi emmareye aşkın erdemlerde Rabbine teslim olmuş olmak ile Müslim olmanın hem fail olmak hem Tanrı ile paydaş ilkenin gerçekleşmesinde buluşmak hem de Tanrı'ya yaratıcı etkinliğinde katılımcı olmak ile ilgili olduğunun anlaşılması gerekir.

Astrolojik etkilerin olması olağan olsa da bütün yaşamı astrolojiye bağlamış olarak insanı varoluşsal anlamda hiçlemek de insansızlaştırmaya yönelik bir yaklaşımdır. Kâinat içinde doğa ve doğa kuvvetlerinin bağıntılı oluşu içinde insanı eyler olması söz konusu olsa da önemli olan hakikate bağlı olarak gerçekleşme olanağı bulan özne için, yaratım etkinliğinde doğa da eyleyen olma erkini gösterebilmesidir. Evrenin nicel devasa oluşu karşısında insanın kendisini hiçlemesi değil, hakikatten aldığı pay kadarı ile hakikatten pay almanın devamlı kılındığı olanak içinde yaratım etkinliğinde her şeyi hem kendi için kılma hem erek belirimli olarak kendi ile aslına/ hakikatine rücu ettirme hem de aslı ile onlara dönme olanağını bulmak ile tanrısal olanı görünüşe taşıma olanağı içinde insan olmayı değer olarak bulması gerekir. Âlemler insan ile değer bulur, anlamı aşikâr kılınır, hakikat rücu etme olanağı bulur iken insan değerini tanrısal olanları, tümelleri gerçekleştirirken Tanrı'da bulur/ bulmalıdır. Tanrı'dan gafil salt doğa ile belirli kılınan insan, insan olma ile nitelenmekten uzak insansızlaştırılandır.

Sadece hazlara, bedene indirgenmiş insan da insan olmaktan uzak beşerdir. Beşer doğulur ama insan olunur. İnsan olmak ise sonuçta

anlam ve değer varlığı olarak kendiliğin, güzel ahlakta ilkeleri gerçekleştirmek ile hakkının verilmesi sonucunda hak etmiş olmak ile olanaklıdır. Tarih varlığı olan yaratıcı özne için anlam ve değer varlığı olarak miras içinde var olmak söz konusu ise doğa ile değerlendirilmesi değil, Tanrı ile değerlendirilmesi gerekir.

İdeolojik anlamda her türlü aynılaştırmaya dayalı tektipleştirme çabası da çeşitlilikte ve farklılıkta insan olmayı bulan insan için insansızlaştırmaya yönelik bir yaklaşım olmaktan öte durmaz. Farklılıklara bağlı olarak başkası oluşun yitirildiği dünyalarda, anlam ve değer ediniminden yana derinliğin ve zenginliğin yitirilmesi sonucunda, çeşitlilikte ve farklı oluş içinde insan oluştan uzak, insansız kalmaya yüz tutmuş sığ bir dünyada var olmak kaçınılmazdır.

İnsan, insan ile farklı oluş belirimlerinde başkası oluşa bağlı olarak aynı değil ayrı da değil gerçeği içinde anlam ve değer varlığı olarak ilişkilerindeki yaratıcı etkinlikte kendini gerçekleştirir iken insan olmanın ahlak biçimsel olanaklarını edinir. Farklılıkların yitirildiği bir dünyada ne kadar insan olunabileceği sorgulanmalıdır.

Sistemsel anlamda yapısal olan kurumlar her ne kadar insan ile işlevsel olsa da yapının ve işlevinin öncelenmesi içinde insani sağduyu, duygu, duyarlılık, irade vb. belirimlerinden yoksun kılınan insan söz konusu ise insansızlaştırma kaçınılmazdır. Sistem içinde nesneleştirilen insan, özne olarak var olmaktan yoksun olarak insansızlaştırılandır. Yapay zekâ ile kurumsal yapılardan da uzak kılınan insan söz konusu olduğunda sistem içinde nesne kılınmaktan kurtulmuş olsa da insansızlaştırılan yapılar içinde insan, insan olmanın iradesini, yönetimini, organize oluşunu kaybetme sonucu ile de karşılaşabilir. İnsan özne oluşunu yeni alanlarda gerçekleştirmez ve sistemlerin öznesi olarak sistemleri kendi için kılmaz ise yeni bir öznenin nesnesi olarak yeni bir insansızlaştırma ile karşılaşabilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki devlet, kapitalizm, komünizm vb. ideoloji ve kurumsal anlamda sistem karşılıklarında

insanın kullanım değeri olarak olumsuz anlamda öznelliğinden koparılarak nesneleştirilmesi de insanı insansızlaştırmaktan öte değildir.

Salt tenzihe dayalı ve aynı kılma çabası içinde sığ şekilcilikte sıkışmış dini yaklaşımlarda, din erek biçimsel yaklaşımı ile insan için olmasına rağmen, insansız kılmaya yönelik bir çabaya tanık olunur/ olunabilir. Dinden amaç, hakikatin özgürce yaşanması olanağını sağlamak ve özgünce yaşamak yani kendiliğin farklı oluş içinde gerçekleştirilmesi iken hakikatten uzaklaştıran dini yaklaşımlarda hakiki anlamda dinden de uzaklaşıldığı görülür/ görülebilir. Din hakikate bağlı olarak insan olabilmenin yolunu gösterir. Hakikatsiz insan olmak ise hakikat dışında var olunmadığı, hakikatten alınan pay ile insan olma çabası içinde olunduğu içindir ki olanaklı değildir. Din, hakikatten pay almanın sürekliliğini göstermesi ile hakikatten sonuç alınabilir olduğunun gerçeğini taşır/ taşımalıdır. Bu anlamda, insanı hakikatten yana sonuç almaktan yitik -mahrum- kılan her dini yaklaşımın, sonuçta Tanrısız kılmak ile insansızlaştırma içeriğine haiz olduğu gerçeği ile de karşılaşılır.

Tarih sadece olayların ve kişilerin tarihi olarak ele alındığında da tümel belirimleri ile kendini gerçekleştiren insandan, ilkesellikten yoksun okunduğunda, insansızlaştırılmış tarih olarak geçmişin dedikodusundan öte değildir. Tarih, ilkelerin insan ile gerçekleştiği olgunun tarihi olması anlamında insanı bir olgu olarak ele almak gerektiğinin gerçeğini taşır. Kişi ve olayların tarihi genel kültür edinmek, ibret ve örnek dersler çıkarmak adına gerekli olsa da tümeline dair insan olmanın ne anlam taşıdığından yoksun kılınmış olarak insansızlaştırılmış olmaktan öte durmaz.

Demek istediğim o ki insanın anlam ve değer varlığı olduğu göz ardı edilmeden insansızlaştırılan bir dünyaya eyleyen her türlü yaklaşıma dikkat edilmesi gerektiğidir. Tanrı'nın insanı yaratımına dair olarak

bakıldığında dahi kendisinden öte kılmadan başkası kılması, kendi için dahi olsa âlemler içinde insanı işaret etmesi, insan ilişkilerinde dahi öncelenmesi gereken insana işaret etmesi önemlidir. İnsan, insan olmasına yönelik her ne ile var ise onlardan yitik kılacak yani insansızlaştıracak olanlara, insan olmayı muhafaza etmek adına dikkat etmelidir.

Hakikate emek veren her can bilmelidir ki hakikat aynı kılmaya ve tahakküm kurmaya dayalı olarak tektipleştirmez. Aynı kılmaya dayalı olarak tektipleştirmediği gibi her varlığın kendi oluşunda kendini gerçekleştirmesi olanağını verir. Değer sabiteleri ile mevcudun çokluğu içinde kaybolmamak için de gereklidir. Bu anlamlar içeriğinde hakikat, insanın insan olmasına dair olanakları içinde gerçekleşme belirimlerinde görünüş bulur iken insansızlaştırmaz. Her türlü insansızlaştırma yaklaşımı ve çabası, insanın özne olarak hikâyesini yaşamaktan mahrum kılar. Yani özne olarak yaratıcı etkinlikte yorum gücünü öldürür. Elbette daha iyi bir gelecek adına teklif olmaları anlamında ideolojik yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Kolay kılınabilecek bir yaşam için sistemsel yapı anlamında kurumlara ve daha doğru bilmek için bilme yöntemlerine ve disiplinlere ihtiyaç vardır.

Her neye ihtiyaç olursa olsun, aynılaştırma ve tahakküm kurma içeriği ile tektipleştirmeye yönelik olmadan, farklılık ve çeşitlilik içinde, yaratım/ yorum erki etkinliğinde özne oluşun korunması gerekir. İtibari düzeyde ahlak dahi bir tektipleştirme çabası iken böylesi tektipleştirmede önemli olan, farklılıkları ile başkası oluşun korunmasına bağlı olarak aynılaştırmamaktır. Bu anlamda güzel ahlak, hukuk, hakikat tektipleştiren olmaktan öte, buluşma adresleri olarak görülmelidir. Hakkının dışında değer kılınan ve kullanılan her ne ise -varoluş nesnesi/ nesneleri- farklı biçimlerde insansızlaştırmaya sebep olduğu içindir ki dikkat etmek gerekir. Aynılaştırma ve tahakküm kurma içeriği ile tektip kılma çabaları da insansızlaştırma çabası olmaktan öte değildir.

*

Ortak yaşamda yaratıcı etkinlik, ereğe bağlı fırsat eşitliği ve hak edişlerin korunması ile öznenin üretken olmasına yönelik olarak biçim kazanır/ kazanmalıdır. İktisadi adalet, fırsat eşitliğini sürekli kılar iken ereğe bağlı tam rekabet ortamının tesis edilmiş olması da yaratıcı etkinlikte üretken olmaya eyler. Hukuki zeminden referansla tam rekabet ortamının korunması, çatışkılı diyalektiğe aşkın diyalektik oluşun korunması ile gelişimin insani -meşru- sınırlarda gerçekleşmesine olanak verir. Varlıkta varoluş eşiklerinden hareket ile diyalektik oluşta yaratım gerçekleşir iken diyalektik, hep yeniden yaratma olanağı olarak görülür. Hukuk -ilkeler- zemininden hareket ile kanunlarla varoluş eşikleri -sınırları- edinilmesinde de olması gereken sınırlarında diyalektik oluşun korunması ile yaratım etkinliğini sürekli kılma olanağı edinilmiş olur. Böyle olsa da hesap verilebilir olmak ve denetlenebilir olmak ile ötekinin haklarının da korunduğu sınırlar içinde yaratıcı öznelliğin ve etkinliğin korunması ile sürekli kılınması gerekir.

Hukukun esasları; yorumlanacak, yeniden yaratılacak dünyanın sınırlarını belirli kılar/ kılmalıdır. Suni sınırlar ile tektipleştirmekten ve tahakküm kurmaktan öte, herkesin kendi hikâyesini gereği gibi yaşaması olanağını yapısal kılar. Hukuk ile varoluş hakkı onanır iken sıradan yaşamlar dahi önem kazanmış olarak mevcudatta yerlerini almış olurlar. Bunun için dahi olsa hukuk, insan yaşamı ve haysiyet sahibi olarak varoluşu adına önemlidir. Hukuk, varoluşun hakkını, haysiyetini korumak adına dahi olsa gereklidir. Hakikatten alınan payın sürekliliği içinde kendi olarak var olmanın hakkı hukuk ile onanır iken kendi olma hakkı hukuk ile güvence altına alınmış olarak sürekli kılınır.

Evrensel hukuk esaslarına göre sınırlanmış bir dünyada sınırları içinde özne olmak hem sorumluluk yüklenmiş olan birey olmak hem de öteki ile var olunduğunun idraki ile öngörülü bir geleceğe bakar iken özgür olmak anlamını taşır. Evrensel hukuk esaslarına göre sınırlanmayı,

coğrafi anlamda suni sınırlar ardında ulus kimliği adı altında tektipleştirmeye yönelik sınırlandırma ile karıştırmamak gerekir. Ayrıca küreselleşme adı altında anlam ve değer dünyasından yana egemen ve yayılımcı olunmasına bağlı olarak -Batılı olma zihniyeti doğrultusunda- tektipleştirme çabaları ile de karıştırmamak gerekir.

Siyasi anlamda coğrafi sınırlar, diyalektik oluşa bağlı olarak kendi içinde derinleşmek, özne olmak yani tinsel anlamda ortak anlam ve değer dünyası sahibi insanların üst kimlikte buluşarak var olması için gerekli olsa da insan için evrensel hukuk sınırlarında hikâyesini yaşamaktan yana özgür olması önemlidir. Yerel renklilikleri barındırması anlamında siyasi sınırlar olsa da insanın tümele bağlı evrensel hikâyesini yaşamaktan mahrum kılmamalıdır.

Hikâyelerin eşitlendiği veya eşit kılınmaya -aynılaştırılmaya- çalışıldığı dünyalarda, özgün hikâye sahibi olarak yaşamını yorumlamak yani yaratıcı etkinlikte anlam ve değer edimlerinde yaşamak olanaklı değildir. Aynılaşan/ aynılaştırılan bir dünyada farklılıklar yitirildiği içindir ki birinin/ birilerinin hikâyesi olduğundan dahi bahsedilemez. Her hikâye farklı oluşun ilişkileri ve gelişimleri içinde aynı değil ayrı da değil olmanın gerçeğinde görünüş bulur.

Bir hikâyemiz olacak ise farklılıkların yok edildiği değil, beraberce yaşamın korunarak, farklılıkların da korunduğu bir dünyaya ihtiyaç vardır. Bu, dinlerin, bireylerin, kültürlerin, ırkların, devletlerin vb. hikâyesi dahi olsa gerekli olandır. Çatışkılı diyalektiğe aşkın tam rekabete dayalı diyalektik oluş içinde, hukuk zemininden hareket ile böylesi bir dünya olanaklıdır. Diyalektik sadece bilmenin bir yöntemi değil, varoluş eşiklerinde, sınırlarında çiftlerin ve karşıtların ilişkisi içinde hep yeniden yaratımın olanağı iken yok etmenin değil, yaratımın, yeniden var etmenin gereği olarak ilişkilerde tesis edilmesi gerekendir.

Irk, cinsiyet, ideolojik yaklaşımlar vb. nedenler de neden olmalarından hareket ile değerlendirildiklerinde eşitliği vermez. Erek ise fırsat eşitliği

anlamında eşitliğin nerede aranması gerektiğini görünür kılar. Ereğe bağlı fırsat eşitliğinde varoluş haklarının ve ereğe bağlı hak edişlerin korunması adaletin gereğidir. Bu, herkesin farklı oluş içinde kendi hikâyesini yaşaması için olması gerekendir. Erek, fırsat eşitliği sunar iken hak edişlere bağlı olarak özgün hikâyelerin açık olmasını sağlar. Nedenlere göre değil de ereğe göre nedenlerin belirli kılındığı bir dünyada özgürce yorumlanan bir yaşamın olanaklı olduğu görülür.

İslam ise hukukun esaslarını özünde barındırır. Hukukun esaslarının gözetildiği inanç bağlamında değilse de hukuki anlamda İslam'ın tesis edilmesi/ edilmiş olması anlamını taşır. İslam hakikatin öznel ve nesnel anlamda tevhid gereği yaşanması gerektiğinin anlayışını içerir. Tektipleştirmekten uzak hakikate bağlı olarak herkesin kendi olmayı korumuş olması ile kendi hikâyesini yaşamayı gerekli görür. İçerdiği evrensel hukuk esasları ve beyan ettiği hakikat ile bir buluşma adresidir.

Bu anlamda ereğine bağlı yayılımcı ve tekamüle açık misyona haiz olsa da gönüllülük esasına göre kabul edilmesi ve yaşanması istenendir. Hukuk esasları ile de herkesin kendi hikâyesini yaşaması kolaylığını sağlar. Zaten, kısas/ karma gereği evrensel ilahi/ tanrısal hukukta varoluşsal gerçekliğini korur. İnsanın yapması gereken de ilahi yani tanrısal hukuka uygun yaşaması ve ilişkilerinde evrensel hukukun esaslarını tesis etmesidir. İslam ayrıca hakikat anlayışıyla yani kendisinden kaçılamayan gerçeklik içinde neye göre yaşanması gerektiğinin anlayışını da sunar. Bu ise bir tektipleştirme değil, aynı değil ayrı da değil olmanın gerçeğinde, hakikatte karşılığı olmayan ve sonuçta sonuçsuz bırakan suni yaratılmış gerçekliklere aşkın hikâyenin yaratıcı farklılıkta Tanrı ile yaşanması olanağını sunar.

Elbette herkesin bir hikâyesi vardır. Ancak erek anlamında üst gerçeklikte buluşmayı ve ortak gerçekliğe bağlı olarak anlam ve değer edinmeyi olanaklı kılmayan her hikâye, eksik veya yaratıcı özne olmanın olanağına yitik kılan bir hikâye olmaktan öte değildir. Tanrı'nın sınırsız

olanak belirimleri içinde özgün ve özgürce hikâyesini yaşamak var iken aslına yitik, hakikate kör ve varoluşsal anlamda da sığ ve sınırlı olanağa haiz bir yaşam, gerçek hikâyesine örtük bir yaşam olmaktan öte değildir.

Elbette herkesin bir hikâyesi var. Ancak hakikatin hikâyesinden bağımsız bir hikâye yok ise herkes gerçek hikâyesini nerede veya kimde aramalıdır diyerek sormalıdır. Gerçeğe bağlı olarak hikayesini yeniden okumak, özgün ve özgürce yaşamak söz konusu olmakta ise İslam, tevhid anlayışı ile bunun için gerekli olan buluşma adresidir.

İslam'a girmek kolaydır ama İslam olmak zordur. Zor olanı yapmak, yaşamak bedel vermeyi gerekli kılar. Allah'a iman sadece salt bilme anlamında bir ön kabul değil, Allah sözünü, varlığını emanet alıp değer olarak yaşamak ile ilgilidir. İslam olmanın bedeli ise -hangi koşul ve şart altında olunursa olunsun- güzel ahlak sahibi olmaktan öte değildir.

Anlam öznelde değiştirici erke haiz olsa da değer niteliği kazandığında öznelde yaratıma nedendir. Değer, öznelde yaratımın olanağı olarak bulunur iken nesnel düzeyde kültür ve medeniyette karşılıklarının oluşması ile de metafizik anlamda yaratıma eyleyen nedendir. Anlam değer belirimi ile ahlak biçimsel olarak yorumlanır. Değer bir ömür boyu nasıl yaşandığını; seçimlere, önceliklere bağlı olarak belirli kılar. Bu anlamda evrenselleri değer olarak tutarlı bir biçimde yaşamak, tinde değer belirimlerine göre varoluşu anlamlı kılmak yani tinde yaratılmak, değişimler içinde sürekli/ zamansız olanlar ile önemlidir. Evrensel anlamda değerler, koşul ve şartlar altında yaşanması zor olan tanrısal değer belirimleridir.

Dini anlamda Allah'ın bilgisini edinmekten öte, bilgisinin değer olarak edinilmesi önemlidir. Allah değeri ile de bir ömür yaşamak kolay değildir. Namus anlamında ereksel ve öncelikli değerler, sadece bilme olarak değil, değer olmaları ile yaşanması gerekendir. Allah'ı -hakikati-

değer bulup O'nu değerinde hakkı gereği yaşamak İslam olmanın gereğidir.

Bu anlamda İslam, Allah ilkesinin emanet alınması ile varlıksal olanın varoluşsal belirimlerinde yaşanmasını olanaklı kılar. Bu doğrultuda vicdan, İslam olmanın olmazsa olmazıdır. Allah değerinde, değer bulmak ile ikinci yaratımını bulmak yani Allah değerine/referansına göre olan biteni, yaşananları/deneyimlenenleri kritik etmek ve değer kılmak ile anlamlı bulmak anlamını taşır. İçinde hem nesnel yaratımda gaye hem de öznel yaratımda yeni bir dünyada bulunmak olanağını verir. İslam, yaratıcı özneliğe yitik kılmanın değil, yaratıcı öznellikte Cenabı Allah ile buluşmanın kendi olmanın/ olabilmenin olanağını sunar.

*

Yaratımdan bahsetmekte isek her varoluş belirimi amaç, gerekçe, biçim, içerik belirimi ile temsile dayalı yorum olma özelliği taşır. Varoluş yorum biçimseldir. Yorum biçimsel olduğu anlam ve değer beliriminde yaşamsaldır. Yaşamsal olduğu ve bütünde karşılık bulduğu ölçüde de ahlak biçimsel biçim beliriminde gerçekleşendir. Bu anlamda varoluş ahlak biçimsel anlamda anlam ve değer beliriminde metafizik olmaktan öte değildir.

Öznenin amaç, anlam ve değer varlığı olduğu düşünüldüğünde varoluşsal her belirimde ahlak biçimsel olmayı koruduğuna tanık olunur. Ahlak biçimsel anlamda varoluş bulan yaratıcı özne için yaratıcı etkinlikte de ahlak biçimsel olması kaçınılmazdır. Bu anlamda kendi olmayı yaratıcı etkinlik içinde ahlak biçimsel olan biçim belirimleri ile de yorumlayan özne için varoluş, kendini de yorumlamak, ilişkilerinde ve idealine göre kendini hep yeniden yaratmak anlamını taşır.

Kendilik, nur olma niteliğinde şuurlu, dirimsel, hareket ve bakış özelliklerine haiz biçimsiz biçim olarak şahıs olma durumunda bulunur.

Biçimsiz olanın biçimler içinde biçim olması da kaçınılmazdır. Böyle olmak ile beraber ahlak biçimsel her tutum ve davranış, ilkesel anlamda karşılığına bağlı olarak anlam ve değer niteliğine göre huy edinildiğinde kendiliğe giyilmiş elbise gibidir. Kendilik ahlak biçimsel belirimleri ile gerçekleştirdiklerinde ayrıca ortak -uzlaşı belirimli- değer belirimleriyle aidiyet ve sahiplenmek ile içselleştirdiklerini de kendiliğe giyilen elbise olarak bulur.

Yaratmak, sadece nesnel anlamda yaratımda bulunmak değil, öznel anlamda kendiliğin görünüşe taşınması anlamını da taşır. Amaca, bir ideale, anlam ve değer belirimine göre yaratmak söz konusu ise yaratmak, sonuçta ahlak biçimsel belirimleri ile kendiliği de yaratmak anlamını taşır. Kendilik, gerçekliği sadece kendinde olan, eş deyişle gerçekliğini sadece kendinde bulan yani nedeni sadece kendi olandır. Gerçekleştirdiklerine/ yarattıklarına bağlı olarak kendini gerçek kılmak da söz konusu olandır.

Yaratım, yaratımın öznesi olanın kendini gerçekleştirmesi, emek belirimi ile değer oluşturması, varoluşu anlamlı kılması, farklı kıldığı ile özgün biçimde kendini de görünüşe taşıması, fark yaratması sonuçta ise yaratım etkinliğinde kendini gerçekleştirir iken gerçek kılması anlamını taşır. Yaratıcı etkinlikte yarattıklarının öznesi olmak, kendini gerçekleştirir iken kendini gerçek kılmaktır.

Kendiliğin gerçekliğini, gerçekleştirdiklerine bağlı olarak kendiliğe giyilen değer biçimsel ahlak belirimi olan huy, karakter, kimlik belirimleri ile de görünüşe taşımak söz konusudur. Kendiliğin gerçeklik belirimini sürekli kılmak için ise yaratımın sürekli kılınması gereklidir. Yaratımdaki süreklilik kendiliği de yorumlar iken yorumladıklarına bağlı olarak kendiliği gerçek kılmak ve gerçeklik belirimini sürekli kılmak karakter ve kimlik biçimsel olarak edinilen yaratılmış gerçeklikler ile olanaklıdır.

Kendiliğe giyilen karakter ve kimlik belirimleri varoluşsal bir gereklilik olarak olması gereken ise hakikati yaşamayı olanaklı kılan karakter ve kimlik belirimlerini hak etmiş olarak yaşamak olması gerekendir. Nebi Muhammed Mustafa'nın da dediği gibi "Allah'ın sıfatları ile sıfatlanın, ahlakı ile ahlaklanın."

Anlatmak istediğim ise zorunluluk zemininden referansla olanı göstermek ile gereklilik idealine göre olması gereken belirimlerinde kendiliği yorumlamak, hep yeniden yaratmak gerektiğidir. Böyle olduğunda, hakikate kapı aralayan bir yaşamın sahibi olarak hakikatin hakkını vermiş olmak ile hak etmiş olmak ta yaşama olanağı bulunulur. Hak etmek ise içselleştirilmiş gerçeklikte aidiyet ve sorumluluk beliriminde anlam ve değer bularak varoluşuna, kendiliğine, yaşama tutunmak için önemlidir. Yaşadığına yabancı kalmamak için gereklidir. Ahlak kendiliğe giyilen bir elbise ve yabancısı olmadan duygusunda yaşanacak ise hak etmiş olmakla sahiplenildiğinde gerçekliğini bulur ve öznel anlamda artık gerçektir. Bu anlamda güzel ahlak, hakikati hak ederek yaşamanın gereğidir. Birbirimizi hak etmek, yaşadığımız karakterleri hak etmek için de gereklidir. Öznel anlamda hakikatin hakkını vererek yaşamak güzel ahlak ile olması gerekendir.

Karakter ve kimlikleri us ile anlamlı kılmak, duygusunda karşılıklarını bulmak/ oluşturmak, aidiyet belirimi ile kendiliğe giymek söz konusu olandır. Böylece hem varoluş nesnesi edinmiş olmak ile biçimsiz olan asli kendilik durumuna örtü edinmek hem de kendiliğin gerçek kılındığı, görünüşe taşındığı yaratılmış gerçeklikler edinmiş olmak söz konusu olur. Örtünmek, kendi asli durumundan uzaklaşmadan kendilik şuurunda gerçekleşmekte ise sadece kendi olmanın kutsiyeti (Kuddüs olmak) korunmuş olmaktadır. Tanrı da böyle iken insanda, varoluş nesnelerinden yana kendi asli durumuna da örtünmek söz konusu olandır. Kendiliğe giyilenler kendiliğe örtü olması gerekenlerdir… Kendiliğe örtünmeye neden olmamalıdır.

*

Yaratıcı öznenin, yorum biçimsel yaratım etkinliğinde kendini de olanakları dahilinde yorumlar iken anlam ve değer edinimi zenginliği ve derinliği içinde, nesnelliğe aşkın yorum biçimsel olarak var olması kaçınılmazdır. Yaratıcı özne için yaratmak, anlam ve değer içerikli temsil niteliğinde var etmek anlamını taşır. Sadece ne ve nasıl olduklarına dair yarattıklarını bilmek değil, ne için olduklarına dair olarak da bilmek olması gerekenidir. Amaca, ereğe, sonuca bağlı olarak kendisinin ve yarattıklarının ne için olduğunu belirli kılar iken ne için olunduğunu da bilmek olması gerekenidir. Tinsel/ öznel ve nesnel anlamda her türlü yaratımda yaratım durumlarını bilmek, yaratıcı öznenin kaçınılmazı olarak bulduğudur. Yaratım ve bilmek, yaratıcı öznelliğin doğası gereği sonuçta birbirini tamamlayan ve sürekli kılan iki temel olgudur.

Ne ve nasıl soru kalıbıyla nesnelliği veya öznelliği varlıksal ve varoluşsal belirimleri ile bilmek, içinde olunan dünyayı olduğu gibi ve oluş içinde görmeye eyler. Ne soru kalıbıyla olduğu gibi bir dünyaya sabiteleri ile bakmak söz konusudur. Nasıl soru kalıbıyla da oluş içinde gerçekleşen bir dünyaya bakışımda bulunulur.

Ne için soru kalıbı ile bakılan bir dünyada ise amaçta, erekte veya sonuçta olması gerekene göre biçimlenen bir dünyaya bakışımda bulunulur. Ne için soru kalıbı ile bir derinlik arayışı vardır ki olanın ve olup bitmekte olanın kıyılarında sığca yaşanan bir dünyaya bakmaktan öte, dipsiz anlam ve değer derinliği olan bir dünyaya bakmak söz konusu olandır. Ne için soru kalıbı, yaratımda yorumlanmış bir dünyayı yorumlanmış biçimi ile anlamaya eyler. Nesnelliğe, oluş içinde olup bitmekte olana aşkın öznelliğe dair derinliğine zengin dünyayı görmek ve hakkı gereği yaşamak için, yaratıcı etkinlik anlamında ne için olunduğuna dair yoruma ihtiyaç duyulur. Hakikat bağlamından kopmamak için de tevhide ihtiyaç vardır.

Yorum, yeniden yaratmanın olanağı olarak da kendi içinde derinleşen, katmanlaşan ve çeşitlendikçe zenginleşen bir dünya edinmeye eyler. Ayrıca anlam ve değer belirimlerine göre ne için kılındığı belirli olan bir dünyaya bakmaya eyler. Zaten hikmet anlayışı, anlam ve değer içeriği ile gerçekliğini bulanın, ilişkilerinde ve sonuçta açık olacak gerçekliğine göre varoluşun olanaklı kılındığının anlamını taşır. Bir şeyin hikmeti, ne için olduğunun gerçeğinin anlamını taşır.

Yorum, içinde bulunulan dünyayı yeniden yaratmak anlamını taşır. Katmanlı çoklu gerçeklik içinde bir şeyin sadece görüngü olması anlamında kendi olmadığı ve birçok şeye haiz olarak bütün içinde, bütünü de taşıyan belirimleri ile -sadece kendi olmadığı içindir ki- kendi olduğu gerçeği onu yoruma açık kılar. Zaten anlam ve değer varlığı olan, geçmişin izlerinde, gelecek belirimi ile olan biteni günün ruhuna ve değişen durumlara göre yorumlayarak hep yeniden değerlendiren ve yeni bir oluşa tabi tutan yaratıcı özne için, yorumlama erkini irade belirimi olarak bularak kendini gerçekleştirmek kaçınılmazdır.

Katmanlı çoklu gerçekliğe haiz bir dünya içinde varoluş bulunmakta ve yorum erkine sahip özne olmak söz konusu ise içinde bulunulan dünya, görüngülerden ibaret sığca görülecek ve yaşanacak bir dünya olmaktan ötedir. Böylesi bir durumda yaratıcı özne için varoluş, anlam ve değer edinimine göre zenginleşen bir anlayış içinde derinliğine görülen ve yaşanması gerekendir. Bunun için ise yorum erkinde yaratıcı etkinlikte farklı bir dünyaya bakmaya ve hep yeniden yaratmaya ihtiyaç vardır. Yorumlamak, anlam ve değer edinimi ile zenginleşen, zenginleştikçe derinliğine dalınan, hissedilen bir yaşamın kapısını aralar. Tarih olgusal olarak insan, varlık içinde böylesi bir gerçeklikte var olunduğunun gerçeğini aşikâr eder.

Yaratıcı özne için kendi olmak, değişen durumlar içinde bulunurken derinliğine ve zengince yaşama olanağı içinde belirir. Kendi olma olanağını yaratıcı etkinlikte sıfat açılımında, karakter ve kimlik

belirimlerinde, anlam ve değer ediniminde çeşitlendiren, zenginleştiren, nesnelliğe aşkın derin kılan her özne için anlaşılmak da tinsel anlamda bir o kadar zordur. Aynı düzeyde yaratıcı etkinlik içinde fark oluşturmak ile birbirine ayna olunmakta ise anlaşılmak kolaylaşır. Zengin ve derin bir dünyanın öznesi olmak, zengin ve derin bir dünyanın yeni öznesi ile anlaşılan, bilinen olması ile derinliğinin fark edilmesi olanaklıdır. Yorumladıkça anlayan, benzer şeyleri yaşadıkça sezen, us ile bilen özne için yaşadığına tanık olmak, bir derinlik içinde anlarken müşahede etmek anlamını taşır.

Tek başına anlam ve değer zenginliği içinde derinlerde bulunmak bir anlam taşısa da farklı bir gözden, açıdan kendiliğe geri dönmeye neden olan yeni bir bakış açısı, yeniden derinleşme olanağını sağlar. Derinlerde olarak bulunmayı da olanaklı kılar. Bununla da kalmaz, anlaşılabilmenin zevkini, bilinebilmenin hamdını (övüncünü) edinmeye de neden iken kendi olmanın, olabilmenin öz güvenini de verir.

Varoluş ortak gerçekliğe haiz ise anlaşılmak, bilinmek, öznelliği derin kılacak yaratıcı etkinlikte karşılıklı buluşmak da tinsel anlamda bir ihtiyaçtır. Anlam ve değer zenginliği içinde derinlerde yalnız kalmaktan ise hizmet ve paylaşım ile yeni yaratıcı özneler ile buluşmak, aynalaşmak ile daha derin bir dünyada olmaya eyler. Daha derin bir dünya kurulacak ise farklılıkları yok etmeden hep yeniden yorumlanan bir dünyada değişim içinde kendi olmayı öz değerlere bağlı olarak korumak ile olanaklı kılmak gerekir. Kendiliğin öz değerler ile korunmadığı bir dünyada ise varoluş nesnelerinde sürüklenen bir oluş içinde sığca yaşamak kaçınılmazdır. Hak ve hakikatten uzak yani hakikatten alınan pay kadarı ile varoluş bulunduğunda, öz kendiliğin derinliğinden -şuurundan- ve hak etmekten uzak bir oluş içinde varoluş sığca yaşanandır.

Derinliğine bir dünyayı aralayan, her ne kadar yaratıcı etkinlikte yorum erkine sahip olmak olsa da nesnelliğe aşkın ahlak biçimsel olan öz

değerler -erdemler- edinmek ile kendiliğin korunduğu -nesnelliğe aşkın- derin bir dünyada var olmak sürekli kılınır/ kılınabilir. Güzel ahlak bu anlamda önemlidir. Aynı kaynaktan beslenen, yani hakikatten nasiplenen diğer yaratıcı özneler ile buluşabilmenin kendini yeniden tanıyabilmenin olanağı olarak da dikkat edilmesi gerekendir. Bundan olsa gerek ki eskiler, "edep ile gelen lütuf ile gider" demişler.

*

Hakikat, nesnel gerçekliğine dair her yönü ile biliniyor olsa da yaratıcı/ yorumlayıcı etkinlik içinde aşikâr olur iken yoruma açık durur. Öznel düzeyde yorumlanarak anlaşılan, anlaşılmaya çalışılandır. Hakiki anlamda hakikat, mutlak özdeş yani ayrıştırılmayacak belirimleri olan şuurlu, dirimsel, bakış ve hareket sahibi olması ile şahıs olma niteliğinde bulunan nurun yani hem nesnel hem de öznel gerçekliğe -mutlak özdeş niteliklere- haiz Tanrı'nın gerçekliğidir.

Hakikat zemininden hareket ile yaratım, aynı değil, ayrı da değil oluşa bağlı olarak gerçekleşir iken amaca bağlı anlam ve değer belirimli -yoruma dayalı- temsil içerikli gerçekleşir. Bu anlamda yaratım, yorumbiçimsel olması ile kendiliğin öznel anlamda temsile dayalı bir dünya içinde bulunmasını olanaklı kılar. Kendiliğin de temsil içerikli varoluş nesneleri edinirken yorumlanması, anlam ve değer ediniminde yaratılması gerçeğini taşır. Varlıksal zemininden hareket ile yorumlanırken tinsel anlamda varoluş bulanın, yoruma açık olarak anlaşılması da kaçınılmazdır. Hakikat, katmanlı çoklu gerçeklikte belirir iken her belirimi ile bağıntılı oluşta anlaşılmaya çalışılır ve nesnel olgusallığa, görüngü düzeyinde biçimselliğe aşkın çoklu anlam ve çoklu değer belirimli derinlikte anlaşılır/ anlaşılabilir. Yani hikmet, hakikati anlamaya yoldur.

Hakikat, biricikliği ile yorumbiçimsel anlamda kendiliğin gerçekleştirilmesi olanağı olarak yaratım etkinliği sonucunda belirir iken her yorumbiçimsel beliriminin farklı oluş durumuna göre farklı

oluşu içinde yorumlanmak zorunda bulunandır. Yorumlandıkça kendisini anlayabilmek ile bilmeye çalışmak kaçınılmazdır. Çoklu ve katmanlı belirim içinde nesnel izafi belirimleri ile çoklu gerçekliğe haiz olduğu içindir ki çoklu anlam beliriminde yorumlanması, anlaşılması adına gereklidir.

Tinsel anlamda kendisini ve nesnel anlamda nesnelerini yaratırken varoluşunu bulan bir hakikatten bahsetmekte isek yaratımda yorumlayan bir varlığı anlayabilmek için yorum yapmaya, yaratım etkinliğinde bulunmaya ihtiyaç vardır. Salt bilmek ile yorum nesnelerini bilme nesnesi olarak bulur iken yorum yaptıkça yeniden yaratılan bir dünyada yaratıcı özne iken yaratıcıyı anlamak ve deneyimlenmiş gerçeklikte O'nu bilmek olanaklıdır.

Bu durumda hakikat, aynalaşmakta yani spekülatif bilmekte anlaşılabilecek olandır. Zaten düşünce yani yaratım etkinliği, kendilik alanında kendiliğin kendi ile zamansal ötelemede aynalaşması içinde katmanlı varoluş beliriminde spekülatif gerçekleşir. Düşünce, dilin temsil niteliği taşıması ile varlık içinde kendilik alanında spekülatif gerçekleşir. Hakikatin yaratım etkinliğinde katmanlı yaratım gerçekliğinde de katmanlar arası ilişki ve bağıntıda spekülatif gerçekleşmek zorunda bulunandır. İzafi gerçeklik dahi spekülatif ussal oluşu anlam olarak içerir. Çünkü her bağıntılı oluş, varlıksal anlamda katmanlı oluş içinde gerçekleşir iken izafi uslamlamada dahi spekülatif olunduğu görülür.

Zaten yaratım, sibernetik yani nedenlerin amaca, ereğe, sonuçlara göre belirli kılındığı ussal oluş içinde hikmet üzeri iken spekülatif yani aynalaşmayı içeren gerçeklikte gerçekleşir. Biçim ve içerik, anlam ve değer yüklemli her varoluş durumu, temsil niteliği taşır iken temsile dayalı varoluş içinde spekülatif ussal görünüşe gelmek kaçınılmazdır. Böylesi varoluşta olan biteni biçim ve içerik, anlam ve değer yüklemleri

ile bilmek veya anlayabilmek için de spekülatif ussal yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Hakikat ile var olan ve katmanlı gerçeklikte hakikati aynı değil ayrıda değil gerçekliğinde bulan için, kapsayıcılıktaki birlik ve farklılıktaki başkası olmak söz konusu iken spekülatif yani aynalaşmaya dayalı varoluş bulmak ayrıca aynalaşmaya dayalı bilmek ve anlayabilmek çabası içinde bulunmak kaçınılmazdır. Yapılanların/ gerçekleştirilenlerin sonuçları olduğu bir dünyada kısas/ karma yani ilahi adaletten dahi bahsetmekte isek yapılanların sonuçları ile aynalaşmaya dayalı bir varoluşta, Tanrı ile hep -karşıt olunmayan-karşı karşılıkta varoluş bulduğumuz bir gerçektir.

Aynı değil ayrı da değil oluş içinde yaratımda zamansal öteleme de söz konusu iken hakikat, karşıtı olunmayan karşı karşıya oluşta spekülatif bulunandır. Birlik sebebiyle istidat ve nasip kadarı ile yaşanan ama karşıt olunmayan başkası oluşta spekülatif bulunan veya anlaşılmaya çalışılandır.

Böylesi oluşta hakikat, sanatsal bir etkinlik içinde bulunandır. Ancak hakikati derinliğine kavrayarak bilmek, dilin kavramsal düzeyde rafine edildiği felsefe ile olanaklıdır. Din (Kur'an perspektifinde İslam) ise felsefi anlamda gerçekliği olanın, sanatsal anlamda yaşanmasını olanaklı kılar iken hakikati tevhid gereği spekülatif oluş içinde yakin bulabilmenin gereklerini taşır. Tevhid, karşıtı olunmayan gerçeklikte diyalektiğe aşkın spekülatif oluş içinde hakikate yakin gelmenin ilmidir. Yöntemsel anlamda hakikatten sonuç almaya dayalı pratik düzeyde yaşamsal kılındığında, hakikat ile gelişim bulmanın bilimidir. Temsile dayalı yaratım ve varoluş söz konusu iken tevhidin spekülatif ussal ve yaşamsal olması kaçınılmazdır.

Diyalektik oluş içinde ise hakikate yol tutulsa da diyalektik oluş, hep yeniden yaratımın olanağı olduğu içindir ki hakikati yaratım belirimlerinde oluş içinde bilmeye eyler. Sibernetik ussal oluş içinde ise

ne için olunduğuna tanık olmak olanaklı iken edinilen spekülatif bilme uslamlaması ile, hakikat yaşanırken müşahede etmekte anlaşılabilen ve sonuçta bilinebilir olandır.

Aynalaşmada temel olan ise aynı değil ayrı da değil gerçeğinde varoluşu bulur iken bir ve farklı oluşta başkası oluşu, hakikate karşıt olmadan katmanlı oluşta karşılıklı oluşta bulmaktır. Hakikate kıyasen katmanlı varoluşta karşıtlıkta değil, karşılıklı varoluş vardır. Tevhid, müşahede ve temsile dayalı spekülatif varoluşta aynı değil ayrı da değil oluş içinde karşılık varoluş biçimine tanık olunur. Bu durum spekülatif -aynalaşmada- bilmenin en temel özelliğidir.

Müşahede, duyusal -misli, ölçülü olmayı içeren- tanıklıktan farklı olması ile nesnelliğe aşkın, öznel anlamda yaşanan ile ilgili olarak spekülatif yani aynalaşmada, refleksiyonda gerçekleşir. Her aynalaşmada ise çoklu -içkin ve dışsal kapsayıcı- katmanlı gerçeklikte -hem, hem de belirimli- çoklu anlam ve değer içeriğinde varoluş kaçınılmazdır. Böylece varoluş, kendi içinde nesnelliğe aşkın kendiliğin anlam ve değer derinliğinde yaşanandır.

Hakikatte varoluş; yaratım ile beraber çoklu katmanlı gerçeklik içinde gerçekleştiğinden, nesnelliğe aşkın anlam ve değer ediniminde öznellikte/ tinsellikte -kendilikte- var olmak söz konusu olduğundan ve spekülatif yani aynalaşmaya sebep karşılıklı anlam ve değer ediniminde bulunmakta iken hep derinlik kazanmış olarak gerçekleşir. Varoluşta derinlik, tinselliğe/ öznelliğe bağlı anlam ve değer varlığı olmanın gereği olarak metafizik oluşun da gereğidir. Zaten, hikmetten bahsetmekte isek anlam ve değer yüklemine göre derinlik içeren -metafiziği de içeren- bir varoluştan bahsetmekteyizdir.

Hakikatten bahsetmekte isek yaratımda, aynı değil ayrı da değil gerçekliği içinde aynı olmamak korunur iken yaşanan varoluşsal birlikte yaratıcı öznellik, birliğin sonucunda bulunmuş olmak ile beraber aynı olmamanın farklı oluş belirimlerinde karşılıklı var olmayı sağlaması ile

aynalaşmaya neden iken kendi içinde varoluşsal derinlik edinmiş olmaya da nedendir. Yaratımda temsile dayalı varoluş kaçınılmazsa, tinsel anlamda varoluş da ortak gerçeklik olarak karşılıklı olmakta olanaklı ise yaratıcı öznellik, karşılıklı yorumbiçimsel yaklaşımda kendi içinde -nesnelliğe aşkın öznellikte- derinleşmekte bulunur. Karşılıklı her yorumbiçimsel yaklaşım yeni bir anlam ve değer belirimli yaklaşıma neden iken yorumbiçimsel olarak kendiliğin anlam ve değer edinimlerinde hep yeniden yaratılması olanağı da edinilmiş olunur.

Yaratımda aynı olmamanın farklılığı ve başkası kılmayı/ olmayı barındırması, birliğin ise ayrı olmamayı kaçınılmaz kılması, temsile dayalı yorumlanmış varoluşta aynalaşmayı kaçınılmaz kılar. Varoluş ortak gerçeklik olması anlamında, anlam ve değer edinimi yaratım biçiminde sürekli kılındığında ise kendi içinde karşılıklı olarak anlam ve değer ediniminden yana zenginleşmek de kaçınılmazdır.

Varoluş nesnelerinin ve varoluş nesneleri üzerinden kendiliğin yorumlanışı, kendiliğin hep yeniden yaratımı söz konusu olduğunda, yeniden ele alınarak yaratılmalarını da olanaklı kılar. Varoluş ortak gerçeklik ise varoluş nesnelerine her daim ihtiyaç duyulur.

Bu durumda önemli olan varoluş nesnelerinin kendiliğe dair olarak ne için anlamlı kılındığıdır. Ne için denilir iken amaç, erek veya sonuç belirimli olarak anlam ve değer nitelemesinde varoluşu anlamlı kılınan her ne ise yorumlanmış -yaratılmış- gerçeklik içinde öznel kılınır iken değer biçimsel anlamda var olmak zorunda kalır. Böylesi temsile ve temsil içerikli aynalaşmaya dayalı belirimi ile tinsel anlamda varoluş, ötekinin varlığı ile olanaklı iken sürekli varoluş adına tekbenci olmak değil de rahmet sahibi olarak varoluşun anlamlı kılınması önemlidir.

Tekbenci oluşta sadece kendiliğini anlamlı ve değer kılmak veya bulmak söz konusu iken ortak varoluşta ötekine duyarlı olmak, ötekini önemsemek hem kendiliğe hem de ötekine yabancılaşmamak ve değer belirimli yakinlik bulmak adına önemlidir. Bu anlamda özneler arası

ilişkilerde varoluşu ahlak biçimsel bulmak da kaçınılmazdır. Ahlak hem kendiliğin hem de varoluş nesnelerinin anlam ve değer içerikli yorumlanış biçimi olarak metafizik olmayı, öznelliğin gereği olması anlamında bulmanın üst/ aşkın yaratılmış gerçekliğidir.

Varoluş ahlak biçimsel ise her varoluş nesnesi de ahlak biçimsel olması anlamında yorumlanmış/ yaratılmış gerçeklik olarak vücud bulur. Nesnel olgusal olandan öznel edimsel olan ahlak biçimsel oluşa yükseliş, yorumbiçimsel olması anlamında bir varoluş biçimi olarak okunması gerekendir.

*

Yaratımla görünüş bulan zamansal öteleme ile yoruma bakıldığında yorum, yaratıcı özne için kendiliğe yaratıcı etkinlikte varoluş zemini edinir iken gerçekleştirdiklerine bağlı olarak geçmiş edinmesi anlamını taşır. Yaratılmış olanın yorumlanması yani yorumlanmış olanın anlam ve değer içeriği ayrıca yeni bakış açıları bağlamında yeniden yorumlanması durumunda ise geçmiş olarak yaşanan, öznellikte yaşamsal/ dirimsel karşılıklarına göre yeniden yorumlanmış olur.

Yaratmak geçmiş edinmek anlamında önemlidir. Yaratım ile beraber hem öznel anlamda kendiliğe dair hem de nesnel anlamda üretilen yaratım nesneleri ile ilişkide geçmiş yaratılmış olur. Kendi ile var olan, kendi ile kendine yeten, yarattıklarına da yeter olduğunda tinsel/ öznel anlamda ilişkilerinde anlam ve değer edinimi ile yeni dünyalar yaratır. Her yaratım durumunda ise yarattıkları ile kendisine geçmiş edinir iken beliren olanakları dahilinde kendi hikâyesini de yaşar. Yaratıcı özne için anlam ve değer bağıntısındaki oluş içinde yeniden yorumlamaya tabi kılmak da zamansal ötelemede yaşanan geçmişin yorumlanmasından öte değildir. Yaratım olanağı ile geçmişini yaratmak, yaratımda anlam ve değer edinimi içinde bulunur iken tinsel/ öznel anlamda kendini de yaratmak anlamını taşır. Her yeni oluş içinde devir ve miras sahibi

olarak tarih varlığı olunduğunda ise yaratılmış dünyalar -gerçeklik- içinde kendini de her daim yaratan olmak söz konusu olandır.

Zamansal ötelemede yani yaratımın sonucu olarak varoluş bulunmakta ise önceden gerçekleşenin geçmiş olarak yaşanıyor olması gerçeği ile anlam ve değer belirimli her yorumun, geçmişin yorumlanması ile geleceğe tutunmak olduğunu görmek gerekir. Söz konusu şahıs olması anlamında gerçekleştirdiklerinin öznesi olan ise öznelliğin doğası gereği gelecek yönelimli olması da söz konusu iken yaratım düzeyinde yarattıkları/ gerçekleştirdikleri sonucunda geçmiş edinmek kaçınılmazdır. Geçmiş, emek olarak yaratıcı özne için şimdi ve burada oluş içinde günü yaşamasına olanak veren miras olarak korunmakta ise yorumlanmış bir dünyada şimdi ve burada olarak yaşamak kaçınılmazdır.

Amaç, erek, sonuç belirimli anlam ve değer nitelikli içeriğe göre biçim kazanan her mevcut -görüngü-, yorumlanmış/ yaratılmış gerçeklik olarak var iken yaratıcı öznenin kendisine miras aldığı ise geçmişi içinden geleceğe doğru yorumlanmış bir dünya içinde günü yaşamak kaçınılmazdır. Kendini gerçekleştirme erkine yani iradeye ve bakış sahibi olarak yönelimli olunması, öznelliğin doğası gereği gelecek yönelimli olduğunun anlamını taşır. Yaratım etkinliğinde yani kendini gerçekleştirme etkinliği içinde varoluş nesneleri edinmek ile yani olanaklar (öznel sabit sıfatlar, duygu, karakter, kişilik, kimlik vb.) ve yaratılmış olanların açık olması ayrıca bellek ve deneyimler edinimiyle geçmiş edinilir iken gelecek yönelimi, edinilmiş geçmiş ile biçim kazanır.

Yaratıcı özne için şimdi ve burada olmak, geçmişin anlam ve değerde katlanan gerçekliği içinde gelecek yönelimli olarak günü yaşamaktan öte değildir. Gelecek yönelimli yaratıcı özne olunmakta ise şimdi ve burada olmak, geçmişi günü olarak yaşamakta bulunur. Daim yaratımda bulunmak, daim gelecek yöneliminde her an yorumlayan

özne olarak böylesi zamansal varoluş içinde kendini varoluşa taşımak anlamını taşır.

Daim yaratım, daim olarak kendini gerçekleştirmek anlamını taşır. Yaratım etkinliğinde kendini her daim gerçekleştiren özne için, nesnel anlamda şimdi ve burada olmak söz konusu olsa da öznel/ tinsel anlamda şimdi ve burada oluşa tutunamayan olarak kendini bulmak kaçınılmazdır. Yaratım etkinliği içinde bulunan özne, var oluş çabasında kendiliğine tutunur iken daim varoluş çabası/ yaratım etkinliği içinde şimdi ve burada oluşa ve nesnel gerçekliğe aşkınsal olarak şimdi ve burada oluşa tutunamayandır.

İsimler, kimlik belirimleri ile kendiliğe, zamansızlığa tutunulsa da -varlık değil de- varoluşsal süreksizlik -bitimli zamansal oluş- içinde şimdi ve burada oluşa tutunmak olanaklı değildir. Nesnel ve öznel varlıksal özellikleri ile her daim şimdi ve burada olanın, öznel/ tinsel olarak anlam ve değer dünyasındaki değişime, daim yaratım etkinliğine bağlı olarak şimdi ve burada olmaya tutunması beklenemez. Yorumlama/ yaratım erki -sürekli oluşu gereği- şimdi ve burada olmaya tutundurmaz.

Tümellere bağlı olarak öznellikte şimdi ve burada oluş yakalansa da anda -kendilikte- olmak nesnelliğe aşkın olarak bulunduğu için doğaya dair şimdi ve burada olunmaz. Daim yaratımda kendini her daim yorumlayan, gerçekleştiren ve hep yeniden yaratım etkinliğinde bulan özne için anlam ve değer dünyasında yönelimler, değişimler ve gelişim söz konusu ise varlıksal anlamda şimdi ve burada olunsa da öznel anlamda şimdi ve burada olunmaz. Yaratımdaki zamansal öteleme sebebiyle yaratılan, yaratım etkinliği içinde geçmişin sonucu olarak yaratılmış olması nedeni ile geçmişin sonucu olması anlamında şimdi ve burada görülürken ve yaratımın sürekliliği içinde var olmak için gelecek yönelimli iken öznel anlamda şimdi ve burada olması veya şimdi ve burada oluşa tutunması ne kadar olanaklıdır?

Daim yaratımda anlam ve değer dünyasında değişimler ile her daim kendiliğin yeniden gerçekleştirilmesi/ yorumlanması, öznel anlamda yeniden yaratım belirimlerinde görünüşe taşınması da söz konusu ise zamansal oluşa bağlı olarak şimdi ve burada oluşa tutunulamaz. Her an anlam ve değer belirimli yönelimler içinde yeni tavır belirimlerinde kendini gerçekleştiren, varoluş çabası içinde bulunan bir varlık için varlıksal anlamda şimdi ve burada olması söz konusu olsa da zamansal anlamda şimdi ve burada oluşa tutunması beklenemez. Tinsel ve zamansal yönelimler, değişimler ve gelişimler içinde varlıksal anlamda şimdi ve burada olanın şimdi ve burada olmaya tutunması anlam ve değer belirimlerinde varoluş çabası içinde iken olanaklı değildir.

Gelecek yönelimli özne olmak kaçınılmaz ise kendiliğin ve nesnelliğin yorumlanması kaçınılmazdır. Yorumlayan/ yaratan özne için gelecek amaç, erek veya sonuç belirimli anlam ve değer edinimi içinde yorum varlığı olarak kendisini bulmaya nedendir. Kur'an'da "her an yeni bir tavırdayım" denilirken dahi gelecek belirimli yaratıcı özne olarak kendiliğin yorumlanırken yeni bir varoluş içinde bulunduğu da ifade edilmiş olunur. Her an yeni bir tavırda varoluş çabası içinde bulunan bir varlık için şimdi ve burada olmaya zamansal anlamda tutunamamak, yukarıdaki ayet ile de ifade edilmiştir.

*

Kendiliğin ve nesnelliğin yorumlanışı hem geçmiş edinmek/ yaratmak hem geleceğe bağlı yönelim içinde yorumlama/ yaratım erkini sürekli kılmak hem de gelecek yönelimli olarak yaratım sonucunda geçmiş edinirken geçmiş içinde gelecek yönelimli olarak günü yani yorumlanmış/ yaratılmış dünyayı yaşamak için olması gerekendir. Bitimsiz olan öznel zamansal oluş içinde zaman yaşamaktır. Bitimli olan nesnel zamansal oluş içinde ise yaratılmış dünya yani yorumlanmış/ yaratılmış gerçeklik içinde zaman, nesnelliğe aşkın yaratıcı özne olarak kendiliğin hareket belirimlerinde yaşanması anlamını da içerir.

Çoklukta varoluş, çoklu ve katmanlı gerçeklik ve üç zamanlı varoluş içinde bilgi iletişim, bilgi işlemsel ve bilgi işlevsel varoluşta bilinçli olunmakta ise yaratılmış gerçeklik içinde yorumlanmış bir dünyada bulunulmaktadır. Yorumlanmış bir dünya ise biçim ve içerik bağlamında ayrıca amaç, sonuç veya erek belirimli anlam ve değer yükleminde yaratılmış gerçeklik olarak temsil nitelikli bulunur iken yorumlanmaya açık durur. Yorumlanırken anlaşılması olanaklı olduğu gibi çoklu katmanlı gerçeklikte her farklı beliriminde nesnel izafi oluşta hep yeniden yorumlanırken yeniden yaratılıyor olmaya açık olarak bulunur.

Katmanlı çoklu gerçeklikte bağıntılı oluş ve temsile dayalı varoluş içinde yaşam, yeniden yaratmanın olanağında hep yeniden yorumlanmaya açık durur. Gelecek yönelimli olarak yaratıcı etkinliğine bağlı olması ile geçmiş edinen özne için, gelecek yöneliminin sürekli olması sebebiyle hem gelecek belirimli yaratım sürekli iken hem de geçmişi kendine katarken kendi içinde katlanan yaratılmış gerçeklik -zamansal katmanlılık- içinde, varoluşun anlam ve değer belirimli olarak derinlik kazanması söz konusu olur.

Varoluşun gelecek zaman yönelimli zamansal gerçekliği karşısında kendiliğin gerçekleştirilmesi, kendiliğin anlam ve değer belirimli -karakter ve kimlikte- hep yeniden yaratılması gerçeği ile karşı karşıya bırakır. Gelecek, öznenin hep yeniden kendi hikâyesini yaşama olanağıdır. Kendini gerçekleştirme erkini irade olarak bulan özne, her irade belirimini geleceğe yönelimli olarak bulur iken gelecek, özgürce kendini gerçekleştirme olanağı olarak öznel zamansal olması anlamında bulduğudur.

Öznelliğin nesnel belirimi olan nurun/ enerjinin yaratım olanağı olarak töz olması, nesnel olgusal düzeyde yaratımın kendisi ile gerçekleşmesinde özneyi de kendi içinde öznel anlamda irade, duygu, us, karakter, kimlik vb. öznel katmanlı varoluş içinde bulması sürecinde kılar. Bu evrensel oluş içinde nesnel anlamda yaratım olarak görülecek

her ne var ise yaratım nesnesi olarak görünüş bulur iken yaratım etkinliği içinde sadece nesnel olgusal var etmeler değil, öznel edimsel belirimli anlam ve değer yüklemli varoluş bulmaktadır.

Yarattıkça, yarattıkları ile anlamlanan ve değer kazanan kendilik dünyası aidiyet ile biçimlenirken sabiteler edinmek ile de sürekli yaratım içinde sürdürülebilir bir varoluş olanağı edinilmesine olanak verir. Yaratılmış kendilik dünyasında aidiyet, sürdürülebilir bir varoluşun kapısını aralar iken karşılıklı varoluş, varoluşun ortak gerçekliğinde öteki ile yorumlanan bir dünyayı açık eder. Öteki ile yaşanan kendilik dünyası öteki ile kendi içinde -anlam ve değer bulmaktan yana- aynalaşırken derinlik kazanır. Kendi varoluş gerçekliğinin de onanması olanağını bulur.

İsim ve onamak varoluşu belirli kılmakta iken yeniden yorumlamanın sabitesini edinme olanağını da olanaklı kılar. Nesnel olanı öznel anlamda bir yorumlama/ yaratma biçimi olarak da değişen zamansal oluş içinde zamansızlığı yakalamanın gereği olarak bulunur. Daim yaratımda süreksizlik içinde varoluş eşiklerinde gerçekleşen bir varoluştan bahsetmekte isek -şimdi ve burada oluşa tutunamadan- zamana tutunmak, zamansız olmayı -süreklilik- bulduğumuz, anlam ve değer belirimli aidiyet yüklemli isimler vermek/ edinmek ile olanaklıdır.

Kendilik öznel zamansal oluşta, bitimsiz zamansız varlık olma durumunda bulunur. Yaratım ile beraber nesnel zamansal oluşa aşkın kendilik dünyasına ait kıldığı anlam ve değer belirimli ne var ise isim ile yaratılmış gerçeklik kılar iken zamansızlığa kapı aralar. Kendinde varlık olarak öznel zamansal oluşta bitimsiz zamansal oluşu yaşayan, yaratılmış gerçeklikte de bitimli ve ardışık oluşa bağlı bulunan nesnel zamansallığa aşkın zamansız kıldıkları (yasa, ilke, isim) ile zamansız oluşta varoluşunu bulur.

İsim ve kimlik edinmek aidiyet ile düşünüldüğünde kendiliğin tinsel anlamda yaratılması anlamını taşır iken zamansız olarak kendiliğin

görünüşe taşınması anlamını da taşır. Kendiliğin zamansız oluşta tinsel anlamda böylesi yaratımı, varoluşsal anlamda kendiliğin yorumlanmasından öte değildir. Bu, ahlak biçimsel anlamda kendiliğin görünüşe taşınması, yorumlanması, tinsel anlamda yaratılmasıdır. Nesnel olgusal düzeyde biçim ve içerik niteliği ile amaç, erek ve sonuç belirimli anlam ve değer bağıntısında temsil niteliğinde var olmuş olan her ne ise yaratılmış gerçeklik içinde ahlak biçimsel vücud bulmuş olması anlamında yorumlanmıştır.

Yorumlamak, yaratım, zamansal oluş içinde varoluş ve zamansızlığa uzanan kendilik serüveninde temsil içerikli yaratılmış gerçeklik içinde metafizik olmak da kaçınılmazdır. Öznenin gizilde nesnelliğe aşkın durması, dil zemininden hareket ile anlam ve değer varlığı olarak aşkınsal olmayı edinmesi, karakter ve kimlik belirimleri ile zamansız olmanın sabitelerini olanaklı kılması, yarattığı gerçeklikler içinde miras varlığı olarak kendilik dünyası inşa ederken anlam ve değer dünyası içinde metafizik varlık olması kaçınılmazdır. Gelecek yönelimli olarak yaratım etkinliği içinde şimdi ve burada oluşa tutunamayan için doğaya aidiyet değil, tinselliğe aidiyette olarak metafizik olmak kaçınılmazdır.

Metafizik varlık olarak metafizik varoluşta yarattığı anlam ve değer dünyasında yaratıcı özne için varoluş, yorumlanmış/ yaratılmış gerçeklikte varoluştur. İrade, duygu, us vb. öznel sebepler ayrıca üç zamanlı özne oluş belirimli olarak kendini gerçekleştirme yöneliminde zamansal oluşta var olmak, metafizik oluşu sürekli kılar. Metafizik varoluş ahlak biçimsel olmaktan öte değildir. Sadece metafizik ve ahlak biçimsel bir varoluştan bahsetmekte isek temsile dayalı varoluş da söz konusu ise yorumlamak ile yeniden yaratıma açık olan ve yeniden yarattıkça daha çok ve daha iyi anlayabileceğimiz bir dünya da yaşadığımızı söylemek gerekir.

Varoluş ortak gerçeklik ise hak, rahmet ve adalet ilkeleri gereği sürdürülebilir bir varoluş çizgisinde hareket etmek gerekir. Bu ilkeler,

sürekli yorumlamanın/ yaratımın hangi sınırlarda gerçekleşmesi gerektiğinin uslamlamasını içerir. Yaratılmış gerçeklik içinde aidiyetleri sürekli kılmanın, varoluşu ilişkilerde sürdürebilir kılmanın da olmazsa olmazıdır. Bu ilkeler ile ortak varoluştan yani ortak anlam ve değer dünyası kurarak sürekli ve sürdürebilir bir varoluştan bahsedilebilir. Yorumun/ yaratımın ilke bağlamında niteliğini de bu ilkeler ile kritik etmek gerekir.

*

Yorum, başlangıçta anlama etkinliği iken kendiliği gerçekleştirme süreci içinde yaratım etkinliği olarak görünüş bulur. Düşüncenin yaratım gücünde kendiliğin nesnelerini yaratmak, olanakları dahilinde yorumlama erkini açık eder. Kendiliğin kendini gerçekleştirme erkinde -düşüncede- yaratımda bulunmak, sadece varoluş nesnelerini var etmek değil, kendiliği de yeniden anlam ve değer belirimlerinde bularak yaratıma tabi tutmak anlamını taşır.

Yorumlamak, her ne kadar anlama etkinliği olarak başlasa da kendini geçekleştirme sürecinde yaratım etkinliği olması ile düşüncenin en temel özelliğidir. Yaratımda temsile dayalı varoluştan da bahsetmekte isek varoluş, yorumlanmış/ yaratılmış gerçeklikte bulunmaktan, yaşamaktan öte değildir.

Yaratım ile görünüş bulan çoklu katmanlı gerçeklik içinde her yorum, yeni bir renklilik olarak farklı oluşu barındırır iken çeşitlilikte varoluşu olanaklı kılar. Her yorum ise yeni çağrışımlara gebe olarak yeni anlam ve değer bulmalarda değişimi kaçınılmaz kılar iken yaratıcı öznenin, tinsel anlamda anlam ve değer bulmalarında kendiliğini, hep yeni bir oluş içinde bulması kaçınılmazdır. Yaratırken hep yeniden yeni bir oluşta -şe'nde (tavırda)- bulunmak, kendiliğin de hep yeniden yaratılması gerçeğini taşır. Yaratırken kendiliğini de yaratmaya kapı aralamak yaratımın gerçeğidir.

Tarih olgusal olarak insan ve yaratıma bakıldığında; her yeni varoluş nesnesi belirimi yani meleke edinimi ve gelişimi ayrıca teknik anlamda varoluş nesneleri ve alanları edinildiğine tanık olunur. Hakikatten pay alanın, pay almanın sürekliliği içinde anlam ve değer edinimine bağlı yaratılmış gerçeklik içinde tinsel anlamda varoluşunu bulması, yaratıcı özne olmanın doğası sonucudur.

Her yeni varoluş nesnesi; meleke edinimi ve gelişimi ile beraber anlam ve değer edinimi içinde alan belirimine göre hem anlam ve değer edinimi içinde öznelliği tipolojik anlamda etkiler hem de ortak anlam ve değer edinimi içinde yaratılmış gerçeklik anlamında kültür ve medeniyeti biçimler. Böylece değişen koşul, ihtiyaç belirimleri karşısında ve diyalektik oluş içinde gelişime açık olarak yaratıcı etkinlik, alan belirimlerine göre hep yeniden biçim kazanır. Varoluş nesneleri ve gelişimi ayrıca anlam ve değer edinimindeki değişkenlik içinde tarih, alan belirimlerine göre biçimleniyor olarak hep yeniden biçimlenir.

Katmanlı varoluşta karşıtlık olmadığı içindir ki doğaya karşıt değil ama doğaya karşı insan, ihtiyaçlarını giderme alanı olarak doğayı bulur. Doğaya göre bir dünya kurar iken avcılık ve göçebelik, ziraat, ticaret ve yerleşik olmaya bağlı olarak yeni alan belirimleri içinde var olma çabasında kendini bulur. Değerler alanı inanç alanı iken kültür olgusu içinde, yaratılmış gerçeklikte ikinci yaratımda gelişimde kendini bulur.

İnsan; ilişkilerin yönetilmesi ve ihtiyaçların karşılanması durumuna göre kazanımlar edinir iken siyaset alanının gelişimi içinde kendini bulur. Siyaset alanı içerisinde organize olmak ve kurumsal olmaya yönelik olarak da devlet ve askerlik alanına göre sınırları belirli bir dünya içerisinde var olma çabasını, sürekli kılma çabası içinde bulunur. Ortak varoluşta hukuk da ilişkileri sürdürebilir kılmanın gereği olarak gerekli olur.

İnsan; değer ediniminin inanç belirimi olması durumuna göre dinin baskın geldiği alan içinde kendini bulur. Dini anlayışa bağlı olarak

yaşamın yorumlanması da kelam -ilahiyat- alanının görülmesi anlamını taşır. Din, kültürde galip iken inanç belirimi çizgisine göre yaşam biçimi anlamında gerçekleşir iken görünüş bulur. En basit anlamda kültür, değer yargısal anlamda inanç belirimli alan olarak ortak yaşam biçimidir. Kültür; ortak anlam, değer, inanç, duygu, dokunulmazlar vb. belirimlerde öznel ve nesnel gerekçelere bağlı amaçsal oluşta -yaratılmış gerçekliği olan- dinsel alan olarak biçim kazanır. Kurucu değer belirimleri içinde öteki ile yakin kılan aidiyet ve sorumluluk alanı olarak biçimlenir. Ortak değerler, ilişkilerde yakin bulmaya araçtır.

İnsan; bilmek ve anlam arayışı çabası içinde felsefenin belirimi ile beraber felsefi alanın gelişimi içinde kendini bulur. Modern anlamda tarih alanına dönüşle beraber insan; tarihi, anlam ve değer edinimine zemin olarak bulur. Mülkten pay almanın sürekliliği içinde miras -tarih- varlığı olarak kendini bulur iken öznelliğinin kökleri üzerinden farklı olma çabası içinde (ırk, renk, bir zihniyeti -anlayış biçimini- temsil etmesi anlamında millet vb.) kendisini, ilkesel anlamda olumlu veya olumsuz belirimleri ile hep yeniden yaratır.

İnsan; sanatın belirimi ile beraber öznelliğin öncelendiği yaratıcı etkinlik alanında gelişimde kendini bulur. Bilimin gelişim alanı olması ile de doğayı nasıl olduğuna dair yeniden anlamaya çalışır iken kullanabilir bir dünyayı aşikâr eder.

Sömürgecilik, emperyalizm, sanayi ve sermaye ile beraber küresel ölçekte etkileşim, tüketim ve üretim odaklı dünyada gelişim kaçınılmaz olarak bulunur. İletişimin, emeğin, sermayenin, ticaretin, siyasetin küreselleştiği bir dünyada dünya küçülür. Küçük yaşamlar için küçülen dünya, bir manipülasyon ve illüzyon dünyası olması düzeyinde gerçek ile bağların koparılmaya çalışıldığı bir alan olarak görülür. Küçük yaşamlar; varoluş hakkının dışına çıkmış fuhşiyat anlamında çıkar, arzu, haz vb. öznel belirimlerle küçülen dünya ile entegre oldukça, tenselliğe

indirgenmiş bir dünyada tinsel anlamda geniş, derin ve zengin bir dünyaya uzak düşer.

Bu, insanın insan ile olan ilişkilerinde tinsellikte/ öznellikte anlam ve değer varlığı olarak insan olmayı bulur iken insansızlaşmak anlamını taşır. Bu anlamda, hak ve hakkaniyet ilkesi gereği işlevsel olan vicdan melekesine her devirde ihtiyaç olduğu kesindir. Değişen dünyalar içinde de hakikate, hakiki varlık anlamında değişmez oluşu gereği her devirde ihtiyaç vardır. Yaratıcı öznellikte alan belirimleri içinde kaybolmamak için de vicdan ve hakikate her devirde ihtiyaç vardır.

Genel anlamda alan belirimleri çerçevesinde demek istediğim ise insanlık tarihi; alan belirimleri ve gelişim evrelerine göre varoluş nesneleri değiştikçe veya önceliğini bir diğerine bıraktıkça hep yeniden biçimlenir. Her alan belirimi, tarih sahnesinde görüldüğü devri belirli kıldığı gibi kendisinden sonraki devirlere içkin olarak yaratım ürünleri ile etkileri üzerinden görülmeye devam eder. Anlam ve değer düzeyinde öncelik belirimine göre insanlık âlemini, tarih olgusal anlamda geleceğe doğru eyler. İnsanlık tarihinde varoluş nesnelerinin çeşitliliği ve zenginliği arttıkça, yaratıcı özne olarak kendini gerçekleştirmek daha zengin ve çeşitlilikte görünüş bulur.

İnsanlık tarihi, yaratım ile beraber açık olan varoluş nesneleri içinde değişen anlam ve değer edinimlerine bağlı olarak biçimlenir. Tarihsel sonuçtan bakıldığında ise insan gibi çeşitlilikte zengin ve derinliğe haiz biçimde yaratıcı etkinlikte bulunan başka bir mevcuda tanık olunmaz. Tarih, değişim içinde tinsel anlamda kendisi de değişen yaratıcı özneye ve yaratıcı etkinliğin hangi alanlarda nasıl gerçekleştiğine tanık olmak için önemlidir.

İnsanlık tarihi, düşüncenin sadece anlama, bilme erki olmadığını, yaratım erki olarak da tarih varlığı olmasının ana nedeni olduğunu görünür kılar. Bu anlamda tarih, insanın yaratıcı etkinlikte varoluş nesneleri edinir iken varoluş nesneleri üzerinden kendini de nasıl

yarattığının gerçeğini taşır. Tümelinde insan dediğimiz varlık; sonuçta anne, baba, sanatçı, alim, filozof, nebi, Ahmed, Ali vb. olmakta ise melekeleri zemininde dilde yaratılmış olduğunu, yaratılmış ortak gerçeklik (kültür, medeniyet) içinde bulur. Öznel anlamda melekeler, bütünlük ve uyum içinde meleke olma özelliği gösterir iken yaratıcı etkinlikte öznelliğin varoluşa dair olanaklarıdır. Sorumluluklar ile bağlı olunan, aidiyetler ile içinde bulunulan yaratılmış gerçeklikte ise başka bir deyişle de miras edinmek ile varoluşunu bulan insanın, sadece bilen özne değil, öznel olanakları ve konjonktür dahilinde yaratıcı özne olduğu tarihsel olarak tanık olunması gerekendir.

Tevhid gereği bakıldığında ise insanın tek başına yaratıcı özne olmadığı, hakikati vahidiyeti gereği içeren gerçeklik içinde, hakikatten bağımsız yaratıcı etkinlikte olmadığını belirtmek gerekir. Acziyet, ihtiyaç, koşul vb. belirimler, düşünsel anlamda yaratıcı etkinliğe eyler görülse de hakikatten alınan payların varoluş olanağı olması sürekliliği içinde yaratıcı öznelliğin olanaklı olduğu görülür. Tanrı'nın daim yaratıcı etkinliği içinde insanın yaratım etkinliğinde bulunması; Tanrı'dan alınan varoluş payı (istidat, varlıksal olanaklar) ile Tanrı'ya katılımıdır. Yaratırken Tanrı'ya Tanrı'nın sıfatları ile yükselmesidir. Tanrısal olanı -düşüncenin yaratım erkini- yaşarken kendine yeni dünyalar kurmasıdır. Tanrı'da olan biteni görünüşe taşımasıdır. Bu, üst ve evrensel gerçeklik olarak Tanrı'yı, yaratım etkinliğinde görünüşe taşırken kendini de hangi zeminden hareket ile bulması gerektiği gerçeğini taşır.

Varlıksal anlamda yorum/ yaratım, kendiliğin gerçekleştirilmesi çabası içinde bulunandır. Yaratım nesneleri ile beraber ortak varoluş içinde anlam ve değer ediniminde varoluşunu açık etme etkinliği olarak da görünüş bulur.

Dil açısından yoruma/ yaratıma bakıldığında; nesnel olanı öznelliğe taşımak, anlam ve değer nitelemeleri ile tinsel kılma çabası içinde anlamaya çalışmak ve sonuçta öznel anlamda yeniden yaratıma tabi

tutmak ve öznelliğin yeniden yaratımına nesne edinmek gerçeğini taşıdığı görülür. Dil, varoluşsal anlamda düşüncenin bir görüngüsü -kıpısı olup öznelde yaratıma zemin olur. Anlam ve değer edinmek dilin varlığı ile olanaklı olup, dili öznel de yaratımın olmazsa olmazı kılar. Dilin temsile dayalı niteliği, temsile dayalı yaratılmış dünyalarda anlam ve değer edinimlerinde yaratımın yorum biçimsel gerçekleştiğini görünür kılar. Tarihsel düzeyde bakıldığında dilin sadece bir uzlaşı, iletişim aracı olmadığı, ortak anlam ve değer belirimleri ile yaratıcı doğası da olduğuna tanık olunur.

Dilin yaratıcı doğası sebebiyle anlam ve değer ediniminde melekeleri zemininde ikinci yaratımını bulan özne için tevhid dili önemlidir. Tevhid dili öznenin hem ne için olduğu ile ilgilidir hem de hakikat ile uyumlu erek biçimsel olması anlamında ahlak biçimsel varoluşa eylemekte ise önemlidir. Tevhid dili, hakikati kültür dilinde yerleşik ve yaşamın, oluşun içinde deneyimlemenin gereği olarak olması gerekendir. Günün dili tevhid dilinden yana içerik eksikliğine haiz ise kültür dilinin tevhid çizgisinde yeniden üretilmesi, hakikati anlam içeriğinde barındıran dini değerlerin -esasların- korunması adına gereklidir.

Din açısından yoruma/ yaratıma bakıldığında; hakikatin yorumlandığı ve hakikatle yorumlanan bir dünyaya bakıldığı görülür. Bu anlamda tevhid, özne temelli hakikati içeren gerçekliğe bakış yönü ile önemlidir. Düşünsel ve yaşamsal anlamda tevhid; Tanrı'nın Tanrı olma öznelliğini çoklu gerçeklik içinde her açıdan -aynalaşmaya dayalı- müşahede etmeye eyler. Kendiliğe dışsal anlamda belirleyici nitelikte bilmeye yönelik olmaktan ileri, yaşarken deneyimlenen, deneyimlenirken anlaşılan, kendinde olunması ile şahit olunan hakikati seyir etmeye eyleyen anlayışa haizdir. Deneyimlenen hakikati anlamaya dair yorumlarken, hakikate göre -içinde bulunulan- dünyayı yeniden yorumlamaya/ yaratmaya eyler. Tevhid bağlamında din, ideale bağlı amaç biçimsel oluşunda, hakikati yaşam biçimi olarak ahlak biçimsel düzeyde gerçekleştirmeye, yaşamaya eyler.

Hakikat, üst ve ortak -evrensel gerçeklik olup kendisi dışında olunmayandır ki bu anlamda deneyimlenirken kendisinden sonuç alınabilecek -erek biçimsel- gerçekliği de olandır. Bu anlamda tevhid, sonuç alınan hakikate göre içinde bulunulan dünyayı, yani yaratılmış gerçekliği olanın aslına uygun olarak yeniden yaratma olanağı verir. Her şeyi Hakk görmek değil, her şey üzerinden Hakk'ı müşahede etmek tevhid anlayışını, aynı değil ayrı da değil oluşu içinde bulmak anlamını taşır. Bu anlamda tevhid, aynı değil ayrı da değil gerçeği içinde çoklu katmanlı varoluşun her alanı ile ilgili olarak yorumlanmış bir dünyaya bakar iken yorumlanmış/ yaratılmış dünyayı aslına bağlı olarak yeniden yorumlama/ yaratma olanağı verir.

Dine tarihsel açıdan bakıldığında, hakikati anlamak adına yorumlanmasının ve bu doğrultuda içinde bulunulan dünyanın hakikate göre yaratım düzeyinde yorumlanmasının gerçeğine tanık olunur. Dine tarihsel olarak bakıldığında hakikati anlamak adına yapılan yorumların, anlamaktan öte, zihinsel düzeyde yaratılmış sanılar olduğuna da tanık olunur.

Din, tarihsel olarak hakikati anlama ve hakikate göre içinde bulunulan dünyayı anlamlı kılma, öznelde de öznelliği anlam ve değer belirimleri ile yaratıma tabi tutma etkinliği içinde bulunma olgusudur. Anlamın öznelde değer dönmesi ile inanç alanın görünür olduğuna tanık kılar. Bu anlamda inançtan kaçışın olmadığı öznellikte sadece neden olan bir Tanrı itikadı ile sınırlı değil, kendisinden sonuç alınan Tanrı itikadı ile de nasıl bir inancın olması gerektiği gerçeğini taşır/ taşımalıdır. Kur'an perspektifinden dine bakıldığında Kur'an'da sonuçlardan konuşulur iken hakikatten sonuç almaya dayalı bir varoluş içinde olunması gerektiği gerçeği dile getirilir. Bilgibilimsel olarak da bu, dini önemli kılar. Ayrıca öznelliğin hangi zeminden hareket ile anlam ve değer dünyasında yeniden yaratılması gerektiği gerçeğini görünür kılar.

Dinde sadece öznelliğin anlam ve değer dünyasında hangi referansa göre yaratılması teklifi sunulmaz… İnancın gücü ile ortak anlam ve değer oluşturması sonucunda din, kültür ve medeniyet düzeyinde dünya kurma etkinliği olarak da görünüş bulur. Yorumlanmış olması ile öznel yaratıma tabi tutulan ve inanılan hakikate göre dünya kurmak, yaratılmış/ yorumlanmış bir dünya içinde dinin yaratıma dair etkir gücünü görmek adına önemlidir.

Felsefe açısından yoruma/ yaratıma bakıldığında; eleştirel olma özelliği ile felsefe çoklu -katmanlı- bağıntılı gerçeklik içinde anlamaya dayalı yorum biçimsel olarak görünüş bulur. Gerçekliğin, bağıntılı oluş içinde çoklu olduğunun gerçeğine, eleştirel olması ile tarih olgusal anlamda ayna tutar. Kavramsal yaratım ve kavramsal görü ile gerçekliği anlama çabası yorum biçimsel olmaya eyler iken kavramlar ile gerçekliği görünür kılma çabası içinde bulunulur. Bu anlama çabası, anlam ve değer edinimine ve ideolojik yaklaşıma döndüğünde ise yorum, dilin yaratıcı erkinde ortak değer olduğunda yaratım etkinliği olarak görünüş bulur. Zaten felsefe; olay ve olguları ilkesine, esasına bağlı olarak hikmeti gereği anlamlı kılmanın olanağı iken kavramsal kılma yöneliminde, düşüncede kavramsal yaratımda bulunma -ilmi- çabasıdır.

Mitten, sanata, sanattan felsefeye kavramsal kılma çabası, dilde yaratıma tabi tutma çabasıdır. Ayrıca felsefe, gerçeği ussal anlamda görünür kılma etkinliği olsa da kavramın öznelde dirimsel olması ile değişen dünya bakışımlarında öznelliği yaratıcı etkinlikte eyler. Yeni dünyalar kurma olanağını da görünür kılar. Bilim ise nesnel olana bağlı olarak dünyayı hem bilme hem de anlama hem de kullanabilir kılma çabası olarak yeni dünyalar kurmaya olanak verir.

Sözün anlam ve değer edinime dair yaratıcı gücü dindeki gibi amaca bağlı kullanıldığında, tarih olgusal olarak yeni dünyalara bakmak ve yeni dünyalar kurmak kaçınılmazdır. Felsefe bu anlamda sadece hakikati anlama çabası değil, dünyayı yeniden yorumlama çabası olarak yaratım

etkinliği içinde tarihsel oluşunu bulur. Sözün, anlam ve değer içeriğine göre öznelde gerçekleşme erkine bürünmesi, yaratım etkinliğinde belirleyici olduğu gerçeğini taşır. Bu anlamda felsefe, dünyayı anlama çabası olmaktan öte, ortak anlam ve değer alanı oluşturabildiğinde yeni dünyalar yaratabilme olanağını taşır.

Sanat açısından yoruma/ yaratıma bakıldığında; sanat, estetik yargı olarak bir yorum biçimi olmak ile beraber, yorumlarken anlamaya kapı aralar. Sanatsal etkinlik yaratıcı etkinlik olduğundan, yaratıcı etkinlikte her ne deneyimlenmekte ise dolayımsız olarak sezgisel anlamda anlamaya açık bir varoluş içinde bulunulur. Sanatsal etkinlik sadece bir yaratım etkinliği değil, anlama çabası olarak da gerçekleşir. Anlamlı ve değerli kılındıkça yeniden bilinen bir dünyaya tanık kılar. Bir madenci gibi anlam arayışı içinde derinde saklı olan anlam edinildikçe ve yeniden yaratıma tabi yorumlandıkça, sanatsal etkinlik bilme edimselliğinin bir parçası olarak gerçekleşir.

Sanat etkinliğinde bunun ile de kalınmaz, sanatsal etkinlik içinde yaratım nesnesi üzerinden kendilik en salt biçimde deneyimlenir. Düşünce, en temel varoluş belirimi olarak kendiliğin gerçekleştirilmesi erki olarak deneyimlenir. Öznelliğe bağlı olarak çağrışımlar içinde yaratıcı etkinlikte bulunulmakta ise yorum/ yaratım nesnesi yeniden özgün biçimde vücuda taşınmış olarak görünüşe taşınır.

İçerik anlamında ilke; görsel, sözel, duygu, yaratıcı etkinlik, performans biçimsel belirimlerinde özgünce biricik olarak estetik anlamda yansıtıldığı ölçüde sanat, sanattır. Sanatsal etkinlikte ilke, ussal anlamda belirli kılınması ile yaratım etkinliğinde görünüşe taşınan değil, öznelde Estetik duyarlılıkta duygunun edinilmesi ve sezgisel çağrışımlar içinde doğaçlamaya bağlı olarak yeni bir oluş içinde görünüşe taşınandır/ taşınması gerekendir.

Sanat, imgesine bağlı olarak estetikten pay aldığı, estetiği yansıttığı, estetik duyarlılığa -cazibeye- sebep olduğu kadar sanat olma özelliği

gösterir. Ancak, kavramsal derinlikten uzak imgesel her anlatı ve etkinlik, sanatsal olarak eksik durur. İmgenin gücü estetik olana öznel anlamda katılımı sağlar iken sanatta kavramsal derinlik, estetik olanın cazibesine katılımdan öte, anlayışta yeni bir oluşa taşır. Bu anlamda sanat, yaratıcılık ile gerçeklik algını yeniden oluşturma oluşu içinde öznelliğin, estetik duyarlılıkta anlayış biçimsel olarak yaratımına doğrudan etkir. Yapıt, imgesine bağlı estetik duyarlılığa sebep iken kendine katılımcı kılsa da yapıtta estetik kavramsal derinlik, yeni bir oluş içinde takipçisini, taşıdığı anlam ve değer açılımında yeniden yaratım içinde kılar.

Tarihsel anlamda sanat, dünyanın veya hakikatin yorumlama gücü karşısında nesnelerini yeniden özgünce yaratır iken farklı ve çeşitlilikte nasıl görünüşe taşınabileceğinin gerçeğini taşır. Öznel anlamda yeniden yaratılabilir, dokunabilir bir dünya içinde bulunulduğunu aşikâr kılar. Dünya, sanat ile dokunulmaz olmadığı gerçeğini taşır. Yaratıcı insanın özgürce kendini gerçekleştirebilme ve olanaklarını açık ederken kendini yeniden yaratabilme olanağını taşır.

Sanat, mitten sanata doğru uzanan hikâyede, içinde bulunan dünyayı yeniden yaratabilme ve hakikatin imgesel anlamda sezgisini verir iken anlayabilme ve yaratıcı etkinlikte dolayımsız olarak yaşama olanağını açık eder. En ilkel anlamda sanat, mitler, müzik, dans, resim vb. ile insanlık tarihinde açık olandır. Mitler, anlama çabası içinde dünyayı yorumlayan yaratıcı öznenin, dünyayı yeniden yaratıma tabi tutmasının en ilkel belirimidir.

Tarihsel olarak sanata rahmet ilkesi ile bakıldığında, hep daha iyiye doğru devinen varoluşun, estetik anlamda hep daha iyiye ve güzele doğru devindiğinin de gerçeğini yansıtır. Sanat, yaratırken kendiliğe açık ve tekamüle yönelik gelişime açık oluşun belirimidir. Öznelliğe dair yansıttığı gerçeğinde ise yaratıcı etkinliğin, tarihsel süreçte açımlanan

çeşitliliğine ve gelişimine tanık kılar. Bütün alanları estetiğin etkir gücü karşısında yeniden biçimlemeye, okumaya eyler.

Bilim açısından yoruma/ yaratıma bakıldığında; gerçeği bulma çabası olması anlamında bilim, sonuç verilere göre içinde bulunulan dünyayı, hakikati bilme ve okuma biçimine haizdir. Bilim ile genel anlamda gerçekliği olanı, doğru biçimde okuma çabası içinde bulunulsa da dili gereği teknik olması sebebiyle bilim, felsefi anlamda yoruma açık durur. Teknik dil anlamında bilinir kılınanın yorumlanması ile genele yaygın açımlanması, gerçeğin anlaşılması adına gereklidir.

Felsefe, bilimsel olanı yorumlar iken öznel anlamda dil beliriminde yaratıma tabi tutmanın olanağıdır. Bilimsel olanı referans edinir iken yeniden yorumlamak ile yaratıma kapı aralar. Felsefi alan, kurgusal anlamda bir yaratım olanağı sunmak ile beraber, daha çok dilin temsil niteliğinde gerçekliğin anlaşılması, ifade edilmesi çabası olan alan belirimidir.

Tarihsel sürecinde bilimin, kullanılabilir bir dünyanın kapısını aralarken yeniden nasıl yaratılabileceğini de görünür kılması önemlidir. Töze bağlı olarak yeniden yaratımın söz konusu olacağı bir gelecekte ise bilimin yaratım etkinliğinde insana neler katacağı, hayallerin ötesinde gibi görünmektedir. Doğa koşullarında ve insan ilişkilerinde gelişim bulan insanın, töze bağlı olarak evrimine müdahil olması da kaçınılmaz bir sonuç olarak görülür.

Bilimin ölçülebilir bir dünyayı görünür, kullanılabilir ve yeniden oluşa tabi kılabilmesi insana yaratım etkinliğinde yeni kapılar aralamıştır. Bu anlamda insanın tarihsel anlamda ne yapabileceğine dair gerçeğini görünür kılması adına da önemlidir.

Siyaset açısından yoruma/ yaratıma bakıldığında; ilişkilerin yönetilmesi, sürekli ve sürdürülebilir kılınması adına siyaset, dilin anlam ve değer yükleminde değişen koşul, ihtiyaç ve şartlar karşısında hep yeniden

üretilmesi ile diyalektik oluş içinde hep yeniden yaratılan dünyalara kapı aralar. Modern siyaset, kişi veya kurum yönetiminden farklı olarak ilişkilerin yönetimini içerir. Kişi veya kurum yönetimi galip ve baskın kuvvetler altında gerçekleşir iken ilişkilerin yönetimi uzlaşıya dayalıdır. Modern siyaset bir anlamda gelecek idealinde buluşmak, hep daha iyiye doğru giden bir dünya teklif etme kurgusu içinde şekillenir iken gelecek mühendisliği yapmakta görülür. Geleceği yaratmak, siyaset alanında şekillenir.

Tarihsel anlamda siyaset her ne kadar yönetim ilmi olsa da gelecek ideali teklifi ile dünyayı yeniden şekillendirme ve her türlü değer niteliği olanı kullanma çabasında görülür. Siyaset tarihi diyalektik oluş içinde düşünüldüğünde, ilişkilerin yönetilmesinden de öte, anlam ve değer belirimleri çizgisinde geleceği yaratmak, yorumlamak prensibine göre biçimlenir. Siyaset alanında vaat edilene göre günde yaşananların yönetilmesi, gelecek yönetimi olması anlamında siyaseti önemli kılar. Geleceğine dair söz hakkı olanların siyaset ile ilgili olması elzemdir. Geleceğe dair vaadi olmayan siyaset, güne sıkıştırılmış dünyaları yaşamaya eyler. Toplumsal anlamda yaratım etkinliği siyaset ile yön bulur ve şekillenir.

Kolluk kuvvetler güçlü olduğu ölçüde siyaseti güçlü kılsa da siyasetin bir kullanım nesnesi olmaktan öte durmaz. Gelecek ideali ile biçimlenen siyaset ise kolluk kuvvetlerinin çarpan etkisi dahilinde yeni bir geleceğe kapı aralar. Bunun için dahi olsa siyasette aktif rol alınmış olunmasa da yabancı kalmamak önemlidir. Şartlar zorladığında ise toplumsal yaratım etkinlik alanı olan siyasetten uzak kalmamak gerekir.

Gelecek projesi olanlar, ortak yaratımda geleceğe yönelik yönetim yapmaya çalışırlar. Siyaset geleceğe doğru yönetmektir. Bu anlamda hukuk zemininde yapılması da elzemdir. Sürdürebilir ilişkiler, güvence altına alınmış haklar ile güvenliğin tesis edilmesiyle öngörülebilir bir geleceğe hukuk ile kapı aralamak elzemdir.

Ahlak açısından yoruma/ yaratıma bakıldığında; yaratım öznel olduğu içindir ki ahlak biçimsel bir tavır olarak görünüş bulur. Yaratım nesneleri dahi bilgibilimsel anlamda görünüş bulsalar da yaratımda temsile dayalı varoluş içinde ahlak biçimsel biçim olarak görünüş bulurlar.

Ahlak; fıtri düzeyde ahlak, anlam ve değer varlığı olunması sebebiyle özne olmanın ahlakı ayrıca ilişkilerde varoluşu anlam ve değerinde idealde bulmanın ahlakı anlamında üç temel belirimde görünüş bulur. Gelecek ideali, varoluş nesneleri, koşul ve ihtiyaç belirimleri doğrultusunda yönelimlerin olması ve kendine dönüş reflekslerinin oluşması sonucunda ahlak biçimsel olmak öznelliğin kaçınılmazıdır. Yaratım ile beraber anlam ve değer varlığı olmak kaçınılmaz ise ahlak biçimsel varoluş da kaçınılmaz olarak bulunur.

Ahlak, yaratım ile beraber yaratım nesnelerine aşkınsal olarak kendiliğin de anlam ve değer edinmesine bağlı olarak geliştirdiği tutum ve davranış biçimleri çerçevesinde, karakter ve kimlik edinmekte şekillenirken yorumlanması/ yaratılması gerçeğini taşır. Kendilik, salt varlık anlamında şekilsiz mutlak yalın durumundan hareket ile ahlak biçimsel belirimleri ile kendiliğin yorumlandığı/ yaratıldığı yaratıcı etkinlikte görünüş bulur. Şahıs olmak anlamında kendilik, öznel anlamda en temel varlık belirimi olması ile değişmezlerine bağlı olarak ahlak biçimsel oluşta anlam ve değer nitelemeleri ile duygu ve davranış karşılığı olan karakter ve kimlik yüklemleri alır iken şahsiyet (kişilik) ediniminde, tinsel yaratım içinde bulunur. Öznelliğe dair her ahlak biçimsel görünüş kendiliğe giyilen bir elbise gibi kendiliğin yorumlanmasından, tinsel anlamda anlam ve değer yükleminde yaratılmasından öte değildir. Bu anlamda ahlak, yüklem alınmış, yaratılmış gerçeklik olarak bulunandır. İdealinde ise ortak varoluş gerçeğinden hareket ile herkes için iyi, doğru, güzel olanın rahmet olması ile biçim alırken edinilmesi gerekendir.

Tarihsel anlamda ahlak, değişen koşullar, ihtiyaçlar, dünya görüşleri karşısında insanın değişken varoluşsal belirimler göstermesi olarak görünüş bulur. Değişken ahlak biçiminde ise güvenilmez insan tipi görünüş bulur iken ahlak hukukun tesisi ile genele yaygın olarak tesis edilmek zorunda olarak bulunur. Tarih, ahlak biçimsel olarak varoluşun yani kendiliğin değişen durumlar karşısında hep yeniden yaratıldığı gerçeğini taşır. Temel belirimlerde aynı olunmasına rağmen anlam ve değer varlığı olarak değişkenliğe açık olan yaratıcı özne için değişen devirlerde yeni tavırlarda görünüş bulması, tarih varlığı olduğunun göstergesidir.

İnsan süreksizlikte, hakikatten ve mülkten pay almanın sürekliliği içinde yarına bıraktıkları ile miras varlığı olarak miras içinde doğar. İnsan tarih varlığı olarak yaratıcı özne oluşunu açık eder iken varoluş belirimi olan, her yeni alan açışında hem varoluşundan yana yeniden nefes almaktadır hem de geleceğini yeniden yaratmayı olanaklı kılmaktadır. Her yeni alan açılımı ile beraber alanın genele yaygın kılınması ve kendi içinde çeşitlenmesi doğrultusunda gelecek yaratımında, gelecek hep yeniden biçimlenir. Bu anlamda hem hakikatin alanlarda hangi ilahi sıfat ve isimler ile görünür olduğu ayrıca alanlara bu doğrultuda katılımcı olmak gerektiği ile ilgili olarak tevhid açısından bakan tevhid ehlinin hem de geleceğine dair söz hakkı talebi olanın, alanlara duyarsız kalmaması gerekir.

Alanlar, tanrısal/ evrensel olan öznel olanakların yaratılmış dünyalar içinde tesis edilmesi anlamını taşır. Öznel gerçekliğe ayna tutmaları anlamında önemli olmak ile beraber, nesnelliğe aşkın öznellikte/ tinsellikte, mekânsal alanı kendilik dünyası kılmanın da gereğidir.

*

Yaratmak, emek, değer, anlam yükleminde temsile dayalı bir dünya kurulması, sürekli olan yaratıcı etkinlik içinde dikkat edilmesi gerekendir. Aidiyet ve sorumluluk ile yaratılmış gerçeklik içinde

yaratılmış dünyalar kurulduğunda ise içinde yaşanılan bir gerçeklikte bulunulur. Yaratılmış gerçeklik içinde aidiyet, yaratılmış gerçekliğin içinde kılar iken yaratılmış dünya kılar. Sorumluluk ise yaratılmış dünyanın içinde -varoluşu- sürekli kılar.

Yaratılmış dünya içinde gerçeklik, varoluşun hem zemini hem üst gerçekliği hem de ortak gerçeğidir. Gerçeklik kendisinden sonuç alınan olarak da deneyimlenen/ deneylenen olarak tanık olunabilendir. Ussal olarak kavramsal karşılıkları ile görünüşe taşınması gereken, deneysel/ deneyimsel olarak varoluşsal karşılıklarına da tanık olmak gerekir. Deneyimsel anlamda yaşamsal karşılıklarının görülmesi ile kendiliğe dışsal olarak tanık olunan olmasından daha çok kendiliğe dair olarak yaşanan olarak da müşahede edilmesi gerekendir.

Yaratımdan bahsedilmekte ise mekânsal anlamda görünüş bulmak ve öznel ve nesnel anlamda zamansal oluşa içkin varoluş söz konusu olandır. Hakikat kendisi dışına çıkılamayan ise mekânların mekânı olması ile nesnel karşılığı olandır. Bu, parçaların bütünü oluşturduğu mekânsal oluşu kapsayıcı -Muhit- olmayı da katmanlı olması anlamında gerekli kılar. Kendilik özünde kendine mekândır. Yaratım ile beraber katmanlı gerçeklik içinde yaratılanların mekânı olur. Kendisine, nesnel anlamda katmanlı olmaya haiz mekânların mekânı olarak tanık olmak istendiğinde, böylesi özelliklere haiz gerçekliği olan sınırsız oluşa ve bakmak yeterlidir. Buna ister sonsuzluk denilsin ister lahut denilsin ister nur âlemi veya kuantum evreni denilsin fark etmez, hakikatin mekânsal anlamda nesnel karşılığı ifade edilmiş olunur.

Parçadan bütüne doğaya dair var olan mekânsal olmak içinde dahi katmanlı yani içkin ve dışsal anlamda birbirini kapsayıcı mekânsal oluşta var olmak söz konusu olandır. Doğaya içkin ve dışsal iken doğanın içerilmiş olması ve dışsal durması dahi katmanlı mekânsallıkta varoluşun olanaklı olduğunu gösterir. Birbirini barındırır iken spekülatif yani aynalaşmaya dayalı varoluş da kaçınılmaz olarak bulunur. Bu

durum, Tanrı'dan -hakikatten- alınan payın sürekliliği içinde içkin ve dışsal kapsayıcı katmanlı oluşta, Tanrı ile ilişkili varoluşta da gerçekliğini korur. Böylesi katmanlı spekülatif oluş içinde insanın beytullah yani Allah evi olmasının idrakini edinmesi, böylesi olanak dahilinde gerçekleşir.

Katmanlı olmaya bağlı olarak mekânsal olmak, gerçeği kendinde olan anlamını taşır iken kendiliğin kendi içinde kendi olmasında ise kendilik, kendi gerçeğini kendinde taşıyor olarak bulur. Bu anlamda Tanrı dahi kendi içinde kendi iken kendi gerçeğini kendinde taşıyor olarak varoluşunu bulandır. Kendisinden alınan varoluş payının sürekliliği içinde de kendiliğin gerçeği, kendine mekân oluşunda gerçeğini taşımasında bulunması gerekendir. Ayrıca doğaya dair katmanlı varoluşta Tanrı'ya dair katmanlı oluş içinde de bulunulur iken Tanrı, yaşamsal anlamda istidat kadarı ile yaşanandır. Kendisinden alınan varoluş payının sürekliliği içinde hak kılınmış gerçeklikte bulunuluyor iken hak edilmesi gereken gerçeklik olarak yaşanması gerekendir.

Tanrı'ya dair olması anlamında hakikat, mutlak kendilik olarak yani kendi ile ayrıştırılamayan gerçeklik olması ile öznel anlamda kendine mekândır. Kendilik kendiliğe mekân oluşunu ise hem sadece kendi olmanın derinliğinde bütünlüğü olan, kendi içinde kendi oluşta var olmakta bulur hem de hep bir oluş içinde derinlik kazandığı öznel belirimlerle bulur.

Kendilik, kendi içinde kendi iken kendine mekân olmayı doğası gereği bulur. Kendilik alanında kendiliği gerçekleştirme, olanaklarını açımlama, yaratım etkinliği olması anlamında gerçekleşen düşünce, en temelde kendiliğin kendine ayna (spekülatif varoluş) kılınması içinde bilginin, kavram ve imge belirimli içeriği olan anlamın akışı içinde gerçekleşir. Bilme de anlamın kendiliğe -nurun emme ve emilme salınımı içinde sezginin gerçekleşmesi durumunda- yüklem alınmasında

gerçekleşir. En temelde anlam, düşüncede spekülatif olma durumu içinde, içerik biçimsel olması akışı içinde bulunur iken kendilik alanının, düşünce -yaratım ve anlama- alanı kılınmasını olanaklı kılar. Böylece kendilik alanı, düşünce alanı olur iken spekülatif oluşta kendiliğin kendiliğe mekân olması -katmanlı doğası- ile beraber bilgi akışında ve bilginin ilişkilendirilmesinde hem bilinç alanı hem de tinsel anlamda varoluşsal alanı olur. Üç zamanlı (geçmiş, şimdi burada olmak ve gelecek) bilinçli olmak içinde de öznel mekânsal alan, yönelimsel oluş içinde biçim kazanır.

Bilinç alanında bilme gerçekleşir iken kendiliğe yüklem alınan anlam -bilgi- kendiliği bilinçli kılar. Her bilinçli olma durumunda kendilik alanı, düşünsel etkinlikte bilinç alanı kılınmış olur. Düşüncenin kendiliğe ve olanak belirimi anlamında nesnelerine bağlı spekülatif oluşu içinde kendilik, bilgi nesneleri edindikçe, bilgi nesnelerini de kavramsal ve imgesel karşılıkları ile bilmeye ayna kılar. Bu anlamda bilinç, kendilik alanında bilen öznenin bilmeyi kapsadığı (bilenin bilgiyi kapsadığı) varoluş alanı olarak hep gerçekleşmekte oluşu içinde vücud bulur. Bunlar gerçekleşirken de kendiliğin düşüncede, düşüncenin spekülatif gerçekleşmesi olanağı içinde, öznelliğini nesnelleştirmesi içinde gerçekleşmesi söz konusu olandır.

Nesnel mekânsal belirimler ise hep içerde kalan özneyi nesnelliğe aşkın derinlerde kılar. Hakikatin içkin ve dışsal anlamda kapsayıcı katmanlı oluşu içinde ise hakikat, mekânların mekânı -kendinden var ettiklerini kendinde barındıranı- olması anlamında bulunur. Hakikat hem nesnel hem de öznel anlamda karşıtı olmayan alansal kapsayıcılıkta mekân olması gerçeğinde gerçekliğini, kendi ile bulandır. Bu anlamda mekânsal olmak, varoluşsal olarak gerçeklik zeminini kendi ile bulmak anlamını taşır. Nesnelliğini kendinde taşıyan öznelikte varoluş olanaklıdır.

Mekânsal anlamda alan olanda gerçekleşme etkinliği içinde varoluş olanaklıdır. Yaratımda gerçeklik, mekânsal algı ve mekânsal oluş içinde oluşturulur. Bu anlamda varoluşun sınırları, mekânsal oluşun sınırları ile edinilir ki bu da sınırlı oluş içinde derinlik edinmenin gereğidir. Sadece sınırsız olan, sonsuz olması sebebiyle kendisinde nesnel anlamda derinlik olsa dahi nesnel ve öznel/ tinsel anlamda yalın oluşu ile derinlikten yoksundur. Bu anlamda yaratılmış olan ile karşılıklı sınırlar (nesnel ve kişi olmak anlamında kimlik belirimli olan) belirli kılmak, derinlik kazanmak için önemlidir. Zamansal oluş ise hem üç zamanlı olmak içinde derinlik hem nesnel derinlik hem de anlam ve değer ediniminde beliren derinlik içinde hep bir oluşta biçimlenen bir dünyayı alan olarak görünüşe taşıdığı için önemlidir.

Öznel anlamda kendilik alanı ile nesnel alan ilişkisinde anlam edinimi ve değer yaratımı içinde varoluş, nesnelliğe aşkın metafizik oluşa haiz yaratılan dünyalar kurmak ve katmanlı varoluş içinde derinlik edinmiş olarak gerçekleşmekte bulunur. Artık her yer, aslında olduğu gibi kendilik alanıdır. Ancak, öznelliğin izlerini taşıyan nesnelliğe aşkın tinsel olan olarak kendilik alanıdır. Anlam ve değerde kendilik alanına katılanlar ayrıca kendiliğin ahlak biçimsel anlamda karakter ve kimlik yüklemleri alması, nesnelliğe aşkınsal oluş beliriminde kendilik alanında kendi içinde anlam ve değer bulmaktan yana zenginleşmesi ve derinleşmesi anlamını taşır.

Bu anlamda varoluş; varlıksal zeminden referansla katmanlı oluşta düşünüldüğünde, kendi içinde kendi olanın, kendi ile dolu ve bütünlüğü olanın, kendinde yokluğu barındırmayacak ayrıca anlam ve değer edinimi ile kendini yokluğa bırakmayacak oluş içinde bulunmasıdır… Kendini gerçekleştirdiklerinde, deneyimlediklerinde, olanak belirimlerinde bulması ayrıca yaratımda anlam ve değer edindikleriyle kendini yaratma etkinliğinde de bulunuyor olmasıdır… Kendilik bilincinde ben olanın, kendini gerçekleştirdiklerinde ben oluşunu korur iken anlam ve değer edinimi içinde, varoluş eşiklerinde gerçekleşen

kapsadıkları ile hep yeni bir oluşta bulunmasıdır. Fevri bir gerçeklik içinde değil, süreksizliğe rağmen değişmezleri olan bir oluş içinde, varlıkta ve ilişkilerinde öznel ve nesnel karşılıkları olan gerçeklikte var olmak anlamını taşır.

Kendilik, kendi içinde -kendiliğin derinliğinde- kendine mekân iken kendini gerçekleştirme melekesi, gücü olması anlamında düşünsel etkinlikte kendini kendine ayna kılması ile de alan -mekân- derinliği kazanır. Kendiliğin kendine ayna kılınması dahi bir anlam akışında gerçekleşir iken bilgi nesneleri edinildiğinde anlam ve değer akışı içinde kendilik alanı katmanlı oluş içinde bilinç alanı olmaya eylenir. Yaratım nesnelerinin görünüş bulması ile de yaratım nesnelerine içkin -bir, Vahit- ve dışsal oluş anlamında kapsayıcı -Muhit- olmak içinde olunduğunda kendilik alanı, katmanlı gerçekliğe haiz düşünsel etkinlik alanı olarak -gerçekleşir- vücud bulur.

Ahlak biçimsel anlamda karakter ve kimlik belirimleri edinmek de yeni bir katmanlı varoluş içinde bulunmak anlamını taşır. Karakter içsel ve dışsal belirimleri ile kapsayıcı iken kimlik de anlam ve değer belirimi ile içsel olsa da dışsal anlamda kendini görünüşe taşımanın, beyan etmenin, tanımlamanın gereği olarak öznelliğin kapsadığı katmanlı oluşta kendilik dünyasına katılırlar. Kendiliğe -şahıs/ ben olmaya- dair katmanlı olma durumunda giyilen elbiseler gibi alınan yüklemler olma özelliğinde bulunurlar.

Kültür ve medeniyetin katmanlı oluşu içinde de kendiliğe, dışsal yaratılmış dünyalar da tinsel anlamda katmanlı oluşa yeni katmanlar katmış olarak eklenmiş olur. Yaratılmış dünyalarda varoluş ise dilin anlam ve değer yükleminde öznelde inanç belirimli olması gereğinde yaratılmış gerçeklik olarak bulunur.

Doğa zemininde mekân, nesnel anlamda katmanlı olma durumunda var iken öznel anlamda katmanlı metafizik yani kendilik, anlam, değer, duygu, bellek, bilinç, karakter ve kimlik belirimleri, kültürel oluş ve

medeniyet durumu içinde nesnelliğe aşkın varoluş, yaratıcı öznenin gerçeği olarak bulduğudur. Mekân hem nesnel hem de öznel katmanlı oluş belirimleri ile varoluşun doğası gereği olmazsa olmaz olandır.

Yaratım ile beraber yaratılmış gerçeklik içinde yaratılmış dünyalar kurulduğunda mekân, nesnel mekân belirimine aşkın öznel anlamda yaşamsal karşılığı olandır. Harekete bağlı oluş içinde olgusal kılınanlar ile mekân varoluş alanıdır. Yaratılmış gerçeklikte varoluşun yaratım belirimi olan; gerçeklik, emek, anlam, değer, ayrıca anlam değer belirimlerinin ilişkilerde karşılığının olması ve temsil vb. belirimlerini ussal anlamda tanıtlamak ne kadar doğru ise gerçekliğin ussal olmaktan öte, öznel/ tinsel anlamda us deneyimini de kapsayıcı olarak kalbi olduğu -kalbi yönün olduğu- da bir o kadar doğrudur. Katmanlı olması anlamında mekân ise gerçekliği omuzlamış olarak yaşanan olmaktan öte durmaz.

Dil ise nesnel mekânsal olana aşkın anlam ve değer yüklemleri ile öznel mekânsal oluş içinde varoluşu olanaklı kılar. Nesnel mekânsal olan dahi dil ile öznel mekânsal alana katılmış olarak varoluşun metafizik olduğu gerçeğini taşır. Melekeleri zemininde dil ile anlam ve değer ediniminde yaratım içinde bulunan özne, anlamın ve değerin öznelde inandırıcı gücü karşısında yaratılmış dünya içinde doğar, bakışımda bulunur. Dil, nesnel anlamda gerçeği görünüşe taşıyan temsil niteliğinde bulunsa da öznel anlamda mekânı kendilik dünyasına taşımanın, anlam ve değer yükleri ile yeniden yaratmanın olanağı olarak yaratıcı öznelliğin en temel olanaklarındandır.

Düşüncenin anlam ve değer edinimi içinde dil ile gerçekleştiği düşünüldüğünde, dilin sadece bir iletişim aracı olmadığı, kendiliğin gerçekleşmesine dair yaratıcı etkinlikte varoluşu belirli kıldığı görülür. Dil ile, yarattığı dünyalar içinde var olan özne için dil, anlam ve değer edinimi içinde varoluşun olmazsa olmazıdır. Anlam ve değer yüklemlerinde öznelliğin, varoluşun, hangi gerçeklikten hareket ile

anlam ve değer kazanmış olduğunun gerçeğini taşır. Ayrıca öznenin nesnelliğe aşkın, kendisine alan açma ve alan yaratma etkinliğinde, anlam ve değer yüklemleri ile belirleyicidir.

Mekânda gerçeklik, sadece yaratım oluşu içinde ortaya çıkan değil, yaratım durumu olarak da anlam, değer, duygu, inanç belirimlerinde - dil ile- öznelde oluşan karşılıkları gereği yaşanandır. Bu anlamda yaratım oluşu ve durum belirimleri içinde bulunularak yaşanan her ne ise gerçekliğini hissetmek anlamında estetik olması da yaratımda gereklidir. Estetik yargısal olanın, estetik yorum olarak cazibesi ile kendinde kılması, kendinde olan gerçekliğin algıya yönelik açımlanıyor olması, gerçekliğin ussal yönüne aşkınsal, algısal ve duygusal etkileşimde açığa çıkan yönüne ilkesel içerikte yargısal anlamda tanık kılar. Varoluş, ussal olduğu kadar estetik yargısal olması ile içinde olunan, algısal ve duygusal anlamda öznelde karşılıkları ile yaşamsal olması gerçekliğini taşır.

Gerçeklik, estetik yorum, içinde kılmak, ilişkilerde anlam ve değer karşılıklarının oluşması, gerçeklikten sonuç almak ve sonuç almaya bağlı olarak gelişim, yaratılmış gerçekliğin olmazsa olmazlarındandır. Varoluş içinde estetik yorum, sanatsal anlamda gerçekliği algısal kılar iken duygusal karşılıklarının oluşması ile de yaşamsal kılar. Akla dokunduğu kadar; algısal, sezgisel ve duygusal belirimleri ile kalbe de dokunan/ dokunması gereken bir gerçeklik olgusundan bahsetmekte isek varoluşun, yaratımın yorum biçimsel olmasından kaçışın olmadığını ifade etmekteyizdir.

Gerçekliğe ussal anlamda tanık olmak, varoluşsal belirimlerine kalbi anlamda yaşarken müşahit olmak olanak dahilinde ise yorumbiçimsel olgular (algı, duygu) yaklaşımlar (ahlaki tutum ve davranışlar) ile kendisine katılmak kaçınılmazdır. Yaratım yorumbiçimsel ise varoluş belirimleri hakikati ve yaratım nesnelerini yorumbiçimsel olarak yeniden bulmak, değerlendirmek ve yeniden yaratıma tabi tutmak da

kaçınılmazdır. Yaratım yorumbiçimsel iken yaratılmış gerçeklik içinde yorumbiçimsel olmak da kaçınılmazdır. Ussal yaklaşım her ne kadar nesnelliğe yönelik biçim kazansa da gerçekliğin estetik, kalbi -öznel- belirimleri karşısında öznellik söz konusu olduğunda, kendisi zemininde kendisine aşkın yorumbiçimsel bir varoluşta bulunulur.

Estetik anlamda yargı, algı, duygu belirimlerinin oluşması yaratılmış gerçekliği ne kadar yaşamaya değer olarak hakiki kılmakta ise yaratılmış bir dünya olmanın kapsı da aralanmış olunur. Emek, anlam, değer edinmeler içinde de duygusal bağlar kurulduğunda aidiyet, sevgi, sorumluluk vb. duygular gerçeklik bağları oluşturur. Anlam ve değer edinimleri, ilişkilerde sonuç vermeye yönelik kullanım nesneleri olmakta ise gerçeklik bağları kuvvetlenir. Yaratılmış dünya bağlanılmış dünya olarak içinde yaşanılan olur.

Yaratılmış dünyanın yaşamsal her beliriminde duygular değer oluşturmanın katalizörü iken dünyayı hep yeniden yorumlamanın da katalizörüdür. Duygular dahi varoluşsal anlamda karşılığı olan gerçekliği yaşamsal anlamda yorumlama biçimi olarak bulunur. Duygular hem yorumbiçimsel hem de içinde bulunulan dünyayı yorumlamanın bir gereği olarak bulunur.

Varoluşsal anlamda sonradan edinilen karakter, kimlik belirimleri yorumbiçimsel olmak ile beraber yorumlama erkine katılmış olarak gerçekliği, dünyayı yorumlamaya eyler. Bununla beraber duygular da varoluşsal anlamda her ne kadar hakikiliği içermek ile beraber hakikati ilke belirimlerinde yaşamak anlamını taşısa da gerçekliği, dünyayı yorumlamaya eyler. Bu, yaratıcı öznenin yaratma eylemindeki sürekliliğe neden varoluşsal etkenler olmak ile beraber gerçeklik bağları içinde yaratılmış dünyaları derinlemesine yaşamaya eyler. Yaratıcı etkinlikte her daim yorumlanırken derinleşen dünyalar içinde varoluş, böylesi bir durumda kendi içinde zenginleşen anlam ve değer edinmekte bulunur.

Varoluş sadece anlam ve değer bulmak ile zenginleşmez, duygu renkliliğinde zenginleşir. Duygu zenginliği içinde yorumlanan bir dünya yeni anlam ve değer edinmelere neden olur iken gerçeklik bağlarını kuvvetlendirir. İçinde yaşanılan yaratılmış gerçekliği yaratılmış bir dünya kılar.

Dünya özneldir, nesnelliğe mahkûm olmaktan öte, nesnelliğe aşkınsal yaşanmak zorunda -tinsel/ öznel mekânsal kılınmış olması anlamında- bulunandır. Öznenin anlam ve değer varlığı olduğu, duygu, karakter, kimlik -ahlak biçimsel- belirimlerinde varoluş bulduğu düşünüldüğünde de öznel kılınmış olan nesnelliğe aşkınsal metafizik anlamda yaşanandır. Yaratıcı öznenin şahıs niteliği ile nesnelliğe aşkın durması, varoluş belirimleri ile nesnelliğe aşkınsal metafizik olması kaçınılmaz olarak bulduğudur.

Hakikat, Tanrı'nın dahi karakter ve kimlik belirimlerinde yorumlanmış gerçekliği üzerinden görünüş bulduğu gerçeğini taşır. Gerçekleştirdiklerinin/ yarattıklarının öznesi olarak asli gerçek olan Tanrı ise hakikat, kendiliği yorumlamış olmanın sonucunda görünüş bulmaktır. Bu anlamda hakikat ve yaratım ve yorum bağıntısında düşünüldüğünde varlık olma adına değilse de varoluş adına yorumlamak özne olmanın kaçınılmazıdır.

Özne olarak varoluş adına gerçeklik ortak gerçeklik ise varoluş nesneleri, öteki ile yorumlanmış bir dünya içinde tinsel/ öznel anlamda anlam ve değer varlığı olunur. Varoluş nesneleri veya öteki kılınmışlar dahi yorumlanmış gerçeklikler olarak varoluşu anlam ve değerde bulmanın tinsel nedenleri olur.

Bu ifadeler içinde söz konusu olarak kast edilmek istenen ise sadece hakikati bilmek değil, hangi açılardan yaşamsal olduğunu, varoluşsal karşılıklarının bulunduğunu da görmektir. Bu, hayati anlamda, hakikat referansına göre neyi yaşadığımızı, hangi anlam ve değer de varoluşu anlamlı bulmak gerektiği adına önemlidir. Ötelerde duran bir hakikat

değil, yaşamsal olan ve varoluşsal karşılıkları olan bir hakikat, inkâr edilmemesi gereken gerçeklik olarak bulunandır/ bulunması gerekendir. Bilinemez, ulaşılamaz değil, bilinebilecek ve hakkı gereği ile de varoluşsal anlamda belirimleri ile yaşanacak olandır.

*

Yaratıcı özne yaratım ile kendisini yorumlar iken potansiyeline dair kendini keşfeden, anlayabilen olması ile bilgibilimsel varoluş etkinliğindedir. Böyle olsa da yaratım sadece bilgibilimsel bir yaklaşım durumu değil, bir varoluş biçimi olarak varoluşun yorumlanması anlamını taşır. Yaratım ile beraber varlık olarak kendini bilmek değilse de potansiyele dair kendini keşfetmek, bilmek potansiyelini anlamaya çalışmak kaçınılmazdır.

Yaratım ile beraber yaratım psikolojisi görünüş bulur. Yaratım biçimlerine bağlı olarak değişken olan yaratım psikolojisi yaratıcı özne için yaratıcı etkinlik süresinde gelişir. Yaratım, öznelliğin varoluş biçimi olduğunda yaratıma bağlı olarak açımlanan duygu, edinilen huy, karakter ve kimlik belirimleri ahlak biçimsel anlamda yaratım psikolojisinin ana hatları olarak görünüş bulur. Anlam ve değer edinimleri ile beraber yaratım psikolojisi, duygu belirimlerine göre gelişir. Karakter ve kimlik edinimleri ile de sabiteler edinilirken varoluşsal anlamda yaşamsal bir çizgi edinilir. Böylece yaratım, varoluş biçimi olarak yaşamsal kılınır.

Şuurlu, dirimsel, gözleyen, hareket etkinliğine sahip nurun, şahıs varlık olarak kendini kendi olarak bilmesi, varlık durumunun idrakinde olması anlamını taşır. Yaratım ile beraber potansiyel belirimlerinde kendini keşfetmesi ile bilmesi ise varoluş belirimlerinde kendini tanıması ile sonuçlanır. Yaratım bir defa başladığında ise potansiyeline dair varoluşun keşfedilmesi, yaratımdaki süreklilik ve çeşitlilikte kendini gerçekleştirme biçimine -yani bir varoluş biçimine- döner.

Yaratıcı özne için varlıksal anlamda teklik söz konusu ise öznel olarak yalnızlık kaçınılmazı olarak bulduğudur. Yaratım ile beraber varoluş ortak gerçeklik olarak bulunduğunda ayrıca yaratım, kendini yorumlamak anlamında varoluşsal bir tutum-davranış biçimi olduğunda, kendini gerçekleştirme biçimi olarak yalnızlığı da geride bırakmanın gereği olması ile sürekli kılınır… Kılınması ihtiyacı hissedilir. Yaratım ile beraber tinsel/ öznel anlamda anlam ve değer edinimine bağlı olarak aidiyet ve sorumluluklar edinildiğinde ise yaratılmış dünyalar içinde yaratım, daim yaratım olarak sürekli kılınması gerekendir.

Bu anlamda yaratılan anlam ve değer belirimleri içinde yeni anlam ve değer edinmeler ile yaratmak, kendiliğin nesnellik zemininden hareket ile öznel olarak ahlak biçimsel anlamda yorumlanmasıyla sürekli bir varoluş biçimi olarak ahlak biçimsel gerçekleşen bir durum olur. Amaca, ereğe veya sonuçlara göre hikmet üzeri yani sonuçta açık olacak gerçeklik üzeri nedenlerin -varoluş eşikleri ile- belirli kılındığı sibernetik gerçekleşen bir oluş içinde yaratımdan bahsedilmekte ise yaratım, bilmeye aşkınsal ahlak biçimsel bir varoluş durumudur. Bu anlamda kendiliğin yaratım ile beraber ahlak biçimsel anlamda yorumlanması kaçınılmazdır.

Salt şahıs anlamında kendilik bir şeylere yani görüngü düzeyinde algısal olan tikel belirimlere benzemez. Sadece kendine benzer olarak şekiller içinde biçimsiz iken biçimsiz biçim olarak belirir. İki gözden bakan kendiliğe/ ruha böylesi dikkat edildiğinde biçimsiz biçim olarak tespiti yapılabilecek olduğu görülür. Şuursal bir durumda dirimsel oluşu ile bakış sahibi olarak iç dünyanın gerçeğini doldurur. Biçimsiz biçim olması anlamında bir şeylere benzemez olduğu içindir ki bir varoluş durumu olarak kendini gerçekleştirdiği her yaratım durumunda tinsel/ öznel anlamda anlam ve değer yüklemi edinir iken karakter ve kimlik belirimlerinde görünüş bulur. Yaratım etkinliği içinde yüklem aldığı her anlam ve değer belirimi ile varoluşu, ahlak biçimsel olarak kendini

yorumlamakta yani öznel formasyon (biçimsel) belirimlerinde bulur. Anlam ve değer yüklemlerinde kendini, şahıs olmanın biricikliğinde görülen tektip olmaya aşkınsal, çeşitlilikte gerçekleştirme, yorumlama olanağı bulur.

Bu durumda kendiliğe giyilen yüklemler, kendini çeşitlilikte gerçekleştirme biçimi olarak yaratım söz konusu ise ahlak biçimsel olmaktan kaçılamayacağını görünür kılar. Bu anlamda yaratmak, görüngüler düzeyinde nesnel olgusal olarak yaratımda bulunmaktan öte, nesnel olgusal olana aşkın kendiliğin, yaratımda ahlak biçimsel olarak yorumlanırken yaratılmasının öncelendiğini de görünür kılar. Nesnel olgusal anlamda görüngü düzeyinde yaratım nesnesi olarak görünüş bulan her ne ise şahıs olmanın ahlak biçimsel anlamda yorumlanmasının yani sonradan edinilen anlam ve değer yüklemlerinde -öznel/ tinsel anlamda- yaratılmasının aracı olarak yaratıcı öznenin anlam ve değerden yana öznel kıldığı yarattığı dünyasının bir nesnesi olmasıyla varoluşta yerini alır.

Bir defa daha söylemek gerekir ise yaratmak sadece bilmeye dayalı bir etkinlik değil, kendini gerçekleştirme biçimi olarak bir varoluş durumudur. Yaratıcı özne için varoluş öncelikli olmakta ise varoluş da ortak gerçeklik olarak bulunmakta ise yaratım, daim yaratım olarak hep sürekli kılınandır. Süreksizlik ise amaca, ereğe, sonuca bağlı olarak nedenlerin belirli kılındığı sibernetik oluş içinde varoluş eşiklerinde yaratmanın gereği olarak olması gerekendir.

*

Doğada (zorunluluk alanında) entropi, ilk bakışta süreksizlik, bozunum, tersimezlik, yok oluş, kaos vb. kavramsal ilkeler ile okunabilir. Termodinamiğin bu yasası enerji yoktan var olmaz, vardan da yok olmaz yasası ile okunduğunda değişimin temel yasası olması anlamında okunabilir.

Varlık alanında enerjinin temel özelliği var olanları görünür kılan varlık olması ve mutlak töz olma özelliğine sahip olmasıdır. Varoluştan bahsetmekte isek süreksizlik tek başına okunamayacak kadar önemli ve kâinatta belirgin bir olgudur. Süreksizlik içinde var olanların yok oluşa tabi olması gerçeklik olarak görünür olsa da daim yaratım içinde var olmanın sürekli olduğu gözlerden kaçmaz.

Süreksizlik içinde sürekli olan enerjinin varlığı ise enerji ile görünüş bulan (vücuda gelmesi ile ispatı bulunan) her var olanın aynı değil, ayrı da değil oluşu içinde, içkin anlamında bir ve farklılıkta gerçekleştiği görülür. Aynı değil ayrı da değil prensibi yaratımın en temel prensibi olup her yaratım durumunun enerjinin temel nesnel özelliklerine kıyasen yorum olarak ortaya çıktığını gösterir.

Varoluştan bahsetmekte isek sibernetik oluş içinde ereğe/ amaca/ sonuçlara bağlı olarak nedenlerin belirli kılındığından bahsetmekteyizdir. Süreksizlik ise yaratmak adına belirli kılınan varoluş eşiklerinde gerçekleşmekteyse, kontrollü olarak gerçekleşmekte olan ve fiziksel olduğu kadar ussal olan bir olaydan bahsetmekteyizdir. Süreksizlik, varoluş eşiklerinden referans ile okunduğunda varoluşun en temel nedeni olup olmazsa olmazıdır.

Varoluştan ve sınırsız varlık olarak her yerde kendiliğini, hakiki varlık olma durumunu -belirimlerini- koruyan olmaktan bahsetmekte isek belirli hız aralıklarında düşüş kaydederek varoluş eşikleri var etmiş olarak kendinden yaratandan bahsetmekteyizdir. Varoluşta, varoluş eşiklerine içkin gerçekleşen süreksizlik, varoluşun en temel prensibi olarak önemlidir.

Yaratım, süreksizlik ve varoluş eşikleri dahilinde gerçekleşmekte ise aynı değil ayrıda değil oluşu içinde var olmak kaçınılmazdır. Hem aynı olmadan -içkin ve kuşatıcı anlamında- bir olmak ve ayrı da olmadan farklı durmak yaratımın hangi prensipte yorum biçimsel olduğunu görmek adına önemlidir.

Yaratımdan bahsetmekte isek varoluş eşikleri anlamında yasalar, ön koşul olarak belirleyici olmaktan daha çok erek belirimli olarak belirli kılınmış olandır. Böyle bir kabul ile düşünüldüğünde enerjinin doğası gereği öznel olduğu sonucuna varılır. Sonuçta doğa zemininden hareket ile öznelliği içeren varoluş belirimlerinden bahsetmekte isek içkin olan öznelliğin sonucu olarak böylesi bir durumun açık olduğu göz ardı edilemez.

Yaratmak, aynı değil ayrıda değil prensibi dahilinde zorunlu olarak gerçekleşir iken bu prensip ortak gerçeklik anlamında varoluşun gereği olarak da olması gereken olarak görülür. Bilgibilimsel anlamda varlıksal bir çözümlemeye gidilecek ise hakiki varlığı yani Tanrı'yı ve yarattıklarını (mevcudatı) bir bağlam dahilinde tanımak ve aralarındaki bağıntılı oluşu özdeş indirgemeci olmadan izafi indirgemeci olarak anlayabilmek adına da önemlidir. Ayrıca ayrı kalınan durumların olumsuzlanması ile ayrı olunmayan tümellerde buluşmak-tevhid- söz konusu olduğunda yakin bulabilmek de aynı değil ayrı da değil prensibinde gerçekleşir. Sonuçta ise varoluş, aynı değil ayrı da değil oluşu içinde hem bütünlüklü hem de farklılıkları barındırması gerçeği ile okunmuş olan bir dünya görüşünün kapısını aralar.

Yaratmak yorumlamaktır… Hangi fiziksel yasa zemininden hareket ile gerçekleşmekte ise ussal olunduğunun gerçeğini taşımak ile beraber hakiki varlığın kendini yorumlayışı ve varoluş nesnelerini yorumlayarak kendi için kıldığı bir dünya ile sonuçlanır. Süreksizlik içinde nesnel ve öznel nitelikleri ile sürekli (kalıcı, ebedi, Baki) olan ve yaratım sonucunda doğa zemininden hareket ile sürekli ve sürdürülebilir bir varoluşun gereği olan idealardan hareket ile karakter/ kimlik belirimlerini (esma-ül hüsna) de sürekli kılan için anlam ve değer edinmek ile tinsel anlamda varoluş, kendiliğin gerçekleştirilmesinden, ispat edilebilir vücud bulmasından, yorumlanmasından öte değildir.

Süreksizlik, ussal anlamda ilk bakışta bitimli olması nedeniyle ve değer yitimi de söz konusu olduğunda anlamsız bir dünyaya sığca bakmaya neden olur. Süreksizlik, sibernetik ussal oluşa bağlı olarak varoluş eşikleri ile okunduğunda ise var etmek ile anlamlı kılınan kendilik dünyasını görünür kılar. Bitimli olması ile değer kazanan bir dünyada yaşandığını da hatırlatır. Nesnelliğe aşkın öznelliğe bağlı olarak olan bitenin gerçekleştiğini anlamaya da yardımcı olan ussal ilkedir.

Varoluş, süreksizliğe rağmen varoluş eşiklerinde gerçekleşmekte ise ussal bir dünyada vücud bulmuş olarak görünüşe gelmek kaçınılmazdır. Ussal olduğu kadar iradeyi içerdiğinden dolayı da tinsel bir dünyada var olunmaktadır.

Süreksizliğe, yaratım ve varoluş sonucundan bakıldığında, ussal anlamda kontrollü gerçekleştiği görülür. Anlam ve değer edinimi düzeyinde tinsel anlamda bakıldığında da yorumbiçimsel olarak varoluşun gerçekleşmesinin gereği olarak görünüş bulur. Süreksizliğin olmadığı bir dünyada ne varoluştan ne de yorum biçimsel olarak kendiliğin gerçekleştirilmesinden bahsedilebilir.

Süreksizliğe rağmen estetik bir dünya, duyguların erilliği altında anlam ve değer edinimleri ile beraber rengarenk yaşanırken süreksizlik, kendisine rağmen var olma çabası içinde bulunmaya neden gibi görünse de varoluşun, yaratımın, kendiliğin gerçekleştirilmesinin olmazsa olmazıdır. Kendisine rağmen var olmaktan daha çok kendisi ile varoluş bulunmaktadır. Bir daha söylemek gerekir ise hakiki varlık olarak aynılığını kendinde koruyan bir varlık için süreksizlik, varoluşun, yaratımın, kendini gerçekleştirmenin olmazsa olmazdır. Ancak, bitimli nesnelere, süreksizliğe aşkın sürekli olanın da görünüş bulmasının bir gereğidir.

*

Anlatılanlara dikkat edilir ise her ifadenin yorumbiçimsel olarak varoluşu anlamlı kılmaktan öte olmadığı görülecektir. Önemli olan ise doğru zeminden hareket ile varoluşun yorumlanmasıdır. Varoluş yorumlanacak ise varlık zemininden referans ile yorum yapmak gerekir. Değişen veya değişkenlik gösteren referanslara göre anlam bulma çabası içinde her yorum farklılık gösterir. Farklılıklar içinde kaybolmak için de doğru referanslardan hareket ile yorumbilim yapılması önemlidir.

Sözün, yaratıcı etkinlikte öznel ve nesnel anlamda değiştirici, dönüştürücü erki düşünüldüğünde yorumun sadece bir anlama çabası olarak kalmadığı, içinde bulunulan dünyayı yeniden yaratıma tabi tuttuğu görülür. Bunun için dahi olsa her devirde doğru okuma biçimine/ biçimlerine ihtiyaç olacaktır.

İnsanın, düşüncenin yaratıcı etkinliği içinde farklı referanslardan hareket ile okumalarda bulunması, karşıt görüşlü olduğunda farklı dünyalar kurmak da kaçınılmaz olur. Karşıt ve farklı dünyalar içinde diyalektik oluş kaçınılmaz olduğunda diyalektik, yaratıcı etkinliğe zorlayıcıdır. Yaratıma zorlarken de yaratım nesneleri ile değişen dünyayı hep yeniden kurmaya, yeniden yaratmaya eyler. Buna bağlı olarak da gelişime kapı aralar.

İnsan nefsi emmaresi sebebiyle temel ihtiyaç kaygısı içinde dünyayı fevri okur. Ussal, duygusal ve irade belirimli okuma biçimlerinde yorum varlığı olarak kendini bulur. Duyusal okuma dahi doğanın bir noktada öznellikte yorumlanışı olarak bulunandır. Doğada içerilmiş değer olarak bulunan duyusal algıda yorumlanırken öznellikte içerilmiş olarak yeniden kurulur. Yeniden kurulmuş olması belirimleri ile doğaya dönük bakışımda bulunulur. Karakter belirimi olarak da hangi ilahi ismin etken belirimi üzeri bulunulmakta ise olan biten bir okuma biçimi ile daha yorumlanıyor olarak bulunur.

Böylesi yoruma açık varoluş içinde doğru okuma biçimi oluşturmak, ilişkilerde sürdürülebilir ve sürekli kılınacak bir varoluş için hayatidir. Bu anlamda hakiki varlık anlamında Tanrı'yı tevhid bağlamında görünür kılan Esma-ül Hüsna dahi Tanrı'yı, evrensel ortak gerçeklik belirimi olan tümeller ile nesnelliğe aşkın öznel anlamda anlayabilmek adına bir okuma biçimidir. Tanrı'nın şahıs niteliği söz konusu ise karakter olarak yüklem alınanlar öznel belirimler olup bir yakıştırma olmaktan öte durmazlar.

İlahi isimler varoluşsal belirimler olmaları ile Tanrı'yı bilmek için önemli oldukları kadar Tanrı'yı yaşamsal anlamda anlayabilmek için de önemlidirler. Ancak çoklu gerçeklik içinde her olay ve olgunun birçok ilahi isimin belirimine haiz olduğu düşünüldüğünde ilahi isimler ile Tanrı'yı hüsnü zanda bulmuş olarak kendisine yakin gelmekten öte olunmaz. Bu dahi kendini karakter ve kimlik yüklemleri ile yorumlayan yaratıcı öznenin yorumlanarak okunmasından, anlaşılmaya çalışılmasından öte değildir.

Bir veya birçok ismi ile ussal anlamda tanık olunan veya yaşamsal anlamda müşahede edilen, eş zamanlı olarak sınırsızca ilahi isim beliriminde tavırda olarak iş görmekte olandır. Ayrıca zamansal öteleme sebebiyle yaratıcının yarattığına zamansal anlamda önsel olması ve hep önünde durması ile bakıldığında, Tanrı'ya ilahi isim belirimlerinde tanık olmak veya Tanrı'yı ilahi isim belirimlerinde yaşarken müşahede etmek dahi hüsnü zandan öte değildir.

Hakikati bilmeye veya anlamaya dair her yaklaşım yetersiz gibi dursa da hangi noktalarda yetersiz olunduğunu görmek dahi O'nu daha doğru bilmenin ve anlayabilmenin gereğidir. Hakikati bilmeye, anlamaya dair her yetersiz durumun tespiti, bilmeye ve anlamaya dair olarak daha geniş perspektiften gözlemde bulunmaya kapı aralar. Her yetersiz bilmenin veya anlamanın yetersiz olduğunu bilmek, söz konusu hakikat ise yeterli bir bilme durumudur.

Bu durumda hem nesnel belirimler olan nur, sonsuzluk vb. hem de öznel belirimleri olan ilahi sıfat, isimler çerçevesinde Tanrı'yı bilmek ve anlamaya çalışmak ne kadar yetersiz ise yeterli bilmeye veya anlamaya çalışmaya bir zemin olması anlamında önemlidir. Bu zeminden hareket ile yaşamsal anlamda deneyimledikçe daha çok bilmek ve anlamak ile sonuçlanan düşünsel ve yaşamsal bir çaba içinde Tanrı yakin bulunur.

Bilindikçe ve deneyimledikçe tevhid çizgisinde yaratım etkinliğine katılımcı olundukça yorumlanan Tanrı daha çok anlaşılan ve bilinen olarak yakin bulunur. Bilmeye ve anlamaya dair bütün yetersizlikler kendisi ile aşılması olanaklı olarak bulunur.

Sadece nesnel anlamda ne olduğu değil öznel anlamda kim olduğu ayrıca nasıl şahıs ve Tanrı olduğu ve ne için yaratım oluşu içinde sürekli olarak bulunduğu gibi yaklaşımlar da soru kalıpları değiştiğinde O'nu hakikati ile tanımaya daha yakin kılar. Böyle olsa da bilmeye veya anlamaya dair bütün yetersizlikler kendisi ile aşılabilir olma durumunda bulunur.

Bu durumda kendisinden sonuç alacak biçimde düşünsel, deneyimsel ve özellikle yaratıma dair etkinlik içinde bulunmak ile Tanrı'yı yakin bulmak önemlidir. Hakikat evrensel olduğu kadar kendisinden sonuç alınabilecek gerçeklikte bulunması gerekendir. Bu anlamda Tanrı'dan yaşamsal anlamda yakinliğe dair sonuç almak olması gerekendir.

Adaleti gözetmek ile sonuçlara göre yaşamak, Allah için olması kaydı ile ibadet niteliği olan salih amellerde bulunmak, ilahi isimleri nefsi emmareye mal etmeden hakiki anlamda yaşamak vb. Tanrı'dan sonuç almanın gerekleri olarak Kur'an'da belirtilmiştir. Ayrıca yorumlamak -düşünsel- yaratıcı etkinlikte Tanrı'yı yakin bulmaya nedendir. Yeter ki galip isim belirimlerine bağlı olarak ilkesi gereği düşünsel etkinlikte bulunulmuş olunsun. Yorumlamak yaratıcı etkinlikte Tanrı'ya katılmaktır. Tanrı'ya katıldıkça yükselen her can sonuçta Tanrı'yı yakin bulmuş olarak bilecek ve anlayacaktır.

Varoluş, düşüncenin hem kendiliği gerçekleştirme hem de daim yaratım erki olması doğrultusunda anlam, değer içeriğine bağlı olarak vücuda getirme, gerçekleştirme etkinliğinde var olmaktır. Daim yaratım içinde amaca, ereğe ve sonuçlara bağlı olarak gerçekleştirilenler, anlam ve değer niteliği kazanır iken kendiliğe dair her gerçekleştirilenin yorumlamak anlamında yaratıcı etkinlikte içerik ve biçim karşılıklarının oluşturulduğu bir dünyada yaşanılır. Bu durumda daim yaratıcı etkinlikte gerçekleştirilenlerin sonuçları ile karşılaşılan, aynalaşılan, yüzleşilen, hesaplaşılan temsile dayalı bir varoluş içinde sadece yaratım etkinliğinde bulunulmaz… Hep kendiliğe dönüşün -kısasın/ karmanın, ilahi adaletin- de sağlandığı bir varoluşta bulunulur.

Nesnel anlamda sibernetik ussal bir oluş içinde varoluşu bulmak, öngörülü bir gelecek adına önemlidir. Gerçekleştirilenlerin sonuçlarına göre nedenlerin belirli kılındığı bir varoluşta daha doğru biçimde varoluşun hakkını vererek yaşamak olanaklıdır.

Tevhid Okumaları-5. kitap çalışmasında rüyalar ele alınmaktaydı. Nur Göğü Seması kitap çalışmasında da melekler, nebiler ve insan olmak varoluşun katmanlı ve çoklu gerçekliği içinde ele alınmaktaydı. Bu kitap çalışmalarıyla temsile dayalı bir dünyada yaşandığı anlamlı kılınmaktaydı. Madem ki temsile dayalı bir varoluş içinde yaşanmakta ve her gerçekleştirilenin temsile dayalı vücuda getirilmesi söz konusu, yorumlanmış dünyalar anlamında yaratılmış gerçeklik içinde varoluş bulunmaktadır. Böylesi varoluş içinde yorumlamak, yaratıcı etkinlikte Tanrı'ya katılmak olduğu gibi Tanrı'yı yakin bulmanın da gereğidir. Yeter ki ilkesi gereği aslına uygun olarak farklı olanı görünür kılabilelim.

Farklı olanı görünür kılmak, El Bari isminin gereği olarak yaratımı birinci elden yaşamaktır. Halik, Bari, Musavvir, Bedi isimleri ile bakıldığında dahi yaratım, örneği olmayan özgünlükte farklı olarak vücuda getirmek, görünür kılmak, kendinden anlam ve değer vermiş olarak varoluş nesneleri ve ilişkileri içinde gerçek kılmış olmak ile ilgilidir. Yaratım

etkinliği içinde bulunulduğunda ise isimleri ile yaşanan Tanrı'yı yakin bulmak gerekir. Başka bir deyişle de tanrısal olan sonuç verir. Tanrısal olandan sonuç almak gerekir.

*

Yaratım etkinliği olarak yorumlamak sadece bir anlama çabası değil hem kendini gerçekleştirme çabasıdır hem yorumlanan varlığı anlam ve değer belirimleri ile öznelliğe taşıma eylemidir hem de yorumlama varlığa katılma çabası olduğu içindir ki varlıksal olana dahil olma ve yeniden yaratma eylemidir. Yorum yaptıkça varlığa katılmak, yorumu yapılanın gerçekliğine dokunabilmek, inebilmek, ondaki gerçekliği aşikâr etmek ile olanaklıdır.

Hüsnü zanna bağlı olarak yorum yaptıkça, yaratılmış gerçekliği olan dünyalara inmek, yeniden yaratımı olanaklı bulmak söz konusu olur. Yorumlamaya açık her dünya yeniden yaratılmaya/ yaratıma açık bir dünyadır. Anlama çabası ve hemhal (duygudaş) olma çabası anlamında yorumlamak genel anlamda varlığa katılmak ile ilgili iken varlığa katıldıkça yorumlama erki ile inilen, içinde bulunulan dünyayı/ dünyaları yeniden yaratma olanağı bulunur.

*

Katmanlı ve çoklu gerçeklik içinde izafiyetten de bahsetmekte isek dilde yapılan her anlam ve değer bağıntısı, yorum olmaktan öte değildir. Herhangi bir kavram bağıntısında yapılacak kavramsal değişim paradigmayı, dünya görüşünü yani zihniyeti değiştirir. Öznellikte anlam ve değere dair her değişim yeni bir anlayışta dünya görüşüne neden iken öznelliğin yeniden yaratımına nedendir. Her soru kalıbının değişiminde dahi yeni bir dünyaya, öznel anlamda bakışımda olunur. Yeni bir dünyanın kapısı aralanır.

Yaratım etkinliği ise sadece sanatsal değil, felsefi anlamda sorunsal olan karşısında kavramsal yaratım ile sorunsal olanın çözümlenmesi

sürecinde de görülür. Kültür ve medeniyet düzeyinde ortak anlam ve değer belirimleri yaratmak sürecinde de görülür. Doğa zemininden hareket ile bilim teknik düzeyinde kullanılabilir bir dünyanın kapısı -her yeni üretim ile- aralanırken de görülür. Din ise tevhid çizgisinde öznelliğe bağlı yorumlanmış bir dünyada sözün kültürde yaratıcı değer olarak karşılık görmesi sonucunda yaratım etkinliğini görünür kılar. Akıbete/ ahrete göre yaşam telkin edilirken de gerçekleştirilenlerin, anlam ve değer içeriklerine bağlı olarak hep yeniden yaratıldığı sonuçları olduğunu göstermesi adına da önemlidir.

Yaratım, yorum, gerçeklik bağıntısında söylemek gerekir ki yaratıcı özne olmak söz konusu ise yaratılmış/ yorumlanmış gerçeklikten kaçış yoktur. Daha önceki çalışmalarda metafizik oluştan, ahlak biçimsel varoluştan kaçışın olmadığı, bu nedenle de nasıl bir metafiziğimizin veya nasıl bir ahlakımızın olması gerektiği sorusuna cevap aramıştık. Bu çalışmada da yaratıcı, yorum erkine sahip özne olarak anlam ve değer dünyası -yaratılmış gerçeklikler- içinde varoluştan kaçışın olmadığını, bu neden ile yaratım/ yorumlama erkinin nasıl kullanılması gerektiği ve nasıl bir yaratılmış gerçeklik içinde olmak gerektiğine ayna tutma çabasında olduk.

Yaratıcı özne olan şahsın, zatına kıyasen yaratımda fark yaratması, yarattığını farklı kılması, öncesinde örneği olmaksızın özgün kılması, yorumbiçimsel olması anlamında yaratımda bulunulduğunu gösterir. Yaratımda anlam ve değer içeriğine göre kıvam belirimli biçimsel oluşta vücuda getirmeler, temsile dayalı yaratımın gerçekleştiğini açımlar. Her temsil ise yorumbiçimseldir. Yaratıcı özne temsil içerikli yaratım nesneleri olan ilişkisinde karakter ve kimlik belirimlerinde dahi öznelliğini yorumlarken temsil içerikli belirimleri ile kendisini gerçekleştirir, görünür kılar.

Yaratım sadece nesnel olgusal anlamda biçime getirmek değil, öznel edimsel düzeyde gerçekleşen karakter ve kimlik belirimlerinde de

şahsın yüklem aldıkları ile kendini vücuda taşıması, gerçekleştirmesi anlamını taşır. Varoluş temsile dayalı yaratılmış gerçeklikler içinde var olmak ise yorumlanmış gerçeklik içinde var olmak kaçınılmazdır. Duyusal, iradi, duygusal, ussal, anlam ve değer yargısal olarak yaratıcı öznellikte bulunulmakta ise zaten yorum varlığı olmaktan kaçış yoktur. Bu durumda yorum varlığı olarak nasıl yorum yapılması gerektiği ve yorumlanmış/ yaratılmış dünyalar kurulması gerektiği hayati bir soru olarak önümüzde durur.

Tektip kılmayan yöntembilim çizgisinde yorumbilime -özgürlük çizgisinde- özellikle ihtiyaç olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca anlam ve değer belirimleri, öznellikte yaratıma neden iken ortak değer olmaları ile kültürde karşılığı olan ve medeniyette kurumsal düzeyde karşılığı olması ile genele yaygın kılınabilir nesnel gerçekliği olması gerekenlerdir. Evrensel ilkeler tanrısal olma gerçeği taşır iken kültürde değer olarak yerleşik olduklarında kültür, insanlık ocağıdır. Medeniyete kurumsal düzeyde yerleşik ve medeniyette dinamik kılındıklarında da medeniyet insanlık tapınağıdır. Böylesi kültür ve medeniyet anlamında yaratılmış gerçeklik, hakikat ile uyumlu ve erek biçimsel olarak bütünlüğü olan bir dünyada varoluşu olanaklı kılar.

Yaratılmış gerçeklik, hakikat zemininde referans ile ilişkilerde sonuç alınabilen ve öngörülebilir bir geleceğe sahip olması gerekendir. Bu anlamda yorumlanmış/ yaratılmış gerçekliğin zemini kaygan değil, bütünlüğün korunduğu sağlam bir zemindir. Hakikat, tüketilemeyen sürekli oluşa haiz iken kendisi zemininden hareket ile bir dünya görüşü bütünlüklü bir bakışıma ve yaşam biçimine nedendir. Kendisinden sonuç alınamayan ve tüketilebilen bitimli olanlardan hareket ile bir dünya görüşü ise gerçeğin açık olması ve galip zihniyet olması sonucunda yok olmaya mahkûmdur.

Gerçekliği olmayan, gerçekten uzaklaştıran ve kendisinden sonuç alınamayana göre kurulmuş her -suni- dünya sonuçsuz bir dünya olarak

hak-batıl diyalektik oluşu içinde hak olan ile giderilir. Bu durumda hak olandan hareket ile kendisinden sonuç alınan, varoluşsal anlamda ilişkileri sürdürebilir kılan ve varoluşu emniyet içinde bulmaya neden olan ile yorumlama erkinin kullanılması gerekir. Böylesi varoluş içinde, çoklu ve katmanlı gerçeklikte yönelimsel ve yorumsal farklılıklar yaratımda çeşitlenmeye nedendir.

Özgünce renkli oluşta özgürce yaratımda/ yorumda bulunmak; nedeni kendinde bulan, kendini gerçekleştirme olanağını da kendinde bulan yani Kayyum olandan ayrıca kendine ve kendi ile var olanlara yeten/ yetebilen yani Samed olandan nasipli olarak kendiliğin gerçekleştirilmesi anlamını taşır. Nedenini kendinde bularak özgünce ve özgürce yaratımda bulunmak, kendiliği de özgünce gerçekleştirilmesi anlamını taşır. Bu anlamda özgürlük, nedeni kendi olanın -Kayyum- kendini özgünlükte tadarken özgüven bulmasının duygusunda yaşadığıdır. Öznenin kendine ve diğerlerine yeten -Samed'den nasipli- olması söz konusu ise özgürlüğünü sürekli kılması olanağı edinilir.

Yaratmak, kendini gerçekleştirmek anlamında özgürlüğün olanağıdır. Yaratımın sürekliliği içinde yaratmak özgürleştirir. Özgürlük ise yaratımın verdiği özgüven duygusunda yaşanırken özgünce varoluşu açık eder. Yaratımda farklı olanı yaratmak ile fark yaratmak, özgünce varoluşun gereğidir. Yeni bir dünya kurulacak ise taklitler veya gölgelerin uzantısı altında değil yeni bir oluşta, yeni buluşlarda özgünce yaratımlarda bulunmak ile gerçekleşir. Bu Samed olmanın da gereği olarak yaşanması gerekendir. Taklit, kendine yeten olmamak anlamını taşırken özgünlük, kendine yeten anlamını da içerir. Başkasının iradesi altında kalmadan kendini gerçekleştirme olanağını göstermek anlamı ile özdeştir. Ortak varoluşta hak ve had belirimlerine göre sonuçlara göre yaşandığında ise sürekli kılınması olanaklı olandır.

İnsanın kullanım nesnesi kılınması, her devirde rastlanan bir durumdur. Ekonomik, siyasi vb. gerekçeler sebebiyle insanın kullanım nesnesi kılındığı ve insansızlaştırıldığı düzenlerde evrensel hukuk esaslarının hak talepleri çerçevesinde tesis edilmesi de elzem olur. Hukuk öteki ile varoluşta hem ötekinin varlığını onamak hem de öteki ile hak-had belirimlerinde sonuçlara göre yaşamın edinilmesi ile özgürce yaşamanın güvence altına alınmasının gereğidir.

İnsanın anlam, değer bağıntısında inanç varlığı olduğu düşünüldüğünde inandırıldığı yönde manipüle edilmesi kaçınılmazdır. Bu anlamda vesveseye (gerçekliği olmayan ile yönlendirilme çabası) ve her türlü manipülasyona açık olan insanın, gelişim aşamasında anlam ve değer dünyasının nasıl olması gerektiği yönünde anlam ve değer dünyası eğitimi alması gerekir. Böylece insanın, vesveseye açık olması sebebiyle kullanım nesnesi kılınmasının önüne geçilebilir. Ayrıca insanın, kullanım nesnelerini de hakkı gereği kullanması gerektiği idrakinde bilinçlenmesi gerekir.

İnsanın kulanım nesnesi kılınmaması için, sanal yani gerçekte karşılığı olmayan anlam ve değer dünyası var etme çabalarının, evrensel hukuk esasları ile mesuliyet yüklemiş olarak hesap verebilir ve denetlenebilir kılmakla kontrol altında tutulması gerekir. İnsan, anlam değer bağıntısında öznelde inanç varlığı olması ile inanç varlığı olmasından kaçışı yok ise nasıl bir inanç üzeri olması gerektiği ve insani gelişimini gerçekleştirmesi gerektiğini sorgulamalıdır.

Ayrıca evrensel hukuk esaslarına göre yani fırsat eşitliği, iktisadi adalet, denetlenebilir olmak, hesap verilebilir kılmak, tam rekabet ortamının sağlanması, işlerde liyakat ve yeterliliğin aranması sonucunda sorumluğu üstlenilmiş bir dünya, hakikati gerçekleştirmenin, hakkı gereği ile yaşayabilmenin ve öngörülebilir bir geleceğin olanağını sunar. Evrensel hukuk esasları ve hakikate bağlı yorumlanmış bir dünya, aslına

bağlı olarak yorumlanmaya ve değişen durumlara göre yeniden üretilmeye/ yaratılmaya/ yorumlanmaya açık bir dünya olarak bulunur.

Hakikate bağlı yorumlanan, evrensel hukuk esasları ile yaşamsal çizgileri belirli kılınan olmasıyla yaşanan ve rahmet ilkesi ile biçim kazanan her yaşam biçimi; tevhit anlayışına bağlı olarak, gelişen ve değişen durumlar -konjonktür- karşısında hep yeniden bir oluş içinde bulunur/ bulunması gereğini taşır.

Çünkü tevhit, inancın sabitlendiği bir dünyaya bakmaya eylemez. Değişen durumlar karşısında her an bir oluş içinde kendini görünüşe taşıyan Tanrı'yı erek ilke olarak bulduğu içindir ki ereği gerçekleştirmek ile ereği yakin bulmaya eyler. Değişimler içinde görünüş bulanın, değişimlerdeki belirimleri ile bulunması kaçınılmazdır. Bu anlamda tevhid, Tanrı'yı sabit bir durumda ötelerde bulma anlayışı değil, yaşamın içinde değişken durumlar üzerinden gerçekleşen ilkesel tavırlarında, karakter ve kimlik belirimlerinde ve gerçekleştirdikleri üzerinden yakin bulma oluşu içinde bulunmaktır.

Tehvid bu anlam ile de sınırlı değildir. Ortak ve üst gerçeklik olarak hakikatte buluşma olanağını sağlar iken ötekine/ diğerine yabancılaştırmaz. Yabancılaştırmamak ile de kalmaz; öteki ile tanışmayı, diyaloga açık olmayı, rızaya -hoşgörüye- dayalı olarak beraberce yaşayabilmeyi olanaklı kılar. Sonuçta ise öteki ile yakinlik kurabilmenin görüşü olarak önemlidir/ önemsenmelidir.

*

Daha doğru yaşanabilir ve gerçekte karşılığı olan bir dünyaya bakabilmek için hakikate yeniden dönmek gerekir. Hakikate dair büyük bir söz olacak ise bu sözün insani ilişkilerde ortak değer olması ile kültüre yönelik ve kurumsal düzeyde tesis edilebilir olması ile medeniyete yönelik gerçekleşmesi/ gerçekleştirilmesi gerekir. Hakikat ile bağıntılı varlık görüşünde ve yaşamda ayrıca hakikatin dünyevi

ilişkilerde görülebilir olması içindir ki hakikatin kültür ve medeniyet çizgisinde ortak değer olması gerekir.

Bu anlamda büyük sözün, içselleştirilmiş değer yani anlam, değer, duygu karşılıklarında öznel kılınmasına ihtiyaç vardır. Gönüllülük esasında adanmış olmak ile yaratıcı etkinlik içinde gerçekleştirilmesi çabasında bulunmak gerekir.

Her hakikat anlayışı, inanılmış değer olarak düşünsel anlamda galip olma çabası içinde olmaya eyler. Hakikati her gerçekleştirme çabası içinde yaratıcı etkinlikte değer kılmak ve varoluşsal anlamda yaşamı onun ile anlamlı kılmak söz konusu olduğunda ise hakikat anlayışlarının ve hakikate yönelik yaklaşım biçimlerinin farklılığı sebebiyle diyalektik oluş içinde bulunmak kaçınılmazdır.

Bu anlamda eleştirel veya rekabete dayalı diyalektik oluş, yerini çatışkılı diyalektik oluşa yani savaşlara bırakır/ bırakabilir. Çatışkı -savaş-; dünya/ varlık görüşlerinin ve değerlerinin; menfi, ideolojik veya hayati durumlar karşısında -varoluş çabasında- şiddetli bir biçimde sahnelenmesidir. Savaş sahnesinin arka planında yatan gerçek, menfi veya hayati nedenler olsa da dünya görüşlerinin galip düşünce olma çabasıdır.

Savaş sahnesinde menfi, hayati ve ideolojik amaç veya erek nedenler, öncelik durumlarına göre birbirine girişmiş olarak da savaşa eyler/ eyleyebilir. Önemli olan ise çatışkılı diyalektiğin öncesinde önceliğin, hukukun evrensel esasları çerçevesinde tesis edilmesi ile beraber yaşamanın olanağının tesis edilebilmesidir.

Söz konusu hakikat ve hakikat ile bağıntılı oluşta yaratıcı etkinlikte kendiliği gerçekleştirebilmek yani özgür olabilme olanağının korunması ise başkası olmak kaçınılmazlığı içinde, ben olmayan öteki kılınanlar ile beraberce yaşayabilmeyi tesis etmek gerekir. Bu anlamda hukuk her ne

kadar olmazsa olmaz olsa da eğitim de hakikati hakkı gereği bilmenin ve yaşayabilmenin olmazsa olmazıdır.

*

Söz konusu hakikat ise aynı değil ayrı da değil gerçeğinde yaratıcı etkinlikte yaratım nesnelerinin, birlik ve farklı oluş içinde başkası kılınması durumunda kendi olmayı buldukları unutulmamalıdır. Hakikatin, kapsayıcı birlikte karşıtı olmaması da kaçınılmazdır. Bu durumda hakikatte, yaratımda karşıt kılmadan başkası kılmak söz konusu olandır. Yaratımda başkası kılmak ve başkası olmanın korunması, diğeri ile başkası olanın kendi olmasının da başkası oluşta korunması anlamını taşır. Başkası oluşta kendi olmak varoluşun gereğidir.

Hakikatten alınan pay ile kendi olmayı hakikat zemininde bulan için istidat ve nasibi kadar başkası oluşta kendi olmayı bulması karşıt olmayan iki gerçeklik içinde kendi olmayı bulması anlamını taşır. Hakikat üst ve ortak gerçeklik ise böylesi varoluş içinde bulunmak da kaçınılmazdır. Önemli olan ise başkası oluşta hakikat ile var olunduğu gerçeğinde, hakikat ile başkası oluşta kendi olmanın, varoluş ilişkilerinde korunur iken hakikat ve kendi olmak ile barışık olabilmektir. Kendiliği başkası oluşa aşkın -hakikati kendinde bulmak değil- hakikatte kendini bulabilmektir. Böyle bir yakinlikte dahi yaratım içinde bulunulmakta ise hakikatin -şahsında- kendi olması şuurunda olunsa da yaratımdaki zamansal öteleme ve hakikatin tümelde kapsayıcılığındaki durumundan yitik olmak kaçınılmazdır.

Hakikatten kopuk veya hakikate rağmen varoluş olanaklı değildir. Ayrı olmadan birlik içinde yaşanan hakikat mutlak kaderdir. Aynı olmadan başkası oluşta varoluşta ise olacağa dair belirsiz bir kader seçimler ile ne için olunduğunun belirli kılındığı bir kader olarak bulunur/ bulunabilir. Bu anlamda hakikat zemininde var olanın, aynı değil oluşa

bağlı olarak başkası oluşta özgürlüğünü, seçimleri doğrultusunda ne olacağını belirli kılışında bulduğunu söyleyebiliriz.

Daim yaratım içinde varoluş nedeni hakikatte bulunmakta; irade ve ilahi isimler de dahil olmak üzere tümel belirimleri kapsayıcı oluşta kaderi olarak bulmak, kaderi mutlak beliriminde varoluşun olanaklı olduğunu gösterir. Katmanlı gerçeklik içinde bağıntılı varoluş söz konusu iken her katmanda öncelikli olarak yaşananların sonuçlarını yaşamak da kader olarak bulunandır. Daim yaratımdaki zamansal öteleme içinde yaratan-yaratılan ikiliğinde başkası kılmakta yaratım gerçekleşir iken dahi önceden belirlenmiş olmak, yaratılanın kaçınılmazıdır. Zaten yaratımda, varoluşta hikmetten bahsetmekte isek yerinde ve gerekliliğinde sonuçta açık olacak -temsile dayalı- gerçeklikte varoluş, sonranın/ sonuçların da belirlenmiş olması gerçeğinde gerçekleşir.

Tümeller ilk ve erek neden olarak varoluşta gereklilikler iken kader çizgisini belirli kılar. İlahi adaletin tesis edilmesi anlamında kısas/ karmadan da bahsetmekte isek hakikate her katılımcı olduğumuz deneyimin sonuçları olduğunun gerçeği içinde geleceğin -sonranın- belirli kılındığı sonuçları/ sonuçlarda yaşıyoruzdur. Deneyimlerin sonuçları olduğu bir dünya ve oluş içinde kader, ilişkiler ağında geleceğin hep yeniden biçimlenmesinde dahi belirlenmiş olan içinde bulunmak anlamını taşır. Yani, yaşananlara bağlı olarak beliren sonuçların bağlayıcı olması içinde kaçılamayan kaderde yaşanmaktadır. Zaten, sibernetik ussal oluşta sonuca, ereğe, amaca göre nedenlerin belirli kılındığı varoluş içinde, kader anlamında yaşamın biçimlenmesi kaçınılmazdır. Kur'an'da; her şeyin bir kader (ölçü) ve hikmet üzeri fani oluşa bağlı olarak yaratıldığı ifade edilirken de süreksizlik içinde belirli kılınmış olmaya dikkat çekilir. Ayrıca yaşanan her şeyin sonuçları olduğu ifade edilir iken de sonuçlardan hareket ile belirli kılınmış bir oluş içinde var olunduğuna da dikkat çekilmiş olunur.

Daim yaratım içinde zamansal ötelemede gerçekleşen yaratımda öncesinde belirlenmiş olmak; sibernetik varoluşta sonuç, erek, amaç belirimine göre de belirlenmiş hikmet gereği var olmak; kader olgusunun nasıl biçimlendiğini bilmek adına önemlidir. Hikmetin yani sonuçta açık olacak anlam ve değer içeriğinin -gerçekliğin- gelecek anlamında belirli kılınmış olması ayrıca deneyimlerin sonuçları içinde biçimlenen, belirlenmiş olan bir varoluş, kaderin sonuçtan hareketle belirlenmiş olması anlamını da taşır. Zaten hikmet, sonuçta açık olacak gerçekliğe göre yerinde, gerekli, vaktinde ve hesap edilmiş oluş -kaza- içinde var olunduğu anlamını taşır iken kader kavramının da içeriğini anlamlı kılar.

Ereğe, sonuca, amaca bağlı nedenlerin belirli kılındığı bir dünyada gerçeklik sonuçta açık olur iken gerçeğin açık olması için gerçekleşen her şey, gerçeğin kaderi olarak yaşanan olmaktan öte değildir. Olup bitmekte olan, gerçeği yaşamanın bir gereği olarak yaşanması gerekendir. Hikmeti olanın kaderi, sonuçta açık olacak hikmetini, ne için olduğunu yaşamaktan öte değildir.

Yaratılmış bir dünyada kader; sibernetik ussal oluşta belirli kılınmış varoluş eşikleri (yasalar) ve ortak varoluşun gereği olarak gerekli kılınmış ilkeler çerçevesinde varoluşun kaçılamayan gerçekleri ile belirlenmiş olmak anlamını taşır. Kaçılamayan gerçekler, varoluşun gereği olarak kader anlamında bulunur. Kader, varoluşun dokunulmaz gerçeklerini işaret eden ve her işin ölçülü olmak ile hesaplanmış olarak yerinde ve gerekliliğinde gerçekleştiği gerçeğini taşır.

Madem ki hikmet, sonuçta açık olacak gerçeklik iken kader, hikmete içkindir ve hikmetin açık olmasının gereğidir. Zaten her mevcut hikmetini yani ne için olduğunu, ilişkilerinde ve bütün içindeki nedenine bağlı sonuçta açık olacak gerçekliğini de kaderi olarak bulur. Yaşadıklarının bütün içindeki sonuçları ve katmanlı çoklu gerçeklikteki bağıntılı oluş içinde her mevcut sadece kendi kaderini değil, diğerlerinin

de kaderini yaşayan ve kaderine neden olandır. Bu anlamda kavram olarak kader, sonuçlara ve ortak varoluşa bağlı olarak varoluşun sorumluluğunu yüklenmek anlamını da içermesi anlam genişliğinde değerlendirilmesi gerekendir. Bu anlam içeriği ile kader, hakiki olmaya kapı aralayan anlayışı verir.

Madem ki varoluş, kaçılamayan gerçekler ile öncesinde ve sonrasında belirli kılınmış bir çizgide, aynı değil ayrı da değil gerçeği içinde kader anlamında biçimlenmektedir… Ayrıca aynı değil ayrıda değil oluşu içinde başkası kılmaya yönelik olarak yaratım gerçekleşir iken başkası olmak dahi kaçılamayan bir kaderdir. Katmanlı olmak içinde varoluş, aynı değil ayrı değil gerçeğinde bir ve farklı -hakikate karşıt olmayan- oluşa bağlı olarak başkası olmakta gerçekleşir. Katmanlı varoluşta içkin olan hakikat, dışsal anlamda da kapsayıcı iken kendisi ile karşıt değil, karşılıklı varoluş bulunur iken başkası olmak kaçınılmazdır. Katmanlı varoluşta başkası olmakta yaratılmış olmak, kaçınılmaz -gerçektir- kaderdir. Öyle ise başkası olmanın kaderinde kaçılamayan gerçekliği yaşamak kaçınılmaz kaderdir.

Bu anlamda, hakikatten uzak ve hakikat dışında varoluşun olanaklı olmadığı bir yaşamda, hakikatin kapsayıcı birliği içinde farklı oluşa bağlı başkası oluşta var olmak söz konusu ise bireysel anlamda hakikate ve başkası oluşta varoluşa rıza göstermek, varoluşun olanakları dahilinde kendi olmayı kabullenmek gerçeğini -anlamını- taşır. Rıza, hakikat ile kendi olmanın ikili doğasını aşmak için -ilk basamak anlamında- gereklidir. Başkası olmakta iken kendi ve hakikat ile -ikinci basamak anlamında- barışık olmakta isek başkası olmanın geride bırakıldığı yakinlikte tanrısal olan öz doğamızı hakkı gereği yaşayabilmek olanaklıdır. İşte, kendi olmayı sürekli kılmanın olanağı olarak hakikat, -özgürlüğün- kendi olmanın kaynağıdır.

Mutlak kader olarak hakikat, kendi olmayı sınırlayıcı olmaktan daha çok kendi olmaya eyleyen olarak özgürleştiricidir. Zaten yaratımda başkası

oluşun korunmasında dahi mevcudun kendi olması korunur iken rabb -galip- belirimli sıfatları ile hakikat, kendisine başkası duranı başkası anlamında kendi olmaya eyler iken yani kendi olmayı gerçekleştirdiklerinde bulmaya eylerken özgür kılıcıdır.

Başkası oluş, her yönü ile hakikatten alınan payenin (zatından, sıfatlarından, isimlerinden vb.) sürekliliği içinde bulunur iken hakikate ermek, şuuruna varmak ile başkası olmanın hakikat ile aşılması olanaklıdır. Böyle olsa da yaratımda yaratıcı ve yaratılan ikiliği içinde zamansal ötelemede varoluş söz konusu ise başkası oluştan kurtulmanın olanaklı olmadığı görülür. Aynı değil ayrıda değil gerçeğinde birlik söz konusu iken hakikatin insan tini üzerinde gerçekleşme erkinde -irade beliriminde- eyler olması düzeyinde belirmesi kaçınılmazdır.

Bu durumda özgürlüğün olması söz konusu değil gibi görülse de asıl özgürlüğün, hakikatten alınan payın sürekliliği içinde başkası oluşta varoluş olanaklı iken özgürlüğün kendini gerçekleştirme olanağı olarak hakikat ile olanaklı olmasıdır. Hakikati başkası oluşta yaşar iken kendini gerçekleştirme olanağı bulmak özgürlüktür. Hakikat ereğine bağlı olarak kendini gerçekleştirmek ise özgürleştiricidir. Yani kendi olmanın sürekli olarak korunduğu bir oluş içinde yaşanır.

Öncesinde olanın belirli kıldığı bir kaderde sonuçları olan bir oluş, kader içinde isek önceden belirlenmiş olmaktan daha önemli olan, sonradan olacakları kader olarak bulmak içinde kaderin, gerçekleştirilenlerin sorumluluğunu üstlenmiş olarak yetişkinliğe adım atmaktır. Kader dahi başkası oluşta kendi olmanın gereği olarak gerçekleşendir. Adalet ise kaçılamayan gerçeklerine bağlı olarak belirlenmiş kaderi, sonuçlara göre nasıl yaşamamız ve yetişkin olmamız gerektiğinin gerçeğine taşır. Bu anlamda kaçılamayan kader zemininden hareket ile kendi olmanın korunduğu, özgürleştirici olan erek biçimsel yaşam öncelenir. Üzerinde söz sahibi olmadığımız bir kader zemininden hareket ile katılımcı

olduğumuz bir kaderin oluşu/ kazası içinde kendini gerçekleştirmenin, kendi olmanın korunduğu bir oluşta hep yeniden yaratılmaktayızdır.

Kader olgusu anlamlı kılınacak ise, katmanlı var olmak, hakikatten alınan payın sürekliliği içinde varoluşun olanaklı olduğu, sonuçta açık olan içerilmiş gerçeklik anlamında hikmet ayrıca kendi olmanın ve kendini gerçekleştirmenin nasıl olması gerektiği anlamında bağlayıcı olan adalet ve özgürlük kavramları içeriğinde düşünmek gerekir. Varoluş adına olması gerekenler zemininden hareket ile sonuçların, ereğin bağlayıcı olması çerçevesinde nasıl yaşamamız gerektiğini açıklayacak kavram olması anlamında kaderi bilmek, geleceğimiz adına önemlidir. Gelecek yaratımı içinde geleceğimize dair bir söz hakkımız olacak ise gerçekleştirilenlerin, yaşananların sonuçları olduğu gerçeği ile kaderi, hakikatten alınan pay ile geleceğe dokunmak, geleceği biçimlendirmek anlamında da okumak gerek.

Özgürlükte önemli olan ise hakikatten pay almanın sürekliliği içinde hakikatten sonuç alarak gelişim -tekâmül- içinde kendini gerçekleştirme olanağının korunmuş olması ile özgürlüğün -kendi olmanın- korunmasının sürekli kılınmasıdır. Yani hakikat ile selamın bulunmasıdır. Diğerleri ile başkası oluş içinde varoluş haklarının korunmasına bağlı olarak da özgürlüğün ilişkilerde korunmasını, hukuk ve güzel ahlak ile tesis edebilmektir.

Bu anlamda hukuk, başkası olanın varoluş hakkı gereği başkası oluşunun onanması ve özgür olarak kendiliğini yaratıcı etkinlik içinde gerçekleştirebilmesinin olanağıdır. Hukuk, öteki ile var olabilmenin ve rekabete dayalı varoluş çabası içinde gelişime açık olarak hakikatten sonuç alabilmenin önünü açmak anlamını da taşır.

Hukuk kadar önemli olan ise eğitimdir. Eğitim, bilimsel paradigmaya bağlı olarak hakikatten sonuç almaya göre tahkike dayalı olması gerekendir. Bilgibilimsel anlamda eğitim, ezbere dayalı olmaktan daha çok pratiğe dayalı olması ile hak ve hakikatten sonuç almaya dayalı

olarak biçimlenmesi gerekendir. Eğitimde öncelikli esasın bu olması gerekir.

Pratiğe ve sonuç almaya dayalı eğitimde ortak faydacılığa dayalı sonuçlar elde edilmesi de eğitimdeki süreklilik ve gelişim adına önemlidir. Ayrıca eğitimde, eleştirel yaklaşım ve izafi indirgemeciliğe bağlı olarak yorum erkinin gelişimini öncelemek gerekir. Eğitimdeki alan belirimlerine göre de rekabetin tesis edilmesi önemlidir.

Sonuç aldıkça bilinenin, sonuç etkilerine bağlı olarak teorik anlamda farklı referanslara göre kritiği (eleştirisi) ve yorumu yapıldıkça daha doğru anlaşılabilir olduğunu unutmamak gerekir. Böylece bilgibilimsel çizgide hep yeniden yaratıma açık olmanın korunması gerekir. Eğitimde pratiğe, sonuç almaya, eleştirel ve yorum biçimsel yaklaşıma ayrıca rekabet ortamına, yaratıcı öznelliğin -etkinliğin- sürekliliği adına ihtiyaç vardır. Ortak/ evrensel faydacılığa (pragmatik yaklaşıma) bağlı olarak da anlam ve değer bağlamında içerik üretmeye, yeni yaratım durumlarında bulunmaya ayrıca yeni fikrilere açık bir eğitimin öncelenmesi, insanlık ve insanlığın geleceği adına önemlidir. Ortak faydacılık, eğitimin anlam ve değer içeriğinde ne için olması gerektiğine yönelik olarak eğitimin sürekliliğin korunması adına da önemlidir.

Katmanlı çoklu gerçeklikteki bağıntılı oluş içinde varoluş söz konusu ise eğitimde ihtisas alanlarına ihtiyaç duyulmasından daha önemlisi, kapsayıcı bağıntılı tümel oluşa bağlı olarak eğitimin yapılabilmesidir. Bu hem eğitimin ne için yapıldığının bir gereği olarak içinde bulunulan/ olunan dünyayı daha doğru anlayabilmek veya bilmek için hem eğitimde tümele bağlı duyarlılığın oluşturulması adına hem de eğitime evrensel bir anlam ve değer yüklemiş olarak sürekliliğini de amaçlamış olmak gereği önemlidir.

Çok yönlü eğitim, bağıntılı uyumlulukta bilgibilimsel ortam içinde öznel anlamda gelişimin gerçekleşmesi adına da önemlidir. Bir alanda ilerlemenin sağlanması, diğer alanlarda gelişim gösterebilmek için

önemlidir. Bir olanağın açık edilmesi, başka olanakların doğmasına, edinilmesine de olanak tanır. Bu, yaratıcı öznellik adına önemlidir.

Çok yönlü eğitim, ilimlerin ihtisas alanları olarak disiplin (tasnif) edilmesinden öte, ilimler arası disiplin edinilmesi adına da önemlidir. Varlığı ve varoluşu daha doğru bilecek veya anlayabilecek isek çok yönlü eğitim içinde ilimler arası disipline ihtiyaç vardır. Yaratıcı öznellik, çok yönlü eğitim içinde çok yönlü düşünür iken anlam ve değerinden yana derinliğine anlaşılabilen ve geneline dair bilinebilen bir dünya içinde genişlemiş ve zenginleşmiş olanaklar dahilinde daha rahat gerçekleşir.

Öznellikte olanakların genişlemesi, zenginleşmesi, çeşitlenmesi ve gelişimi söz konusu olduğunda, çok yönlü düşünmek içinde yorumbiçimsel bağlamda özgün çeşitlilikte yaratıcı etkinlikte bulunmak ile yaratıcı öznellik daha kolaydır. Bunun ile beraber yaratımda gelişime açık olunmasıyla da yaratıcı özne için daha özgür düşünebilmek ve daha özgün yaratım etkinliğinde/ durumlarında bulunmak ve yaratım eserleri verebilmek olanaklıdır.

Öğrenim, ihtisas alanları anlamında disiplinler olarak biçimlenir iken hakikate alan belirimlerinde tanık olmak adına bilgibilimsel düzeyde önemlidir. Eğitim ise hem ussal anlamda bilgibilimsel olmayı içermeli hem de ahlak biçimsel anlamda terbiyeyi yani hakikat ile uyumlu yaşama olanağını verebilmelidir. Başka bir deyişle de eğitim; rabbi sıfatları gereği yani kişinin üzerinde galip olan ilahi sıfatlar, hakikatten pay aldıkları gereği kendini gerçekleştire bilmek ve düşünmek özgürlüğünü sağlamalıdır.

Eğitim, öğrenim gibi ezbere dayalı olmaktan daha çok pratikte kişinin Rabbi ile kendini bulması olanağı olarak tesis edilmesi gerekendir. Başkası oluşun korunmasını yani kendini gerçekleştirir iken kendi olmanın bulunmasını olanaklı kılar iken kendini gerçekleştirme etkinliğinin sürekliliği içinde yaratıcı etkinlikte farklı oluşun korunmasını olanaklı kılmalıdır.

Eğitimin bilgibilimsel gereği olarak düşüncenin nesnel olgusal us beliriminde mantık biçimleriyle beraber ne, nasıl, ne için soru kalıpları ile izafi oluşa bağlı olarak eleştirel oluşun edinilmesi gerekir. Usun ilkesel işlevsel oluşunda öznel kritik olması anlamında vicdan biçiminde tesis edilmesine de öznellikte değer yargısal olarak ahlak biçimsel anlamda vücud bulmak için ihtiyaç vardır. Anlam ve değer varlığı insan, usun vicdan formasyonunda hak ilkesine bağlı olarak kendine dönmeyi ve ahlak biçimsel anlamda kendi olmayı bulur. Vicdana bağlı olarak hakkaniyet ilkesi bağlamında gerçekleşen ilişkilerde de ilkeleri yaşarken kendi olmanın korunması ve diğeri ile ilişkilerde bütünlük ve uyumun yakalanması olanağı ahlak biçimsel anlamda olanaklı kılınır.

Değer yargısal anlamda üstyapı kurumlarının edinilmesi ile beraber ahlak biçimsel olarak metafizik varoluş kaçınılmazdır. İzafi oluşa bağlı yorum kritiğin eleştirel düzeyde korunması da yaratıcı etkinlikte kendini gerçekleştirebilmenin gereği olarak eğitimde olması gerekendir. Nesnel ussal, öznel ussal ve yorum kritik anlamında eleştirel olmanın diyalektik oluşu içinde hep yeniden kendini ve varoluş nesnelerini özgün biçimde yaratmanın olanağı edinilir.

Eğitimde başkası oluşun korunmasının en temel bilgibilimsel yaklaşımı, eleştirel olmanın edinilmesi ve korunmasıdır. Eleştirel yaklaşım eğitimin bir parçası olarak olması gerekendir. Eğitim, hakikatten kopuk bırakan nitelikte olan üst kimliklere -ideolojilere- feda edilmeden, yaratıcı öznelliğe taşıyacak biçimde hakikat ile uyumlu varoluşun bulunması/ yakalanması gereği tesis edilmesi gerekendir.

Hakikat; evrensel ortak ve üst gerçeklik iken yaratımda tektip kılmayan, başkası kılışa yönelik yaratıcı etkinlikte tahakküm kurmayandır. Kendisinden sonuç alınandır. Varlığın ne olduğu ayrıca varoluşun nasıl ve ne için olduğuna dair cevap arayışının referansıdır. Ontolojik bir sorgulama var ise referans olması da gerekir.

Varlıkbilimsel sorgulamalar ışığında hakikat arayışı hakikate dayalı eğitimi önceler. Hakikate dayalı eğitim, hakikatten sonuç almaya dayalı olarak başkası ve çeşitlilik içinde var olunduğunun gerçeğine dayalı olması doğrultusunda biçimlenmesi gerekendir. Düşünsel anlamda yaratıcı etkinlikte kendini gerçekleştirme özgürlüğünü sağlayacak biçimde terbiyeyi içermelidir. Tektip kılması anlamında şekilci olan yaklaşımlardan uzak, fırsat eşitliği anlamında herkese açık ve eleştirel çizgide gelişime öncülük eden ve değişen konjonktürlerde hakikat çizgisinde yeniden yapılanmaya açık olmalıdır.

Savaşlardan önce ihtiyacımız olan; beraber yaşamak için, evrensel esaslar ile tesis edilmesi gereken hukuk çatısı altında buluşmaktır. Hakikat arayışındaysak eğer hakikate dair esaslar ile hakikat çizgisinde hem teoride olanın varlıksal ve varoluşsal karşılıklarının olmasına hem pratikte karşılığı olandan sonuç almaya dayalı olarak yaratıcı etkinlikte yaratıcı öznelliğin özgürce edinilmesine ve özgünce ürünler verilmesine olanak veren eğitimi alabilmek -tevhid dili çerçevesinde tesis edebilmek de- gerekir. Hakikat arayışında insan, arayışına bağlı olarak kendini gerçekleştirir iken yaşadıklarının -deneyimlediklerinin, ortak varoluşta sonuçlarının olduğunun idrakinde olarak hakikatin esasları çizgisinde bulunmalıdır.

Bir daha söylemek gerekir ise hakikat; nedeni sadece kendi olan ve kendi kendine ve kendi ile var olanlara yetendir. Nesnel niteliği ile nur, öznel niteliği ile de şahıs olma durumunda bulunandır. Herkesin ve her şeyin üst ve ortak gerçekliği olandır. Bundan dolayı da kendisi ile tahakküm kurulmayacak kadar herkesin ve her şeyin hakikatidir.

Hakikat; aynı değil ayrı da değil oluşun içinde içkin ve dışsal anlamda kapsayıcı olan katmanlı gerçeklikte bir, ayrıca yaratımda farklı kılış belirimlerinde kendisine karşıt değil ama başkası kılan olarak yaratımda bulunandır/ bulunması gerekendir. Mevcudattaki çeşitlilikte de

görüldüğü gibi tektip kılmayan ve başkası kılmaya bağlı olarak çeşitlilikte yaratımda bulunandır.

Hakikat; karşıtı olmayan gerçeklik olarak kâinatta bilinebilecek, varlıksal olan tanrısal sıfatları ve yaratıcı öznellik belirimleri ile görünüş bulan insanda bulunabilecek ayrıca her canın asli gerçeği olarak kendinde kavuşulabilecek olandır. Her canın kendisinden sonuç almaya dayalı olarak tahkike bağlı bulunabilecek olandır. Bunlar ve daha nicesi hakikatin esasları iken varoluşun en temel esası da hakikatin kendisidir. İslam itikadı gereği belirtmek gerekir ki hakikat âlemlerin Rabbi olan Cenabı Allah'tan başkası değildir.

Ona inanmayan veya kabul etmeyenler olsa da hukuk ve herkese açık eğitim, hakikatin herkesin hakikati olması sebebiyle herkes için olmalıdır. Sonuçlarına katlanılan bir yaşam içinde fırsat eşitliğinin korunması, iktisadi adaletin sağlanması, tam rekabet ortamının tesis edilmesi, hesap verebilir ve denetlenebilir olmaya açık olmanın sağlanması önemlidir. İlişkilerde liyakatin ve işlerde yeterliliğin aranması da rabbi sıfatına bağlı olarak hakikatin hakkını vererek yaşamak ve herkes için iyi olanın yapılmasını olanaklı kılmak için gereklidir.

Hakikate bağlı her can ise hak kılınmış olan varlığını; iman, salih amel ve ahrete/ akıbete göre yaşamak ile hak etmelidir. Hak ettikçe varlığını, hakiki insan olarak yaşamanın olanağından taviz vermemelidir.

İslam demekte isek Allah'tan gelen sözü kabul etmek ile Müslim olmak anlaşılır/ anlaşılması da gerekir. Allah'ın varlığından emin mümin olmak da aranandır. Ancak özden yani Rabbinden gelen ilkenin gerçekleştirilmesi gerektiğinde hakiki anlamda Müslim -Allah'a teslim- olmak söz konusu olur. İlkenin gerçekleştirilmesi, özde, karakterde, kimlikte bütünlük sağlar. Kendini tatmaya, kendilikte/ ruhta doygunluğa, mutmain olmaya sebeptir. Müslim olmak, İslam kimliğini pratikte görünüşe taşırken ahlak biçimsel anlamda İslam olma

karakterini öznelde edinmek anlamını taşır. Kavramsal anlamda Müslim, Rabbi olan Allah'ı hakkı gereği kimlik belirimlerinde hakkını vererek ve hak ederek yaşamak anlamında da kullanılmalıdır. Ayrıca mümin olmak da sadece Allah'ın varlığından iman ile emin olmak anlamını taşımaz. Allah'ı ilke, hikmet gereği gerçekleşen işerinde tanıyarak, işlerinde ve işlerinin sonuçlarından emin olmak ve O'na sonuçta güvenmek anlamını da taşır. Bu, Müslim olmanın da gereğidir. İlişkilerde ise Müslim olması gereği ile mümin olanın, ahlakından yana kendisine güvenilmesi de olması gerekendir. Mümin, Müslim olma vicdanını taşıyan ve olması gerekenini barındıran, gerçekleştiren, koruyan kişiye denir.

Hakikat demekte isek her şeyden önce İslam, Müslim, mümin kavramlarının içerik bağıntısında önce eğitime dikkat etmek ve ilişkilerde hukuku öncelemek gerekir. Böylece doğaya dair yaşanabilir olan dünyayı, yaratıcı etkinlikte yaratmış olduğumuz dünyalarda daha güzel kılmayı olanaklı kılabiliriz.

Hakikat perspektifinde hukukun ve eğitimin tesis edilmesi daha güzel ve özgürce yaşanan bir dünyaya kapı aralar. Çatışkılı diyalektik içinde yaratıcı etkinliğe eylenir olmaya alternatif olarak da eğitimde eleştirel ve kamusal alanda rekabete dayalı diyalektik oluş içinde yaratıcı etkinliğe eylenir olmayı yeğlemek gerekir.

Âdem'den Hatem'e kadar İslam anlamında dini yaşamın ve ortak söylevin iman, salih amel ve ahrete/ akıbete göre yaşamak esasına göre biçimlendiğini hatırlamak gerekir. Dinde bireysel anlamda ortak bağlayıcı esaslar; iman, salih amel ve ahrete/ akıbete göre yaşamaktır. Hukuk ve eğitim ise dinde geneli bağlayıcı olan temel iki esastır. Hakikate göre yaşanacak ise bu beş esası öncelemek gerekir.

Bu esaslar doğrultusunda yaşandığında; adalet, hak ve rahmet üzeri sırat-el müstakimde yani doğru olan ve gerçek olandan yana sonuç alınan yolda bulunmuş olarak Allah'ın dinini yaşama olanağı edinilmiş

olur. Böylece hakikat ile kendini gerçekleştirme olanağını bulan için, hakikatten sonuç alarak kendini gerçekleştirme özgürlüğü içinde yaşamak olanaklı olur.

Özgürce ve özgünce yorumlanırken yeniden yaratılan ve yaratım sonuçları olan bir dünyada yaşanmakta ise hakikate bağlı olarak sonuçlara göre yaşamak olması gerekendir. Yeniden yorumlanırken yaratılan bir dünyada sınırları gereği sorumluluk ve aidiyetleri olan akıl sahipleri için yukarıda belirtilenler, bir tavsiyeden ibarettir.

Herkes anlam ve değere dair görüşlerine ve seçimlerine bağlı olarak ne için olduğunu belirli kılma özgürlüğünde kaderini yaşar iken hakikate dair nasihatler -tavsiyeler-, talep edenler için yaşanması gereken değerlerdir. Hakikat, herkesin ve her şeyin üst ve ortak gerçeği olsa da talep edenlerin ve hakkı gereği yaşarken hak edenlerin yurdudur.

*

Sözün Özü…

Yıl, iki bin yirmi… İkinci dünya savaşından bu yana askeri kamplaşmalara bağlı olarak yaşanan, abartılmış egemenliklerin kalıcı olması çabasından öte değildir. Yükselen güçlere rağmen yayılımcı politikaların sınırlandığı ve egemenlik alanlarının korunmaya çalışıldığı bir dünyada bulunmaktayız. Buna bağlı olarak askeri kamplaşmalar ile siyaset üretmenin bastırıldığına tanık olmaktayız.

Yeni bir dünya söylemini duyuyor olsak da teknolojide, iş gücü sağlamak ile emekte, kültürel yayılmacılıkta, iletişimde, ticarette vb. alanlarda küreselleşen dünya bunlara rağmen siyasi sınırlar dahilinde evrensel hukuktan yana yitik ve yaratılmış suni dünyalara hapsedilmiştir. Halen birinci ve ikinci dünya savaşının gölgesi, askeri kamplaşmalar ile yeni bir siyaset biçimi üretmeyen siyasette etkindir.

Böylesi bir gölge altında korkuya dayalı siyaset üretmek yeni bir dünya idealinden de uzaktır. Bunun içindir ki yeni bir dünya için yeniden siyaset üretmeye ve kurumsal düzeyde karşılığı olan düşünceye ihtiyaç vardır. Modernite ile birey hak ve özgürlükleri eşitlik idealinde biçimlenmeye çalışılmaktaydı.

Herkesin idealine dayalı olarak fırsat eşitliğinin korunması, evrensel hukuk esası olarak zaten olması gerekendi. Ancak adil bir düzen için sadece eşitlik değil, hak edişlere bağlı olarak kazanımların güvence altına alınması ve iktisadi adalet adına vergilendirilmesi de fırsat eşitliğini tamamlayıcı hukuk esası olarak öncelenmesi gerekendi. Bunun ile beraber bireysel, kurumsal ve devlet ölçekli varoluşa dair her girişimin, fırsat eşitliği ve iktisadi adaletin korunmasına yönelik olarak tekelleşmesine müsaade edilmemeliydi.

Tekelleşen devletler, ticaret ve finans şirketleri sistemsel yapıları ile ağlar kurmaya başladığında tam rekabet ortamından bahsedilemez. Buna bağlı olarak da bireyin öncelendiği eşitlikten de bahsedilemez. Bu, siyasetin dünya savaşlarının oluşturduğu yaklaşımdan farklı olarak

yeniden üretilmesi ve buna bağlı olarak da modernitenin güncellenmesi anlamını taşır. Küresel ölçekte çokluğun ve farklılıkların barındırılması adına yerelliğin korunması, bu bağlamda evrensel hukuk esaslarının tam anlamı ile hayata taşınmasının gereği olan dilin ve kurumsal yapıların oluşturulması gerekir. Askeri kamplaşmaların rafa kaldırıldığı bir dünya olanaklı ise tam rekabet ortamının tekelleşmelere müsaade etmeden sağlanması da elzemdir.

Dünya ölçekli fırsat eşitliğinin sağlanması, iktisadi adaletin/ paylaşımın tesis edilmesi, denetlenebilir ve hesap verilebilir dünyanın kurulması sonuçta ise tam rekabet ortamında yeterlilik ve liyakatin gözetilmesi ile vahşi kapitalizmin önüne geçilmiş olarak daha sosyal paylaşımcı ve buna bağlı olarak daha güvenli bir dünyada, öngörülü bir biçimde küresel ölçekte özgürce yaşamak olanaklıdır. Küresel ölçekte sermaye ve üretimin yok edilmesi değil, ilişkilerde dünya barışına katkı sağlaması adına, kaynakların talebe bağlı olarak dağıtımının gerekliği ve teknik anlamda gelişime yaptığı katkılar için dahi olsa sermaye ve üretime bağlı ticaret -güç- odakları, evrensel esasları olan hukukun sınırlarına çekilmelidir. Fırsat eşitliğinin korunmasına bağlı olarak tam rekabet ortamının tesis edilmesi ile beraber edinilmiş kazanımların (hangi ölçüde oldukları önemli değil) halka, genele hizmet anlamında yansıtılması, ortak varoluşta -iktisadi- adaletin tesisi adına önemlidir.

Teknoloji ağırlıklı küresel kapitalizmde ise kurulan ağlar içinde muhatap sorunsal kılındıysa, küresel ölçekte evrensel hukuka ihtiyaç vardır. Her kurumun evrensel hukuk çatısı altında meşru sınırlarında iş görmesi sağlanmalıdır. Bu olmadığı taktir de tüketim nesnesi kılınan ve inanç varlığı olarak manipülasyona açık insanın öznelliğini ve geleceğini yitirmesi kaçınılmazdır.

İnsansızlaştırılan dünyada insan olmanın korunması için de anlam ve değer varlığı olması anlamında yaratım etkinliğini koruyan insanın, bireysel eğitimine de önem vermek gerekir. Belli bir amaç için üretilen

ve tüketim demirbaşı olan insan değil, kendini gerçekleştirdikçe kendi olmanın da öznesi olan yaratıcı etkinlikte üretken insana, insanlık adına her devirde ihtiyaç vardır.

Emeğin sömürüldüğü ve insanın tüketimin temel demirbaşı kılındığı bir dünyada, insan merkezli siyasete ve hukuka ihtiyaç vardır. İnsan anlam ve değer varlığı iken insani değerlerin de kullanılabilir kılınması söz konusu ise gerçek içeriklerinden yana yitirilen değerlerin yeniden canlı kılındığı eğitime de ihtiyaç vardır.

İnsan, ilişkilerinde ve yaratıcı öznellikte anlam ve değer edinimi içinde insan olmayı bulur. İnsan, insan olmanın anlam ve değer belirimlerini yitirdikçe insan olmaktan uzaklaşılır. Duyarsız ve ilkelerin gerçekleştiği ilişkilerden yoksun ayrıca yaratıcı öznelliğe yitik insan olmak, aslından/ hakikatinden uzak beşer olmak anlamını taşır. Beşer olanın dahi hakikatten aldığı pay kadarı ile insan olması hak kılınmış olsa da insan olmak, insan olmanın hakikatini yaşadıkça hak edilendir.

İnsan olmak sonradan edinilen ise herkes, insan olmanın hak edildiğine bağlı olarak eğitim görmelidir. Bu anlamda eğitim, ilişkilerinde ve yaratıcı öznellikte anlam ve değer varlığı olarak kendini yaratan insanın, nasıl insan olduğunun gerçeğine bağlı olarak yapılması gerekendir. Sadece bilmeye yönelik değil, karşılıklı varoluşun ilkesel olmayı gerekli kılması sebebiyle anlam ve değer belirimli varoluşta eğitim, pratikten uzaklaşmadan yapılması gerekendir. Bu anlamda ahlak biçimsel olmayı da içermesi gerekir.

İnsan ahlak biçimsel varoluşa haizdir. Bu anlamda sadece bilmeye ve teknik düzeyde üretime odaklı öğrenimden uzak değil ama farklı olarak, değerler içeriğinde gerçekleştirilen eğitime de ihtiyaç vardır. İnsanın özne olması ve geleceği olmasından bahsetmekte isek insan merkezli siyasete, hukuka ve eğitime her devirde ihtiyaç vardır.

Yeni bir dünyadan bahsedilecek ise önce hukuktan bahsedilmeli ve hukukun evrensel esaslarına göre biçimlenecek bir dünyanın, büyük savaşlar sonrası kurulan dünyadan farklı olduğu görülecektir. Hukuk, evrensel esasları ile tektip kılıcı değil, hak ve sınırları dahilinde kendini gerçekleştirmesi gerekenlerin daha özgürce yaşamasını olanaklı kılandır. Öngörülebilir bir geleceği beraberce karşılamak adına da olması gerekendir.

İslam şiarını da evrensel anlamda bir yere taşıyacak isek genele açık olan teklifinde hukukun esaslarını barındırması şiarına bağlı olarak evrensel oluşunu sürekli kıldığını hatırlamak gerekir. İslam evrensel hukuk esasları ile teklifini açık ederken iman ve salih ameller ile hakikate yapılacak yatırımdan sonuç almaya dayalı olarak varoluşu, anlam ve değer edinimine bağlı olarak yaşanabilir kılar.

Hukuka dayalı bir dünyada tektipleştirme olmadığı gibi İslam perspektifinden bakıldığında hakikatin de tektipleştirmediği, çokluk ve farklılıklar içinde varoluşu olanaklı kıldığı ayrıca görünüş bulduğuna tanık olunur. Sadece hukukun esas alındığı bir dünya yetmez. Hakikatin de şiar edinildiği ve kendisinden sonuç -paye- almaya devam edildiği bir dünya, daha anlamlı ve değer kılınmış olarak yaşanabilir bir dünyadır.

Bu anlamda şiarı gereği hakikat ve evrensel hukuk esaslarını barındıran İslam, kimlik anlamında bir çıta olarak edinilecek değil, çatı olarak biçimlenen teklifi ile anlaşılması gerekendir. İnsanlığa sunulmuş en iyi teklif oluşunu korur. Ahrete ve akıbete göre yaşamak gerektiği teklifi ile de sürekli bir yaşamın olduğunun mesajını taşır iken sonuçlara göre yaşanması gerektiğinin uslamlamasını taşır.

Gelecek, teknoloji ile biçimlenir iken devletsiz, sınırsız, yerelliğin bitirildiği, insani değer ve duyguların yitirilmeye yüz tuttuğu ve sonuçta tinsel anlamda insansızlaştırılan bir dünyanın olabileceğine de kapı aralandı. Anlam ve değerden yana yitik, nedenini kendinde bulmayan, kendine yeterli olmayan ezikliğin içinde varoluş nesnelerinde hazlara

mahkûm, idealden kopuk olması nedeni ile kaybolan, insani duygularını yitirmeye yüz tutmuş insan söz konusu ise insansızlaştırılmış bir dünyadan bahsetmekteyiz. İnsansızlaştırılmış bir dünya, ruhunu -anlam ve değerini- insan ile bulan bir dünyanın ruhsuz kılınmasından öte değildir.

Teknoloji, tahakküm kurmanın aracı kılındığında ise insansızlaştırma çabası içinde insani değerlerden kopuk ve özne olmanın gereği olarak insan olmanın hak edilmesi gerektiğinden uzak, insanın nesne kılındığı bir dünyada bulunmaya eyler. Teknoloji, yaratıcı etkinlikten yani insan olmanın gereği olarak özgür ve özgünce kendiliği gerçekleştirmekten insanı uzaklaştırmakta ise tercih edilen bağımlılık olması düzeyinde insani niteliklerin körelmesine nedendir.

Teknoloji anlamında bağımlısı olunan bir dünya, insanın daha çok manipülasyona açık ve kullanılabilir kılındığı bir dünyadır. Mahkûm kılınmış olmak söz konusu ise insan olmanın, -yaratıcı etkinlikte bulunur iken ahlak biçimleri olan tümelleri/ evrenselleri de hakkı gereği yaşarken- hak etmek ile ilgili olduğunun unutulduğu bir dünyada bulunulmaktadır. Bu durumda, insanın insan ile insani ilişkilerinde insan olmayı hak ettiği ve tinde kendini yarattığı -yeniden doğduğu- ikinci yaratımını bulduğu gerçeğini yeniden hatırlamak gerekir.

İnsan insan ile ilişkilerinde insanlaşır, insan olmayı hak eder. İnsan insan ile ilişkilerinde anlam ve değer edindikleri içinde ikinci yaratımına katılımcı olarak kendini tinde/ öznelde yaratma olanağına sahiptir. İnsani ilişkilerden kopuk bir yaşamda insansızlaştırılmış bir dünyada bulunmak söz konusu olduğu içindir ki insani ilişkilere, ortak ve üst gerçeklik anlamında hakikat anlayışına ve karşılıklı olarak varoluşun hakkaniyet ölçüsünde onandığı hukuksal anlayışa ihtiyaç vardır.

Hukuk ve hakikat ahlak biçimsel olmaya eyler iken duygusunda bulunan ilkeleri gerçekleştirmek ile insan olmayı hep yeniden ve yeniden hak etmek gerekir. Süreç varlığı olan insan için, değişen koşul, şartlar ve

talepler içinde, tinsel gelişiminde hep yeniden kendini gerçekleştirmesi, edindiği anlam ve değer edinimlerinde kendini hep yeniden yaratması olanağını taşır. Yeniden hakikate dönmeye ve evrensel hukuk esaslarını hem kurumsal düzeyde hem de öznel düzeyde içselleştirilmiş değer -duyguda karşılığı oluşmuş- olarak tesis etmek ile hukuka ve ahlaka dönmeye, böylece insan ile insan olmaya dönmeye insan söz konusu ise her devirde ihtiyaç duyulur/ duyulmalıdır.

Elbet, kötüler olacak… İnsan, nefsi emmaresine bağlı olarak vahşi doğasını da yaşayacak, diyalektik oluş içinde olması gerekeni bulacak. İnsanın, güvenilmez ve zulme eğilimli doğası sebebiyle dahi olsa evrensel hukuk, olması gereken olarak son duraktır. Zaten hukuka tarih olgusal anlamda bakıldığında, insanın güvenilmez ve zalim doğası gereği olması gereken olduğuna tanık olunur. İnsanın güvenilmez ve zalim doğası terbiye edilmiş ise hukuk vicdan ve rızaya dayalı olarak ahlak biçimsel anlamda öznelde tesis edilmiş demektir.

Söz konusu tarih varlığı olmak ise insanın güvenilmez, zalim ve cahil yönleri ile diyalektik gelişim içinde bulunması da kaçınılmazdır. Hakikat ise ortak, evrensel gerçeklik olarak insani ilişkilerde son durak olması anlamında hukuku muhafaza edebilmemizin anlam ve değer edinimi için dahi olsa her devirde ihtiyaç duyduğumuzdur. Varlıksal anlamda varoluşu hakiki olarak anlamlı kılmamızın da en tepe ilkesidir.

Yolumuzu kaybettiğimiz yerde hakikate, hukuka ve insana, insanca yaşamaya dönmemiz gerekir. Hakikatten, hukuktan, güzel ahlaktan yana sonuç almaya dayalı olarak yaşamak ise nasıl yaşamamız gerektiğinin usunu taşır. Hakikatten paye almanın sürekliliği içinde -yok değil- aldığı paye ile gerçek -var- olan için, aldığı payeyi hak ederek insanca hakkı gereği -tanrısal olanı- yaşaması adına hakikate, hukuka, insana ve bu ilkeler ile gelişen eğitime ihtiyaç vardır.

Vahşi kapitalizm egemen olduğu bir devirde, insanın ekonomik anlamda nesne kılındığı da düşünüldüğünde hakikate, hukuka, güzel

ahlaka ve bunları hakkı gereği yaşayacağımız insana ihtiyacımız olduğunu unutmamak gerekir. Kapitalizm ile modernitenin iç içe olması da düşünüldüğünde, birey insan olmaktan öte nesnelleştirilen ve haksız kazanca bağlı olarak iktisadi adaletten uzak insan için, evrensel hukuktan yoksun özgürlük, bir aldatmaca olarak kendisine sunulandır. Modern emperyalizmde egemen güçlerin egemenlik alanlarını korumak için diğerini öteki kıldığı, tahakkümünü sürekli kılmak adına kendi için kendi gibi kılması -aynı kılmaya yönelik- tektipleştirilen ve gerçeklikten kopuk illüzyon bir dünyayı görünür kılar. Kendi için kıldıkları ise menfaatleri için -feda edilebilir- kulanım nesnesi olarak insan olmaktan yana değersiz kılınandır.

Kuvvet odağı ve cazibesi olanın kendine yönelimli kıldığı bir dünyada, kuvvet cazibesi olana eylenir olmak, öznelliğin çocukluk evresinde kaçınılmazdır. Kuvvet odağı ve cazibesi olan, kendi gibi kılma çabası içinde tektip de kılabilir. Önemli olan ise kuvvet odağı ve cazibesi olanın kendine eyler oluşuna rağmen kendi olmayı koruyarak kuvvet odağı ve cazibe sahibi olabilmektir. Bunun için de yaratıcı etkinlikte özgür ve özgün yaratımda bulunmak olması gerekendir. Nedenini kendinde bulmak ve kendine yetebilmek özgürlüğün gereğidir. Yeterli olunandan yana fazla verilmesine bağlı olarak başkalarına da yeterli olabilmek, yaratım etkinliğinde gerçekleşen karşılıklı ilişkilerde yaratımın özgünce olmasını olanaklı kıldığı gibi kendini gerçekleştirme özgürlüğünü de sürekli kılar.

Kuvvet odağı ve cazibesi olanın kendine eyler oluşu kaçınılmaz iken kendi olmanın korunması yaratıcı etkinlikte hakikate tutunmak ile olanaklıdır. Hakikat; değişim içinde değişmeyendir ayrıca değişime rağmen değişmeyendir. Süreksizlik ve değişim içinde, sürekli olan ve değişmeyen bir gerçekliğe bağlı olarak kendilik bulunduğunda ayrıca kendisinden kaçılamayan gerçekler ile kendilik olması gerekenlerde gerçekleştirildiğinde, tektip kılınmayacak kadar özgün ve üzerinde tahakküm kurulmayacak kadar da özgür olma iradesinde yaşanır.

Kaçılamayan gerçekler, süreksizlik ve değişime rağmen her devrin değişmezleri olarak her devirde kendiliğin, konjonktürün yeniden okunabilmesinin, değerlendirilebilmesinin, kurulmasının eleştirel referanslarıdır. Kaçılamayan gerçeklerden hareket ile hakikat ve diğerleri ile uyumlu bir dünya kurma olanağı her daim vardır. Değişenler içinde evrensel -tanrısal- değişmezlerin olduğu gerçeği, en çıkmaz durumda dahi yeniden yaratımın/ yorumun nereden hareket ile olması gerektiği gerçeğini taşır.

Tarih olgusal olarak bakıldığında hak (gerçek, gerçekten alınmış pay) ile gelişim söz konusu olur iken hakikatin de kendine doğru eylediği varoluş içinde bulunulmaktadır. Hakikat ile var olanın, hakikatten aldığı payın sürekliliği içinde pay aldıkça gelişimi söz konusu iken kuvvet ve cazibe, hakikatten alınan pay olmaktan öte değildir. Önemli olan ise hakikate yönelik olmaya eyler olmasıdır. Hakikate eylemeyen, hakikatten sonuç almaya eylemeyen, hakikatten farklı olarak tektip kılmaya ve tahakküm kurmaya çalışan, özgürlükten ve özgünlükten yitik kılan her kuvvet eyler olmaktan öteye geçmez. Böylesi kuvvet belirimine bağlı gerçekleşen her cazibe ise aldatmacadan, illüzyon olmaktan öte durmaz. Eski deyişle, batıl olmaktan öte değildir ve hak olanın görünüş bulmasının aracıdır.

Kuvvet odağı ve cazibenin kendine yönelik eyler olması sonucunda kendi için kendi gibi kılmasına rağmen kendi olmanın korunması önemlidir. Önemli olan ise kendi olmak korunur iken başkalarına da yetecek biçimde yaratıcı etkinlikte bulunabilmektir. Varoluşun ortak gerçeklik olması ayrıca hakikatin evrensel ortak ve üst gerçeklik olması sebebiyle hakikatten uzaklaştırmayacak biçimde öteki ile ilişkilerin geliştirilmesidir.

Varoluş ortak gerçeklik ise diyalektik oluşun tam rekabet ortamının oluşturulması ile çatışkılı oluşa aşkın gerçekleştirilmesi gerekir. Bunun için dahi olsa evrensel hukuka küresel ölçekte ihtiyaç vardır. Ötekinin

kullanım nesnesi olmamak adına, insan haysiyetini korumak adına, insanca yaşayabilmek adına, öngörülü ve güzel bir gelecek adına dahi olsa evrensel esaslara haiz hukuka ihtiyaç vardır. Çokluk ve farklılıklar içinde özgünce kendi olabilmek adına, özgürce kendini gerçekleştirmek adına, özgürlüğün sürekli kılınması adına, kendi hikâyesini hakkı gereği yaşamak adına insanlığı kapsayıcı ve bağlayıcı evrensel hukuka ihtiyaç vardır.

Hukuktan -ve hakikatten- önce teklif edilen her ne ise menfaatine düşkün güvenilmez insan söz konusuysa eğer doğru dahi olsa altında yatan bir hinliğe haizdir/ haiz olabilir. Hakikat ise fevri anlamda menfaatler adına kullanılmayacak kadar herkesin ortak gerçeği olması anlamında kutsiyeti olandır. Herkesin kendisinden sonuç almaya açık olduğu asli gerçeği olduğu içindir ki özgürleştiricidir.

Hakikat ile tektipleştirme çabasında bulunan veya hakikat ile menfaate dair kazanımlar peşinde olanlar ise hakikatin özgürleştirici ve kendisinden yana paylaşıma dayalı olarak hak edilenler ile gelişime sebep olduğundan habersizdir. Kör bir dünyada dipsiz bir karanlığa yalandan ışık satmanın sonuçsuz çaresizliğinde kaybolmaya mahkumdurlar.

İçinde bulunduğumuz dünya büyük savaşların gölgesi altında siyasetin yapıldığı dünyadır. Hakikat arayışının sadece bilime terk edildiği, güce yönelik iktidar nesnesi olarak bilginin kutsandığı, duyguların horlandığı, hazların baş tacı edildiği, hakikat dünyevi kılınır iken varoluşa dair anlam ve değerlerin hiçlendiği, hukuksuzluğa açık nihilist bir dünyadır. Geçmişin gölgesi altında öngörülmez bir geleceğe bakarken şimdi ve burada olmak ne kadar doğrudur? Kalıcı olan yeni bir dünya yaratmak için hakiki anlamda hakikate, o dünyayı kurmak için ise evrensel esasları ile hukuka ihtiyaç vardır.

Siyasete, geleceğe dair işlerden yana doğrudan katılımcı olmak ise her insanın hakkıdır. Siyaset sadece insan ilişkilerinin ve alanlarının

yönetilmesi değil, gelecek idealinde buluşulan alandır. Geleceğe dair sözü olanların yapması gerektiğidir. Her insanında kendi geleceği adına söz sahibi olması, en doğal hakkıdır. Bu anlamda demokrasi, birey olmanın ve siyasette bireyin söz sahibi olmasının bir gereği olmak ile beraber, insanın geleceğe dair söz hakkını bulduğu yönetime katılım durumu olması adına önemlidir. Halife insanın, halifeliğini siyaset alanında tatmasının, hissetmesinin de gereğidir. Bunlar için dahi olsa hukuk zemininden gerçekleşen siyasi her oluşumun demokrasiye açık olarak yapılması gerekir. Böylece, doğası gereği çeşitlilikte farklılıkları ile kendini gerçekleştirmesi gereken, anlam ve değer varlığı iken tektipleştirmeye yaratımı ve varoluşu gereği öte duran insana, sonuçlarına katlanmak kaydı ile geleceğine dair söz sahibi olduğunun hakkının da verilmesi gerekir. Bu anlamda demokrasi, tektipleştirmenin olanaklı olmadığı insanlık dünyasına işaret etmesi anlamında önemlidir.

Demek istediğim ise yeniden hakikate dönülmesi gerektiği ve insansızlaştırılan bir dünyada bulunuyorsak eğer evrensel hukuk çatısı altında insan olmanın haysiyetini korumak adına dahi olsa buluşmak gerektiğidir. Hakikat sahibi Allah, evrensel hukuku rahmet çizgisi olarak kendisine şiar edinmiş iken halifesi olan insanın bundan mahrum olması beklenemez. Tarih olgusal anlamda rahmet, hakikatten aldığı pay ile pay almaya devam eden insanın, yarattığı bütün alanlarda gelişim çizgisinde iyileştirme ilkesinde tanık olunması gerekendir.

Demokrasi de insanın geleceğine dair söz sahibi olmasının hakkı olarak her devrin koşullarına göre insan haysiyetini koruyacak biçimde, iyileştirme ilkesi gereği geliştirilmesi/ güncellenmesi gerekendir. Evrensel hukukun gereği olarak da fırsat eşitliğini siyasi alanda korumak adına dahi olsa olması gerekendir. İnsansızlaşan bir dünyaya inat, halen insan olarak insanlığa katılımcı olunduğunun ve insanın geleceğine dair söz sahibi olarak varlığa katılımcı olduğunun bir hatırlatmasıdır. Her insanın geleceğine dair söz sahibi olarak demokrasiyi sorumluluk idrakinde kabullenmesi gerekir. Demokrasi, siyasi anlamda geleceğin

sorumluluğunu yüklenmek anlamını taşır/ taşımalıdır. Söz konusu gelecek ise kişilerin fevri ve tüzel kişilerin menfi yaklaşımlarına bırakılmayacak kadar önemlidir. Her insan hem kendi hem de ötekilerin geleceğinden siyasete katıldığı ölçüde sorumludur. Demokrasi bu sorumluluğu insana yüklemiş olması adına dahi olsa önemlidir.

İyileşme ilkesine bağlı olarak yeni bir dünya kurulacak ise evvela evrensel hukuk çatısı altında buluşmak gerekir. Gelecekten yana hem söz sahibi kılan hem de sorumlu kılan demokratik siyaset alanına ihtiyaç vardır. Hakikati farklılıklara bağlı olarak çokluk içinde yaşamak zaten olması gerekendir. Değer dünyası diyalektik oluşa eyler iken hukuk, her devirde ihtiyaç duyulandır. Hakikat ise evrensel ortak gerçeklik olsa da talep edenlerin, aidiyet duyanların ve sorumluluk idrakinde hakkı -tevhid- gereği yaşarken hak etmiş olanların yurdudur.

Evrensel esaslar ile tesis edilmiş hukuka, demokrasi ile yön bulan siyasete ve varoluşu anlamlı kılmak için dahi olsa hakikate ihtiyaç vardır. Devir değişimleri içinde süreksizlik hâkim iken insanın aslına bağlı olarak haysiyetini koruyacağı, kendini hakkı gereği değer olarak yaşayacağı bu dört değişmeze (hakikate, hukuka, güzel ahlaka, demokrasiye) ihtiyacı vardır. Değişimler içinde tümel belirimlerine bağlı anlam ve değer varlığı olarak ahlak biçimsel anlamda insan olmayı koruyacak ve gelişime açık geleceğe taşınacak isek varoluş hakları ve sınırları dahilinde kendiliğini hep yeniden yaratan/ yorumlayan insanın, ortak varoluşta bu temel dört ilke üzeri kendini gerçekleştirmesi, kendine yitik kalmaması ve varoluş nesneleri içinde kaybolmaması için gereklidir.

Hakikatten alınan insanlık paydası ile hakikate tutunulacak ise evrensel hukuk esasları ile insani ilişkilerin geliştirilmesi şarttır. Demokrasi ile de insan olarak geleceğinden yana söz sahibi olmak gerekir. Anlam ve değer varlığı olarak hakikatin varlık yurdu olduğunu unutmadan kendisini özgür ve özgünce hep yeni ve yeniden tinsel anlamda

yaratması/ yorumlaması gereken insanın, aynı değil ayrı da değil gerçeğinde hakikat ve öteki ile var olduğunun idraki ile hakikat ve ötekine duyarlı olması gerekir. Bu, eşrefi mahluk olarak insan olmanın gereğidir.

Beşer doğanın, insan olmayı ahlak biçimsel anlamda hak etmesi gerektiğini her daim hatırlamak gerekir. Hakikate duyarlılık, evrensel hukuk esaslarının öznel anlamda usun vicdan formasyonunda hakkaniyet ilkesine bağlı olarak içselleştirilmesi, hak ve had belirimlerine göre kurumsal düzeyde tesis edilmesi ile hak kılınmış beşer olmanın hak edilmiş insan olmak ile tanrısal yönünün açık edilmesi gerekir.

Hukuk, hakikate tutunmanın gereği olarak da insanın insan ile ilişkilerinde anlam ve değer varlığı olması gereği insan olmanın ve insan olmayı hak etmenin, ahlak biçimsel üst belirleyeni olarak olmazsa olmazıdır. Söz konusu hakikat ise hakikati hakkı gereği insani ilişkilerde yaşamak hukuk ile olanaklıdır. Eskilerin de dediği gibi şeriatsız hakikat, hakikatsiz şeriat olmaz. Hakikat, hak ve had belirimleri dahilinde evrensel hukuk esasları ile biçimlenen kamusal alanda sürdürebilir ilişkilerde hakkı gereği hak edilmiş olarak yaşanması olanaklı olandır.

Hukuk öznel anlamda vicdanda tesis edilmiş ise hakikatin hak edilmiş olarak yaşandığı bir hayatta, kendiliği tatmanın mutmain oluşunda varoluş nesneleri içinde kaybolmadan, sürüklenmeden, kendiliğe yitik kalmadan yaşamak olanaklıdır. Vicdan ve vicdanın genele yaygın tesis edildiği hukuk ile hakikate ahlak biçimsel anlamda tutunmak ve hakkı gereği yaşamak, hakikati ve insan olmayı hak etmenin gereğidir.

Hakikat kişi, soya veya cemaatlere/ gruplara indirgenmeyecek kadar herkesin ortak gerçeği ve onlarla sınırlı, tektip kılınmayacak kadar herkesin kendisinden sonuç alabileceğidir. Hukuk, hakikati hakkı gereği insani ilişkilerde yaşayabilmenin; bilim, hakikati bilmenin ve kendisinden sonuç almaya kapı aralamanın; sanat, hakikati

dolayımsızca deneyimleyebilmenin; felsefe, hakikati her devirde kavramsal düzeyde yeniden görünür kılmanın, varoluşsal belirimlerine göre yorumlayabilmenin; tasavvuf da hakikatten öznel anlamda sonuç alırken hem anlam, değer ve duygu belirimlerinde hem de ahlak biçimsel anlamda da hakkı gereği yaşayabilmenin olması gerekenleridir.

Tarih ise hem olması gerekenlerin dersleri hem de olmaması gerekenlerden ibret alabilmenin deneyimleri, olayları ile doludur. Böyle olsa da tarih, olgusal olana tanık olmanın ve hakikatin kişilere indirgenmeyecek kadar ortak gerçeklik olduğunu görebilmenin alanıdır. Bu anlamda köklerimizi, silinip gidenlerin yani fani olanların tarihinde mi veya her daim kalıcı olan ve kendisinden sonuç alınabilecek olan ilk nedende mi aramamız gerektiğinin gerçeğini taşır.

Köklerimizi hakikatte bulacak isek erek belirimi ile hakikat sadece köklerimizi bulduğumuz değil, kendisinden sonuç almaya bağlı olarak kendimizi yeniden yaratma olanağı olması ile bulmamız gerekendir. Önemli olan, köklerini hakikatte bulmuş olarak yaratıcı öznellikte hakikat ereğinde anlam ve değer edinimine dair içerik üreten olmak ile âlemlere kök salabilmektir. Var olma nedeni olarak köklerini hakikatte bulmak ve hakikat ereğinde anlam ve değer edinerek hakikate bağlı kökleri ile âlemlere kök salmak, yaratıcı etkinlikte hakikate katılmak ve yaratıcı öznellikte hakikatten beslenmek ile olanaklıdır. Her devirde gerçeğini koruyan ile var olmak ve kök salmak, hakiki anlamda varoluşun anlamlı kılınması ve değer olarak bulunmasını olanaklı kılar.

Tarih bugün olmayana da ayna tutar iken hakikat, erek olarak her devirde yaşadığımız ve değer olarak önümüzde bulduğumuz/ bulmamız gerekendir. Tarihin izlerinde kendi olmaya yol arayan çocuklar iken hakikat ile kendini bulan ve kendine yeten olarak yetişkin olmaya yol bulmak olması gerekendir.

Nedenini hakikat ile kendinde bulan için -Kayyum-, hakikatten aldığı payın sürekliliği içinde hakikatten ve mülkünden sonuç alarak kendine

yeter olması -Samed- önemlidir. Ancak, kendine yeter olmaktan öte, diğerlerine de yeterli -Samed- olmak, yaratım etkinliğinin sürekliliği içinde bulunacak olandır. Hakikatin Samed olması gereği, yaratıcı etkinlikte ötekine de yeterli olmak ile yeni dünyalar -âlemler- kurulduğunda, âlemlere kök salınmış, nüfuz edilmiş olunur. Her devirde kendine ve yarattıklarına yeterli oluşuyla gerçeğini koruyan ile var olunduğunun gerçeğine de ayna tutulmuş olunur.

Yaratıcı öznellikte yetişkinlik, tinsel anlamda öteki ile var olunduğunun gerçeğinde ötekine yetmek anlamını da taşır. Varoluşta kök salarak yeni dünyalar kurulacak ve ortak varoluşta süreklilik yakalanacak ise yaratıcı etkinlikte ötekine de yeter olmak aranmalıdır. Sömürerek değil, yeterli olmak ile rahmet olmak, süreksizliğe rağmen varoluşta sürekliliğin korunması adına önemlidir. Bu anlamda tarih, mülkten pay almanın sürekliliği içinde süreksizliğe gebe olanın, sömürerek değil, yaratıcı etkinlikte ötekine de yeterli olmak gerektiğinin dersini taşır.

Kayyum ve Samed olmayı yaşama olanağı edinmek, farklılıklarda biricik olmak ve yerelliğin korunması adına da önemlidir. Anlam ve değerler edinimi ile ilişkilerinde yakinlik bulan özne için, değerlerin yitirilmeye yüz tuttuğu bir dünyada nedenini kendinde bulması, kendine ve diğerlerine yaratıcı öznellikte katkıda bulunması, kendi olmayı yani biricikliğini koruması adına önemlidir. Anlam ve değer yitimi ile birbirine yabancılaşan için Kayyum ve Samed olmak hem kendi var olma değerini korumak hem ötekinin varoluşuna dair değer katmak ile ilişkilerde yerelliğin korunması hem de yabancılığın ve yalnızlığın giderilmesi adına önemlidir.

Yaratıcı özne olarak nedenini kendinde bulmak, kendine ve diğerine yetebilmek, ortak anlam ve değer edinmeye olanak verdiğinde, yaratıcı etkinlik içinde yabancılığı geride bırakmaya nedendir. Yaratıcı etkinlikte yaratılmış gerçeklik anlamında öteki ile geçmiş edinen için öteki olmaya aşkın yakinlikte var olmak söz konusu olur. Ortak geçmiş, içselleştirilmiş

anlam ve değer edinimi ile yakinlik, bütünlük, uyum ve birlik edinilmesinin gereğidir.

Mülkten pay almanın sürekliği içinde süreksizliğe gebe olan, hakikatten pay almanın sürekliliği içinde hakikatten sonuç alma olanağını yakaladığında, kök saldığı hakikat ile süreksizliğe -daim varoluşa- kapı aralar. Ayrıca ötekine de yeterli olması gerektiğinin idrakinde yeni dünyalar kurmaya daha doğru bir yerden başlar. Böylece âlemlere daha doğru bir yaklaşım içinde kök salma olanağı bulur.

Böyle olsa da tarih, güvenilmez ve zalim insan tipini de resmeder. Varoluşun ortak gerçeklik olması nedeni ile ortak paydalarda, faydalarda ve gerçeklerde -ilkelerde- buluşulması gerektiğinin gerçeğini de serimler.

Tarih olgusal olması anlamında mitler entegrasyonun bir aracı olsa da kültür çeşitliliği içinde farklı mitler ve değerler ile farklı dünya görüşlerinde bulunulur. Farklı mitler ve değerler ile var olunsa da ortak/ evrensel faydalar, hukuk esasları ve yaptırımları ayrıca ahlaki yükümlülükler, bütünlüklü ve uyumlu varoluşu olanaklı kılar. Evrensel anlamda ortak mit edinildiğinde, ortak bir amaçta buluşulduğunda ve hakikat ortak/ evrensel gerçeklik olması anlamında buluşma adresi olduğunda, bütünlüklü ve uyumlu yaşam olanaklıdır. Bu doğrultuda gereklilikleri görünür kılması adına tarih, neye göre ve nasıl yaşanması gerektiğinin deneyimleri ile doludur. Nasıl insan olunduğunun, olunması gerektiğinin gerçeğini taşıyan insanlık bilimi olarak önemlidir.

İnsanlık olarak var olunacak ise bütünlüklü ve uyumlu yaşamın yolunu aramak ve bulmak gerekir. Bu anlamda tarih, ders niteliğinde deneyimlere haizdir. Yerelliğin, çeşitliliğin korunduğu bir dünyada karşıtlığa bağlı varoluş söz konusu olduğunda ise bütünlük aranmasa da beraberce uyumlu bir biçimde var olmak, insani olması adına önemlidir. Bu anlamda hukuk ve ahlaki yükümlülükler önemlidir.

Aynı olunmayan bir varoluşta, sonuna kadar ayrı olunacak, ayrı durulacak diye bir kaide yoktur. Savaşlar tarihi dahi ayrı duramayacak kadar aynı dünyada yaşadığımızın, etkileşim içinde var olduğumuzun göstergesidir. Buna rağmen, karşıtlık içinde çatışkılı diyalektiği besleyerek var olmak tercih edilmekte ise sonuçlarına katlanılacak yeni dünyalara kapı aralamak kaçınılmazdır. Söz konusu hak ve batıl diyalektiği içinde çatışkının kaçınılmaz olması ise hak olandan yana olmak ile hakikatten sonuç almanın öncelenmesi önemlidir. Çünkü batıl olanın kullanım değeri olsa da hakikatten yana sonuç vermeyeceği kesindir.

Var olma çabası içinde çatışkı kaçınılmaz ise çatışkıyı, kendiliği yeniden yaratmanın fırsatı olarak değerlendirmek gerekir. Her çatışkı seçimlere eyler iken hak olandan yana olmak ile hakikatin sorumluluğunu üstlenmek gerekir. Hakikati namus edinmekle yani dokunulmaz içselleştirilmiş değer olarak bulmak ile de hem özgüvene dayalı sağlam bir karakter hem de hakikatin gerçekleşmesine bağlı olarak yaşanan bir yaşam biçimi edinmek gerekir. Böylece öznel anlamda hakikatten, ahlak biçimsel olarak sonuç almak da olanaklı olur.

Yaşanır iken hak edilen olması ile hakikat, kendisinden alınan sonuçlar ile varoluşa, anlam ve değer kaynağı olarak hakiki anlamda tutunmaya olanak verir. Tutunulacak bir hakikati olmayanlar için varoluş, er ya da geç anlamsızlığa gebe kılar/ kılabilir, boşluğa düşmeye neden olur/ olabilir ve sonuçta yalnızlığa mahkûm eder/ edebilir. Toplumsal anlamda da suni yaratılmış gerçeklikler içinde hakikatten sonuçsuz yaşamak da kaçınılmazdır.

Var olmanın köklerini hakikatte bulan ve erek değer olarak hakikate tutunan için, varoluşun gereği olarak hakikatten alınan payın sürekliliği içinde, hakikati hakiki anlamda hak ederek yaşamak söz konusu olur. İşte, bu tasavvuftur. Kavramsal anlamda gerçekliği tespite dayalı olarak tanımlanan, tanıtlanan ve kanıtlanan hakikat ise felsefi ve bilimsel

anlamda bilinendir. Bilinen hakikatin yaşanması, yaşamda karşılıkları ile müşahede edilmesi, kendiliğin gerçekliğine tanık kılar iken nesnelliğe aşkın metafizik oluşta öznelliğin bulunmasını olanaklı kılar.

Tarih yukarıda belirtilen; köklerin hakikatte bulunması gerektiği, kendiliğe ve ötekine yeterli olmak, sömürerek değil de rahmet olarak yeterli olmak ile yeni dünyalar kurmak, hakikatle âlemlere kök salmak, ortak/ evrensel fayda vb. derslerin edinilmesi gereken alandır. Hukuki ve ahlaki yükümlülükler doğrultusunda yaşanması gerektiğinin deneyimini taşır. Hakikate dair olarak da ortak varoluştaki tinsel yaşamdan, ilimden, irade çeşitliliğinden, diyalektik varoluştan, kendini gerçekleştirme çabası içinde güç sahibi olarak güç getirebilmekten, dil ile anlam ve değer varlığı olmaktan, hak olandan, yaratılmış gerçeklikler içinde yaşar iken metafizik ve ahlak biçimsel varoluştan, yaratıcı özne olmaktan vb. kaçışın olmadığı gerçeğini de serimler.

Tarih varlığı olmak, yaratıcı özne olmak anlamını taşır. Bunun ile beraber tarih; mülkten ve hakikatten pay almanın sürekliliği içinde sonuç aldıkları ve birikimleri ile miras varlığı olmaktan kaçışın olmadığı bir dünyada doğulduğunun gerçeğini taşır. Tarihte önemli olan ise yaratıcı etkinlikte anlam ve değer ediniminden yana içinde doğulan dünyanın üzerine katkıda bulundukları ile doğabilmektir. Tarih, içinde doğduklarımız üzerine -yaratıcı etkinlikte- doğduklarımız ile değişime gebe olarak biçimlenendir.

Bu anlamda miras ve birikim; tarihsel anlamda koşul, ihtiyaç ve karşılıklı talepler karşısında kendiliğin ve yeni varoluş nesnelerinin özgün biçimde yaratılması olanağıdır. Bu durumda tarihsel çizgide, geçmiş ile aynı olmanın yakalanamayacağı, tinsel/ öznel anlamda gelişim ve nesnel anlamda ilerleme içinde bulunulur. Yeni oluş içinde farklı olma belirimleri ile başkası oluş korunur iken birikim, kendiliğin konjonktüre -zamanın ahkamına, ruhuna- bağlı olarak özgün biçimde hep yeniden yaratılmasını olanaklı kılar. Önemli olan ise hakikate bağlı değişmezler

çizgisinde değişime açık olarak hakikat ile uyumlu özgünlükte varoluşun olanaklı kılınması/ kılınabilmesidir.

Hakikat ile uyumsuzluk; bütünlükten yoksun parçalanmış ayrıca söz konusu hakikat ile yüzleşmek, kendi ile hesaplaşmak olduğunda, sonuçları ağır ve zor olan bir dünyada kılar. Bu anlamda Âdem'den Hatem'e İslam, hakikat ve fıtrat ile uyumlu bir yaşamı öncelemek ile önemlidir.

Tarih, insanın hakikatten ve mülkten pay alırken ve almaya devam ederken miras varlığı olarak gelişiminin deneyimsel alanıdır. Bu anlamda insanın, yaratıcı öznellikten aldığı pay kadarı ile âlemlerden açık ara önde olarak farklı oluşunun gerçeğini de aşikâr eder. Neye göre nasıl yaşanması gerektiğinin deneyimleri ile doludur. Bu belirimleri ile tarih; nesnel yaklaşımlı bilimlerden, insanın hakikatine, öznelliğine ayna tutar iken açık ara önde olan alan olması doğrultusunda ele alınması gerekendir.

Tarih, ihtiyaçlara ve koşullara göre yön bulur iken yaratıcı etkinliğe göre biçim kazanır. İnsanın, yaratıcı etkinlikte yaratılmış dünyalar kurar iken doğa zemininde var olsa da anlam ve değer varlığı olarak nesnelliğe aşkın tinsel/ öznel varoluşa haiz olduğu gerçeğini görünür kılar. Çift oluşun diyalektiği içinde bütünlüğe haiz hep yeni bir oluşta kendilik gerçekleşme olanağı bulur. Karşıtların diyalektik oluşunda ise hak olanın batıl olana galip gelmesi üzerinden gelişime açık bir ilerleyişte tarih, yeni olan ile hep yeniden biçimlenir.

Tarih, doğada insanın ne olduğuna dair bütün unsurları ile toplamda bir varlık olmadığının gerçeğini taşır. Yaratıcı öznelliğe ayna tutar iken etkileri ve yarattıkları alanlar ile beraber insanın, süreç varlığı olarak diyalektik oluş ve spekülatif bakışım içinde sibernetik ussal olarak üç zamanlı bilinçli oluşta nasıl insan olduğunun/ olabildiğinin gerçeğini görünür kılar. Tarih ile insanın, doğaya dair bütün unsurlarıyla ne olduğuna dair toplamda bir varlık olmadığı görülür iken anlam, değer

ve miras varlığı olarak doğaya, nesnelliğe aşkın öznelliği ile metafizik bir varlık olduğu gerçeği görülür/ görülmelidir.

Dil ise yaratıcı etkinlikte melekeler zemininde tinsel/ öznel anlamda yaratıma, anlam ve değer edinimi ayrıca ilkeleri duygusunda öznellikte canlı tutmanın gereği olarak doğrudan etkir olması ile önemlidir. Tarih olgusal olarak gelişir iken öznelliğin de tinsel anlamda hikmet gereği geliştiğini aşikâr eder. Tinsel gelişimin, yaratımın eyleyeni ve varlığın aynası olan dil, sadece iletişimin nesnesi olması belirimi ile teknik düzeyde anlamlı kılınmayacak kadar önemlidir. Dil ile insan, öznelde yaratıma açık durur.

Dil, ortak anlam ve değer edinimleri doğrultusunda kültüre yerleşik ve medeniyet nesneleri, değerleri ile beraber medeniyete yerleşik iken insanın içinde doğduğu alandır. Hakikate, varlığa ve varoluşa dair yeni bir ifade taşıdığında da insanın kültür ve medeniyete doğmasına araçtır. Söz konusu dil ise tinde anlam ve değer beliriminde yaratımın, yaratımda eyler olmanın adresi olduğu içindir ki özellikle dikkat edilmesi gerekendir. Dil, anlam ve değer ediniminde tinsel anlamda varoluşun gereğidir.

Söz konusu din ise tevhid gereği hakikati bilmenin, kendisinden sonuç alarak hakkı gereği yaşayabilmenin ilmidir. Kur'an çizgisinde İslam, hakikate dair evrenseller, varoluşta ilkesel karşılığı olmasına bağlı olarak muhatabına bağlı olarak gerçekte karşılığı bulunan evrenseller ve hükme bağlı olan ve gerçekleştirildiklerinde taşıdıkları gerçekliği aşikâr eden ayrıca gerçekleştiriliyor olmalarına bağlı olarak evrenselliğini koruyan hükümler çerçevesinde biçimlenir.

Kur'an bu durumda dini anlamda hakikat, tevhid, değerler, ahlak, hüviyet, hüküm vb. ilkeleri ile ilke belirimli evrensel oluşta sonuç belirimlerinden hareket ifade biçimine sahiptir. Formel, diyalektik, spekülatif, sibernetik, holistik vb. mantık biçimleri ile üç zamanlı oluş beliriminde evrenselliğini koruyan olarak anlaşılması gerekir. Varoluşa

dair açıklanmaya ihtiyaç duyulan ifadeleri ile yorumu yapılması gereken olarak tanrısal oluşuna katılımı gerekli kılınmış olandır.

İlkeleri bağlamında varlığa ve varoluşa anlam ve değer beliriminde ayna tutan bir kitaba yorumbiçimsel anlamda anlamaya ve yeniden anlamlı kılmaya yönelik her çaba ister tefsir isterse tevil olsun, düşünce ufkunda tanrısal olana katılmak ve tanrısal olan yaratıcı etkinliği açık etmek anlamını taşır/ taşımaktadır. Her şey Kur'an'da tanım, tanıtlama, kanıtlama vb. ifade edilmeye kalkılsaydı insana indirilmesine de gerek kalmazdı. Çünkü insandan istenen, düşüncenin yaratıcı etkinliğinde bilgibilimsel ve yorumbiçimsel anlamda Tanrı'ya katılımcı olunmasıdır. Halife olandan da beklenen budur.

Dinde her iman eden Kur'an'dan, anlam ve değer arayışında olarak hak sahibidir. Her iman eden Kur'an'ın yukarıda belirtilen tümel -ilkesel- belirimleri dahilinde anlam arayışında ve yaşam biçimi edinme çabası içinde bulunmalıdır. Yanlışa düşmemek, hatalarda ısrarcı olmamak ve varsa eğer eksikler tamamlamak adına ise dinde eleştirel olma hakkının korunması gerekir. Kişi ve grupların, fevri veya tektip kılıcı olmaya yönelik olarak tahakküm kurma çabalarına da olanak tanımamak gerekir.

İslam, Tanrı hakikatine bağlı olarak insan olmak gerektiğinin çabasını içerir. Bu neden ile idealde Tanrı ile insan olabilmek güzel ahlakta hedeflenir. Birbirimizden fikri ve ahlak biçimsel anlamda öğrenecek çok şeyimiz olsa da ardıl veya taklit olmadan kendimiz olabilmek için başkasının/ başkalarının gölgesi/ gölgeleri altından çıkabilme olanağını sağlamak, korumak gerekir. İslam isek eleştiri hakkımız vardır ancak tahakküm kurma hakkımız yoktur. Herkes Rabbini kendi üzerinde bulma olanağına sahiptir. Bunu tahakküm kurma çabaları içinde öldürmeden canlı tutmak gerekir.

Unutmamak gerekir ki hakikat; tektip kılmaz, kendisi ile tahakküm kurulmayacak kadar herkesin ortak gerçeğidir ve erek olması

bağlamında kendisi ile herkesi tekâmüle -yani rahmetten pay almaya, her alanın ilke belirimi gereği iyileştirmeye- açık kılar. Tarih varlığı olarak mülkten aldığı payı sürekli kılması ile hakikatten pay almayı da sürekli kılan insanın tarih serüveni de bunu aşikâr eder. Hakikati tahakküm kurmanın ve tektipleştirmenin aracı kılmanın çabaları da sonuçsuz bir çaba olarak tarihte yerini almıştır/ alır.

Yaratılış -fıtrat- gereği ahlak biçimsel varoluştan, ortak varoluş gerçekliğinden de ilişkilerde ahlak biçimsel varoluştan bahsetmekte isek ahlak biçimsel varoluştan kaçışın olmadığını ifade etmiş oluruz. Ortak varoluşta ise ahlak, tektipleştirici olmaya eyler. Ahlak biçimsel oluşun üst formasyonu olarak ahlaki değerlerin korunduğu hukuk da sonuç belirimlerine göre ahlak biçimsel anlamda tektipleştirmeye eyler.

Ahlak ve hukuka dayalı tektipleştirme, insanın güvenilmez ve zalim doğasına yönelik beraberce var olmanın gereği olarak ihtiyaç duyulandır. Ayrıca sınırları dahilinde insanın tininde anlam ve değer belirimlerinde derinlik edinmesi ve nesnelliğe aşkın değer beliriminde tinsel anlamda tanrısal/ evrensel olana yükselmesi -metafizik varoluşu- için gereklidir. Her türlü ideolojik tektipleştirmeden farklı olarak da tahakküm kurmak için değil, beraber özgürce yaşayabilmek için gereklidir.

Hakikat ise hakikatte güzel ahlak ve evrensel hukuk esasları tanrısal olmaları gereği öncelenir iken tektip kılmaz. Ayrıca tektip kılmak adına tahakküm kurmaya eylemez. Hakikat gereği hakikatten alınan paydaya göre her var olanın kendisi olması istenir iken ereğe bağlı değer belirimli yaşamda her var mevcudun kendisi oluşunda hakikati yaşaması esastır.

Kâinatta Allah'ı biliriz/ bilebiliriz, insanda Allah'ı buluruz/ bulabiliriz, kendimizde ise Allah'a kavuşuruz/ kavuşabiliriz. Bu durumda varlıksal zenginlik ve varoluşsal çeşitlilik içinde insan olmanın potansiyelini Allah'ta bulmakta isek her türlü olumsuz anlamda tektip kılma, tahakküm kurma çabasından uzak insan ile insan olma çabası içinde

Allah'a yol bulmalıyız/ bulabiliriz. Herkes ve her şey tarafından farklı formasyonlarda hakikatin yaşandığını unutmamak ile hem hakikate duyarlı olmak hem de her varlığın var oluş haklarına hakkaniyet değerinde duyarlı yaşamak, sonuçta insan olmayı hak etmiş olarak yaşamanın gereğidir.

Kendi olmak ve gelecek söz konusu ise evrensel hukuk esasları ve ahlak biçimsel anlamda varoluş sınırlarının belirli kılındığı olumlu anlamda tektipleşme olması gerekendir. Ancak tahakküm kurmaya yönelik olarak hukuk veya hakikat kullanılmakta ise evrensel hukuktan ve hakikatten uzaklaşıldığına tanık olunur.

Hukuk ve hakikat, farklı oluş içinde başkası olmak ile var olunduğunun gerçeğini taşır. Bu anlamda yeni bir dünyadan bahsetmekte isek hakikate, hukuka, güzel ahlaka, demokrasiye hakkı gereği dikkat etmek gerekir. Tahakküme dayalı her türlü tektipleştirmenin, olumsuz anlamda aynılaştırma olarak insansızlaştırma çabası olduğunu unutmamak gerekir.

Alanların hakkını yererek özgünce yaratımda gelişime açık ve özgürce yaratımda kendini gerçekleştiren ve her devrin ahkamı, ruhu içinde yeniden kendini yaratma olanağı bulan insan için, başkası oluşta farklı oluşunu koruyarak insan olmayı diğeri ile bulması olması gerekenidir. Kendini yaratma olanağı içinde yaratım erki olan düşünmeyi öldürmeden, insanı olumsuz anlamda tahakküm kurmak amacı ile tektipleştirmeden yaşanacak kamusal alana ihtiyaç vardır.

İnsanın varoluş nesnelerini hakkı dışında değer edinmemesi ve öznelliğine yitik kalmaması için değerler eğitimine ihtiyaç vardır. Değer eğitimi, ahlak biçimsel varoluştan kaçamayan insan için her devirde ihtiyaçtır.

Anlam ve değer varlığı olmaktan, inanç varlığı olmaktan, metafizik varoluştan, ahlak biçimsel olmaktan, yaratım/ yorum varlığı olmaktan,

hukukun gerekliliğinden, hakikatten kaçışın olmadığından, katmanlı çoklu gerçeklilikten, yaratılmış gerçeklikten, öznel ve nesnel izafi oluştan ayrıca yaratıcı öznelliğin sonucu olarak emek ve miras içinde doğar iken tarih varlığı olmaktan vb. kaçılamayanların/ kaçılamayacağının bilinmesi ve nasıl yaşanması gerektiğinin dersinden de mahrum kalmamak gerekir. Parçalı bir dünya değil, öznel ve nesnel bağıntılı oluş içinde katmanlı çoklu gerçeklikte bilmeye ihtiyaç duyulan bir dünyada bulunulduğu da unutulmamalıdır.

****